

KRISTON EDIT

**SZERZŐDÉSI SZABADSÁG
A CSALÁDI VAGYONJOG KLASSZIKUS SZERZŐDÉSEIBEN**

KRISTON EDIT

**SZERZŐDÉSI SZABADSÁG
A CSALÁDI VAGYONJOG KLASSZIKUS SZERZŐDÉSEIBEN**

MISKOLC

2022

SZERZŐDÉSI SZABADSÁG
A CSALÁDI VAGYONJOG KLASSZIKUS SZERZŐDÉSEIBEN

© Dr. Kriston Edit, 2022

*A monográfia az Igazságügy Minisztérium jogászképzés színvonalának emelését
célzó programjai keretében került kiadásra.*

Megjelent a Bíbor Kiadó gondozásában

Felelős kiadó dr. Borkuti Eszter

www.biborkiado.hu

ISBN 978-615-6387-08-0

TARTALOMJEGYZÉK

ELŐSZÓ	7
RÖVIDÍTÉSEK JEGYZÉKE	9
BEVEZETÉS	11
I. A CSALÁDI JOGVISZONY FOGALMA	15
1. A családi kapcsolatok a történeti fejlődés tükrében	16
1.1. Az ókori társadalmak családkonceptiói.....	16
1.2. A középkori családstruktúrák, különös tekintettel a kánonjog szerepére	18
1.3. A család társadalmi megítélése a polgárosodás folyamatától napjainkig	20
2. A családi jogviszonyok Európában	21
2.1. A családok védelme a nemzetközi szerződésekben és azok gyakorlatában..	21
2.2. A család az Európai Unióban.....	26
3. A családok alkotmányjogi védelme.....	31
3.1. A családok védelme az 1949-es Alkotmány alapján.....	31
3.2. A 43/2012 (XII.20.) AB határozat és az Alaptörvény módosításai	34
4. A családi viszonyok magánjogi megközelítése	39
4.1. Szabályozástörténeti, rendszertani és nyelvtani értelmezés	39
4.2. A de facto élettársak helyzete	45
5. A család fogalmának szociológiai vetületei	55
5.1. A tradicionális megközelítés.....	55
5.2. A család fogalmának funkcionális megközelítése	56
II. A CSALÁDTAGOK KÖZÖTTI VAGYONI VISZONYOK, A CSALÁDI VAGYONJOG.....	61
1. A családi vagyonjog	62
1.1. A családi vagyonjog fejlődésének történeti előzményei.....	62
1.2. A családi vagyonjog szerkezete	67
1.3. A családi vagyonjog fogalma.....	76
2. A párkapcsolatban élők vagyongója Európában.....	82
2.1. A párkapcsolatban élők vagyoni viszonyai az Európai Unióban.....	82
2.2. A párkapcsolatban élők vagyoni viszonyai a CEFL iránymutatásai alapján	89
III. SZERZŐDÉSES VISZONYOK A CSALÁDI VAGYONJOGBAN	93
1. A családi vagyonjogi szerződések elhatárolása egyéb kontraktusoktól	94
2. A családi vagyonjogi szerződések további kategorizálása	97
3. A családi vagyonjogi szerződések szabályozásának történeti fejlődése.....	99
4. A családi vagyonjogi szerződések jellemzői	105
4.1. A szerződések alanyai.....	105
4.2. A szerződések időbeli hatálya.....	106
4.3. A szerződések alaki kellékei	108
4.4. A szerződések módosítása és megszűnése.....	110

IV. A PÁRKAPCSOLATBAN ÉLŐKRE ALKALMAZOTT VAGYONJOGI RENDSZEREK 115

- 1. Az Európában alkalmazott vagyoni jogi rendszerek 116
 - 1.1. A vagyoni összesítő rendszerek 116
 - 1.2. A vagyoni elkülönítő rendszerek 120
 - 1.3. A vegyes rendszerek 124
- 2. A családi vagyoni jogi szerződésben kiköthető hazai vagyoni jogi rendszerek ... 150
 - 2.1. A közszerzeményi rendszer 150
 - 2.2. A vagyoni elkülönítési rendszer 156

V. SZERZŐDÉSI SZABADSÁG ÉS KORLÁTAI A VAGYONJOGI SZERZŐDÉSEKBEK159

- 1. A szerződési szabadság a családi vagyoni jogi szerződésbeK 160
 - 1.1. A szerződési szabadságról általában 160
 - 1.2. A tartalom szabadság jellemzői a családi vagyoni jogi szerződésbeK 166
- 2. A család jogi alapelvek tartalom alakító és tartalom korlátozó hatása 169
- 3. A családi vagyoni jogi szerződésbeK érvénytelensége 175
 - 3.1. Az érvénytelenségről általában 175
 - 3.2. A családi vagyoni jogi szerződésbeK előforduló érvénytelenségi okok ... 183
 - 3.3. Az érvénytelenség jogkövetkezményeinek alkalmazhatósága 205
- 4. Hitelező védelem a családi vagyoni jogi szerződésbeK 215
 - 4.1. A szerződésbeK hatályáról általában 215
 - 4.2. Fedezetlevonás a családi vagyoni jogi szerződésbeK 218
 - 4.3. A fedezetlevonó és színlelt szerződésbeK viszonya 225
 - 4.4. A házastársak korlátozott rendelkezési joga és a hatálytalanság kapcsolata 228
 - 4.5. A CsJK hitelező védelmi rendelkezései 232
 - 4.6. Kitekintés – A hitelező védelem megvalósulásának külföldi megoldásai ... 238

ÖSSZEGZÉS245

KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS251

FELHASZNÁLT IRODALMAK253

HIVATKOZOTT JOGSZABÁLYOK273

HIVATKOZOTT JOGGYAKORLAT275

A SZERZŐRŐL281

ELŐSZÓ

Dr. Kriston Edit 2020 szeptemberében megvédett PhD-értekezése a magyar családjogi irodalomtárban abszolút újszerűnek tekinthető, mivel eddig még nem született olyan mű, ami átfogóan foglalkozott volna kifejezetten a *családi vagyoni viszonyokkal*, az e területen megjelenő szerződési konstrukciókkal. Természetesen a gazdag családjogi irodalom számos szerzője vizsgálat tárgyává tette már korábban is a házassági vagyoni jog egyes szabályait, gyakorlati érvényesülésüket és külföldi mintáit, azonban a témakör újszerű, „családi vagyoni” megközelítése a mai napig váratott magára. Ebben a szempontból tehát Dr. Kriston Edit monográfiáját hiánypótló alkotásnak tekinthetjük.

A monográfiában felvázolt „családi vagyoni jog” a szerző munkásságának meghatározó eleme: kutatásai jelentős részét a jelenkori családjogi jogviszonyok, vagyoni relációk, valamint a családtagok közötti vagyoni szerződések képezik. Ennek nyomán dolgozta ki a szerző hazánkban elsőként a *családi vagyoni jog* fogalmát, mely mind a hazai, mind a nemzetközi családjogban egyre hangsúlyosabb szerephez jut. A hagyományos családi kapcsolatok - mint a házasság vagy a szülő-gyermek viszony - mellett megjelentek a jogirodalom által alternatívnak nevezett családformák: a de facto élettársi kapcsolatok vagy a nem pusztán vérségi kapcsolaton alapuló családjogi jogviszonyok, amelyekben a vagyoni kérdése szintén hangsúlyosan jelen van. Ezek között azonban számos hasonlóság fedezhető fel, főképp a szerződéses vagyoni jog keretében, így a szerző által kidolgozott fogalmi készlet mindenképpen segítséget és iránymutatást jelent a jogirodalom és a joggyakorlat számára egyaránt.

A monográfia kifejezetten a párkapcsolati formákra vetítve mutatja be a családi kapcsolatok rendszerét, valamint az ebből eredő vagyoni viszonyokat az emocionális tényezőkhöz túl a gazdasági aspektusokra is fókuszálva.

A szerző alapvető téziséhez, miszerint a tradicionális családi kapcsolatok kereteit a mai modern kor szétfeszíti, mindvégig ragaszkodik, melynek köszönhetően egy holisztikus szemléletmódú és újszerű megközelítéssel rendelkező, ugyanakkor a jelenlegi joggyakorlatra is reflektáló monográfiát olvashatunk. Ennek megfelelően az egyes jogintézmények dogmatikai elemzése mellett a szerző minden esetben komoly hangsúlyt fordít a – hazai és külföldi – bírói gyakorlat bemutatására is. A záró gondolatok között a szerző tézisszerűen fogalmazza meg újszerű és progresszív gondolatait és ajánlásait, melyek bizonyítják, hogy a szerző a téma kiemelkedő szakértője.

A több mint kétszáz magyar és idegen nyelvű felhasznált irodalom, a százötvennél is több feldolgozott jogszabály és bírósági ítélet, a több mint kilencszáz lábjegyzet és a témában született harminc saját közlemény is bizonyítja, hogy a szerző a témában alapos kutatómunkát végzett.

Mindezek alapján örömmel szolgál, hogy az olvasók figyelmébe ajánlhatom Dr. Kriston Edit monográfiáját, ami mind a laikusok, egyetemi hallgatók, mind a gyakorló jogászok, szakemberek számára forrásértékű munka.

Prof. Dr. Barzó Tímea

RÖVIDÍTÉSEK JEGYZÉKE

1/2010 (VI.28.) PK vélemény	1/2010 (VI.28.) PK vélemény az érvénytelenség jogkövetkezményeiről
1/2011(VI.15.) PK. vélemény	a fedezetelvonó szerződés egyes jogalkalmazási kérdéseiről szóló 1/2011 (VI.15.) PK vélemény
1959-es Ptk.	1959. évi IV. törvény a Polgári Törvénykönyvről
2/2010 (VI. 28.) PK vélemény	az érvénytelenségi perekben felmerülő egyes eljárásjogi kérdésekről szóló 2/2010 (VI. 28.) PK vélemény
AB	Alkotmánybíróság
ABGB	Allgemeines Bürgerliches Gesetzbuch – Osztrák Általános Polgári Törvénykönyv
Alaptörvény	Magyarország Alaptörvénye
BÉK Vagyonjogi Rendelet	A Tanács (EU) 2016/1104 rendelete a bejegyzett élettársi kapcsolatok vagyoni jogi hatásaival kapcsolatos ügyekben a joghatóság, az alkalmazandó jog, valamint a határozatok elismerése és végrehajtása területén létrehozandó megerősített együttműködés végrehajtásáról
Bék. I.	2007. évi CLXXXIV. törvény a bejegyzett élettársi kapcsolatáról
Bék. II.	2009. évi XXIX. törvény a bejegyzett élettársi kapcsolatáról, az ezzel összefüggő, valamint az élettársi viszony igazolásának megkönnyítéséhez szükséges egyes törvények módosításáról
BGB	Bürgerliches Gesetzbuch – német Polgári Törvénykönyv
CEFL	Európai Családjogi Bizottság - Commission on European Family Law
CsJK	2013. évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről – Negyedik Könyv (Családjogi Könyv)

Csjt.	1952. évi IV. törvény a házasságról, családról és gyámságról
Csvt.	2011. évi CCXI. törvény a családok védelméről
EheG	Ehegesetz – Osztrák Házassági Törvény
EJEB	Emberi Jogok Európai Bírósága
EJEE	Emberi Jogok Európai Egyezménye
EJENY	Emberi jogok Egyetemes Nyilatkozata
EU Alapjogi Charta	Európai Unó Alapjogi Chartája
EUB	Európai Unió Bírósága
Házassági Vagyonjogi Rendelet	A Tanács (EU) 2016/1103 rendelete a házassági vagyonjogi rendszerekkel kapcsolatos ügyekben a joghatóság, az alkalmazandó jog, valamint a határozatok elismerése és végrehajtása területén létrehozandó megerősített együttműködés végrehajtásáról
Öröklési rendelet	Az Európai Parlament és a Tanács 650/2012/EU rendelete (2012. július 4.) az öröklési ügyekre irányadó joghatóságról, az alkalmazandó jogról, az öröklési ügyekben hozott határozatok elismeréséről és végrehajtásáról, valamint az öröklési ügyekben kiállított közokiratok elfogadásáról és végrehajtásáról, valamint az európai öröklési bizonyítvány bevezetéséről
PPJNE	Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya
Ptk.	2013. évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről
ZGB	Schweizerische Zivilgesetzbuch – Svájci Polgári Törvénykönyv
Zöld Könyv	Zöld könyv a házassági vagyonjogi rendszerekre vonatkozó kollíziós szabályokról, különös tekintettel a joghatóságra és a kölcsönös elismerésre (COM/2006/0400)

BEVEZETÉS

A család jogrendszerünk egyik legalapvetőbb eleme, amelynek megítélése sokat változott történelmünk folyamán. Különösen igaz ez a mai társadalomban, ahol a felgyorsult és változó élethelyzetek újszerű megoldásokat, másfajta szemléletmódot követelnek meg. Ennek eredményeképpen a családi kapcsolatok rendszere továbbra is magába foglal tradicionális formákat, mint a házasság vagy a szülő-gyermek viszony, ugyanakkor a kor és a társadalom elvárásai alapján az újabb családformák is kivívták helyüket a jogi szabályozásban. A családi élet bensőséges, emocionális viszonyain túl a *gazdasági tényezők* is megjelennek, amelyek a családtagok vagyoni viszonyaira vonatkozó szabályozásban tükröződnek vissza.

A családjog hagyományosan a *magánjog integráns része*, hiszen az általa szabályozott életviszonyokban többnyire egyenjogú személyek állnak egymással mellérendeltségi viszonyban. *Önálló jogterület*, ami azonban számos esetben összefonódik más polgári jogi területtel.¹

A családjog szerves részét képezi a *családtagok vagyoni viszonyainak rendezése*, ami egyaránt hatást fejt ki a felek belső, valamint harmadik személyekkel szemben fennálló jogviszonyában. E sajátos jogviszonyban domináns tényező a *magánautonómia* érvényesülése, ami eléggé kiszélesíti a felek cselekvési szabadságát. Ennek biztosítása érdekében a családtagok vagyoni viszonyai vonatkozásában (illetve a családjog más területein is) a felek általi jogviszonyrendezést preferálja jogalkotásunk, és csupán ennek hiányában tartja szükségesnek a beavatkozást. Ez a megoldás a *családtagok vagyoni jogi szerződéseiben* ölt testet.

A kontraktusok megkötésének számos oka lehet², leggyakrabban viszont a kockázatos vállalkozások beindítása miatti aggodalom vagy az újbóli párkapcsolatból, házasságból eredő bonyolultabb személyi és vagyoni viszonyok indokolják azt. Előfordulhat azonban, hogy a teljes vagy részleges vagyonekülönülés *kiszolgáltatottá* teszi azt a felet, aki egyáltalán nem, vagy csak minimális saját vagyonnal rendelkezik, egyrészt a gyermekek gondozása, nevelése miatt, vagy éppen azért, mert a másik fél helyett végezte a vállalkozás ügyintézését és így nem folytatott kereső tevékenységet. Emellett a szerződések gyakran idézik elő a családtagokkal ügyleti kapcsolatban álló *harmadik személyek sérelmét* is. Bár a családtagok megállapodása szerződés, és ebből fakadóan a szerződési szabadság elvének – mint kötelmi jogi alapelvnek – itt is érvényesülnie kell, ám a vagyoni jogi szerződések speciális jellegére tekintettel ez csak korlátozott mértékben valósulhat meg. A *korlátozás* azonban

¹ BARZÓ (2017) 21.o.

² KÖRÖS (1997) 4.o.

összetett formában jelentkezik, ugyanis a jogterületek közötti összefonódás szükség-szerűen *komplex védelmi rendszert* is eredményez. E monográfia célja a párkapcsolatban élők vagyoni szerződéseinek vizsgálata, hangsúlyt fektetve arra a kérdésre, hogy meddig terjed a felek szerződési szabadsága és milyen mértékben tartja szükségesnek a jogalkotás és a jogalkalmazás a magánautonómiába történő beavatkozást.

A tartalom összeállítása során arra törekszem, hogy fokozatosan kerüljenek lehatárolásra a különböző kérdéskörök. Ennek megfelelően az *első érdemi fejezetet* annak szentelem, hogy komplex szemléletmóddal és némi interdiszciplinaritással megfűszerezve, a jogági rendszereken keresztül vizsgáljam a *családi jogviszony fogalmát*. A családi jogviszony fogalmi megközelítése számos kérdést felvet és a társadalmi elvárások nem minden esetben tükröződnek vissza a jogi megközelítésekben. Tagadhatatlan ugyanakkor, hogy a hagyományos családi kapcsolatok keretein a mai kor túllép és számos új forma kerül a jog védelme alá. Ezért tartom szükségesnek, hogy a családi jogviszony fogalma részletes és átfogó vizsgálatot kapjon, ugyanakkor le kívánom szögezni, hogy a definíció elemzését elsősorban a párkapcsolati formák vonatkozásában végzem el, nem foglalkozom a szülő-gyermek viszony részletes elemzésével.

A *második* érdemi fejezetben a *családtagok közötti vagyoni viszonyokat* elemzem, kitérve a jogtörténeti aspektusok vizsgálatára, majd a hazai helyzet bemutatására. Itt részletezem azt is, hogy a családi jogviszony fogalmának változása szükségszerűen kihat a családtagok vagyoni viszonyaira, ami által a házassági vagyoni jog egyeduralkodó megszűnik és bővül a vagyoni viszonyok köre. Ezek a jogviszonyok azonban számos hasonlóságot mutatnak, ami miatt indokoltnak tartom az egy közös terminológia alá vonásukat. Ennek megfelelően egy új fogalom, a *családi vagyoni jog* kidolgozására teszek kísérletet. A családi vagyoni jog a jogalanyok szempontjából tágabb és szűkebb körben meghatározható fogalom, ugyanakkor a monográfia témáját csupán a szűkebb értelemben vett vagyoni viszonyok képezik, arra tekintettel, hogy a gyakorlatban ezeknek a szerződéseknek van elsődleges relevanciája és a szerződési szabadság köre ezekben az esetekben a leginkább vitatható kérdéskör. Ennek megfelelően a dolgozat vagyoni szerződéseket elemző részeiben a családi vagyoni jog terminológiáját már kizárólag ezen szűkebb körben értelmezett jogviszonyokra alkalmazom.

A *harmadik* érdemi szakaszban a *családtagok szerződéses viszonyait* vizsgálom és elsősorban arra fektetem a hangsúlyt, hogy elhatároljam más szerződéses viszonyoktól, illetve a családtagok közötti egyes vagyoni jogi kontraktusokat is elkülönítsem egymástól. Itt szolgálok magyarázattal többek között a címben használt „klasszikus” jelzőre is.

A *negyedik* érdemi fejezetben a címben megjelölt, általam klasszikusnak titulált *családi vagyoni jogi szerződések tartalmát* vizsgálom. Itt elsősorban az Európában és hazánkban előforduló, a jogi szabályozás részét képező vagyoni jogi rendszereket elemzem, hiszen ezek azok, amelyek leginkább befolyásolják a kontaktusok tartalmát.

Az *utolsó* érdemi részben a *szerződési szabadság kérdéskörére* térek ki, részletesen vizsgálva a családjogi szabályozásból eredő korlátokat, a kötelmi jog által biztosított határokat, valamint a családtagokkal ügyleti kapcsolatban lévő harmadik személyek védelmét.

A monográfia elkészítéséhez többféle kutatási módszer együttes alkalmazására került sor. Az itt szereplő megállapítások forrásaként a jogirodalom számos produktumára, a kapcsolódó jogszabályok anyagára, valamint a kapcsolódó bírói gyakorlatra támaszkodom elsősorban. Figyelembe véve, hogy a vizsgálódásom fókuszpontjában a hazai szabályozás áll, ennek megfelelően a magyar források, jogszabályok és döntések túlsúlya figyelhető meg és szerényebb számban, a nemzetközi kitekintéseknek megfelelő arányban használok külföldi forrásanyagokat. A jogszabályok terén a Csjt., valamint a hatályos szabályanyagot magában foglaló Ptk. képezi elsősorban a vizsgálódás alapját, ugyanakkor a kapcsolódó jogszabályokat is feldolgozom. A joggyakorlatból elsősorban a Kúria állásfoglalásait, véleményeit, elvi döntéseit és egyedi határozatait emelem ki és építem be az *induktív módszer* segítségével.

A kutatási módszerek közül legfontosabbnak a *normatív* és a *dogmatikai módszer* alkalmazását emelném ki, amely lényegében a monográfia egészében nyomon követhető. A vizsgálódás alapját a hazai jogi környezet képezte, amelyben a hazai jogforrások vizsgálata hangsúlyosan megjelenik, így ahol szükséges volt, a *nyelvtani*, *logikai*, és *rendszerintézményi értelmezés módszerét* is igénybe veszem. Ez utóbbi különösen nagy szerephez jutott a de facto élettársak jogviszonyainak elemzése során. Szintén alkalmaztam *fogalomelemző* és *fogalomalkotó módszert*, elsősorban a terminológiai eltérések, ellentmondások feloldása érdekében. Ennek keretében elsősorban a családi jogviszony, a családi vagyoni jog és a családi vagyoni jogi szerződések definíciója képezi vizsgálat tárgyát. Szintén alkalmazásra kerül a *történeti módszer*, amivel a jogfejlődés különböző állomásait, valamint a hatályos szabályozáshoz fűződő viszonyrendszer elemzem. Nyomon követhető még a *jogösszehasonlító* és a *teleologikus módszerek* alkalmazása. A jogösszehasonlítás elsősorban az elhatárolási kérdések tisztázását szolgálja, valamint a nemzetközi kitekintésekben is megjelenik, míg a teleologikus megközelítést olyan esetekben alkalmazom, ahol a hatályos szabályozás még nem rendelkezik megfelelő gyakorlati értelmezéssel, így például a de facto élettársak szabályozásánál. Mindezeket meghaladóan a monográfia nem nélkülözi a *kritikai módszer* alkalmazását sem.

I. A CSALÁDI JOGVISZONY FOGALMA

A fejezet célja a multidiszciplináris alapokon nyugvó összehasonlítás, amelyben a történeti fejlődés, a nemzetközi és hazai jogi szabályozás és joggyakorlat, valamint a szociológia megállapításain keresztül igyekszem szemléltetni a fogalom komplexitását. A vizsgálódásokból az szűrhető le, hogy eltérő ugyan a megítélés a tudományterületek között a család fogalmát illetően, mégis számos azonos elem található. Álláspontom szerint a családi kapcsolatok rendszerében három tényezőnek van nagyon fontos szerepe. Egyrészt a szülő-gyermek viszonynak, ami mind a hagyományos, mind a manapság jelen lévő megközelítéseknek alaptézisét képezi. A másik fontos elem a felek közötti párkapcsolat, amiben a házasság preferálásához való ragaszkodás továbbra is megfigyelhető, ugyanakkor az alternatív kapcsolati formák felé való nyitottság is egyre jellemzőbb. A harmadik tényező a rokonság, ami mára szintén másfajta megítélés alá esik, ugyanis a technikai és egyéb társadalmi fejlődés hatására ma már a nem pusztán biológiai kapcsolaton alapuló rokonság is megfelelő védelmet és elismerést élvez. A fejezet megállapításai alapján arra a következtetésre jutottam és azt igyekszem szemléltetni az egyes alfejezetekben, hogy az egységes, jogszabályban megjelenő családfogalom megalkotása a szerteágazó – ugyanakkor egyre közelítő – álláspontok miatt jelen pillanatban még lehetetlen vállalkozás. Ehelyett szerencsésebb megoldás lehet a családi jogviszony egységes terminológiája alá vonni a különböző, jogilag szabályozott kapcsolatrendszereket. A meghatározás kiindulópontját valamennyi esetben az életközösség tartalmi elemeiben szükséges keresnünk³, ennek megfelelően pedig bizonyítást nyert, hogy a jogilag szabályozott párkapcsolati formák mindegyike – a jogforrási rendszerben való elhelyezkedésük ellenére – családjogi jogviszonynak minősül. Tovább erősíti ezt az a tény az is, hogy a de facto élettársi kapcsolatban – más jogilag családi kapcsolatnak minősített esetekhez hasonlóan – ugyanúgy visszaköszönnek a szociológia megállapításai is. Mindezek alapján a *családi jogviszony lényege úgy határozható meg, mint természetes személyek között létrejövő olyan jogviszony, amelynek alapja a felek között fennálló érzelmi és gazdasági közösség.*

³ Hasonló álláspontot képvisel a német jogirodalomban Karlheinz Muscheler, aki a családjog fogalmán keresztül vizsgálta a kérdéskört és arra a megállapításra jutott, hogy a családtagok közötti jogviszonyok elsősorban a személyes jogviszonyokon alapulnak, amihez szükségszerűen kötődnek a vagyoni jogi kérdések. A személyes viszonyoknak azonban a felek közötti érzelmi közösség az alapja, ami az ilyen kapcsolatrendszereket megkülönbözteti más jogviszonyoktól. – MUSCHELER (2017) 2-3.o.

1. A családi kapcsolatok a történeti fejlődés tükrében

1.1. Az ókori társadalmak családkoncepciói

A család emberi közösség, amely a társadalom legalapvetőbb egységét képezi. Éppen ezért amióta léteznek társadalmak, azóta létezik a család intézménye is. A társadalmak felépítését többféle tényező is alakította, mint például az adott állam vallása vagy annak berendezkedése. Az ókori társadalmak rendkívül különbözőek voltak és ez jellemezte a családról alkotott felfogásukat is.

A babiloni birodalom, mint az egyik legősibb állam már ismerte a házasság és a család intézményét és már a korai korban megfelelő jogi védelmet biztosított számára. *Mezopotámiában* alapvetően a monogám házasságot helyezték előtérbe, ugyanakkor bizonyos esetekben új feleség *vételére* is lehetőséget engedtek. Okként szolgálhatott erre a nők betegsége vagy meddősége. Ez azonban nem jelentette azt, hogy a családi kapcsolat megszakadt a régi társak között, a férfi ugyanis ilyen esetekben is tartani volt köteles a volt feleséget.⁴ Ezt meghaladóan fontosnak tartották az emocionális alapú családi kapcsolatok erősítését is. Sajátos jogintézményként jelentkezett az előházasság intézménye, amely alapján a leány a férj apjának házába költözött, de a házasság csak akkor vált teljessé, miután a felek – akár évekkel később – elhálták azt. E jogintézmény célja is az volt többek között, hogy biztosítsa a felek közötti szorosabb érzelmi kapocs kialakulását.⁵ Ezen túlmenően a törvénykönyv szabályozta a vérségi származás mellett az örökbefogadás intézményét is.⁶

Az ókori *Görögország* társadalmi szintén változatos képet mutattak a család felépítését illetően. A spártai állam fő jellemzője a militarizmus volt, ami erősen megmutatkozott a családi viszonyok értelmezése során is. A legfontosabb szempontnak az egészséges utódnemzést tartották, amiért a más társadalmakból ismert családszerkezet teljes egészében feláldozható volt. A spártaiak védték ugyanis a monogám házasságot, ugyanakkor az egészséges utódnemzés biztosítása érdekében társadalmilag és erkölcsileg is elfogadott volt a férj- és feleségcsere.⁷ Spárta alkotmánya szerint a szülő-gyermek viszony egyedinek számított, a gyermek ugyanis az állam „*tulajdona*” volt.⁸ A cél egyértelműen az lehetett, hogy ne alakulhasson ki szoros érzelmi

⁴ KISTELEKY- LÖVÉTEI-SZEGVÁRI-RÁCZ-SCHWEITZER-TÓTH (1998) 42.o.

⁵ KALLA (2012) 20.o.

⁶ GÖNCZI-HORVÁTH-RÉVÉSZ-STIPTA-ZLINSZKY (2002) 32.-33.o.

⁷ GÖNCZI-HORVÁTH-RÉVÉSZ-STIPTA-ZLINSZKY (2002) 45.o.

⁸ BERZSENYI (2015) 101.o.

kapocs a családtagok között, hiszen az gátolta volna azt az erősen fegyelmezett és szigorú katonai államot, ami Spárta lényegét jelentette.⁹

Más görög államokban szintén a monogámia uralkodott, ugyanakkor a spártaiakkal ellentétben a nőknek rendkívül kevés joguk lehetett. Ezt meghaladóan elsősorban a vérségi köteléknek volt meghatározó szerepe a családi kapcsolatok rendszerét tekintve.¹⁰ Az athéni kultúrkörben a családalapítás szempontjából jelentőséggel bírt az *endogámia*, ami azt jelentette, hogy az akkori emberek számára kötelező volt olyan társadalmi rétegből választani partnert, amelybe maguk is beletartoztak. Az ún. *idegenekkel* történő házasságkötés minden formáját tiltották, amelyért komoly büntetést szabhatott ki az állam.¹¹ Athénban, és a nők jogait erősen korlátozó más városállamban a családot az *oikos* szóval jellemezték, amely nem csak a biológiailag összetartozó családtagokat, hanem a háznépet (így például a szolgákat) is magában foglalta. Vérszerinti leszármazás hiányában a férfi örökbefogadhatott egy fiút, néhány városállamban pedig a *nothosz*, azaz az ágyas gyermekét szintén elismerték törvényes családtagnak.¹²

A legjellemzőbb és a mai társadalmakra és jogrendszerekre leginkább hatást gyakorló kultúra a *rómaiaké* volt. A római jogi családstruktúra más társadalmi viszonyokhoz hasonlóan épült fel, ugyanis ezt is hatalmi jogviszonyként alakították ki. Ezt meghaladóan fontosnak tartották a családtagok vérségi alapú összekapcsolódását, ami a családok felépítésének meghatározó és alakító tényezője volt. Mindezek alapján a római család két típusát különítették el. Az *agnatio* útján létrejövő családot, azaz a civiljogi rokonságot, amelynek alapja lehetett ugyan az érintettek közötti származási kötelék, ugyanakkor sokkal fontosabb volt a hatalmi kötelék fennállása.¹³ A hatalom gyakorlója a családfő (*pater familias*), akinek az egyazon háztartásban élő, hatalma alatt álló személyek képezték az agnát családját. A családstruktúra másik formája a *cognatio* volt, amely alatt a rómaiak a tisztán vérségi alapon létrejövő családi kapcsolatokat értették. Ennek értelmében azok a személyek számítottak kognát rokonnak, akik közül az egyik a másiktól közvetlenül vagy közvetve, egyeneságon származott (például a szülő-gyermek vagy a nagyszülő-unoka) és akik egy közös őstől származtak (például a testvérek, féltestvérek).¹⁴

⁹ HAHN (1984) 3-4.o.

¹⁰ GÖNCZI-HORVÁTH-RÉVÉSZ-STIPTA-ZLINSZKY (2002) 52.o.

¹¹ BURDIS (1964) 157.o.

¹² KISTELEKY-LÓVÉTEL-SZEGVÁRI-RÁCZ-SCHWEITZER-TÓTH (1998) 83.o. – Szintén érdekesség, hogy a nő hasonlóan a római jogi gondolkodáshoz, a férje hatalma (*kyria*) alatt állt.

¹³ FÖLDI-HAMZA (1996) 239.-240.o.

¹⁴ FÖLDI-HAMZA (1996) 241.o.

Az eddigieket összefoglalva megállapítható, hogy az ókori társadalmi szemlélet a nagycsalád eszméjét tartotta követendőnek. A családi viszonyok két legfontosabb eleme a vérségi kapcsolat és a családtagok feletti jogi hatalom gyakorlása volt. Szinte minden kultúrában a (törvényes) házassági kapcsolat – azon belül is kiemelten a monogám házasság – dominált a partnerkapcsolatok vonatkozásában, a szülő-gyermek viszony tekintetében pedig elsősorban a biológiai kapcsolatra helyeződött a hangsúly, ugyanakkor számos kultúrában elismerésre került az örökbefogadott személy státusza is.

1.2. A középkori családstruktúrák, különös tekintettel a kánonjog szerepére

A történeti fejlődés következő szakaszát a középkori feudális társadalmi rend kialakulása jellemzi. A feudalizmus legmarkánsabb jellemzője a személyek különböző társadalmi rendekbe való besorolása volt, amely ebben a korszakban sokkal súlyozottabban jelentkezett, mint a korábbi korokban és természetesen hatást gyakorolt a korabeli családszerkezet alakulására is.¹⁵

A középkori élet egyik legjellemzőbb vonása volt, hogy a vallási dogmák a mindennapok valamennyi színterét áthatották és nagymértékben alakították az akkori emberek gondolkodásmódját. Ami a családról alkotott társadalmi megítélést illeti, a középkor első szakaszában továbbra is a nagycsalád eszméje dominált, amelynek középpontjában a vérségi kötelék és a házasság intézményének primátusa állt. Kezdetben a családtagok hatalom (*mundium*) alatt állásának eszméi maradtak fenn,¹⁶ ami a katolikus hit és a kánonjog térhódításának köszönhetően elsősorban egyházjogi kérdéssé vált.

A kánonjog szempontjából a rokonság elsősorban a vérrokonságot jelentette, így az egyenesági és az oldalági rokonság volt a meghatározó.¹⁷ A párkapcsolati formák vonatkozásában a házasság volt az egyetlen elismert családi kapcsolat.¹⁸

A családi viszonyok rendszerét tekintve a feudalizmus azonban nem csak a vérségi kapcsolatot ismerte el a rokonság eredeteként. *Hajdu Lajos* szerint a lelki rokonság

¹⁵ BOTH-CSIZMADIA-HAJDU-HORVÁTH-NAGYNÉ (1984) 73.-75.o.

¹⁶ KISTELEKY-LÓVÉTEI-SZEGVÁRI-RÁCZ-SCHWEITZER-TÓTH (1998) 239.-241.o. és 245.-248.o.

¹⁷ ERDŐ (1991) 103.o.

¹⁸ ERDŐ (1991) 398.o.

alapja a gyermek keresztség alá tartása volt, aminek következtében a gyermek keresztapja és keresztanyja a gyermek lelki apjává és lelki anyjává vált.¹⁹

Hazánk történelme szintén sok érdekességet tartogat a korabeli családi struktúrák tekintetében. A honfoglalást megelőzően a törzsi szerveződésnek köszönhetően a nagycsalád szerkezete figyelhető meg. A házasság, mint a családi kapcsolatok alapintézménye, a nőrablás, később a nővétel útján keletkezett, amit az Árpád-házi királyok fokozatosan a kánonjogi előírások és szokások felé tereltek.²⁰ *Kálmán* törvényei a nőrablást már az egyházi ítélőszék elé utalták, a leányrablót egyházi vezeklés alá vetették és elégtétel fizetését követelték meg.²¹ A családi kapcsolatok másik bázisa a származás volt. Hazánk történelmében nagyon sokáig csak a törvényes vérségi kapcsolat számított védendő értéknek, így jogkövetkezményeket is csak a törvényes házasságból származó utódokra alkalmaztak. A leszármazás törvényességét azonban három módon lehetett pótolni. A legkézenfekvőbb megoldás az *utólagos házasságkötés* volt. Ez alapján, ha a gyermek megszületését követően nem állt fenn akadály, a gyermek apja és anyja között a kánonjog szabályai szerint utólag is megköthető volt a házasság, ami alapján a gyermek egyenjogúvá vált az eleve törvényes és érvényes házasságból született társaival. A második eszköz a *királyi kegyelem* volt, amit azonban már többletfeltételhez kötöttek. Ez a feltétel nem volt más, minthogy a gyermek apjának törvényes házasságából nem származhatott törvényes fiú utódja. Ha azonban később mégis törvényes fiú utód született, akkor a kegyelemmel törvényesített gyermek megtarthatta a családban betöltött személyi státuszát, azonban a gyermeki státuszából eredő vagyoni jogi következményekre nem formálhatott igényt.²² A harmadik módszer a fiúvá fogadás (*adoptio*) volt, amely során a férfiágon megszakadás előtt álló nemes királyi engedéllyel egy nem nemesi származású személyt tett örökösévé. Ha azonban később mégis törvényes örököse született, akkor hasonlóan az előző esethez az adoptált gyermek itt szintén megőrizhette személyi státuszát, vagyoni jogi igényekkel azonban csak a törvényes fiú utód léphetett fel.²³

Megállapítható tehát, hogy a középkori családstruktúrát továbbra is a családfő hatalma alá tartozó személyek köre határozta meg. A családi kapcsolatok létrejöttében továbbra is a házasság és a vérségi kapcsolat fennállása volt a domináns, amelyet a korábbi társadalmi és jogi normák helyett a kánonjog rendelkezései foglaltak össze. Az egyház befolyása rendkívül nagy volt a társadalmi közfelfogás alakításában, ami a történelem folyamán hosszú ideig rányomta bélyegét a társadalomszerkezetre. A

¹⁹ HAJDU-HORVÁTH-IJJAS-SZEGVÁRI-ZLINSZKY-STIPTA (1991) 113.o.

²⁰ BÉLI (1996) 12.o.

²¹ CSIZMADIA-KOVÁCS-ASZTALOS (1981) 244.-245.o.

²² MEZEI (2007) 90.o.

²³ MEZEI (2007) 89.o.

szülő-gyermek viszonyban még mindig a leszármazás és a biológiai kapcsolat volt az irányadó, ugyanakkor az örökbefogadás szintén jelen volt, mint a családi kapcsolatok nem vérségi származáson alapuló jogintézménye.

1.3. A család társadalmi megítélése a polgárosodás folyamatától napjainkig

A feudalizmus hosszú időre meghatározó tényezője volt a társadalmi berendezkedésnek, a középkor végén azonban bekövetkezett a naturális gondolkodás felszámolása és helyébe az árutermelés és a pénzgazdálkodás lépett. Ez a folyamat szükségszerűen magával hozta a városokban élő polgárság színre lépését, ami jelentős folyamatokat indított el az adott korban. A társadalmi átalakulás tekintetében Európa országai élen jártak, elsőként ugyanis *Itáliában*, a 14-15. század között kezdődött meg a modern társadalmi viszonyok kialakulása. A városi polgárság jogviszonyai fokozatosan elkülönültek és a tőkés termelés előtérbe kerülésével, valamint a piaci kapcsolatok gyarapodásával egyre inkább testet öltöttek. Ez azonban együtt járt azazal, hogy a feudális jogtól idegen elvek és jogintézmények alakuljanak ki. Az újszerű jogintézmények azonban nagyon nehezen tudták kiszorítani a feudalizmus konzervált jogának uralmát, így szükségszerűen következtek be a polgárság által generált és vezetett társadalmi forradalmak. A polgári forradalmakat előkészítő nagy gondolkodók számos mai jogintézmény alapját dolgozták ki, mint például a *népszuverenitás*, a *hatalommegosztás*, a *törvények uralma*, a *jogegyenlőség* vagy akár a *magántulajdon szentsége*. Ezt az egész jogpolitikai folyamatot az *alkotmányosság tana* fogta össze, hiszen a társadalmi szemléletváltás szükségessé tette az államberendezkedés bonyolult szervezetének törvények útján történő szabályozását. Ennek eredményeként megindult a jogalkotási folyamat, valamint a különböző jogterületek elkülönülése. A fejlődés a magánjog területén volt a legnagyobb, kialakult a dologi, kötelmi, családi és öröklési jogviszonyok logikai rendszere, majd később finomodó szabályai.²⁴ Ez a folyamat természetesen a családi kapcsolatok rendszerére is hatást gyakorolt. Általánosságban elmondható, hogy a polgári korban nagyon sokáig az egyház befolyása érvényesült és az határozta meg a közfelfogást.

Hazánkban családi kapcsolat alatt ebben az időszakban is a házasságot és a rokoni köteléket értették. Anyai ágon a leszármazás tényén alapult a rokonság, míg az atyai családhoz a törvényes leszármazók szintén hozzá tartoztak. A korabeli jogi normák különbséget tettek *szűkebb és tágabb értelmezésű családfogalom* között. A szűkebb

²⁴ GÖNCZI-HORVÁTH-RÉVÉSZ-STIPTA-ZLINSZKY (2002) 243.-253.o.

értelemben vett család alatt a házastársak egymás közötti, valamint a szülő és a gyermek viszonyát értette, míg a tágabb meghatározásba beletartozott a rokonok széles köre. Magyarországon az egyházi befolyás egyeduralmának II. József vetett véget, ő volt ugyanis aki bevezette a polgári házasság jogintézményét. Ez követően párhuzamosan létezett a polgári és egyházi házasság, ami számos társadalmi- és jogvitát generált. A vita végére az 1894. évi XXXI. törvénycikk tett pontot, amely bevezette az egységes állami házasságkötés és házassági jog rendszerét. Ennek értelmében a házassági jog alapja a továbbiakban a *polgári házasság* lett, amelyet kizárólag arra kijelölt állami hatóság előtt lehetett megkötni érvényesen.²⁵ Ugyanez volt jellemző Európa más államaira is, azaz az egyház befolyását sorra szorították háttérbe a nemzeti jogalkotások produktumai, amelyek a családi kapcsolatok és jogviták állami úton történő szabályozását voltak hivatottak rendezni.

A polgárosodás, valamint a jogegyenlőség eszméinek hatására kialakultak az embert megillető *alapjogok*, melyeket nagyon hosszú jogérvényesítési harc előzött meg. Ezen alapjogok egyike a *magánélethez és családi élethez való jog*, amelynek értelmezése jelentősen átalakította a család jogi megítélését. Európa államaiban megjelent az igény az azonos nemű párok,²⁶ valamint a házasságon kívüli párkapcsolatban élők jogi helyzetének elismerésére és védelmére.

A történeti fejlődés ezen néhány aspektusának kiemelése azért bír jelentőséggel, mert a jelenkori családról alkotott felfogás szempontjából kulcsfontosságú tényező a házasság, mint tradicionális jogintézmény dominanciájának csökkenése. A mai társadalmi viszonyok megkövetelik, hogy a családi viszonyok meghatározása megfeleljen a jelenkori elvárásoknak. Ezek az elvárások elsősorban államhatárokon belül képeződnek le, ugyanakkor nem hagyható figyelmen kívül, hogy a szupranacionális szintéren is kiemelt figyelmet kap a család és a családi élet meghatározása.

2. A családi jogviszonyok Európában

2.1. A családok védelme a nemzetközi szerződésekben és azok gyakorlatában

Az államok közötti szövetségek létrejöttének szükségszerű velejárója, hogy közös elvek és normák mentén igyekeznek egy egységes rendszer kiépítésére. A *családi*

²⁵ MEZEY (2007) 202.-204.o.

²⁶ Az azonos nemű párok helyzetének jogtörténeti aspektusaihoz lásd részletesen: HEGEDŰS (2010/2)

élethez való jog, mint alapvető jogosultság a magánélethez való jogból kinőve magát foglalta el helyét az alapjogok rendszerében. A nemzetközi jogban az idők folyamán számos olyan államközi megállapodás született, amelyek az alapjogok védelmét hivatottak biztosítani. Az egyik legfontosabb alapidokumentum az Egyesült Nemzetek Szervezete által 1948-ban kibocsátott *Emberi jogok Egyetemes Nyilatkozata*²⁷ (a továbbiakban: EJENY). Az EJENY 16. cikke szerint „*a család a társadalom természetes és alapvető alkotóeleme és joga van a társadalom, valamint az állam védelmére.*”²⁸ Hasonlóan fogalmaz az 1966-ban megalkotásra kerülő *Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya* (a továbbiakban: PPJNE), miszerint „*a család a társadalom természetes és alapvető egysége és joga van a társadalom és az állam védelmére.*”²⁹ Mindkét egyezmény védendő értéknek tekintti a családot és a társadalom alapvető egységeként definiálja, ugyanakkor magáról a családfogalom tartalmi elemeiről nem tesz említést. Ha megvizsgáljuk a két egyezmény idézett cikkelyeinek további részeit,³⁰ akkor nyelvtani értelmezés segítségével megállapítható, hogy az említett nemzetközi egyezmények két jogintézményt ismernek el, amelyekre a család védelme kiterjed. Az első a legalapvetőbb kapcsolat, a szülő-gyermek viszony. A másik a partnerek között fennálló kapcsolat, amely vonatkozásában az említett egyezmények egyértelműen a hagyományos értelemben vett házasság intézményét védik.

1950-ben került elfogadásra az *Emberi Jogok Európai Egyezménye* (a továbbiakban: EJEE), amelynek 8. és 12. cikke fogalmaz meg a közösségi jog szintjén védelmi kötelezettséget.³¹ A 8. cikk alapján „*mindenkinek joga van arra, hogy magán- és családi életét, lakását és levelezését tiszteletben tartsák.*”³² A 12. cikk ezt mintegy kiegészítve deklarálja a házasságkötéshez való jogot.³³ Az EJEE színrelépése óta eltelt időben az *Emberi Jogok Európai Bírósága* (a továbbiakban: EJEB) számos

²⁷ BARZÓ (2017) 36.o.

²⁸ EJENY 16. cikk 3. pont

²⁹ PPJNE 23.cikk 1. pont

³⁰ Az EJENY 16 cikkének további két pontja szerint: „*1. Mind a férfinak, mind a nőnek a házasságra érett kor elérésétől kezdve joga van fajon, nemzetiségen vagy valláson alapulókorlátozás nélkül házasságot kötni és családot alapítani. A házasság tekintetében a férfinak és a nőnek mind a házasság tartama alatt, mind a házasság felbontása tekintetében egyenlőjogai vannak. 2. Házasságot csak a jövődöházastársak szabad és teljes beleegyezésével lehet kötni.*” A PPJNE 23. cikkének 2., 3. és 4. pontja pedig így hangzik: „*2. A házasságkötésre alkalmas korban levő férfiak és nők házasságkötési és családalapítási jogát el kell ismerni. 3. Házasságot csak a házasulandók szabad és teljes beleegyezése alapján lehet kötni. 4. Az Egyezségokmányban részes államok megfelelő lépéseket tesznek annak biztosítására, hogy a házasfelek jogai és kötelességei a házasság fennállása alatt és felbontása esetén egyenlőek legyenek. A házasság felbontása esetén rendelkezni kell a gyermekek szükségese védelméről.*”

³¹ SZEIBERT (2014) 19.o.

³² EJEE 8. cikk 1. pont

³³ „*A házasságkötési korhatárt elért férfiaknak és nőknek joguk van a házasságkötésre és a családalapításra, az e jog gyakorlását szabályozó hazai törvények szerint.*” – EJEE 12. cikk

esetben értelmezte a fentebb hivatkozott rendelkezéseket. Ezen esetek sajátossága, hogy mindig az adott ügy körülményeire tekintettel lévő egyedi döntést hozott az EJEB, általánosan megfogalmazott elveket, megállapításokat nem dolgozott ki. Ugyanakkor a döntések összességét tekintve képet kaphatunk a nemzetközi tendenciák változásairól.³⁴ A párkapcsolati formákkal összefüggésben elsősorban a házasságkötés szabadsága került előtérbe az EJEB korai joggyakorlatában. Az *F v. Switzerland*³⁵ ügyben a svájci állampolgárságú F 1983-ban megkötötte harmadik házasságát, amelynek rövid időn belül véget is kívánt vetni, így bontókeresetet nyújtott be az illetékes bírósághoz. A bíróság pár hónapon belül felbontotta F házasságát, ítéletében azonban három év újraházasodási tilalommal sújtotta őt a svájci jogszabályok előírásainak megfelelően. F az EJEB-hez fordult a 12. cikk megsértésére történő hivatkozással. A Bíróság ítéletében kimondta, hogy a 12. cikk által garantált alapvető jog gyakorlásának társadalmi és jogi következményei egyaránt vannak.³⁶ Az F-re kiszabott magánjogi büntetés a nemzeti jog része volt és attól, hogy az más államok szabályozásától eltér, még nem sérti az egyezményt, főként „*ha a társadalom történelmi és kulturális hagyományaihoz, valamint a társadalom családról alkotott felfogásához ennyire szorosan kapcsolódó területről van szó.*”³⁷ A 12. cikkhez kapcsolódóan a házasság tradícionális melletti foglalt állást az EJEB a *Rees v. United Kingdom* ügyben,³⁸ ahol egy nemátalakító műtéten átesett személy kívánt az új nemének megfelelő, heteroszexuális házasságot kötni. Az EJEB hangsúlyozta, hogy a 12. cikk két különemű személy közötti, ugyanakkor a *hagyományos értelmezésnek megfelelő* házasságot védi. Későbbi gyakorlatában azonban már lazított ezen a merev állásponton a Bíróság.³⁹ A házasság tradícionális megítélése az EJEB azonos nemű párokra vonatkozó gyakorlatából is jól nyomon követhető. 2006-ban került a Bíróság elé a *Parry v. United Kingdom* ügy,⁴⁰ amelyben a háromgyerekes házasságban élő férj nemátalakító műtéten esett át és ennek következtében az akkori angol jog szerint fel kellett volna bontania a házasságát. Az azonos neműek közötti házasság ugyanis akkor még nem volt elfogadott. Az EJEB ugyan ismételt elutasította a fél kérelmét a *házasság hagyományos jellemvonásaira hivatkozva*, ugyanakkor *utalt a bejegyzett partnerkapcsolat lehetőségére*, mely akkoriban szinte ugyanazokat a jogkövetkezményeket biztosította volna, mint a házasság.⁴¹ Ugyancsak kiemelt jelentőségű a

³⁴ SZEIBERT (2014) 20.o.

³⁵ F v. Switzerland no. 11329/85 (1987)

³⁶ BERGER (1999) 344.-345.o.

³⁷ BERGER (1999) 345.o.

³⁸ Rees v. the United Kingdom no. 9532/81 (1986)

³⁹ például B v. France no. 232-C (1992); Christine Goodwin v. the United Kingdom no. 28957/95 (2002) – GRÁD (2005) 381.o.

⁴⁰ Parry v. the United Kingdom no. 42971/05 (2006)

⁴¹ SZEIBERT (2014) 51.-52. és 69-70.o.

*Schalk and Kopf v. Austria*⁴² ügy. 2002-ben az azonos nemű pár házasságkötés iránti kérelmet nyújtott be a bécsi anyakönyvi hivatalhoz. Kérelmüket valamennyi fórumon elutasították, így az EJEB-hez fordultak az EJEE 8. és 14. cikkének, a családi élet védelmének megsértésére és hátrányos megkülönböztetésre hivatkozva. Az EJEB nem állapította meg a megjelölt jogszabályhelyek sérelmét,⁴³ ugyanakkor számos fontos megállapítást tett. Kimondta, hogy a házasság nem korlátozható kifejezetten csak a különnemű személyekre, de tekintettel „a mélyen gyökerező társadalmi és kulturális konotációkra, amelyek ugyan eltérhetnek a társadalmak között, a 12. cikk nem teszi kötelezettséggé a házasságkötés azonos neműek számára történő biztosítását.”⁴⁴ Lényeges azonban, hogy a Bíróság korábbi megítélésén változtatva a 8. cikket nem a magánélet, hanem a családi élet oldaláról közelítette meg. Indoklása szerint a *család fogalma* nem korlátozható kizárólag a „házasságalapú kapcsolatokra”,⁴⁵ hanem egyéb társas együttélési formákat is el kell ismerni tartalmi elemként.

A szülő-gyermek viszony tekintetében az EJEB elsősorban a származás és az örökbefogadás vonatkozásában hozott ítéleteket. Ezek közül a *Marckx v. Belgium ügy*⁴⁶ volt a legjelentősebb. A belga jog szerint a házasságon kívül született gyermek anyjának formálisan örökbe kellett volna fogadnia gyermekét, hogy közöttük jogilag elismert családi kapcsolat keletkezzen és a szülő-gyermek jogviszonyból eredő jogkövetkezmények alkalmazhatóak legyenek.⁴⁷ A Bíróság akképp foglalt állást, hogy a családi élet vonatkozásában csak a ténylegesen meglévő, „élő”⁴⁸ kapcsolatnak van jelentősége és nem tehető különbség törvényes és törvénytelen gyermek között. Szintén fontos ítélet a *Keegan v. Ireland*,⁴⁹ ahol a felek de facto élettársi kapcsolatából született gyermek és az élettárs apa közötti kapcsolatot vizsgálták. A gyermek megszületését követően az érintett szülők kapcsolata megromlott, majd rövid idő múlva véget is ért. A Bíróság megerősítette az előbb említett belga ügyben hozott döntését és a védendő családi kapcsolat körében az apa és a gyermek között fennálló, tényleges szülő-gyermek viszonyt értékelte.⁵⁰ Az örökbefogadással kapcsolatosan elsősorban az a problémakör képezte az EJEB vizsgálódásainak tárgyát, hogy homoszexuális személyek akár közösen, akár egyedülállóként örökbefogadhatnak-e

⁴² *Schalk and Kopf v. Austria* no.30141/04 (2010)

⁴³ mert 2010-től Ausztriában is bevezetésre került a bejegyzett élettársi kapcsolat jogintézménye

⁴⁴ LUKASHEVICH (2010) 119.o.

⁴⁵ LUKASHEVICH (2010) 119.o.

⁴⁶ *Marckx v. Belgium* no. 6833/74 (1979)

⁴⁷ GRÁD (2005) 402.o.

⁴⁸ SZEIBERT (2014) 142.o.

⁴⁹ *Keegan v. Ireland* no. 16969/90 (1994)

⁵⁰ SZEIBERT (2014) 143.o.

gyermeket. A *Fretté v. France* ügyben⁵¹ utalt a Bíróság a részes államok közötti nagy szabályozási differenciáltságra, ennek értelmében nem állapította meg a 8. cikk sérelmét. Indokolásában kifejtette, hogy az örökbefogadás lényege abban áll, hogy a gyermek számára családot teremtsen és nem fordítva, ennek megfelelően ilyen helyzetben a gyermek érdekei az elsődlegesek.⁵² Egy későbbi döntésében azonban kifejtette a Bíróság, hogy a hagyományos értelemben vett család védelme – főszabály szerinti – olyan nyomós és jogszerű indok, amely igazolhatja az eltérő bánásmódot az azonos nemű párok és az különmemű párok között. Ugyanakkor a családi vagy magánélet vitelének nem csak egyetlen módja van, illetve etekintetben nem csak egy választási lehetőség létezik. Az érintett osztrák kormány nem volt képes igazolni, hogy ilyen nyomós érdek fennállna esetükben. Az egyedülállóként történő örökbefogadás ugyanis engedélyezett volt, sőt az akkori bejegyzett élettársakról szóló szabályozás az azonos nemű partner kifejezett beleegyezését követelte meg az ilyen örökbefogadáshoz, ami azt támasztja alá, hogy a gyermek érdekei nem sérülhetnek olyan esetben, ha nem különmemű, hanem azonos nemű pár neveli fel.⁵³

Szintén az örökbefogadás kapcsán merült fel az *Emonet és társai kontra Svájc*⁵⁴ ügyben a családi élet egységének kérdése. Roland Emonet és Mariannick Faucherre kérelmezők mindketten előző házastársuktól elváltak és 1986-tól éltek élettársi kapcsolatban. A harmadik kérelmező Faucherre lánya, aki a nő házasságából született, édesapja azonban 1994-ben elhunyt. 2000-ben a lány súlyosan beteg lett, állandó gondozásra szorult, amit a másik két kérelmező látott el. A lánynak nagyon erős érzelmi kötődése alakult ki az édesanyja élettársával, így Emonet kezdeményezte az örökbefogadását, hogy családi kapcsolatuk jogi elismerést is nyerjen. A hatóságok engedélyezték az örökbefogadást, ugyanakkor töltötték az édesanya anyai státuszát az anyakönyvből, ugyanis a svájci szabályozás szerint az örökbefogadással minden korábbi családi kapcsolat megszűnik. Emellett hangsúlyozták, hogy az örökbefogadás akkor éri el célját, ha a felek között erős és tartós a családi kapcsolat, amit az élettársi együttélés, annak lazább volta miatt nem biztosít úgy, mint a házasság. Az EJEB itt is kifejezésre juttatta, hogy a családi kapcsolatok ma már nem korlátozódhatnak kizárólag csak a házasságon alapuló kapcsolatokra. Annak eldöntésekor, hogy egy kapcsolat mikor tekinthető a családi élet fogalmi körébe tartozónak valamennyi tényező gondos mérlegelése szükséges, különösen, hogy a pár együtt él-e, kapcsolatuk mióta áll fenn, illetve, hogy elkötelezettek-e a közös gyermek vállalása és nevelése iránt. Jelen esetben úgy ítélte meg, hogy a közös gyermek nem szorítható

⁵¹ *Fretté v. France* no. 36515/97 (2002)

⁵² GRÁD (2005) 400.o.

⁵³ *X and others v. Austria* no. 19010/07 (2013)

⁵⁴ *Emonet and others v. Switzerland* no. 39051/03 (2008)

kizárólag a vérségi kapcsolatra, hanem annak is fontossága van, hogy a felek egy háztartásban és nagyon erős érzelmi közösségben élnek együtt. Az *Stüker v. Germany* ügyben⁵⁵ bár a tradicionális szülő-gyermek viszony oldalára billent a bíróság mérlege, ennek ellenére, hogy egyenérteékűnek ismerte el a vérségi és az egyéb családi köteléket egyaránt, ugyanis kizárólag eljárásjogi hibára hivatkozva tudta megindokolni a biológiai apa tekintetében a családi élethez való jog sérelmét. A kérelmező gyermeke nagykorúságát elérve örökbefogadási eljárást kezdeményezett a mostohaapja tekintetében. Az eljárás során megállapítást nyert, valamint a gyermek és mostohaapja is azt nyilatkozta, hogy érzelmi kötődésük egymás felé rendkívül erőssé vált, így ezt jogi úton is hivatalossá kívánták tenni, melynek következtében a biológiai apa minden jogát elveszti. A kérelmezőről, mint a gyermek biológiai apjáról, az édesanya korábbi férjéről azt állította a gyermek, hogy évek óta semmilyen kapcsolatot nem tartott vele és nem is kíván a jövőben sem ennek eleget tenni. A német eljárás során a hatóságok helyt adtak az örökbefogadásnak, ugyanakkor az EJEB álláspontja szerint nem indokolták meg kellőképpen döntésüket és a biológiai apa érveit nem vették figyelembe, miszerint a biológiai apát nem csak érzelmileg érintené hátrányosan az örökbefogadás, hanem gazdaságilag is kedvezőtlenül érintené, ezáltal megállapította a 8. cikk sérelmét.

Mindezek alapján megállapítható, hogy az EJEB meglehetősen konzervatív álláspontot képviselt korábban és a családi jogviszonyok hagyományos alapokon nyugvó megközelítését helyezte előtérbe döntéseiben, ugyanakkor ma már a társadalmi elvárásokhoz igazodó, progresszív joggyakorlatot figyelhetünk meg.

2.2. A család az Európai Unióban

Az Európai Unió jogalkotási és jogegységesítési törekvései hosszú ideig mellőzték a családjog harmonizálását, ugyanakkor a határon átnyúló családi kapcsolatok növekvő számára tekintettel szükségessé vált ezen hiányosság pótlása. Az Amszterdami Szerződés hatására az igazságügyi együttműködés átkerült az uniós szervek hatáskörébe, melynek hatására megkezdődhetett a családi kapcsolatokra vonatkozó jogegységesítés. Az *Európai Unió Alapjogi Chartája* (a továbbiakban: EU Alapjogi Charta) – ami az Európai Unió Működéséről szóló Szerződés részét képezi⁵⁶ – a nemzetközi megállapodásokhoz hasonlóan tartalmazza a családi élet védelmét:

⁵⁵ Stüker v. Germany no 58718/15 (2021)

⁵⁶ SZEIBERT (2014) 20.o.

„Mindenkinek joga van ahhoz, hogy magán- és családi életét tiszteletben tartsák.”⁵⁷ Egy másik cikk pedig rögzíti, hogy a házasságkötéshez és a családalapításhoz való jogot az e jogok gyakorlását szabályozó nemzeti törvények szerint biztosítani kell.”⁵⁸ Kiemelendő még a 21. cikk, amely a diszkrimináció tilalmát fogalmazza meg, tárgy-körébe vonva többek között a szexuális irányultságot.⁵⁹

Az általános jogvédelmen túl az Unió megkezdte az egyes családi jogviszonyokra vonatkozó részletes jogforrások kidolgozását is, amik a családjog főbb területeinek – elsősorban eljárásjogi tartalmú – egységesítését szolgálják. A 2000-es évek elején jelent meg a *Brüsszel II. rendelet*,⁶⁰ ami két témakört foglalt össze, a házassági ügyeket, valamint a szülői felelősség kérdéskörét.⁶¹ A rendelet legnagyobb hibája, hogy a szülői felelősség kérdését kizárólag a házastársak közös gyermekei vonatkozásában szabályozta, így hamar módosításra volt szükség.⁶² Ennek eredményeként született meg a *Brüsszel IIa. rendelet*,⁶³ ami pótolta az első rendelet hiányosságait. 2011-ben lépett hatályba a határon átnyúló *tartási ügyeket szabályozó rendelet*,⁶⁴ majd ezt követte megerősített együttműködés formájában a *Róma III. rendelet*,⁶⁵ ami a házasság felbontására és a különválásra alkalmazandó jogot tárgyalja.⁶⁶ Ezt meghaladóan a vagyoni jogi kérdésekben 2006-ban adták ki azt a *Zöld Könyvet*,⁶⁷ amit két további

⁵⁷ EU Alapjogi Charta 7. cikk

⁵⁸ EU Alapjogi Charta 9. cikk

⁵⁹ „Tilos minden megkülönböztetés, így különösen a nem, faj, szín, etnikai vagy társadalmi származás, genetikai tulajdonság, nyelv, vallás vagy meggyőződés, politikai vagy más vélemény, nemzeti kisebbséghez tartozás, vagyoni helyzet, születés, fogyatékoság, kor vagy szexuális irányultság alapján történő megkülönböztetés.” – EU Alapjogi Charta 21. cikk

⁶⁰ A Tanács 1347/2000/EK rendelete a házassági ügyekben és a házastársaknak a közös gyermekekkel kapcsolatos szülői felelősségre vonatkozó eljárásokban a joghatóságról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról

⁶¹ ZSIROS (2014) 513.o.

⁶² SZEIBERT (2011) 9.o.

⁶³ A Tanács 2201/2003/EK rendelete a házassági ügyekben és a szülői felelősségre vonatkozó eljárásokban a joghatóságról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról, illetve az 1347/2000/EK rendelet hatályon kívül helyezéséről

A rendeletet azóta ismételten felülvizsgálták, hatályon kívül helyezték, helyette pedig új rendeletet fogadtak el: A Tanács (EU) 2019/1111 rendelete (2019. június 25.) a házassági és szülői felelősségi ügyekben a joghatóságról, a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról, valamint a gyermekek jogellenes külföldre viteléről

⁶⁴ A Tanács 4/2009/EK rendelete a tartással kapcsolatos ügyekben a joghatóságról, az alkalmazandó jogról, a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról, valamint az e területen folytatott együttműködésről

⁶⁵ 1259/2016 rendelet a házasság felbontására és a különválásra alkalmazandó jogról

⁶⁶ SZEIBERT (2014) 22-23.o.

⁶⁷ Zöld könyv a házassági vagyoni jogi rendszerekre vonatkozó kollíziós szabályokról, különös tekintettel a joghatóságra és a kölcsönös elismerésre (COM/2006/0400) (a továbbiakban: Zöld Könyv)

vagyoni jogi rendelet⁶⁸ követett. Az eddig felsorolt uniós jogforrások közös jellemzője, hogy nem foglalnak állást a család, és azon belül a házasság definícióját illetően, ugyanakkor az egyéb párkapcsolati formák vonatkozásában találunk utalást. A Zöld Könyv értelmezésében a bejegyzett életközösség és az élettársi együttélés meghatározásával találkozhatunk. A bejegyzett életközösség két olyan személy között áll fenn, „*akik párként együtt élnek, és akik ezt a közösséget a lakóhelyük szerinti tagállam joga által létrehozott hatóságnál bejegyeztették.*”⁶⁹ Ennek értelmében tehát nemtől függetlenül bármely együttélési forma beleértendő ebbe a definícióba, amely az adott tagállamnál regisztrálásra kerül. Az élettársi együttélés képezi a kiegészítő elemét az előző fogalomnak, hiszen annak épp az a lényege, hogy a személyek életközösséget létesítenek egymással anélkül, hogy kapcsolatukat bejegyeztették volna.⁷⁰

A vagyoni jogi rendelet sajátossága, hogy a jogalkotó külön szabályrendszert készített a házassági vagyoni jogi viták rendezésére, és különállóként jelenik meg a bejegyzett élettársakra vonatkozó normaanyag. Ez utóbbi egy újabb párkapcsolati forma, melynek fogalmi elemei a következők: „*bejegyzett élettársi kapcsolat: két személy jogilag elismert életközössége, amelyet az adott jog értelmében kötelező bejegyeztetni, és amely megfelel az ilyen életközösségek létrehozására vonatkozó jogszabályban előírt jogi alaki követelményeknek.*”⁷¹ A két definíció szinte teljes egészében megegyezik, azonban továbbra is hiányzik a házasság meghatározása. Ez két dologra enged következtetni. Az egyik, hogy a jogalkotó azért nem tartja szükségesnek a házasság fogalmának rögzítését, mert az Európai Unió a tradicionális megközelítést tartja elfogadhatónak, ami nem feltétlenül igényel magyarázatot. A másik ennek épp az ellenkezője, azaz, hogy a megváltozott szemléletmódot sugallva nem kíván állást foglalni a kérdésben a tagállami konvenciók valamennyi formájának jogi elismerését támogatva. Válaszul erre a kérdésre az Európai Unió Bíróságának (a továbbiakban: EUB) joggyakorlata szolgálhat, melyet szintén érdemes elemezni. Az évek során

⁶⁸ A Tanács (EU) 2016/1103 rendelete a házassági vagyoni jogi rendszerekkel kapcsolatos ügyekben a joghatóság, az alkalmazandó jog, valamint a határozatok elismerése és végrehajtása területén létrehozandó megerősített együttműködés végrehajtásáról (a továbbiakban: Házassági Vagyoni Jog Rendelet); A Tanács (EU) 2016/1104 rendelete a bejegyzett élettársi kapcsolatok vagyoni jogi hatásaival kapcsolatos ügyekben a joghatóság, az alkalmazandó jog, valamint a határozatok elismerése és végrehajtása területén létrehozandó megerősített együttműködés végrehajtásáról (a továbbiakban: BÉK Vagyoni Jog Rendelet)

⁶⁹ Zöld Könyv 1. pont

⁷⁰ Zöld Könyv 1.pont

⁷¹ BÉK Vagyoni jogi Rendelet 3. cikk (1) bekezdés a. pont

számos olyan ügy merült fel, amelyben a családi kapcsolatokról és ezen belül is a partnerkapcsolatokról foglalt állást a jogalkalmazó szerv.⁷²

2001-ben született az az ítélet,⁷³ melynek tényállása szerint egy svéd állampolgár bejegyzett élettársi kapcsolatot létesített azonos nemű partnerével. A felperes az Európai Közösségek Tanácsának tisztviselője volt és partnerkapcsolatára tekintettel igénybe szeretne volna venni a tisztviselői szabályzatban szereplő házastársakra alkalmazott háztartási támogatást. Ebben az ügyben az EUB egyértelműen a hagyományos házasságfogalom értelmezése mellett kötelezte el magát. Az ítélet legfontosabb megállapítása az volt, hogy a regisztrált együttélési formák sosem lehetnek azonosak a házasság jogintézményével.⁷⁴ Később azonban megváltozott a testület álláspontja, az áttörés a *Maruko*-ügyben következett be. Maruko 2001-ben létesített bejegyzett élettársi kapcsolatot azonos nemű partnerével. 1959 óta tagja volt egy német nyugdíjbiztosító társaságnak, ahová önkéntes befizetéseket teljesített. 2005-ben Maruko özvegyi nyugdíj folyósítását kérte a társaságtól, amit azzal az indokkal tagadtak meg, hogy a túlélő bejegyzett élettárs nem jogosult a túlélő hozzátartozónak járó ellátásokra. Az EUB ebben az ügyben kimondta, hogy „a családi állapot és az azon alapuló ellátások tagállami hatáskörbe tartoznak és a közösségi jog nem sértheti a tagállamok e hatáskörét.”⁷⁵ A másik nagyon fontos megállapítása az volt, hogy a német szabályozás – annak ellenére, hogy különműek számára biztosítja csak a házasságkötést – az azonos nemű párok számára megalkotta a bejegyzett élettársi kapcsolat rendszerét. A német jogalkotó célja ezzel nem volt más, mint hogy közel azonosnak tekintse a két jogintézményt, ezért, ha a szociális ellátások területén differenciálja a szabályozást, azzal szexuális irányultságon alapuló diszkriminációt vállal meg. 2011-ben a *Römer-Freie* ügyben a felperes a bejegyzett élettársi kapcsolatra tekintettel akart a házastársakéhoz hasonló adókedvezményeket igénybe venni. Az EUB a Maruko-ügy megállapításaira hivatkozott, ugyanakkor azt kiegészítette azzal, hogy a házasság és a bejegyzett élettársi kapcsolat jogintézményének összevetésekor nincs szükség teljes azonosságra, elég csupán azok hasonlósága.⁷⁶

⁷² Ezen ügyek sajátos jellemzője, hogy nem az előbbiekből részletezett családjogi témájú jogforrásokhoz kapcsolódnak, elsősorban inkább a diszkrimináció kérdésköréhez igazodóan foglalt állást az EUB a családi életet illetően.

⁷³ C-122/99 és C-125/99 egyesített ügyek

⁷⁴ WOPERA (2012) 53.o.

⁷⁵ C-267/06 ügy

⁷⁶ Ugyanezt erősíti az EUB egyik legfrissebb döntése is, amiben a házasságban élő férfi nemváltoztató műtétjét követően nem kívánta házasságát érvényteleníteni feleségével. Az angol jog szerint azonban nem kaphatta meg a nemváltoztatás anyakönyvben történő átvezetéséhez szükséges igazolást, amíg házasságát nem érvényteleníti. 2008-ban kérelmet nyújtott be a nyugdíjbiztosítóhoz azon szociális jogszabályra hivatkozva, ami a nők számára a 60. életév betöltését követően lehetővé teszi a kedvezményes nyugdíjba vonulást. A kérelmet arra hivatkozva utasították el, hogy az igazolás hiányában nem tekinthető nőnek. A Bíróság álláspontja szerint itt is a helyzetek hasonlóságát kell figyelembe venni, nem az

Megítélése szerint „a helyzetek összehasonlítását a házastársak és bejegyzett élettársak azon nemzeti jogi rendelkezésekből eredő jogaira és kötelezettségeire összpontosító elemzésre kell alapítani, amelyek az alapügyben szóban forgó ellátás tárgyára és nyújtása feltételeire tekintettel relevánsak, és nem annak vizsgálatából kell állnia, hogy a nemzeti jog jogilag általában véve és teljesen hasonlónak tette-e a bejegyzett élettársi kapcsolatot a házassággal.”⁷⁷ 2016-ban is született egy ítélet, ami- ben az EUB felhívta a figyelmet arra, hogy „a tagállamok szabadságot élveznek tehát tekintetben, hogy rendelkeznek-e, vagy sem, azonos nemű személyek házassá- gáról vagy kapcsolatuk jogi elismerésének valamely alternatív formájáról, valamint, adott esetben, arról, hogy az ilyen házasság vagy alternatív forma mely időponttól kezdődően vált ki joghatást.”⁷⁸

A Bíróság azonban nem csak az azonos neműek tekintetében foglalt állást a családi kapcsolatokat és azon belül is a partnerkapcsolatokat illetően. 2007-ben hozott dön- tésében a különmű de facto élettársi együttélés házassághoz hasonló jogintéz- ményként történő elfogadásáról határozott. Kitért arra, hogy ez az állásfoglalása azért helytálló, mert *összhangban van a társadalom erkölcsi fejlődésével is.*⁷⁹

Végül az EUB újabb ügyei közül kiemelést érdemel az R. A. Colman-ügy. R. A. Colman román és amerikai kettős állampolgár volt, aki 2009-ben Belgiumban tele- pedett le, majd egy évvel később ugyanitt az azonos nemű, amerikai állampolgár párjával házasságot kötött. 2012-ben információt kért a Főfelügyelőségtől arra nézve, hogy mi szükséges a nem uniós állampolgárságú házastárs három hónapot meghaladó, jogszerű tartózkodásához Romániában. A Főfelügyelőség közölte, hogy nem lehetséges az ilyen hosszabb távú tartózkodás amiatt, mert Romániában nincs engedélyezve az azonos neműek házassága. Az EUB ítéletében egyértelművé tette

azonosságukat. Ezt meghaladóan rögzíti, hogy jelen esetben a családi állapot nem értékelhető szem- pont, tisztán arra kell koncentrálni, hogy a jogszabály differenciálja a jogkövetkezményeket, ha valaki megtartja a születéskori nemét és aki megváltoztatja. A házasság érvénytelenítésére vonatkozó feltétel a jogalkotó azon célját fejezi ki, hogy nem kívánja elismerni az azonos neműek házasságát, ez a tény azonban nem lehet hatással a nyugdíjrendszer szabályozására. Ennek fényében diszkriminációt valósít meg, ha a nyugdíj jogosultság eltérő azok között, akik jogilag is nemet változtatnak és akik nem. – C 451/16 ügy

⁷⁷ C-147/08 ügy

⁷⁸ C-443/15 ügy

⁷⁹ F-122/06 ügy – a tényállás lényege, hogy a holland állampolgárságú felperes 2006 óta az Eurostat tisztviselője. Még ebben az évben kérte, hogy a Bizottság – az egészségbiztosítás kiterjesztése érdeké- ben - ismerje el a 2005. december 29-én Hollandiában, közjegyző előtt Maria Helena Astrid Harttal kötött életközösségi megállapodását („*samenlevingssovereenkoms*”). A Bizottság megtagadta kérését arra való hivatkozással, hogy a holland jog szerint a házasság és az azonos neműekre vonatkozó be- jegyzett élettársi kapcsolat elismert családi kapcsolat, az említett megállapodás viszont egy kötelmi jogi ügylet, ami nem eredményez családi kapcsolatot. A Bíróság azonban felhívta a figyelmet, hogy a hol- land jog egyre inkább elismeri az említett megállapodásokat is a családi kapcsolatok körében, különö- sen például a nyugdíjkezelvények esetében, így a bizottság döntése megkülönböztetést eredményez.

és hangsúlyozta, hogy *a tagállamok állampolgárai számára az elismert jogok közé tartozik a családi élet fenntartása mind a fogadó tagállamban, mind abban, aminek állampolgára.* A 2004/38 irányelv értelmezésében a házastárs egyértelműen családtag, „*olyan személyt jelöl, akit egy másik személyhez házassági kötelék fűz.*”⁸⁰ Ez a fogalommeghatározás azonban *semleges*, aminek következtében az adott tagállam – bár nem kötelessége, hogy saját maga szabályozza az azonos neműek házasságát – *köteles azt elismerni.*

Mindebből látható, hogy az EU szintén nyitott a családi kapcsolatok valamennyi formájának elismerése felé, ugyanakkor igyekszik tagállami hatáskörben tartani ezeket a kérdéseket. Álláspontunk szerint a jogforrásokból hiányzó definíciók problémáját is éppen ez magyarázza.

3. A családok alkotmányjogi védelme

3.1. A családok védelme az 1949-es Alkotmány alapján

Ahogy már korábban is felhívtam rá a figyelmet, a családi élethez való jog alapvető jogosultsága a társadalom tagjainak, ennek értelmében a legmagasabb szinteken védendő jogi érték. Hazánk a nemzetközi elvárásoknak megfelelően az 1949-es Alkotmányban⁸¹ már rendelkezett – és természetesen a jelenleg hatályos Alaptörvényben szintén rendelkezik – a családi értékek védelméről.

Az 1949-es Alkotmány rendkívül szűkszavúan fogalmazott,⁸² amikor kimondta, hogy „*a Magyar Köztársaság védi a házasság és a család intézményét.*”⁸³ A korabeli megfogalmazás kizárólag az állam intézményvédelmi kötelezettségét hangsúlyozta, ugyanakkor a családok védelmének alapjogként történő megítélése és elismerése hiányzott.⁸⁴ További nehézségeket vetett fel, hogy a magánszféra ezen területei elsősorban szociológiai, mintsem jogi téren formálódtak, így a jogi környezet kialakítása és napra készen tartása komoly kihívások elé állította a jogalkotót.⁸⁵ Az alapjogként való elismerésben nagy szerepe volt az Alkotmánybíróságnak (a továbbiakban: AB),

⁸⁰ C-673/16 ügy

⁸¹ 1949. évi XX. törvény a Magyar Köztársaság Alkotmánya

⁸² LÁBADY (1992) 76.o.

⁸³ 1949. évi XX. törvény a Magyar Köztársaság Alkotmánya 15. §

⁸⁴ SÁRI-SOMODY (2008) 310.o.

⁸⁵ DRINÓCZI-ZELLER (2006) 16.o.

ami működése (jogértelmezése) során tartalommal töltötte meg a fentebb idézett szakaszt. Az első „hiányosság”⁸⁶ a 22/1992 (IV.10.) AB határozat pótolta. Az Alkotmány 15. §-a alapján ugyanis nem volt egyértelmű a házasságkötés szabadságának teljeskörű biztosítása. Az indítványban kifogásolt jogszabály⁸⁷ szerint a fegyveres erők tagjai kötelesek voltak beszerezni az illetékes parancsnok engedélyét az érvényes házasságkötéshez. Az AB alkotmányellenesnek találta és megsemmisítette az említett szakaszt két okból. Az egyik a hazánkra is irányadó nemzetközi jogi kötelezettségek, amely értelmében a házasságkötés szabadsága nem vonható meg senkitől, alapjogként mindenkit megillet.⁸⁸ Másrészt az AB megítélése szerint „az önrendelkezési jog része a házasságkötés szabadságához való jog, így ez a jog az Alkotmány 54. § (1) bekezdése alapján ugyancsak alkotmányos védelemben részesül.”⁸⁹

A következő fontos döntés 1995-ben született az azonos nemű párok kapcsolatának hátrányos megkülönböztetése miatt. Az indítvány a házasságról, családról és gyámiságról szóló 1952. évi IV. törvény (a továbbiakban: Csjt.) házasság fogalmát és az 1959-es Ptk. de facto élettársi definíciójának alkotmányellenességét támadta a nemi szerepek szerint megvalósuló diszkriminációra hivatkozva. Az AB elutasította az indítványt, hangsúlyozva a házasság tradicionális jellegét⁹⁰ és azt, hogy az Alkotmány csupán a szabályozás egyenlőségének követelményét támasztja a diszkriminációmentesség érdekében. Ez azonban nem jelenti azt, hogy a jogalkotó köteles lenne biztosítani a házasságkötés lehetőségét az azonos nemű személyek számára.⁹¹ A de facto élettársi kapcsolat vonatkozásában azonban kimondta, hogy „Két személy tartós életközössége megvalósíthat olyan értékeket, hogy az érintettek személyi méltóságának egyenlő figyelembevételére alapján az együttélő személyek nemétől függetlenül igényt tarthat jogi elismerésre.”⁹² Ennek értelmében tehát a jogvédelmet ki kellett terjeszteni az azonos neműek élettársi kapcsolatára is. Ugyanakkor – ahogy Schanda Balázs is felhívja rá a figyelmet – ebben az esetben az AB nem a homoszexualitást tartotta védendő értéknek, hanem a felek monogám kapcsolatban történő együttélését.⁹³ Az AB határozattal szemben a jogirodalomban számos kritika merült fel. A Drinóczi-Zeller szerzőpáros álláspontja szerint a házastársak különmeműsége mindenképpen hagyományos követelmény, ami a házasság eredeti és tipikus rendeltetésével, a gyermeknemzéssel és a gyermekneveléssel összhangban áll.

⁸⁶ BALOGH-HOLLÓ-KUKORELLI-SÁRI (2003) 282.-283.o.

⁸⁷ 1982. évi 17. tvr. 15.§ (3) bekezdés

⁸⁸ CSINK-SCHANDA (2011) 112.-113.o.

⁸⁹ 22/1992 (IV.10.) AB határozat

⁹⁰ JOBBÁGYI (2011) 117.o.

⁹¹ 14/1995 (III.13.) AB határozat

⁹² 14/1995 (III.13.) AB határozat

⁹³ SCHANDA (2008) 71.o.

Mindazonáltal a gyermek, mint követelmény sohasem volt fogalmi eleme a házasságnak, amiből az következik, hogy a különműség kérdése abszolút módon megkérdőjelezhető.⁹⁴ *Szeibert Orsolya* szerint az AB határozat kizárólagosan a vitatott rendelkezések diszkriminatív jellegére koncentrált, azon belül is, hogy megengedhetőek-e az azonos nemű párok hasonló kapcsolatai. Felhívja a figyelmet, hogy ezen párkapcsolatok „önálló megközelítést igényelnek”, hiszen a cél a közel azonos jogi védelem megteremtése lenne, szemben a de facto élettársak helyzetével.⁹⁵

Az AB az említett döntését később a 65/2007 (X.18.) határozatában is megerősítette, kimondva, hogy nem tehető népszavazás tárgyává az azonos neműek házasságának kérdése, mert az az Alkotmány tartalmának esetleges módosításával járna.⁹⁶

2008-ban újabb fontos döntés született, amelyben megsemmisítésre került az első bejegyzett élettársi kapcsolatról szóló jogszabály.⁹⁷ Ez a törvény a bejegyzett élettársi kapcsolat jogintézményét volt hivatott megteremteni és szabályozni. Előnye, hogy végre az azonos neműek számára is biztosított volna – jogkövetkezményeit tekintve – a házassághoz majdnem mindenben hasonló jogintézményt. A hátránya pedig részben az előnyében is rejtett, ugyanis a jogszabály személyi hatálya nem csak az azonos nemű párokra, hanem a különműekre is kiterjedt.⁹⁸ A határozat érvelése a korábbi gyakorlatra utalva megerősítette azt az elvet, hogy nem minősül alkotmányellenesnek a házassággal azonos szintű, de elkülönített jogintézmény létrehozása és a jogvédelem biztosítása az azonos nemű személyek számára.⁹⁹ A problémát a különműek bejegyzett élettársi kapcsolata okozta, ha ugyanis – érvelt az AB – a jogalkotó célja a házassággal egyenértékű jogintézmény megteremtése volt, akkor az említett jogszabály alkalmazása azt eredményezte, hogy az alkotmány 15. § által védett értéket és a törvény által védett értéket azonosnak kellett értékelni, azaz az alkotmányos védelem egyenlő lett volna a törvényi védelemmel. Ez azonban

⁹⁴ DRINÓCZI-ZELLER (2005) 77-78.o.

⁹⁵ SZEIBERT (2006) 258.o.

⁹⁶ SCHANDA (2008) 72.o.

⁹⁷ 2007. évi CLXXXIV. törvény a bejegyzett élettársi kapcsolatról (a továbbiakban: Bék I.)

⁹⁸ JAKÓ-MIKES-SZABÓ (2016) 80.o.

⁹⁹ „Az azonos nemű személyek számára azonban, akik az Alkotmány alapján házasságot nem köthetnek, a jogalkotónak az Alkotmány korlátai között biztosítania kell egymás irányában a házastársakéhoz hasonló olyan jogállást, amely az egyenlő méltóságú személyként kezelésüket biztosítja. Egy ilyen új jogintézmény nem sérti, nem is veszélyezteti a házasság Alkotmány által kiemelten védett helyzetét (az Alkotmány 15. §-át), illetve a különböző neműeknek szintén az Alkotmány 54. § (1) bekezdéséből levezetett házasságkötéshez való jogát. Az államot terhelő, a házasság és a család védelmére vonatkozó intézményi védelem (elismerés, támogatás) kötelezettsége az Alkotmány alapján az azonos neműek bejegyzett élettársi kapcsolatának törvényi elismerésétől függetlenül továbbra is fennáll. A hagyományos forma, a különműek házassága nem kerül hátrányosabb helyzetbe azáltal, hogy az azonos nemű bejegyzett élettársak - az ilyen kapcsolat természetéből adódó különbségek fenntartása mellett - a házastársakéhoz hasonló pozícióba kerülnek.” – 154/2008 (XII.17.) AB határozat

ellentmondott volna a jogszabályi hierarchia kötöttségeinek: egy alkotmányos érték nem lehet egyenlő egy jogintézmény törvényi védelmével.¹⁰⁰ Mindkét megállapítás kiemelt jelentőséggel bír, viszont az AB indoklás álláspontunk szerint nem volt teljesen egyértelmű, mert összemosta az azonos neműekre és a különeműekre vonatkozó bejegyzett élettársi kapcsolat vizsgálatát.¹⁰¹

A 32/2010 (III.25.) AB határozatban a már kizárólagosan azonos neműek számára újraalkotott jogszabály¹⁰² alkotmányosságát vizsgálta a testület. Megállapította, hogy a bejegyzett élettársi kapcsolat nem jelent konkurenciát a különeműek házasságának és nem üresíti ki a tradicionális jogintézmény lényegét. Kiemelte azonban, hogy a jogalkotónak lehetősége van a házasság és a bejegyzett élettársi kapcsolat eltérő szabályozására.¹⁰³

3.2. A 43/2012 (XII.20.) AB határozat és az Alaptörvény módosításai

2012. január 1-én hatályba lépett Magyarország Alaptörvénye, ami felváltotta a korábbi Alkotmányt. A végleges rendelkezések hosszú időn át formálódtak, ami igaz a családok védelmére vonatkozó L) cikkekre is. Hatályba lépésekor így szólt az említett rendelkezés: „Magyarország védi a házasság intézményét mint férfi és nő között, önkéntes elhatározás alapján létrejött életközösséget, valamint a családot mint a nemzet fennmaradásának alapját. ... A családok védelmét sarkalatos törvény szabályozza.”¹⁰⁴ Az Alaptörvény egyértelmű törekvést fejez ki arra nézve, hogy a korábban jelentősebb védelemben részesítse a család jogintézményét.¹⁰⁵ Ez a törekvés visszatükröződött már az előkészítő munkálatok során is. Az Alaptörvény megalkotásán dolgozó „Alkotmányos alapértékek” munkacsoport határozott célja volt, hogy az állam feladatává tegye, hogy „olyan politikai intézkedéseket eszközöljön, amelyek elősegítik egy férfi és nő közötti házasság által megalapozott családnak a társadalom alap- és életsejtjének középpontba kerülését.”¹⁰⁶ Értelmezésem szerint ez a

¹⁰⁰ 154/2008 (XII.17.) AB határozat

¹⁰¹ Hasonló aggályokat vet fel *Láposy Attila* is, amikor elemzi az AB érvelésének hiányosságait. *LÁPOSSY* (2009) 112. és 114.o.

¹⁰² 2009. évi XXIX. törvény a bejegyzett élettársi kapcsolatáról, az ezzel összefüggő, valamint az élettársi viszony igazolásának megkönnyítéséhez szükséges egyes törvények módosításáról (a továbbiakban: Bék. II.)

¹⁰³ 32/2010 (III.25.) AB határozat

¹⁰⁴ Magyarország Alaptörvénye (a továbbiakban: Alaptörvény) L) cikk (1) és (3) bekezdés - közlöny-állapot

¹⁰⁵ *SCHANDA* (2012) 77.o.

¹⁰⁶ *VARGA* (2012) 120.o.

megközelítés egyértelműen azt közvetíti, hogy bár valamennyi családi kapcsolat alkotmányos védelmet kell, hogy nyerjen, előtérbe kell helyezni a házasság intézményét. Ezt erősíti a munkacsoport család és a házasság közötti összefüggésekről tett megállapítása, miszerint „*a társadalom alapvető építőköve a férfi és nő házasságából születő család. A házasság intézményének elismerése és megerősítése – tekintettel az egyéb párkapcsolati formák és életmódok terjedésére – megkerülhetetlen. Az Alkotmánynak rögzítenie kell azt is, hogy a családok – különösen a sok gyermeket nevelők – védelemre és gondoskodásra jogosultak.*”¹⁰⁷ Mindebből az is látszik, hogy mind az Alaptörvény kidolgozásakor, mind pedig az elkészült rendelkezésekben a jogalkotó a tradicionális értékek mellett tette le a voksát.¹⁰⁸ Az Alaptörvény újítása az L) cikk (3) bekezdése, mely kimondja, hogy sarkalatos törvény szolgál a családok védelmének szabályozására. Ez a jogszabály a 2011. évi CCXI. törvény a családok védelméről (a továbbiakban: Csvt.), amelynek elfogadására szintén 2012-ben került sor.¹⁰⁹ A törvény a 7. §-ban fogalmazta meg a család fogalmát, amelyet eredetileg kizárólag ezen jogszabály vonatkozásában kellett volna értelmezni. Egy módosító javaslat hatására azonban kiterjesztették az alkalmazás körét valamennyi családot érintő jogi kérdésre.¹¹⁰ A módosító javaslat első ránézésre üdvözlendő lett volna, hiszen egységes definíciót szolgáltatott a jogrendszer számára, ami elősegítette volna a jogbiztonság követelményének érvényesülését. Ugyanakkor ebben rejlett a hibája is, hiszen, ha valamennyi, családot érintő jogviszonyra egy azonos definíciót alkalmazunk, körültekintően kell megválasztani annak elemeit.

2012. december 20-án született meg az az alkotmánybírósági határozat, amely megsemmisítette a Csvt. családdefinícióra vonatkozó rendelkezését. Az érintett szakasz az alábbiak szerint hangzik: „*A család a természetes személyek érzelmi és gazdasági közösségét megvalósító olyan kapcsolatrendszer, amelynek alapja egy férfi és egy nő házassága vagy egyenesági rokoni kapcsolat, vagy a családbafogadó gyámság.*”¹¹¹ A normaszöveg csak és kizárólag három formáját ismerte el a családnak, nevezetesen a házasságot, az egyenesági rokoni kapcsolatot és a családba fogadó gyámságot, viszont kizárta a társas együttélési módok más formáit, vagyis az élettársi kapcsolat valamennyi fajtáját.

¹⁰⁷ VARGA (2012) 120.o.

¹⁰⁸ ÁRVA (2013) 52.o.

¹⁰⁹ DOMBOS-POLGÁR (2013) 55.o.

¹¹⁰ a T5128/53. számú módosító javaslat indoklása szerint „*a koherenciazavarokat elkerülendő indokolt, hogy jelen törvénytervezet családdefiníciója legyen irányadó a magyar jogrendszer azon jogszabályaira, amelyek családokra vonatkozó rendelkezéseket tartalmaznak.*” - DOMBOS-POLGÁR (2013) 56.o.

¹¹¹ Csvt. 7.§ (1) bekezdés

Az alapvető jogok biztosa felismerve a problémát, az Alkotmánybírósághoz fordult az érintett rendelkezés vizsgálata és megsemmisítése érdekében. Indoklásában hivatkozott egyfelől az emberi méltóság, másrészt az egyenlő bánásmód követelményének sérelmére, amely sérelmeket álláspontja szerint a hagyományos család eszméjéhez történő ragaszkodás idézett elő. Az indítvány hivatkozott továbbá arra is, hogy a kifogásolt rendelkezés nemzetközi szerződésbe ütközése szintén megállapítható. Ahogy arra korábban utaltam, az EJEE 8. cikke deklarálja az emberi élet, az emberi méltóság és a családi élet védelmét. Az indítvány szerint ez a nemzetközileg is deklarált alapjog sérült a Csvt. 7.§-ának fenntartásával. Érvelésében kifejtette továbbá, hogy a de facto élettársak szempontjából szintén fennáll ez a jogsérelem, hiszen a Csvt. vonatkozó rendelkezése őket is kizárta a család fogalmából.¹¹²

Az AB a kérdéskör vizsgálata során arra a döntésre jutott, hogy az érintett jogszabályi rendelkezést megsemmisíti. Indoklásában egyértelműen kifejezésre juttatta, hogy a család, mint fogalom tartalmát nem határozhatja meg kizárólag a házasság intézménye, hiszen a változó társadalmi konvenciók egyre inkább az alternatív társas együttélési formák felé fordulnak. A fiatalok számára már nem a házasság intézménye és velejárói jelentik az összetartozás és a biztonság alapját. Egyre inkább teret hódít a szociológiai értelemben vett családfelfogás, amelyre az AB is számos alkalommal hivatkozott határozatában. Fontosnak tartotta azonban az AB felhívni a figyelmet egy korábbi döntésében szereplő indokra is, mégpedig, hogy „*az Alkotmány a házasságot és a családot a magyar társadalom alapintézményének tekinti,*”¹¹³ és ezért szükséges a jogintézmény alaptörvényi szintű védelme. Ez azonban felvetette annak a dilemmáját, hogy a házasság és az élettársi kapcsolat nem tekinthető teljesen egyenrangú jogintézménynek. Ezzel összefüggésben azonban az AB megállapította, hogy „*az Alkotmányból nem a házassági kötelék, mint együttélési forma egyedüli (kizárólagos), hanem a különös (kiemelt, alkotmányos szintű) védelme vezethető le, vagyis az Alaptörvény nem zárja ki más, a házasságtól eltérő párkapcsolatok törvényi szintű oltalmát. A jogalkotónak tehát ... lehetősége van a házasságon kívüli együttélési formákat is elismerni és törvényi szintű védelemben részesíteni.*”¹¹⁴ A testület érvelésének másik oldalát a gyermekek érdekei jelentették. Ezzel összefüggésben az AB ismét csak hivatkozott a szociológiai értelemben vett családfogalomra és megállapította, hogy az alaptörvényi védelemnek ki kell terjednie azokra a „*tartós jellegű kapcsolatokra*”¹¹⁵ is, amelyben közös gyermek található, ugyanis ilyen esetekben az intézményvédelmi kötelezettség azon része kerül előtérbe, amely a

¹¹² SZEIBERT (2011/2) 298.o.

¹¹³ 154/2008 (XII. 17.) AB határozat

¹¹⁴ 43/2012. (XII. 20.) AB határozat

¹¹⁵ 43/2012. (XII. 20.) AB határozat

kapcsolatból eredő új életet oltalmazza, függetlenül attól, hogy a gyermek milyen jogszabályi szinten származó együttélési formából született. Ezt erősíti az Alaptörvény XVI. cikke is, mely szerint „*Minden gyermeknek joga van a megfelelő testi, szellemi és erkölcsi fejlődéséhez szükséges védelemhez és gondoskodáshoz.*”¹¹⁶

Az AB ezzel a határozatával nagy lépést tett a család fogalmának tágabb értelemben vett meghatározása felé.¹¹⁷

Fontos kiemelni még, hogy a Csvt. 7.§-át megsemmisítő AB döntésben az érvelés fő eleme a korábbi döntésekben is megjelenő eltérő jogszabályi szintű védelem volt. Ezt az ellentétet az Alaptörvény negyedik módosítása oldotta fel, amely jelentősen változtatott az L) cikk tartalmán. Az (1) bekezdés második mondata szerint a „*családi kapcsolat alapja a házasság, illetve a szülő-gyermek viszony.*”¹¹⁸ Két nagyon fontos következménye lett ennek a módosításnak. Az egyik, hogy pontot tett az AB értelmezési vívódásainak végére és helyre tette a 154/2008 és a 43/2012 AB határozatok által vázolt „*Alaptörvény vs. törvényi védelem*” dilemmát. Az eredmény az Alaptörvény által deklarált családfogalom, amely a hierarchia csúcsán álló jogszabályban került így kimondásra. Éppen ebben rejlik azonban a veszélye is, hiszen az idézett rendelkezés szakít az AB korábbi gyakorlatával és a családi kapcsolatokat kizárólag a szülő és a gyermek között fennálló, valamint a házasságon alapuló kapcsolatokra redukálja. A szülő-gyermek viszony effajta deklarálása álláspontom szerint mindenképpen előrelépés, e megfogalmazásban történő kiemelése ugyanis az intézményvédelmi kötelezettséget a tipikus és atipikusnak¹¹⁹ mondható családjogi jogviszonyokra egyaránt kiterjeszti, a párkapcsolati formák tekintetében azonban mindenképpen visszalépés. Egyes szerzők álláspontja szerint nincs mitől félni, ez a rendelkezés csupán a kapcsolat alapját és nem magát a definíciót határozza meg, így még lehetőség van arra, hogy a házasságon kívüli partnerkapcsolatokat a jogalkotó

¹¹⁶ Alaptörvény XVI. cikk

¹¹⁷ Vannak azonban olyan szerzők is, akik önellentmondónak tekintik az AB döntését. - DOMBOS-POLGÁR (2013) 59-61. Felteszik a kérdést, hogy a család fogalma szükségszerűen kapcsolódik-e a közös gyermek vállalásához. Válaszukban elsőként az AB korábbi, 1993-as döntésére hivatkozva érvelnek az igenlő válasz mellett, majd ismertetik jelen döntés indoklását, amelyből arra a válaszra jutnak, hogy nincs kapcsolat az említettek között. Egy nagyon fontos érvet azonban nem említ a szerzőpáros, amely már az 1993-as döntésben is megjelent, ez pedig a szociológiai családfogalom értelmezés. A későbbiekben külön fejezetben kívánom szemléltetni a szociológiai családfogalom jellemzőit, amelyből egyértelműen megállapítható, hogy a szociológiai megközelítés szinte minden hétköznapi értelemben vett családtípust képes lefedni és nem teszi szükségessé a közös gyermekvállalás feltételének teljesülését. A legújabb alkotmánybíróági gyakorlat továbbra is ezt a progresszivitást követi – lásd részletesen 9/2021. (III. 17.) AB határozat

¹¹⁸ Alaptörvény L) cikk – a negyedik módosítást követően

¹¹⁹ Az atipikus családformák meghatározásához lásd részletesen: KRISTON-MÉLYPATAKI (2021) 86-91.o.

külön törvényekkel védje.¹²⁰ Ezen érvelés logikailag és tartalmilag is aggályokat vet fel, hiszen ha egy jogintézménynek a legmagasabb szintű jogi védelmet biztosítják, egy másiknak pedig a hierarchikus szint kisebb fokán elhelyezkedő védelmet adnak, az szükségszerűen differenciáltságot és megkülönböztetést eredményez a kettő között. Az AB gyakorlata és az érintett határozatok azonban éppen az ellenkezőjét, azaz a házasság és az egyéb párkapcsolati formák azonos szintű védelmét célozták. Ezen túlmenően az a megállapítás is megkérdőjelezhető, hogy az L) cikk nem definíciót fogalmaz meg.¹²¹ 2020-ban a jogalkotás kilencedik alkalommal módosította az Alaptörvényen. A megjelenő modifikáció az L) cikket ismételten érintette, aminek első bekezdése újabb mondattal bővült. Eszerint „*az anya nő, az apa férfi*”¹²². E mondat biológiai szempontból megkérdőjelezhetetlen álláspontom szerint, így a származás ténykérdésének szempontjából vitathatatlan. Maga a hatályos Polgári Törvénykönyv Családjogi Könyve is a származással összefüggő szülői státuszokra vonatkozó normaanyagában következetesen igazolja ezt, hiszen az anyaságot magát a jogalkotás eddig is ténykérdésként kezelte¹²³, az apaságot pedig – bár vélelmek útján állapítja meg – mégis minden esetben férfi személyéhez köti. Az indokolás szerint „*az emberi közösségek típusaira és összetételére vonatkozó természeti törvényszerűségek, az azokkal harmonizáló és a közösségek fennmaradását biztosító, a teremtés rendjéből fakadó fogalmak jelentésének folyamatos fenyegetettsége, adott esetben azoknak az eredetivel ellentétes tartalmú megfogalmazására történő törekvés kétségeket támasztanak azzal kapcsolatban, hogy megvédhetők-e az eljövendő generációk érdekei, jogai és jóléte az Alaptörvény értékrendje mentén. Az alkotmányozónak ezért világosan rögzítenie kell egyes tényeket, mint az anya nőként, az apa férfiként való teremtettsége, és le kell fektetnie azokat az alapvető garanciákat, amelyek a gyermekeket és az eljövendő generációk jogait hivatottak védeni, így különösen a gyermek születési nemének megfelelő önazonosságához való, valamint azon joga, hogy Magyarország alkotmányos önazonosságán és keresztény kultúráján alapuló értékrend szerinti nevelésben részesüljön.*”¹²⁴

Mindebből az a következtetés vonható le, hogy az AB évtizedekre visszanyúló joggyakorlata egyértelműen progresszív szellemiségű, a társadalmi igényekhez igazodó

¹²⁰ GÁVA (2014) 38.o.

¹²¹ A család meghatározásának személyek egy meghatározott szempont szerinti elhatárolt csoportját kell képeznie. Erre azért van szükség, hogy a társadalom más csoportjaitól elválaszthatóvá váljon. A határ meghúzása azonban kiemelt jelentőségű, hiszen ezzel határozzuk meg a zárt csoport tagjait. Utalva az L) cikk elemzett mondatára, a jogalkotó nem is törekedett arra, hogy más párkapcsolati formákat egyenrangúnak ismerjen el. Más megfogalmazással, kisebb pontosítással elérhető lett volna, hogy nyelvtani értelemben véve is megfelelő definíció szülessen.

¹²² Alaptörvény L) cikk (1) bekezdés – 2021. április 14.-i állapot

¹²³ „*A gyermek anyja az a nő, aki megszülte.*” – Ptk. 4:115. § (1) bekezdés

¹²⁴ Alaptörvény kilencedik módosításának indokolása

szemléletmódot tükrözött. Ezzel szemben a jogalkotó az Alaptörvény negyedik és kilencedik módosításával inkább a tradicionális irányába tereli a kérdéskört. Ez a megállapítás azonban csak a párkapcsolati formák vonatkozásában igaz, mert a szülő-gyermek viszonyrendszerben az említett módosítások egyértelműen megnyitották és fenntartják a lehetőséget a szociológiai értelemben vett szülő-gyermek viszony értelmezésének. Ezt erősítik továbbá a jelenleg hatályos Ptk. családjogi rendelkezései is, ami a következő fejezetben kerül részletesen elemzésre.

4. A családi viszonyok magánjogi megközelítése

4.1. Szabályozástörténeti, rendszertani és nyelvtani értelmezés

Zlinszky Imre fogalmazta meg azt a ma is helytálló gondolatot, hogy „*a családi jog azon jogszabályokat foglalja magában, amelyek a családi kapcsolaton alapuló jogokat és kötelességeket szabályozzák. Azonban ezen jogszabályok nem merítik ki a családi kapcsolatból folyó viszonyok egész tartalmát: mert azok nagy részének tisztán erkölcsi tartalma kizárja a jog általi szabályozást.*”¹²⁵ Ez alapján az a megállapítás tehető, hogy a családi kapcsolatok fogalmának tartalmi megközelítése rendkívül szerteágazó, jogi nézőpontból pedig nem feltétlenül fedhet le minden kapcsolat-típust. *Pap Tibor* a családi viszonyokat a házassággal és rokonsággal azonosította, amelyek a házasság vagy a leszármazás által közvetített természetes kapcsolat eredményeként jönnek létre, de kiemeli, hogy a jogalkotónak természetesen ide kell vonnia az olyan jogviszonyokat is, amelyek „*nem ilyen természetes kapcsolatban álló személyek*” között keletkeznek.¹²⁶ *Weiss Emilia* a családi jogviszonyokat olyan jogviszonyként azonosította, amelyek igénylik az állami elismerést vagy az állami beavatkozást, figyelemmel azonban a családi viszonyok sajátosságaira.¹²⁷

A családi jogviszony fogalmának tartalmát a mindenkori családstruktúra határozta meg. A korabeli társadalmi elvárásokhoz igazodóan a házasság és a leszármazás azon tényezők közé tartozott, amelyek hiányában nem beszélhettünk jogi

¹²⁵ ZLINSZKY (1902) 771.o.

¹²⁶ Pap Tibor ezen utóbbi kategóriába kifejezetten az örökbefogadást, mint egyéb jogi ténytet sorolta, ugyanakkor álláspontom szerint ma már ide sorolhatjuk az atipikus családi viszonyrendszereket is. – PAP (1982) 11.o.

¹²⁷ WEISS (2004) 9.o. – Ez a gondolat abszolút konzisztens a mai értelemben vett családi jogviszonyok általam a későbbiekben részletezett értelmezésével, hiszen már itt is utal rá, hogy bár a családjog is a magánjog része, sajátossága révén mégis megkülönböztetést igényel más magánjogi jogviszonytól.

értelemben vett családról. Ez a hagyományos megközelítés nagyon sokáig domináns volt a jogrendszerben, azonban a polgárosodás folyamata és a társadalmi szemléletváltozás egyértelmű hatásaként jelentős változások történtek a jogi szabályozás területén. Az első kísérlet a Kúria gyakorlatában történt, amikor 1906-ban a 79. számú teljes ülési döntvényében elismerte a törvénytelen gyermek öröklési jogát anyja hagyatékában a törvényes leszármazóké mellett. A bíróságok azonban a későbbiekben meghátráltak és nem tartották kívánatosnak ezen gyakorlat fenntartását.¹²⁸ 1919. március 25-én kelt az a VII. számú rendelet, amely leszögezte, hogy: „a magyarországi Tanácsköztársaság törvénytelen gyermekeket nem ismer,”¹²⁹ megszüntetve ezzel a korábbi megkülönböztetést. Egy évvel később azonban ismét visszalépés következett, az 1920. évi I. törvény 9. §-a eltörölte a rövid életű rendelkezést, így ismét visszaállt a törvényes és törvénytelen leszármazók kettőssége. A problémát végérvényesen az 1946. évi XXIX. törvény oldotta meg. Ez a jogszabály nem kívánt a továbbiakban különbséget tenni a gyermekek jogállása között attól függően, hogy házasságból vagy azon kívül származtak.¹³⁰

A családjogi jogegységesítésben a következő mérföldkő a házasságról, családról és gyámságról szóló 1952. évi IV. törvény, a Csjt. megalkotása volt, amely a jelenleg hatályos Polgári Törvénykönyvünk hatályba lépéséig majdhogynem egységesen szabályozta a családjogi viszonyokat. Ez az egység 1977-ben bomlott meg, ugyanis az 1959. évi IV. törvénybe¹³¹ ekkor került be a de facto élettársak vagyoni viszonyait szabályozó normaanyag. A szabályozástörténet utolsó mozzanata a bejegyzett élettársak helyzetének rendezése volt. 2007 decemberében fogadta el az Országgyűlés a már említett Bék I.-t, ami a korábban ismertetett AB határozatnak köszönhetően nem került alkalmazásra. Némi átdolgozás után 2009-ben új jogszabály született meg az azonos neműek házassághoz hasonló jogállását biztosító bejegyzett élettársi törvény (Bék. II.), amely mind a mai napig hatályban van kiegészítve a Ptk. szabályozását.

Zlinszky Imre fentebb említett gondolatához kapcsolódva elmondható, hogy a jogirodalom álláspontja¹³² egységes ma is atekintetben, hogy a családjog a családi

¹²⁸ PAP (1965) 4.o.

¹²⁹ PAP (1965) 7.o.

¹³⁰ Ahogy a törvény 1.§ -ban is megfogalmazta a jogalkotó: „A jelen törvény célja az, hogy az emberi egyenlőség eszméjének szolgálatában a családi jogállás egyenlőségét is a származástól függetlenül az élet minden vonatkozásában minél teljesebben érvényesítse. Ehhez képest a jelen törvény erejénél fogva a törvényes és törvénytelen származás megkülönböztetése megszűnik.” - 1946. évi XXIX. törvény a házasságon kívül született gyermek jogállásáról 1.§

¹³¹ 1959. évi IV. törvény a Polgári Törvénykönyvről (a továbbiakban: 1959-es Ptk.)

¹³² „A családjogi viszonyok alkotmányos tételei a Ptk. családjogi könyvében konkretizálódnak”. – BARZÓ (2017) 30.o.

„A családjogot hagyományosan a magánjog részének tekintjük...A közel 15 évig tartó kodifikáció eredményeként végül megszületett, és 2013. február 26-án kihirdetésre került az új Polgári Törvénykönyv.

viszonyokat szabályozó normaanyag összességét jelenti. Hatályos jogunkban a családi kapcsolatok legfőbb forrása a Ptk. Negyedik Könyve, az ún. Családjogi Könyv (a továbbiakban: CsJK). A CsJK tartalmazza a házasságra vonatkozó szabályokat, a de facto élettársak meghatározott csoportjára alkalmazandó normaanyagot, illetve a rokonság¹³³ és a gyámság kérdéskörét. Mindebből arra a következtetésre juthatunk, hogy rendszertani megközelítésben az alábbi személyek közötti viszonyt kell családnak tekintenünk:

- azon felek kapcsolatát, akik egymással házasságot kötöttek,
- azon de facto élettársakat, akik között az élettársi kapcsolat legalább egy éve fennáll és a kapcsolatukból gyermek származik,
- azon felek kapcsolatát, akik egymással a CsJK értelmében rokoni kapcsolatban állnak,
- a kiskorú és a gyám között fennálló kapcsolatot.

E rendszertani megközelítés hibája azonban abban rejlik, hogy nem fed le minden társadalmi kapcsolatrendszer a szabályozás. Azon de facto élettársak ugyanis, akik között fennáll maga az élettársi kapcsolat, ugyanakkor nincs közös gyermekük, nem tartoznak a CsJK tárgykörébe, ezáltal rendszertani szempontból a köztük fennálló jogviszonyt nem tekinthetjük családjogi jogviszonynak.¹³⁴

Hasonló a helyzet a bejegyzett élettársak esetén, hiszen, ha megvizsgáljuk a CsJK-t, konkrét normaszöveggel a vonatkozásukban nem találkozunk. Ez az állítás azonban nem teljesen helytálló, mert bár a bejegyzett élettársi kapcsolat továbbra is az említett külön törvényben nyer szabályozást, ugyanakkor a törvény 3. §-a úgy fogalmaz, hogy megfelelően alkalmazni kell

- a házasságra vonatkozó szabályokat a bejegyzett élettársi kapcsolatra,

mely Negyedik Könyvként foglalja magában a családjog anyagát, Családjogi Könyv elnevezés alatt.”
– HEGEDŰS (2017) 13. és 15.o.

„A családjogi jogviszonyokat rendező normákat – 2014. március 15-e óta – a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvénynek... a Családjog címet viselő negyedik könyve tartalmazza, tárgyi értelemben tehát az alapvető szabályokat illetően a családjog a Ptk. 4:1-4:244.§-aiba foglalt rendelkezéseket jelenti.” – FÁBIÁN-TAKÁCS (2016) 11.o.

¹³³ A CsJK a Csjt.-hez hasonlóan a rokonság egyenes és oldalági fogalmának körülírásán túl, általános jelleggel nem határozza meg, mit ért rokoni kapcsolat alatt. A jogirodalmi álláspontok szerint jogszabályi szinten nincs is szükség erre, mert a rokoni kapcsolatokhoz családjogi joghatást fűző normák közvetlen módon határozzák meg, kire is vonatkoznak. Egyetértés van viszont atekintetben, hogy a Ptk. egészét nézve a rokonság tágabb értelmezésének van jelentősége. Ezt támasztja alá az értelmező rendelkezésekben szereplő közeli hozzátartozó és hozzátartozó meghatározása is. – BOROS (2013/2) 159.o.

¹³⁴ A de facto élettársakról szóló 4.2. alfejezetben azonban ki kívánok térni részletesen arra, hogy a bírói gyakorlat legújabb határozataiban azonban már nem feltétlenül ezt a megállapítást tükrözik.

- a házastársra vagy házastársakra vonatkozó szabályokat a bejegyzett élet-
társra vagy bejegyzett élettársakra,
- az özvegyre vonatkozó szabályokat az elhunyt bejegyzett élettárs túlélő be-
jegyzett élettársára,
- az elvált személyre vonatkozó szabályokat arra a személyre, akinek bejegy-
zett élettársi kapcsolatát megszüntették,
- a hajadonra, nőtlenre vonatkozó szabályokat arra a személyre, aki még nem
volt házas, és bejegyzett élettársi kapcsolatot még nem létesített, és
- a házaspárra vonatkozó szabályokat a bejegyzett élettársakra.¹³⁵

Mindebből pedig az következik, hogy – a törvény által említett kivételektől¹³⁶ eltekintve – *ahol a Ptk. házastársakról rendelkezik, az alatt a bejegyzett élettársakat is érteni kell.* Ebből pedig az következik, hogy a bejegyzett élettársak ugyan *expres-
sis verbis* nincsenek megnevezve a Ptk. rendelkezéseiben, ugyanakkor rendszertani szempontból a köztük fennálló jogviszonyt családjogi jogviszonynak kell tekinteni az utalószabály következtében.

A családjogi jogviszonyok azonban komplex rendszert alkotnak, aminek köszönhe-
tően a szabályozásuk is összetett. Éppen ezért nem lehet kizárólag a CsJK norma-
anyagára korlátozni a családi jogviszonyok meghatározásának kérdését. Ebből adó-
dóan a rendszertani megközelítésben különbséget kell tennünk a családjogi szabá-
lyozás tágabb és szűkebb értelmezése között. A szűkebb értelmezés a Ptk., és azon
belül kiemelten a CsJK normaanyagát foglalja magában, míg tágabb értelemben ösz-
szetettebb normarendszerről beszélhetünk. A családjog ugyanis a magánjog integ-
ráns része, ezt meghaladóan pedig a jogtudomány az egyéb jogterületektől való el-
választhatatlanságát is hangsúlyozza.¹³⁷ Ennek megfelelően a családjogi jogviszo-
nyokat nem csak a magánjogi, hanem részben a közjogi jellegű normák is meghatá-
rozzák, így az szorososan összefonódik például az alkotmányjoggal, a közigazgatási
joggal és a büntetőjoggal. Az anyagi jogi szabályozás mellett az eljárásjog szintén
jelentős szerephez jut, az országhatárokon túllépve pedig a nemzetközi jog is fontos
alakítója a családjogi jogviszonyoknak.¹³⁸ E komplex normarendszer egésze jelenti
rendszertani szempontból a családjog tágabb értelmezését.

¹³⁵ Bék II. 3. § (1) bekezdés

¹³⁶ A Bék. II. négy fontos kivételt említ: egyrészt a bejegyzett élettársakra nem alkalmazhatóak a há-
zastársak névviselésének szabályai, a bejegyzett élettársak nem fogadhatnak közösen örökbe, nem ve-
hetnek részt közösen emberi reprodukcióra irányuló eljárásban és a bejegyzett élettársi kapcsolat apa-
sági vélelmet sem keletkeztet. - Bék II. 3. § (2) – (5) bekezdés

¹³⁷ BARZÓ (2017) 21.o.

¹³⁸ Lásd részletesebben: BARZÓ (2017) 21-22.o.

Ami a családi viszonyok nyelvtani értelmezését illeti, a család fogalmi definiálásával a Csvt. 7. §-a próbálkozott először, amely úgy fogalmazott, hogy „*A család a természetes személyek érzelmi és gazdasági közösségét megvalósító olyan kapcsolatrendszer, amelynek alapja egy férfi és egy nő házassága vagy egyenesági rokoni kapcsolat, vagy a családbafogadó gyámság.*”¹³⁹

Látható, hogy a jogszabály idézett passzusa csupán három kapcsolattípust tekintett nyelvtani értelemben családi kapcsolatnak, és nem adott lehetőséget arra nézve, hogy tágabb értelmezést nyerjenek a tartalmi elemek. Éppen ezért került a normaszöveg értelmezése az Alkotmánybíróság elé, aki a korábbi gyakorlatához igazodóan egyértelművé tette, hogy a családvédelmi törvényben megfogalmazottak a mai társadalmi viszonyokban nem elégségesek, hiszen a fogalom nyelvtani értelmezése nem terjeszthető ki az azonos neműek párkapcsolati formáira, de még a különmű de facto élettársakra sem, ezen túlmenően pedig a rokoni kapcsolatok közül kizárja a nem vérségi alapon fennálló viszonyokat (így például a mostoha- és mostoha- gyermek viszonyát).¹⁴⁰

A nyelvtani értelmezés kapcsán említést kell tenni a Polgári Törvénykönyv értelmező rendelkezéseiről is. Ebben ugyanis megjelenik a közeli hozzátartozó és a hozzátartozó fogalma, amely szintén utalhat, illetve jelentheti a családi jogviszony nyelvtani értelmezésének alapját. A Ptk. értelmező rendelkezése¹⁴¹ szerint hozzátartozónak minősül:

- a házastárs
- az egyeneságbeli rokon
- az örökbefogadott
- a mostoha- és a nevelt gyermek
- az örökbefogadó-, a mostoha- és a nevelőszülő
- a testvér
- az élettárs
- az egyeneságbeli rokon házastársa
- a házastárs egyeneságbeli rokona és testvére
- a testvér házastársa.

¹³⁹ Csvt. 7. § (1) bekezdés

¹⁴⁰ Lásd részletesen a 43/2012 (XII. 20.) AB határozat ismertetésénél.

¹⁴¹ Ptk. 8:1. § (1) bekezdés 1. és 2. pont

Megállapítható, hogy a hozzátartozói kör sokkal szélesebb az Alaptörvény rendelkezéseinél, de még a CsJK-ban megfogalmazott rokoni kapcsolatoknál is, és itt már a de facto élettárs is megjelenik, ugyanakkor a bejegyzett élettárs továbbra sem kerül említésre. Ennek ellenére a bejegyzett élettársakat a külön törvény rendelkezései alapján a házastárs jogállása illeti meg, így, ha közvetett módon is, de szintén jelen vannak.

Értelmező rendelkezésekkel – és azon belül a hozzátartozó és a család fogalmával – azonban nem csak a Ptk. rendszerében találkozunk, így érdemes lehet erre is vetni egy pillantást. A gyermekvédelmi törvény szintén felsorolás útján rögzíti a hozzátartozók körét, azonban a törvény céljára és szabályozási tárgykörére tekintettel a gyermek szempontjából nevezi meg az érintetteket. Hozzátartozónak minősül ebben az esetben¹⁴²:

- a szülő,
- a szülő házastársa,
- a szülő testvére,
- a nagyszülő,
- a nagyszülő házastársa,
- a nagyszülő testvére,
- a dédszülő,
- a testvér,
- a testvér házastársa,
- a saját gyermek.

A gyermekvédelmi törvény meghatározása hasonló személyi kört fed le, hiszen a gyermek tekintetében a szülő kifejezést használja nyilvánvalóan a rokoni kapcsolatra tekintettel. Ez a megfogalmazás azonban ugyanazt eredményezi, mint az Alaptörvény és a Ptk. értelmezése.

Más azonban a családi jogviszony értelme a szociális ellátásokra vonatkozó törvény tekintetében. Itt ugyanis a jogszabály úgy fogalmaz, hogy a család *„egy lakásban, vagy személyes gondoskodást nyújtó bentlakásos szociális, gyermekvédelmi intézményben együtt lakó, ott bejelentett lakóhellyel vagy tartózkodási hellyel rendelkező közeli hozzátartozók közössége.”*¹⁴³ Közeli hozzátartozóként pedig nevesítésre kerül a házastárs,¹⁴⁴ valamint a de facto élettárs, a vér szerinti gyermek, az

¹⁴² 1997. évi XXXI. törvény a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról 5.§ d) pont

¹⁴³ 1993. évi III. törvény a szociális igazgatásról és a szociális ellátásokról 4.§ (1) bekezdés c) pont

¹⁴⁴ A bejegyzett élettárs külön nem kerül nevesítésre a jogszabályban, ugyanakkor a Bék II. 3. § értelmében ők is a jogszabály által meghatározott alanyi körbe tartoznak.

örökbefogadott gyermek, a mostohagyermek és a nevelt gyermek egyaránt, így tehát ebben az esetben szélesebb körben kerül meghatározásra a családtagok csoportja.¹⁴⁵

4.2. A de facto élettársak helyzete

A de facto élettársak helyzete az egyik legvitatottabb kérdéskör a családjogban,¹⁴⁶ éppen ezért szükségesnek tartom sokkal részletesebben, ugyanakkor az előző rész logikai felépítéséhez igazodó módon, önálló fejezetben elemezni azt. A szabályozástörténet szempontjából elmondható, hogy a bírói gyakorlatban már egészen korán megjelent a de facto élettársak egymással szembeni vagyoni igényeinek rendezése, amelyet akkoriban a polgári jogi társaság szabályaiból vezettek le, majd a *PK. 94. számú állásfoglalásban* rögzítésre is került.¹⁴⁷ Jogszabályi szinten azonban elsőként az *1977. évi IV. törvény*¹⁴⁸ rendezte az élettársak közötti vagyoni viszonyok szabályozását. Ez volt az első jelentős lépés, hiszen elismerték ezáltal, hogy az élettársi kapcsolat létező jogintézmény, ugyanakkor a szabályozás negatívuma volt, hogy a jogalkotó nem tekintette családjogi viszonyznak, ha valaki házasságon kívüli együttélési formát választott. Elhelyezését tekintve a de facto élettársi kapcsolat az 1959-es Ptk. *kötelmi jogi* szabályai közé került.

1996-ban következett be változás, ugyanis a 1977-es törvény *csak egy férfi és egy nő közötti viszonyként* definiálta a de facto élettársi kapcsolatot. Hosszú folyamat eredményeként, illetve alkotmányossági viták sokaságán keresztül az *1996. évi XLII. törvény* lehetővé tette, hogy a de facto élettárs fogalma alkalmazható legyen azonos nemű párok vonatkozásában is. Mindeközben azonban megkezdődött a Ptk. kodifikációja, amely során a jogalkotó kiemelt figyelmet szentelt az élettársi kapcsolatok részletesebb szabályozásának. A de facto élettársi kapcsolatokat *teljesjogú és létező családjogi intézményként kívánta elismerni*¹⁴⁹ a Polgári Törvénykönyv koncepciója, hivatkozva arra, hogy az élettársak társadalmi megítélése jelentős változáson ment keresztül és a felnövekvő fiatalabb generációk előnyben részesítik az élettársként történő együttélést, mint a házasság kínálta lehetőségeket.

¹⁴⁵ Lásd bővebben: MÉLYPATAKI (2013) 427-440.o.

¹⁴⁶ Lásd bővebben: HEGEDŰS (2006) 3-24.o.

¹⁴⁷ HEGEDŰS (2010) 20.o.

¹⁴⁸ 1977. évi IV. törvény a Magyar Népköztársaság Polgári Törvénykönyvéről szóló 1959. évi IV. törvény módosításáról és egységes szövegéről

¹⁴⁹ HEGEDŰS (2006) 11.-12.o.

A szakértői munka során hamar egyértelművé vált, hogy a korábbi szűkszavú szabályozás nem felel meg sem a de facto élettársi kapcsolat tartalmának, sem a társadalmi elfogadottságának. A kapcsolat lényege ugyanis abban áll, hogy a de facto élettársak a házastársakhoz hasonlóan, rendszerint gyermekeikkel együtt családot alkotva élnek, ugyanakkor mindezt a házassághoz képest kisebb kötöttségek között kívánják megélni. Ennek megfelelően a 2003-ban közzétett Ptk. koncepció mellett foglalt állást, hogy a kibővített szabályanyag a CsJK-ban kerüljön elhelyezésre.¹⁵⁰ A tervezet két fontos tényezőt értékelt a kapcsolat vonatkozásában, méghozzá a tényleges együttélés időtartamát, valamint a közös gyermek létét és ezek legalább egyikének megléte esetén biztosította a megfelelő joghatásokat. A korábbi szűkszavú megoldásban szereplő *vagyonjogi hatások módosítása mellett* a de facto élettárs *tartását* és az egyik de facto élettárs halála esetén a másikat *törvényes öröklés jogcímén megillető lakáshasználati jogot* kívánta a jogalkotó bevezetni. A CsJK első szakértői munkatervezetében megjelent a kapcsolat önkormányzati jegyzőnél történő *fakultatív regisztrálásának* lehetősége is, ami ugyan nem státuszt generált volna az érintetteknek, de a kapcsolat fennállásának bizonyítását jelentősen megkönnyítette volna.¹⁵¹ Ezt meghaladóan pedig a bírói gyakorlatból beépítésre és rögzítésre került a tervezetbe a de facto élettársak együttműködési és támogatási kötelezettsége.¹⁵²

A fentebb részletezett koncepció ugyanakkor sosem lépett hatályba, a törvényjavaslattal szemben ugyanis az utolsó pillanatban módosító indítványt nyújtottak be, melynek elfogadásával a Ptk.-ban egy elég sajátos jogi megoldás született. A módosító indítvány magyarázata szerint a de facto élettársak között „*magánjogi jogviszony*” áll fenn, aminek alapja „*a felek szerződése, amelyben mindenre kiterjedően rendezhetik kapcsolatukat.*”¹⁵³ Az indokolás legvitathatóbb kijelentése azonban az, hogy aki élettársi kapcsolatot létesít, az nem kívánja magára nézve érvényesíteni a házasság és a család belső jogi rendjét, ezért e kapcsolatokhoz nem fűződhetnek családjogi joghatások.¹⁵⁴ A módosító indítvány kapcsán a jogalkotó rendkívül éles szemléletváltása figyelhető meg, ugyanis a Koncepció készítése kapcsán teljesen

¹⁵⁰ KÖRÖS (2013) 6.o.

¹⁵¹ A későbbiekben ezt váltotta fel az Élettársi Nyilatkozatok Nyilvántartása, amely 2010. július 1. és 2010. december 31. között a különmemű élettársak vonatkozásában apasági vélelmet is keletkeztetett. A 2010. évi CXLVIII. törvény azonban ezt a joghatást 2011. január 1-től hatályon kívül helyezte, így a regisztrálás ma már csak a kapcsolat fennállásának bizonyítását könnyíti meg, kizárólag deklaratív hatállyal bír. – KÖRÖS (2013) 7.o.

Lásd még: HEGEDŰS (2006/2)

¹⁵² KÖRÖS (2013) 7.o.

¹⁵³ T/7971/106 számú módosító javaslat indokolása. 12.o. <https://www.parlament.hu/irom39/07971/07971-0106.pdf>

¹⁵⁴ T/7971/106 számú módosító javaslat indokolása. 12.o. <https://www.parlament.hu/irom39/07971/07971-0106.pdf>

más magyarázattal szolgált a de facto élettársak szabályozását illetően. A Szakértői Javaslattal indokolása ugyanis arra hívta fel a figyelmet, hogy a de facto élettársak jogviszonyát rendező szabályanyag CsJK-ban történő elhelyezése *azt juttatja kifejezésre – az európai államok többségéhez hasonlóan –, hogy családjogi kapcsolatnak tekinti azt annak ellenére, hogy elismertsége és támogatottsága nem azonos a házasságéval.* A javaslat azt is figyelembe vette, hogy aki de facto élettársi kapcsolatot akar létesíteni, az jogi szempontból kötetlenebbül kívánja e társas kapcsolatát alakítani, így a jogalkotás is csupán keretszabályokkal, de a korábbiakhoz képest részletesebben kívánta rendezni a de facto élettársak jogviszonyát, elhelyezve azt a CsJK házasságot követő külön fejezetében.¹⁵⁵

A Szakértői Javaslattól jelentősen eltérő jogalkotás oka minden bizonnyal abból eredhet, hogy a de facto élettársak jogainak erősítése a család és a házasság intézményeinek további gyengítéséhez vezethet, ami által a családjog hosszú időkre visszanyúló és tradicionális alapokon nyugvó rendszere megrendülhet. Mindazonáltal egyre többen választják nem csak hazánkban, hanem világszerte az alternatív párok kapcsolati formákat, aminek eredményeképpen olyan társadalmi tendencia alakult ki, amit a jogalkotás nem hagyhat figyelmen kívül.¹⁵⁶

A jogalkotót azonban mégsem sikerült meggyőzni, hiszen az élettársakra vonatkozó normák nagy része¹⁵⁷ a kötelmi jog szabályai között maradt. Családjogi joghatásai lesznek azonban azoknak a de facto élettársi jogviszonyoknak, amelyben a felek legalább egy éve élnek együtt és van közös gyermekük. Esetükben ugyanis a CsJK biztosítja a de facto *élettársi tartást és a lakáshasználatot.*¹⁵⁸ Jogosan merül fel a kérdés, hogy bizonyos rendelkezéseknek miért kellett mégis a Családjogi Könyvbe kerülniük és hogy szükséges-e a szabályanyag ilyen alapon történő szétválasztása?

Szeibert Orsolya álláspontja szerint „*azáltal, hogy a gyermektelen élettársak (azok is, akiknek esetleg egészségügyi okok miatt nem lehet gyermeke?) a kötelmi jog körében kerülnek szabályozásra – illetve maradnak – anélkül, hogy a kapcsolatnak tartási, lakáshasználati, öröklési jogi következményei lennének, egyértelműen visszalépünk a Ptk. jelenleg hatályos szabályozásához képest.*”¹⁵⁹ *Kőrös András* továbbá felhívja a figyelmet arra is, hogy a de facto élettársi kapcsolatok szerződéses és családjogi joghatásokkal bíró formáinak különválasztása „*technikailag is tökéletlenül*

¹⁵⁵ A Ptk Szakértői Javaslátának magyarázata – parlament.hu 484. o. - letöltve: 2019.10.29.

Lásd még: HEGEDŰS (2010) 68-69.o.

¹⁵⁶ KÖRÖS (2006) 3.o.

¹⁵⁷ A kötelmi jogban találjuk az élettársak definícióját, a törvényes vagyoni jogi rendszerük és vagyoni jogi szerződésük normáit és a lakáshasználat szerződéssel történő rendezését. Ptk. 6:514. § - 6:517. §

¹⁵⁸ Ptk. 4:86.§ - 4:95.§

¹⁵⁹ SZEIBERT (2013/1)

sikerült.”¹⁶⁰ Erre példaként említhető, hogy a hatályba lépő szabályanyag alapján a tartás egyszeri juttatással történő teljesítéséről azok az élettársak is megállapodhatnak, akiknek nincs közös gyermekük és kevesebb, mint egy éve élnek együtt. A lakáshasználatról történő megállapodás ezzel szemben a kötelmi jog szabályai között került elhelyezésre, de a de facto élettársak közös jogcíme alapján lakott lakás használatának bírósági rendezését a Ptk 4:93. §-a alapján azok a de facto élettársak is kérhetik, akik kevesebb, mint egy éve élnek együtt vagy nincs közös gyermekük, azaz a CsJK-ban található szabály alkalmazása itt sem függ többletfeltételektől. Mindezek alapján megállapítható, hogy a kötelmi jogi és családjogi joghatások nincsenek következetesen szétválasztva, ahogy maguk a de facto élettársi kapcsolatok sem bonthatóak fel szerződéses és családjogi jogviszonyra.¹⁶¹

A de facto élettársi kapcsolat családi jogviszonyként való elfogadását támasztja alá az is, hogy a de facto élettársi kapcsolat Ptk.-ban szereplő meghatározása szinte teljes egyezést mutat a jogalkotás és a bírói gyakorlat eddigi állásfoglalásaival. Ehhez érdemes lehet elsőként összevetni a Ptk.-ban szereplő fogalmat az Alkotmánybíróság által megsemmisített családfogalom meghatározásával:

*A család a természetes személyek **érzelmi és gazdasági közösségét** megvalósító olyan kapcsolatrendszer, amelynek alapja egy férfi és egy nő házassága vagy egyenesági rokon kapcsolat, vagy a családbafogadó gyámság.*¹⁶²

*Élettársi kapcsolat áll fenn két olyan, házasságkötés nélkül közös háztartásban, **érzelmi és gazdasági közösségben** (a továbbiakban: életközösség) együtt élő személy között, akik közül egyiknek sem áll fenn mással házassági életközössége, bejegyzett élettársi életközössége vagy élettársi kapcsolata, és akik nem állnak egymással egyenesági rokonságban vagy testvéri kapcsolatban.*¹⁶³

¹⁶⁰ KÖRÖS (2013) 8.o.

¹⁶¹ KÖRÖS (2013) 8.o. és SZEIBERT (2013/2) 147.-148.o.

¹⁶² Csvt. 7.§ (1) bekezdés – 2012. XII. 20.-i állapot

Az előző fejezetben említésre került, hogy a fogalmat az AB megsemmisítette, mert szűken határozta meg a család fogalmát. Ezt követően viszont az Alaptörvény negyedik módosítása során az L) cikk szintén módosult, ami a családi kapcsolat alapjaként a házasságot és a szülő-gyermek viszonyt nevesíti, a párkapcsolati formák oldaláról lényegesen leszűkítve ezzel a családi kapcsolatban lévő személyek körét.

¹⁶³ Ptk. 6:514. § (1) bekezdés

Annak ellenére, hogy a megsemmisített szakasz a második felében konkrétan megnevezi a családi jogviszonyokat, a definíció első része általános jellemzőként az érzelmi és gazdasági közösség létét emeli ki, ami a de facto élettársi kapcsolat meghatározásának is a bázisát képezi. Ezek a tartalmi elemek azonban nem csak a megsemmisített, ezáltal már hatályban nem lévő definíciónak, hanem a CsJK egyik alapintézményének, a házasságnak is az alapját képezik.

A házassági életközösség fogalmát maga a jogalkotó nem határozza meg, de az ítélezési gyakorlat hosszú idő óta változatlan tartalommal értelmezi azt. Ennek megfelelően a házastársak életközössége magába foglal érzelmi, erkölcsi és vagyoni összetevőket és tartalmi eleme rendszerint a közös háztartás, a közös gazdálkodás és a bensőséges személyi kapcsolat. Az elemek hiánya az életközösség megállapíthatóságát kizárja, amit jól példáz az az eset, ha a házaspár a legalapvetőbb információk szintjén sem ismerik egymás magánéletét, múltját. Amennyiben ugyanis a házastársak között a rokonai kapcsolatot mindössze a házassági anyakönyvi kivonat támasztja alá, a tőle elvárható tartalom nélkül, akkor kétséges, hogy a házasságkötés ténye ellenére együttélésük valódi lenne.¹⁶⁴ Az életközösség fogalmi elemei ugyanakkor tárgyan értelmezendők, nem szükséges együttesen fennállniuk, egyik-másik hiányozhat, illetőleg az általánostól eltérhet,¹⁶⁵ valamint nem kell egy általános-szokványos mércéhez igazodnia.¹⁶⁶ Egyik eseti döntésében a Kúria azt is megállapította, hogy nem érinti a házassági életközösség fennállását önmagában az, hogy a házastársak külön lakásban laktak és érzelmileg elhidegültek, de bármely más megfontolásból a gazdasági együttműködés fennmaradt közöttük. Az életközösség megszakítására irányuló szándék kinyilvánítása viszont akár az egyik házastárs részéről az életközösség megszűnését jelenti még akkor is, ha a házastársak kényszerűségből továbbra is együtt laktak, a lakás fenntartási költségeivel elszámolnak és ezzel összefüggésben bizonyos gazdasági együttműködés szintén van közöttük.¹⁶⁷

A de facto élettársi kapcsolat esetén hasonló értelmezést nyernek a forgalmi elemek. A de facto élettársi kapcsolat fennállásának megállapításához a lényegi jellemzőket *együttesen és összességében*¹⁶⁸ kell vizsgálat tárgyává tenni, de az élettársi életközösség tényének megállapításához – ellentétben a házassági életközösséggel – *minden fogalmi elem együttes fennállásának a bizonyítottsága szükséges*, ezek bármelyikének hiánya miatt az élettársi életközösség nem állapítható meg.¹⁶⁹ Ugyanezen

¹⁶⁴ BH 2017.36.

¹⁶⁵ BH 2003.323.

¹⁶⁶ BH 2011.105.

¹⁶⁷ Pfv. II. 21.219/2017.

¹⁶⁸ Lásd részletesen: SZEIBERT (2010/2)

¹⁶⁹ Pfv. II. 20.120/2017.

döntésében kiemeli azonban a Kúria, hogy a felek egyedi életkörülményeit vagy eltérő megállapodását szintén figyelembe kell venni, így előfordulhat, hogy a házastársi életközösséghez hasonlóan sajátos értékelést nyernek a körülmények. Több esetben kimondta a legfőbb ítélkező testület, hogy az élettársi kapcsolat létrejöttének és fennállásának feltételei az alábbiakban foglalhatóak össze: az élettársak közös lakásban laknak, közös háztartást tartanak fenn, érzelmi kapcsolatban állnak, együvé tartozásukat harmadik személyek felé nyíltan felvállalják, legalább hallgatólagosan egyetértenek abban, hogy a közös gazdálkodásuk során szerzett vagyon közös is legyen,¹⁷⁰ valamint az érzelmi közösségük az egymással szembeni támogatási kötelezettséget is feltételezi.¹⁷¹ Ezek a pozitív kritériumok azok, amely leginkább megtöltik tartalommal az élettársi kapcsolat lényegét, ám ki kell emelni a legfontosabb negatív feltételt is: amennyiben a felek egyike házastársi élet- és vagyonközösségben él, annak a ténye az élettársi vagyonközösség fennállásának a lehetőségét kizárja.¹⁷² A bármelyik félnél bizonyított fennálló házassági életközösség jogi értelemben lehetlenné teszi más személlyel az élettársi kapcsolat létesítését.

A joggyakorlatban leggyakrabban azonban két fogalmi elemnek van kiemelkedő jelentősége. Az első a felek *tartós együttélésének szándéka*, hiszen, ha valaki élettársi kapcsolatot kíván létesíteni, az a Kúria szerint a véglegesség szándékával történő berendezkedést tételez fel.¹⁷³ Az egy háztartásban megvalósuló együttélés azonban önmagában nem elég a de facto élettársi jogviszony megállapításához, főleg, ha a felek közössége kizárólag abban áll, hogy egy lakásban lakva egymást az élet fenntartásához szükséges körön belül gazdaságilag is támogatják, érzelmi alapon kölcsönös szívességi szolgáltatásokat teljesítenek egymás javára.¹⁷⁴ A tartós együttélés azonban nem feltétlenül jelent folyamatos, megszakítás nélküli együttélést. A Kúria kimondta, hogy az a tény, hogy a feleknek két különböző államban volt lakása és csak lehetőségeiknek megfelelően éltek közös háztartásban, még nem jelenti azt, hogy élettársi kapcsolat nem állt fenn közöttük.¹⁷⁵ Egy frissebb döntésében pedig leszögezte, hogy a de facto élettársi kapcsolat fogalmi elemei közé tartozó közös háztartásban való együttélés – különösen idősebb partnerek között – megvalósulhat olyan módon is, hogy mindketten megtartják a lakhatást biztosító ingatlanukat,

¹⁷⁰ BH 2007.122

Besenyei Lajos az együttélés kritériumaként nevesíti ezt, és felveti, hogy a megállapításához elegendő, ha a felek kifejezésre juttatják azon akaratelhatározásukat, hogy életközösséget kívánnak létesíteni és ettől az időponttól élettársaknak kell tekinteni őket. Másik alternatívaként a szigorú jogértelmezést emeli ki, ami a tényleges együttélést, egy háztartásban való életvitelt jelenti. – BESENYEI (2000) 28.o.

¹⁷¹ BH 2004.280

¹⁷² BH 2004.504

¹⁷³ BH 2004.504

¹⁷⁴ BDT 2011. 2601.

¹⁷⁵ Pfv. II. 21.744/2004.

ugyanakkor azokat közösen használják, tehát mindkét ingatlan az együttélés, közös háztartásvezetés, étkezés, pihenés színteré.¹⁷⁶

A másik fontos elem, amellyel a legfőbb bírói szerv leginkább foglalkozott, a felek között fennálló *gazdasági közösség*. Ez a leginkább megkövetelt fogalmi elem, amelynek nem csak a jelentését határozta meg a Kúria, de különösen nagy gondot fordított a gazdasági közösség fennállásának vizsgálatára is. A gazdasági közösség fogalmának értelmezése húzza meg ugyanis azt a jogi határt, amely a közös háztartásban élő, egymással érzelmi kapcsolatban álló és a külvilág felé ezt ki is nyilvánító, a hétköznapi értelemben élettársaknak tekintett felek együttélését elkülöníti a jogkövetkezményekkel járó élettársi kapcsolat tényhelyzetétől.¹⁷⁷ A gazdasági közösség akkor valósul meg, ha a felek nem csupán esetileg, egy-egy vagyontárgy megszerzésében vagy csupán az együttélés mindennapi kiadásai tekintetében működnek együtt, hanem a gazdasági tevékenységüket meghatározó célkitűzéseik az életközösség egész tartama alatt közösek, ennek eléréséhez pedig teljeskörű együttműködést tanúsítanak, a jövedelmeiket közös céljaik érdekében együttesen használják fel.¹⁷⁸ Ugyancsak megállapítható, ha a de facto élettársak bevételeinek megteremtése közös gazdasági tevékenységük eredménye, jövedelmeiket pedig közös céljaikra használják fel.¹⁷⁹ A gazdasági közösség akkor is megvalósul, ha az érzelmi kapcsolatban és közös háztartásban élő felek a közös családi élet megvalósítása érdekében egyikük ingatlanán – közösen felvett hitel felhasználásával – jelentős mértékű beruházást végeznek el.¹⁸⁰ Nem áll fenn azonban olyan esetekben, ha a felek között kizárólag a napi megélhetés és a háztartásvezetés körében mutatkozik bizonyos közösség.¹⁸¹

Ellentmondásos a bírói gyakorlat a *gyermeknevelés*, mint gazdasági cél megítélése tekintetében. A Fővárosi Ítéltábla egyik döntése szerint a közös gyermekek közös nevelése is kialakít a felek között gazdasági közösséget, mert értelemszerű, hogy ezzel kapcsolatosan a feleknek távlati gazdálkodásukat érintő közös céljaik vannak. A gyermekvállalás a családi örömök mellett kétségtelenül folyamatos költségeket és hosszú távú pénzügyi elköteleződést jelent, hiszen a gyermek megélhetésének, iskoláztatásának biztosítása folyamatosan terheli a háztartás költségvetését. Ezt meghaladóan a gyermekneveléssel járó tényleges költségeken felül mintegy elmaradt haszonként jelentkezik az anyák oldalán a kieső jövedelem, amelyet a gyermekek születése, majd a bölcsődei, óvodai közösségbe kerülése közötti időtartamban az

¹⁷⁶ BH 2017.369

¹⁷⁷ Pfv. II. 22.015/2016.

¹⁷⁸ Pfv. II. 21.744/2004.

¹⁷⁹ BDT 2015.3348.

¹⁸⁰ BH 2014.111.

¹⁸¹ Pfv. II. 20.068/2017.

édesanya munkaerőpiacról való átmeneti vagy tartós távolléte okoz. Emellett az anyák kiesnek szakmájukból, tudásuk értéktelenedik és a munkaerőpiacon a kisgyermekes anyák nehezebben tudnak fellépni. Ezen tényezőknek a mérlegelése és eldöntése egy hosszú távú gazdasági elköteleződést jelent, ami megalapozhatja a de facto élettársak közötti gazdasági közösség megállapítását.¹⁸²

A Kúria szerint ugyanakkor nem valósíthat meg közös gazdasági célt a felek családalapítása és a gyermekvállalás, különösen akkor nem, ha a felek a közös háztartásban élés ellenére szerződéssel rendezik a lakhatás és a kiskorú gyermekeik ellátásának költségeit. A gazdasági közösség esetében két konjunktív tartalmi elemnek van döntő jelentősége: a felek közös célok érdekében való, legalább hallgatólagos együttműködésének és az általuk szerzett jövedelmek közös célra történő felhasználásának. Az ítélezési gyakorlat a közös cél fogalmát szűken értelmezi: annak gazdasági tevékenységre és a közös vagyon megszerzésére kell irányulnia, azaz a gazdasági együttműködésnek a közös vagyon gyarapítása a célja, függetlenül attól, hogy annak végeredménye vagyongyarapodás vagy vagyonvesztés lesz. Kétségtelen, hogy a gyermekvállalás hosszú távú elkötelezettséget és jelentős anyagi terhet ró a szülőkre, azonban a de facto élettársi kapcsolat egyik fogalmi elemével, a gazdasági együttműködéssel nem azonosítható. A felek szándékának ugyanis közös közreműködéssel a közös vagyon megszerzésére kell irányulnia; a családalapítás és a gyermekvállalás gazdasági célnak, vagyonszerzésre irányuló szándéknak azonban álláspontjuk szerint nem minősíthető.¹⁸³

Több esetben rámutatott emellett a Kúria, hogy a gazdasági közösség nem követeli meg az egymás bankszámlájához történő hozzáférést sem, az élettársi kapcsolat tényének megállapíthatóságát ugyanis önmagában nem zárja ki a külön bankszámla fenntartása és az sem, hogy ahhoz a másik félnek nincs hozzáférése. A közös gazdálkodás, a gazdasági közösség megítélése szempontjából kizárólag annak van jelentősége, hogy a feleket a döntéshozatal során a közös megélhetés, az előrejutás szándéka vezérli-e.¹⁸⁴

Felmerül a kérdés, hogy a Ptk. által meghatározott, új törvényes vagyoni jogi rendszer mennyiben fog változtatni a de facto élettársi kapcsolat fogalmi elemeinek, főként a gazdasági közösség létének értelmezésén? Az új szabályozás szerint ugyanis a de facto élettársak önálló vagyonszerzőknek minősülnek. Ennek következtében továbbra is fenntartható-e az a követelmény, hogy tényleges, közös gazdasági eredményt mutassanak fel a felek a kapcsolat megállapíthatósága érdekében, vagy az

¹⁸² BDT 2015. 3301.

¹⁸³ BH 2017.338.

¹⁸⁴ EBH 2018.M.8., BH 2016.117.

esetleges vagyonszevadás hiányában megvalósuló gazdasági együttműködés is a kapcsolat alapját képezheti. A korábbi szűk körben meghúzott határokon mindenképpen változást fog előidézni a bevezetett vagyoni jogi megoldás. Ugyanakkor fontos azt is szem előtt tartani, hogy a vagyoni jogi rendszer alkalmazásának *előkérdéseként* jelentkezik a de facto élettársi kapcsolat fennállásának megállapítása, így nem kizárt a két kérdés eltérő módon megvalósuló értelmezése sem. Álláspontom szerint mindenképpen tágítani kell a korábbi szűkkörű értelmezést, és esetlegesen vizsgálható az a körülmény is, hogy a közös célok érdekében történő együttműködéshez mennyire társul a felek szolidaritása és együttműködése. Ez az elv ugyanis, ahogy korábban is utaltam rá, szintén a de facto élettársi kapcsolathoz tartozó bírói gyakorlatból ered, és anyagi támogatás formájában is megvalósulhat. Ebből következőleg a *gazdasági közösség* a de facto élettársak közös célok érdekében való *vagyoni együttműködését*, az egymás felé tanúsított *szolidaritást, támogatást* és *együttműködést* kell hogy magába foglalja a felek vagyonának tényleges összevonása nélkül is.

A házassági életközösség tartalmi elemei tehát nagyfokú hasonlóságot mutatnak a de facto élettársi kapcsolat meghatározásával, illetve szintén közös pont a bíróságok egyedi körülményekhez igazított értelmezése. A házasság és a de facto élettársi kapcsolat között azonban ki kell emelni még egy fontos hasonlóságot.

A házasság a CsJK szerint „akkor jön létre, ha az együttesen jelen lévő férfi és nő az anyakönyvvezető előtt személyesen kijelenti, hogy egymással házasságot köt.”¹⁸⁵ De facto élettársak esetén 2010. január 1-én került bevezetésre az Élettársi Nyilatkozatok Nyilvántartása, amely esetében az élettársak kérhetik a közjegyzőtől, hogy vegye fel a kapcsolatuk létesítéséről vagy megszüntetéséről szóló nyilatkozatukat a közhiteles nyilvántartásba. Az élettársi kapcsolat viszont ebben az esetben sem a nyilvántartásba vétellel jön létre, hanem továbbra is a Ptk. szerinti fogalmi elemek megvalósulása szükséges, de a kapcsolat fennállásának igazolására – hasonlóan a házassághoz, hiszen az anyakönyv ott is deklarációs célokat szolgál – a nyilvántartás alkalmas. Fontos eltérés azonban, hogy amíg a házasságkötés családjogi státuszt keletkeztet a házastársak között, addig a de facto élettársak nyilvántartásba vétele csupán a kapcsolat fennállásának bizonyítását hivatott biztosítani, ugyanakkor a nyilvántartásba történő rögzítésre nem kötelezhetőek a felek.¹⁸⁶ Megjegyzendő viszont, hogy a nyilvántartásba történő bejegyzés 2010. július 1. és 2010. december 31. között a különemű párok esetén apasági vélelmet keletkeztetett, ami szintén a de facto

¹⁸⁵ Ptk. 4:5. § (1) bekezdés

¹⁸⁶ Lásd részletesebben: HEGEDŰS (2008) 121-145.o. és HEGEDŰS (2011) 100-102.o.

élettársi kapcsolat családjogi jellegét erősítette. A joghatást azonban a 2010. évi CXLVIII. törvény 2011. január 1.-től hatályon kívül helyezte.¹⁸⁷

Mindezek világossá teszik, hogy a de facto élettársi kapcsolatok – a rendszertani elhelyezés ellenére – inkább tekintendők családjogi jogviszonynak, mint pusztán szerződésnek.

Említést kell tennünk ide kapcsolódóan az Európai Családjogi Bizottság¹⁸⁸ de facto élettársakról szóló elvi ajánlásáról, amely szintén definiálja ezt a párkapcsolati formát. Az ajánlás¹⁸⁹ első pontja szerint a de facto élettársi kapcsolat akkor jön létre, ha két személy tartós párkapcsolatban él együtt. A második bekezdésben pedig a minősített de facto élettársi kapcsolat (*qualified de facto union*) fogalmával találkozunk, miszerint ez akkor áll fenn, ha a partnerek legalább 5 évig élnek együtt és közös gyermekük van. A Bizottság tehát a tartós együttélésre alapozottan húzza meg a határvonalat a jogilag szabályozott párkapcsolati forma és az annak szintjét el nem érő együttélési formák között. A másik fontos kritérium az ajánlás második és harmadik pontjában olvasható, ez pedig a kizáró tényezők megállapítása. Ha a partnerek ugyanis házasságban vagy bejegyzett/regisztrált élettársi kapcsolatban élnek együtt vagy akár harmadik személyekkel, ennek a ténye kizárja a de facto élettársi kapcsolat fennállását. Fontos eltérés azonban a magyar megoldáshoz képest, hogy itt a házasság vagy bejegyzett élettársi kapcsolat fennállása és nem a párhuzamos életközösség megvalósulása a kizáró tényező.

A kérdés tehát továbbra is az, hogy kötelmi vagy családi jogviszony-e az élettársi kapcsolat? A családjogi jogviszonyként való elismerés melletti érvek véleményem szerint a joganyag elhelyezése ellenére erősebbek. A Kúria a BH 2021.11. számú eseti döntése is ebbe az értelmezési irányba teszi meg az első lépéseit, ebben ugyanis a Ptk. rendszertani értelmezésén túllépve jelentőséget tulajdonított a felek tartós együttélésének, amelyből az a következtetés vonható le, hogy a szabályanyag elhelyezése ellenére két személy tartós együttélése alapot adhat a családi jogviszonyként történő elismerésre. Az említett esetben egy közel 28 évig tartó érzelmi és gazdasági közösség állt fenn a felek között, akiknek közös gyermekük is születettek, ugyanakkor a kapcsolat megszűnésekor már minden gyermek nagykorú volt. A Kúria úgy foglalt állást, hogy a Ptk. az élettársi kapcsolatot, ugyan, mint kötelmi jogviszonyt a Kötelmi Jog szabályait tartalmazó Hatodik Könyvben rendezi, ugyanakkor vannak

¹⁸⁷ KÖRÖS (2013) 7.o.

¹⁸⁸ A későbbiekben részletesen kitérek a Bizottság bemutatására, valamint a kapcsolódó ajánlásainak elemzésére.

¹⁸⁹ The Principles of European Family Law Regarding the Property, Maintenance and Succession Rights of Couples in de facto Unions - <http://ceflonline.net/wp-content/uploads/English-De-Facto.pdf>

családjogi hatásai is, a családjog szabályait összefoglaló Negyedik Könyvben rendezett élettársi tartás és az adott ügy tárgya, az élettársak lakáshasználata. Ebből pedig az következik, hogy az élettársi kapcsolatnak a Családjogi Könyvben szabályozott hatásaira is kiterjednek a családjog önálló alapelvei¹⁹⁰, legfőképpen a méltányosság és gyengébb fél védelme. Megállapította, hogy az alapelvbe ütközne, ha 28 évi együttélés és három gyermek felnevelése után az együttélés alatt szerzett közös lakásban az alperes önkénye miatt a gazdálkodásból kizárt felperest még használati jog sem illetné meg.¹⁹¹ A döntésből tehát egyértelműen látszik, hogy a Kúria nem a tartós együttélés és a gyermeknevelés feltételeinek konjunktív alkalmazását hangsúlyozza a kapcsolat családjogi jogviszonynak minősítése során.

5. A család fogalmának szociológiai vetületei

5.1. A tradicionális megközelítés

A szociológia a társadalmi élet törvényszerűségeit kutató tudományág, amely az elmélet és az empirikus kutatások kettősségével igyekszik vizsgálni az emberi élet sajátosságait. Azon tudományágak sorát gyarapítja, amelyekben nem egységes a szakértők álláspontja a család fogalmát illetően. Mind közül azonban két megközelítési mód az, amely kiemelkedik a definíciók sorából. A szociológusok egy része ragaszkodik a tradicionális családfelfogáshoz, álláspontjuk szerint ugyanis a tradicionalitás a felgyorsult, változó társadalmak állandó tényezője. A hagyományos szociológiai nézetek szerint a család fogalmának legfőbb vonása a családtagok közötti érintkezés, kapcsolat, azaz az interakciók. Ez a definíció 1926-ban jelent meg, Ernest W. Burgess alkalmazta először „*A család, mint az interakcióban álló személyiségek egysége*” című művében. Ez alapján a családi kapcsolatok, az egymáshoz fűződő viszonyok azok, amelyek elkülönítik a családot a társadalom más egységétől. Burgess szerint „*A család olyan interakcióban álló személyek egysége, akiket egymással való*

¹⁹⁰ Megjegyzést érdemel a CsJK alapelveinek vizsgálata is, hiszen a szabályanyag elejére helyezve, generális jelleggel rendeli ezek alkalmazását jogalkotásunk. Ez azt jelenti, hogy valamennyi a CsJK-ban szabályozott jogviszonyra irányadóak, ugyanakkor kérdést vetett fel a Kúria említett, 2021-es határozatáig, hogy a család védelme, mint alapelv, vagy akár a gyermek érdekének elsődlegessége mennyiben hatottak ki az élettársi kapcsolatokra, főképp azokra, ahol nem volt gyermek vagy nem közös gyermeket neveltek a felek. A jogirodalomban különböző álláspontok jelentek meg, ahol inkább differenciáló tényezőnek értékelték a CsJK ezen megoldását, álláspontom szerint azonban a Kúria döntése megnyitotta az utat a de facto élettársi kapcsolat valamennyi formájának családi jogviszonyként történő elismeréséhez.

¹⁹¹ BH 2021.11.

*érintkezésükben a férj és feleség, az apa és anya, a fiú és lány, a fivér és nővér társadalmi szerep betöltésére való törekvés irányít.*¹⁹² Burgess tehát a családban betöltött szerepek fontosságát hangsúlyozta. Munkásságát továbbfejlesztve született meg a tradicionális fogalmi megközelítés pontosítása, amely alapján családnak nevezhető az emberek olyan együttélő kisebb csoportja, amelynek tagjait vagy a házassági kapcsolat vagy a leszármazás, más szóval *vérségi (kivételes esetben örökbe-fogadási) kapcsolat* köti össze.¹⁹³ Bármelyik említett definíciót is vizsgáljuk, arra a következtetésre kell jutnunk, hogy merülnek fel problémák az értelmezés kapcsán. Egyfelől a társadalmi interakciók, kapcsolatok nem kizárólagosan a családi viszonyokban fordulnak elő, hanem azok más csoportokban is kialakulhatnak. Ezen kívül a hagyományos nézetek nem számolnak a házasságon kívüli partnerkapcsolatok egyre növekvő számával.¹⁹⁴

5.2. A család fogalmának funkcionális megközelítése

Egyre nő azon kutatók száma, akik a társadalmi változásokkal összefüggésben, azokat követve próbálják meghatározni a család szó tartalmát. Életszerűbb az a nézet, mely szerint *„Az ember társas lény, a családi együttélés számára a legtermészetesebb együttélési forma, amely testi, lelki, szellemi fejlődése számára a legkedvezőbb. Ezen még az sem változtat, hogy egyes kultúrákban más és más elképzelések élnek arról, hogy kik alkotják a családot. Sokféle család létezik, beleértve a házasság nélküli együttélést, az újraegyesült családokat, az egyszülős családokat, a gyermektelen párokat, esetleg a kommunákat, és akár a gyermeket nevelő homoszexuális párokat is. Közös ezekben a kis-közösségekben, hogy tagjai testben és lélekben összetartoznak.*”¹⁹⁵ A családmodellek tekintetében dinamikusság figyelhető meg, a társadalmi változások egyértelműen hatással vannak a tartalom meghatározására. Sokan hajlamosak ezt válságjelzőként kezelni, azaz, hogy a hagyományos családmodell

¹⁹² BÁRKÁNYI (2011) 99.o.

¹⁹³ ANDORKA (2006) 298.o.

¹⁹⁴ Egy az ezredfordulón elvégzett felmérés szerint a tartós partnerkapcsolatban élők 37%-a házasságon kívüli kapcsolatban él. Ezen személyek közül 57% hajadon és nőtlen családi állapotú, 30%-a elvált legalább egyszer, 10%-a pedig özvegy. A számok azóta is emelkedő tendenciát mutatnak. – PONGRÁCZ-SPÉDER (2003) 56.o.

A 2016-ban készített Mikrocenzus felmérés adatai szerint 2016 októberében 2 millió 743 ezer család volt hazánkban, amelyből a házasságban élő párok alkotta családok 1 millió 757-t tettek ki, az élettársi kapcsolatban élők száma pedig meghaladta a 483 ezer családot, arányuk ezzel több mint 5%-ot nöött a korábbi kutatási adatokhoz képest. - http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/mikrocenzus2016/mikrocenzus_2016_6.pdf 21-22.o.

¹⁹⁵ BODONYI-BUSI-HEGEDŰS-MAGYAR-VIZELY (2006) 9.o.

veszélyben van. Az előbb idézett kutatás azonban rávilágít arra, hogy egyfajta változásnak – és nem feltétlenül negatív tartalmú változásnak – kell tekintenünk ezeket a jelenségeket, nevezetesen például a házassági hajlandóság csökkenését, a házasságon kívüli partnerkapcsolatok felerősödését.¹⁹⁶ A társadalmak többségében a család-szerkezetek pluralizációja figyelhető meg, ami azt jelenti, hogy többféle családszerkezeti forma ugyanolyan hangsúllyal van jelen.¹⁹⁷

Éppen ezért alakult ki a fogalmi megközelítések másik nagy csoportja, azok a szociológiai irányzatok, amelyek a családra, mint rendszerre tekintenek és a rendszer funkcióinak meghatározásán keresztül kívánják megadni a család szó tartalmának lényegét. A funkcionális megközelítés álláspontja szerint a család kilenc funkcióját különböztethetjük meg:¹⁹⁸

1. *Biológiai funkció:* a társadalom „utánpótlása” szempontjából leginkább a reprodukció tölt be kiemelkedő szerepet, és bármely családmodellről legyen is szó, ez a funkció mindig jelen van.

2. *Gazdasági funkció:* „A család a gazdaság, a termelő munka szervezeti egysége is.” A család gazdasági funkcióját két összetevő alkotja, egyrészt jövedelemből gazdálkodó közösség, másrészt a család, mint szervezet gazdasági haszonnal működik (például a házimunka felosztása, lakás karbantartása, gyermekgondozás).

3. *Az érzelmi szükségleteket kielégítő funkció:* ide sorolható többek között a szülő-gyermek viszonya, érzelmi kapcsolata, másrészt a partnerek között fennálló érzelmi közösség.

4. *Társadalmi státusz meghatározása:* ez a funkció biztosítja a társadalmi státuszok újratermelődését a nevelés, a szocializáció és az értékátadás eszközével.

5. *A betegek ellátása és az öregekről való gondoskodás:* ez a funkció a szociológusok szerint inkább a korábbi időkben volt megfigyelhető, amikor is az idősebb generáció anyagiakkal próbálta pótolni a testi, fizikai erejének és hasznosságának csökkenését. A fiatalabb családtagok tisztelték és segítették az idősebbeket, próbáltak tanulni az élettapasztalataikból, később azonban egyre inkább ennek az ellenkezője figyelhető meg.

6. *A kulturális igény felkeltése, a szabadidő irányítása* szintén egy kevésbé értékesnek tartott funkció jelenleg. A jelenkori élet sajátossága, hogy a családtagok nem töltenek egymással kellő időt, nem járnak együtt szórakozni. Ennek okai között

¹⁹⁶ HIEKEL-LIEFBRIER-POORTMAN (2014) 391-410.o.

¹⁹⁷ FÖLDHÁZI (2016) 661.o.

¹⁹⁸ BODONYI-BUSI-HEGEDŰS-MAGYAR-VIZELY (2006) 14.-18.o.

szerepelhetnek az anyagi nehézségek, vagy éppen a túlzott munkateher, ami a mai társadalomban egyértelműen megfigyelhető.

7. *A családtagok életének irányítása és ellenőrzése*: napjainkban ez tekinthető a leginkább ellentmondásos funkciónak. Az ellentmondásosság egyrészt a generációk közötti világnézeti különbségekből adódik, másrészt a megváltozott életritmusból és ugyancsak az időhiányból ered.

8. *Szocializációs, nevelési funkció, személyiségformálás*. A család az elsődleges szocializáció színtere, hiszen a gyermek itt tanulja meg azokat az alapvető magatartási mintákat, konvenciókat, amelyeket később a társadalom részeként is alkalmaz. Éppen ezért ennek a funkciónak rendkívül fontos szerepe van.

9. *Támogató funkció*. A család az egyén énképének, önértékelésének forrása is, képes akár a fizikai, akár az érzelmi problémák rendezésében segítséget nyújtani. A családtagok közötti érzelmi kötődés az, ami ezen funkció alapjaként szolgál.

Ezek a funkciók többé kevésbé minden családfogalomban megtalálhatóak, azonban fontosságuk megítélése eltérő lehet. Jelen társadalmi berendezkedésünkben ugyanis az figyelhető meg, hogy ezek a funkciók kezdenek eltűnni, átalakulni és emellett átértékelődni. Ennek okaként három dolgot emelnek ki a szociológusok: egyfelől a házasság intézményének kiüresedését, ugyanis a fiatalabb generáció már nem feltétlenül tart igényt a társas együttélés ezen formájára és a biológiai reprodukció eléréséhez ma már ez nem társadalmi elvárás.¹⁹⁹ A második sokkal súlyosabb tényező az a család biológiai funkciójának háttérbe szorulása, egyre kevesebb ugyanis a születések száma. A harmadik problémakör a válások számának növekedése, ugyanis a mai házasságokban egyértelműen megfigyelhető az érzelmi viszonyok gyors változása, és az érintettek könnyebben hozzák meg a döntést, hogy véget vetnek a házasságuknak, mint hogy a konfliktushelyzet megoldására törekednének.²⁰⁰ Éppen ennek köszönhetően az emberek közötti kapcsolatrendszerek családkénti értelmezését is tágan kell meghatározni. Egyre inkább előtérbe kerülnek ugyanis azok a családi kapcsolatok, amelyekben nem feltétlenül a biológiai kapcsolat, a leszármazás lesz a döntő, mindinkább az érzelmi közösség és a gazdasági kapcsolat dominanciája érvényesülhet.²⁰¹ Ennek megfelelően különböző családtípusokról beszélhetünk.²⁰²

¹⁹⁹ SZALMA (2010) 55-57.o.

²⁰⁰ NEMÉNYI (1988) 10.-11.o.

²⁰¹ Példaként említhetjük a mostoha- és nevelőszülőket, akik esetében a biológiai kapcsolat egyértelműen hiányzik. Lásd részletesebben: SATIR 153.-173.o

²⁰² KNOX (1988) 14.-15.o.

Származási család (family of orientation): ez jelenti azt a családi környezetet, ahová beleszületik az ember, tehát ennél a típusnál a biológiai funkció dominanciája jellemző. Ilyen például az egyén és a szülő közötti kapcsolattrendszer.

Teremtő család (family of procreation): ez az egyén által kialakított családforma, mely alapja a házasság vagy más párkapcsolati forma és a saját gyermekek nemzése.

Nukleáris család (Nuclear family): ez a típus az előző két forma jellegzetességeit vegyíti, így beleértendők az egyén felmenői és a saját leszármazói köre egyaránt.

Kiterjedt család (Extended family): ez a típus a legtágabban értelmezhető forma, beleértendő ugyanis a biológiai kapcsolaton alapuló valamennyi családtípus, ugyanakkor az érzelmi közösség más fajtái is, így például az is, ha valaki mostoha szülővé válik.

A családszociológia kutatások ma már evidenciaként tekintenek a pluralizált családformákra²⁰³, a kutatási eredmények tehát tágabb körben igyekeznek meghatározni a családi kapcsolatok rendjét, mint a jogi szabályozás, melynek eredményeképpen sok, ma még szabályozatlan vagy részben szabályozott kapcsolattípus is a viszonyrendszer részét képezi.

²⁰³ BOGNÁR (2019) 12-17.o.

II. A CSALÁDTAGOK KÖZÖTTI VAGYONI VISZONYOK, A CSALÁDI VAGYONJOG

A családi jogviszony fogalma mellett a családtagok vagyoni viszonyai is rendkívül dinamikusán fejlődnek. Ez betudható egyfelől a társadalmi szemléletváltás hatásának, illetve a gazdasági környezet változásainak, másfelől a felek vagyonának összetétele is jelentősen módosult az utóbbi néhány évtizedben.

A családjogban kiemelt jelentősége van a vagyoni jogi kérdések rendezésének, ugyanakkor mind a jogirodalom, mind a joggyakorlat a házastársak között fennálló vagyoni viszonyokra helyezte és helyezi mind a mai napig elsősorban a hangsúlyt. A társadalomban végbemenő innováció, a társadalmi közfelfogás átalakulása ugyanakkor megköveteli, hogy ma már kiterjesztőbben értelmezzük a családi kapcsolatokban megjelenő vagyoni jogi viszonyok körét. Ennek megfelelően nem helytálló a házassági vagyoni jog dominanciájának fenntartása, ezért szükségessé vált egy új terminológia, a családi vagyoni jog megalkotása, amelyre jelen fejezetben teszünk kísérletet. Az általam kidolgozott²⁰⁴ fogalom képes egységes szerkezetben értelmezni a családi jogi jogalanyok vagyoni viszonyait és egyensúlyt teremt ezen együttélési formák viszonya között.

A fejezetben a monográfia témájához és címéhez közelítve kitekintésként érintőlegesen bemutatom a jogilag szabályozott párkapcsolatban élőkre vonatkozó európai, elsősorban az unió által szabályozott vagyoni jogi megoldásokat is, hiszen az utóbbi időben a nemzetközi szinten ugyancsak jelentős változások mutatkoztak a családtagok vagyoni viszonyait illetően. A leszűrhető eredmények azt mutatják, hogy szupranacionális szinten még mindig a házassági vagyoni jog dominál, ugyanakkor az alternatív formák egyre inkább előtérbe kerülnek.²⁰⁵ Ezt meghaladón az eljárásjogi

²⁰⁴ Jogosan merül fel a kérdés az olvasóban, hogy valóban új fogalmi meghatározásról van-e szó? A magyar jogirodalomban mindenképpen, viszont nemzetközi viszonylatban találkozhatunk hasonló jogi terminológiákkal, mint a német „*Familienvermögen*”, illetve az angol „*family property*”, amelyek családi vagyónként fordíthatóak. Mindkét esetben azonban az a probléma, hogy egyfajta összefoglaló elnevezésként használják ezeket a kifejezéseket gyakran eltérő jogviszonyokra és tényleges tartalmat, egységes fogalmi elemeket nem kapcsolnak hozzá. A német jogirodalomban van olyan álláspont, aki a családi vagyoni joghoz tartozónak - szigorúan véve - csak a családi jogi előírások alapján létrejövő vagyoni viszonyokat tekinti, mint a házastársak, élettársak közötti vagyoni viszonyok (*Güterrecht*), valamint a tartás kérdése (*Unterhaltsrecht*) – RÖTHEL (2015) 242.o

Mások azonban igencsak széleskörűen húzzák meg a határvonalakat, és ide tartozónak tekintik akár a más jogágban jelenlévő családtagok közötti vagyoni viszonyokat, mint például a szociális jogi kérdések. – DUTTA (2013) 117-118.o.

Hasonlóan széleskörű megközelítést találunk az angol jogirodalomban. – PARKINSON (2018) 380-381.o.

²⁰⁵ Ez alatt elsősorban a bejegyzett vagy regisztrált partnerkapcsolatok elismerését és szabályozását értjük, a de facto kapcsolatok még nem igazán jelentek meg a közösségi jog szintjén.

harmonizáció térnyerése figyelhető meg, ugyanakkor észlelhetőek az anyagi jogi egységesítésben rejlő lehetőségek is.

1. A családi vagyongjog

1.1. A családi vagyongjog fejlődésének történeti előzményei

A korai magyar magánjogban a családtagok közötti vagyoni viszonyokat kizárólag a házastársak egymás közötti, illetve a házastársak és kívülálló harmadik személyek közötti vagyoni viszonyok jelentették. Az ezen jogviszonyokat szabályozó normák összessége képezte a házassági vagyongjogot, ami számos egyedi jellegzetességgel bírt. *Jancsó György* egy sajátos vegyes rendszerként jellemezte a korabeli szabályozást, amelyben a különvagyon és a hozomány intézménye a római jogi dotális rendszerhez, a közszerzemény pedig a germán szerzeményi közösség rendszeréhez hasonlított.²⁰⁶ A Csjt. előtti magyar vagyongjogi szabályozás legfőbb jellemzője a *duális szerkezet* volt, mert a házastársak vagyoni viszonyait elsősorban a szokásjogi szabályok határozták meg, de nagyon korán megjelentek a vagyongjogi megállapodások (korabeli elnevezéssel „házassági szerződések”²⁰⁷) is. *Duálisnak* volt minősíthető atekintetben is, hogy a vagyongjogi szabályok fő bázisát a családjogi normák képezték, ugyanakkor az öröklési jog is jelentősen befolyásolta a vagyon sorsát. A korabeli házassági vagyongjog további jellegzetessége volt, hogy a vagyon elkülönítés – mint vagyongjogi rendszer – képezte az alapját,²⁰⁸ ez azonban különböző módon érvényesült a társadalmi osztályok differenciáltsága miatt.

²⁰⁶ JANCÓS (1890) 63-64.o.

²⁰⁷ KOLOSVÁRY (1927) 342.o.

²⁰⁸ A vagyon elkülönítést fokozatosan váltotta fel a vagyonösszesítés alapfogalata, amelyben a legmeghatározóbb szerepet a közszerzemény játszotta. Nem egységes azonban a jogirodalmi álláspont ebben a tekintetben. *Herczeg Mihály* szerint a teljes vagyon elkülönítés jellemezte a házastársak vagyoni viszonyait és csak a „szeretet, a kölcsönös bizalom és a szellemi fölény elismerése bírja rá az egyik felet arra, hogy a másik (legyen ez aztán a férfi vagy nő) a vagyonkezelés körül irányadó szerepet vigyen.” - HERCZEG (1885) 16.o.

Kolosváry és *Jancsó* azonban emellett foglalt állást, hogy bár a vagyon elkülönítés képezte az alapot, mégis megjelent a vagyonösszesítés gondolata is: „Különvagyonuk tekintetében a házastársak teljesen függetlenek...mert ezt a nagy úrt, mely férj és feleség közt az új életviszony...daczára.. is fennáll, jogunk jótékonyan hidalja át a közszerzemény által. E jogintézményben jogunk közös tulajdonná teszi azt a vagyont, melyhez a házastársak a házasság tartama alatt visszerhes úton jutnak.” – JANCÓS (1890) 66.o.

„A törvényes házassági vagyongjog intézményei jogunkban a női szabadvagyong rendszer keretei közé vannak beillesztve, mely rendszernek kiindulási pontja az, hogy a nő a házasságkötéskor már megvolt

A házastársak vagyona a törvényes vagyonjog szabályai szerint több különböző alkotóelemből tevődött össze. A vagyonekkülönítés elve alapján önálló részt képezett a feleség és a férj különvagyona, amit a hitbér, a hozomány és bizonyos társadalmi osztályokban a közszeremény egészített ki.

1953. január 1-én lépett hatályba a *házasságról, családról és gyámságról szóló 1952. évi IV. törvény*, a Csjt. A törvény vagyonjogi rendelkezéseinek újítása, hogy szakított a korábbi szabályozási modellel és törvényes vagyonjogi rendszerként a házastársi vagyonekösséget vezette be. A házastársi vagyonekösség, mint vagyonjogi rendszer a közszereményhez hasonlóan a szerzeményi közösségi rendszerek csoportjába tartozik, ugyanakkor nem az értéktöbbleti elvet, hanem a *reálszerzés elvét juttatja érvényre*.²⁰⁹ Ennek értelmében a házastársak házasságkötéskor meglévő vagyona és a házasság alatt ingyenesen szerzett vagyona dologi jogilag is elválik a többi vagyonelemtől, amiből következőleg *három alvagyon* között kell különbséget tenni: a feleség különvagyona, a férj különvagyona és a közös vagyon.²¹⁰

A Csjt. házassági vagyonjogi szabályainak további jellemzője, hogy a jogalkotó igen kevés rendelkezést iktatott be a normaszövegbe. Hat szakaszban került összefoglalásra a házastársak egymás közötti, valamint külső, harmadik személyekkel szemben fennálló jogviszonya. Hiányzott ezek közül a vagyon passzív elemeinek jogi sorsa, a házastársak kölcsönös képviseleti jogának rendezése, a közös rendelkezési jog megsértéseinek jogkövetkezményei,²¹¹ az értékváltozások figyelembe vétele, vagy akár az alvagyonok vegyülése miatt keletkező megtérítési igények rendezése.²¹² Ezen hiányosságokat a bírói gyakorlat igyekezett pótolni és a hosszú ideig be nem következő jogalkotói beavatkozás hiánya miatt a vagyonjogi igények rendezésekor a tételes jog és a joggyakorlat együttes alkalmazására került sor. A törvény szűkszávúságát a jogirodalom különböző indokokkal magyarázza. *Nizsalovszky Endre* kritikai éllel fogalmazta meg, hogy a szocialista gazdasági rend azon sajátossága szolgál

vagy azután bármi módon szerzett vagyona felett...szabadon rendelkezik. Miután pedig az az elv a közszeremény tekintetében némi megszorítást szenved: a magyar házassági vagyonjog vegyes jelleget ölt magára, s a különvagyoni gondolat mellett a vagyonekösségi gondolatot is érvényesíti. – KOLOSVÁRY (1927) 342.o.

²⁰⁹ KÖRÖS (1995) 121. o. és CSÚRI-SZABÓ (2007/2) 15.o.

²¹⁰ A rendszer kialakulásában Pap Tibor szerint nagy szerepe volt a házastársak közötti egyenlőség elismerésének, az osztatlan közös tulajdon alapgondolata ugyanis a házasság erkölcsi és társadalmi elvárásainak is megfelelt. – PAP (1982) 176.o.

Tóthné Fábián Eszter elvi alapként hasonló gondolatot emel ki, miszerint „a házasság olyan szövetség, melyben a felek egyenrangúak, mindkét fél munkája egyaránt fontos a család szempontjából, és nem mutatható ki, hogy ki milyen vagyommértékkel járult hozzá, tevékenysége alapján a házasság fennállása alatt keletkezett vagyonhoz, tehát az a házastársak osztatlan közös tulajdona.” – TÓTHNÉ FÁBIÁN (1999) 395.o.

²¹¹ Lásd részletesebben: KÖRÖS (2011) 1.-6.o.

²¹² KÖRÖS (1995) 122.o.

magyarázatul, amely szerint akkoriban nem tulajdonítottak túl nagy jelentőséget a házastársak vagyoni viszonyainak.²¹³ *Petrik Ferenc* ezt azzal a gondolattal egészítette ki, hogy a kisebb mérvű szabályozás az 1950-es évek sajátos társadalmi berendezkedésével magyarázható, azaz, hogy a magánszemélyek nem rendelkeztek számottevő mértékű vagyonnal.²¹⁴ *Tóthné Fábíán Eszter* szerint a házastársak egyenjóságának biztosítása volt a jogalkotó korabeli célja, ugyanakkor mivel főként a férj folytatott kereső foglalkozást – a nő pedig, ha keresett is, akkor is lényegesen kevesebbet – az nem feltétlenül indokolta a részletesebb szabályozást.²¹⁵

Az 1970-es évek elején azonban ugrásszerűen növekedett az életszínvonal, megszorodtak a lakásépítések, az üdülőtelvek vásárlása, valamint a különvagyonból közös vagyona és fordítva történő beruházások. Ezek az események készítették a jogalkotót a Csjt. első nagyobb volumenű módosítására, ami az 1974. évi I. törvényben²¹⁶ öltött testet, megváltoztatva egyes vagyonelemek közös vagyona vagy a házastársak különvagyonába való tartozását. Ezt követte az 1986. évi IV. törvény,²¹⁷ amely szintén jelentős változásokat eredményezett, ugyanakkor továbbra is a házastársi vagyonközösséget tartotta fenn törvényes vagyoni rendszerként.²¹⁸ A Csjt. hatálybalépésétől kezdődően elsősorban a házastársak vagyoni viszonyainak, mint családjogi jogviszonynak a szabályozására koncentráltak. A joggyakorlatban azonban megjelentek olyan elvi jelentőségű megállapítások, amelyek szakítottak a házasság és a házassági vagyoni jog tradícionális eszméivel. A Legfelsőbb Bíróság 10. számú irányelve elvi értelemben rögzítette, hogy a házastársak azon ráutaló magatartásából, mely szerint a házasságkötést megelőző de facto élettársi kapcsolatuk alatt szerzett vagyonukat a házassági életközösség alatt is tovább, közösen kezelik és használják, eltérő megállapodás hiányában arra kell következtetni, hogy azt is a közös vagyoni részévé kívánják tenni.²¹⁹ Ennek értelmében a házasságkötést megelőző de facto élettársi kapcsolat vagyoni jogilag is összeolvad a házassági életközösséggel, kiterjesztve rá a jogszabály hatályát. Az irányelvet később hatályon kívül helyezték, ugyanakkor a benne megfogalmazott elvi jelentőségű tételek fennmaradtak a joggyakorlatban.²²⁰ Kiemelendő azonban, hogy ezen elvi tételt nem lehetett

²¹³ NIZSALOVSKY (1963) 149.o.

²¹⁴ PETRIK (1987) 58.o.

²¹⁵ TÓTHNÉ FÁBÍÁN (1999) 395.o.

²¹⁶ 1974. évi I. törvény a házasságról, a családról és a gyámságról szóló 1952. évi IV. törvény módosításáról és egységes szövegéről

²¹⁷ 1986. évi IV. törvény a házasságról, a családról és a gyámságról szóló 1952. évi IV. törvény módosításáról

²¹⁸ Az 1986. évi módosítás a Csjt. közens szabályainak feloldását idézte elő.

²¹⁹ A Legfelsőbb Bíróság 10. számú irányelve 3. pont

²²⁰ BAJORY (1993) 7.o.

alkalmazni fordított helyzetben, azaz a házasság megszűnését követő de facto élettársi kapcsolatra nem voltak alkalmazhatóak a Csjt.-beli vagyoni szabályok.

Első látásra úgy tűnhet, hogy a joggyakorlat fentebb részletezett megállapításai már ekkor is családjogi jogkövetkezményeket fűztek a de facto élettársi kapcsolathoz. *Csúri Éva* véleménye szerint azonban a házasságkötést megelőző de facto élettársi kapcsolat nem volt családjogi jogviszony, mivel az élettársak vagyoni szabályozását az 1959-es Ptk. 578/G. § tartalmazta és nem a Csjt.²²¹ Kivételt kellett hogy képezzenek viszont azok a de facto élettársi kapcsolatok, amelyeket házasságkötés követett, mert vagyoni szempontból ezek a Csjt. hatálya alá tartoztak. Nem született ugyanis olyan döntés, ami az említett tények, körülmények fennállása esetén az 1959-es Ptk. hivatkozott jogszabályhelye alapján került volna elbírálásra.

Szintén megdőlni látszott a házassági vagyoni jog dominanciája a Bék. II. törvény bevezetésével. E jogszabály ugyanis rögzítette, hogy ha külön törvény másképp nem rendelkezik a házasságra vonatkozó szabályokat megfelelően alkalmazni kell a bejegyzett élettársi kapcsolatokra.²²² Ennek értelmében pedig a bejegyzett élettársakra teljes egészében ugyanazon vagyoni jogszabályokat kellett alkalmazni, mint a házastársakra.

A Csjt. szabályozása tehát szakított a korábbi vagyoni szabályozással bevezetve a házastársi vagyoni közösséget, ugyanakkor a korabeli társadalmi és jogi elvárásoknak megfelelően a párkapcsolati formák és a hozzá kapcsolódó vagyoni jogkövetkezmények vonatkozásában továbbra is a házastársak, mint családtagok közötti vagyoni viszonyokat favorizálta.

A Ptk. kodifikációja jelentős hatással volt a családjog változásaira. A Kódex tervezetének előkészítését hazánkban az 1050/1998 (IV. 24.) számú Kormányhatározat rendelte el, 2006-ra pedig már el is készült a törvény első szövegváltozata, az úgynevezett „*Vitatervezet*”. 2007-re újabb szakmai vitákat követően a törvényjavaslat beterjesztésre került az Országgyűlés elé, aki elsőként 2009. szeptember 21-én, majd november 9-én másodszor is elfogadta azt.²²³ Ekkor született meg a 2009. évi CXX. törvény, melynek Harmadik Könyve viselte a Családjog címet. A kodifikációs munkálatok elején a legfőbb kérdés az volt, hogy a családjogi szabályozás továbbra is elszeparáltan, külön törvényben maradjon, vagy a Kódex részévé váljon. A szétválasztás, valamint a családjog önálló jogterületként való elválasztása is hosszú előzményekre nyúlik vissza²²⁴, a jogalkotás mégis az integráció mellett döntött. A Ptk.-

²²¹ CSÚRI (2006) 41.o.

²²² Bék II. törvény 3.§ (1) bekezdés

²²³ TÓTHNÉ FÁBIÁN (2019) 614.o.

²²⁴ Lásd részletesen: WEISS (2000) 4-13.o.

ba történő beépítés azonban további kérdéseket eredményezett, amelyeknek három elkülöníthető iránya volt:

- 1) mennyiben alkalmazhatóak a polgári jog azon szabályai, amelyek a Csjt. szabályai között nem voltak rendezve, vagy csak hiányosan voltak megtalálhatóak;
- 2) melyek azok a polgári jogi szabályok, amelyeknek a családjogi szabályozás sajátosságaihoz kellett volna igazodniuk;
- 3) hol mutatkozott ellentmondás a polgári jog és a családjog akkor hatályos szabályai között.²²⁵

A polgári jog szabályainak alkalmazhatósága különösen a családtagok, elsősorban a házastársak vagyoni viszonyai kapcsán merültek fel, azon belül is elsősorban a jognyilatkozatok megítélése kapcsán. A házassági vagyonjog újraszabályozása okán is számos kérdés, felvetés adódott, melyek közül a leghangsúlyosabb a törvényes vagyonjog szabályainak újragondolása mellett a házastársak magánautonómiájának további erősítése és az alternatív vagyonjogi rendszerek bevezetése volt. Szintén megfontolás tárgyát képezte az a kérdés is, hogy indokolt lehet-e a családtagok mindennapi szükségleteit kielégítő vagyon, valamint az üzleti célú vagyon elválasztása.²²⁶ A szakértők álláspontja egyértelmű volt tekintetben, hogy Európa más államainak megoldásaihoz hasonlóan az üzleti célú vagyont szükséges elválasztani a házastársak szükségleteire fordított egyéb vagyonelemektől²²⁷.

A házastársak viszonyai mellett azonban a kodifikációnak fontos eleme volt a de facto élettársi kapcsolatok szabályozásának családjogba helyezése és a meglévő szabályanyag jelentős átalakítása. Korábban az 1959-es Ptk. a kötelmi jogban helyezte el a jogintézményt, amin mindenképpen változtatni volt szükséges. A kodifikációs munka kezdetén több mint hatvanöt jogszabály használta az élettárs kifejezést, viszont különböző értelmezésben és eltérő jogkövetkezményeket fűzve a kapcsolathoz és azóta is növekszik az ilyen jogszabályok száma. Ráadásul már maga a Csjt. sem tett különbséget a szülői felügyeleti jog területén aközött, hogy a szülők házasságban éltek-e vagy sem. Mindezek alapján az egységesítés és a családjogi jelleg elismerése kulcsfontosságú volt. Az azonban, hogy mely élettársak közötti kapcsolat nyerjen jogi védelmet még kérdéses volt a kodifikációs munkálatok kezdetén. Ekkor sem képezte vita tárgyát azonban, hogy az élettársi kapcsolatoknak lehetnek vagyonjogi következményei, amelyeket a családjogi normák között, a házassági vagyonjog

²²⁵ WEISS (2001) 21.o.

²²⁶ WEISS (2001) 25-27.o.

²²⁷ TÓTHNÉ FÁBIÁN (2016) 622-623.o., TÓTHNÉ FÁBIÁN (2019) 511-512.o. TÓTHNÉ FÁBIÁN (2012) 545-546.o. WEISS (2001) 25-26.o. KÖRÖS (2001) 9-10.o.

szabályai után szükséges elhelyezni. A vagyoni joghatásokat viszont kezdetben csak olyan élettársi kapcsolatokhoz kívánták kapcsolni, amelyek a külföldi példák mintájára regisztrálásra kerültek, ugyanakkor azt is leszögezték, hogy ez nem érintette volna a nem regisztrált élettársak más jogszabály által biztosított jogait, sőt azt is elismerték, hogy a nem regisztrált kapcsolatoknak is lehetnek vagyoni – de nem családjogi – joghatásai.²²⁸ Később a regisztrációt már csak opcionális elemként hagyták meg a kodifikációban, a hatályos Ptk. joganyagába pedig már be sem került.²²⁹

A partnerkapcsolatok szempontjából a kodifikáció a bejegyzett élettársi kapcsolatokat is érintette, kezdetben ugyanis ezt a jogintézményt is a családjogi szabályozásba kívánták elhelyezni, ugyanakkor – hasonlóan a de facto élettársak koncepciójához, hiszen a két jogintézményt egyazon indítvánnyal módosították a Ptk. hatálybalépése előtt – ez a javaslat sem jelenik meg a hatályos joganyagban, hanem mai napig a korábban ismertetett külön törvényi szabályozás van hatályban.

Ahogy említésre került a 2009. évi CXX. törvény tehát elfogadásra került, ugyanakkor hatályba nem lépett. Az Alkotmánybíróság az 51/2010. (IV.28.) számú határozatával megsemmisítette a 2009-es törvényt hatályba léptető 2010. évi XV. törvényt, mert túl rövidnek találta az alkalmazásra történő felkészülési időt, a jogszabály ugyanis számos olyan új jogintézményt tartalmazott, amely a magyar jog számára eddig ismeretlen, előzmény nélküli volt, így azok megismerése mindenképpen több időt igényelt volna. Ezt követően a Kormány újabb határozatot hozott, amelyben ismét elrendelte egy új Polgári Törvénykönyv kidolgozását, melynek munkálatait az Igazságügy Minisztérium koordinálta. A korábbi koncepció sem tűnt el azonban véglegesen, a határozat ugyanis leszögezte azt is, hogy a 2009-es törvény hasznosítható megoldásait szükséges átvenni. A családjogi szabályozás vonatkozásában mindenképpen indokolt volt ez a kíváncsi, már csak az addig elkészült munkák eredményei miatt is.²³⁰

1.2. A családi vagyoni jog szerkezete

2014. március 15-én lépett hatályba a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény, melynek – sok más egyéb mellett – az egyik legnagyobb újítása a családjogi szabályozás inkorporációja. A jogalkotó nem tartotta szükségesnek a továbbiakban

²²⁸ WEISS (2001) 30.o.

²²⁹ KÖRÖS (2006) 5.o.

²³⁰ TÓTHNÉ FÁBIÁN (2016) 615.o.

a korábbi szeparált rendszernek megfelelő megoldás fenntartását, inkább beépítette a szabályanyagot a Ptk. rendszerébe. A családjog, mint önálló jogterület sokáig önálló törvényben volt szabályozva, elválasztva a polgári jog egyéb normáitól, ugyanakkor sosem volt vitatott a jogirodalomban, hogy a családjog a magánjog része.²³¹ Az 1959-es Ptk. elsősorban a felek között fennálló alapvető vagyoni viszonyokat szabályozta, míg a személyi viszonyok csak másodlagos szerephez jutottak. A Csjt. ezzel szemben inkább a személyi viszonyokra helyezte a hangsúlyt (mint például a házasság, a szülő-gyermek viszony) és a családtagok közötti vagyoni viszonyok minimális jogi szabályozást nyertek.²³² Ez azonban a Ptk. hatálybalépésével és a családjogi normák inkorporálásával jelentősen megváltozott és a két terület közötti különbség egyre inkább háttérbe szorult.

A családjogi szabályozás teljes mértékben illeszkedik a polgári jogi szabályozási környezetbe, amit az alábbi indokok is alátámasztanak:

- a családtagok közötti jogviszonyok a *magánszféra* részét képezik, amelyben a felek viszonya *mellérendelt*, a kialakult joganyag pedig *diszpozitív* jellegű,²³³
- a családjogi jogviszonyok szorosan kapcsolódnak más polgári jogi jogintézményhez²³⁴, így például
 - az *öröklési jogviszonyokhoz*, ahol szintén a családi kapcsolat képezi a törvényi szabályozás alapját;
 - a *dologi jog* és elsősorban a tulajdonjog kérdésköréhez, hiszen a házastársi vagyonközösségben szereplő közös vagyon is egyfajta speciális jellegű tulajdonközösségnek tekintendő, valamint a vagyoni jogviták alapját is a tulajdoni kérdések tisztázása képezi;
 - a *kötelmi joghoz*, hiszen a családtagok is lehetnek kötetmi jogviszony alanyai, akár egymással, akár kívülálló személyekkel is köthetnek szerződéseket vagy kerülhetnek egyéb kötetmi jogviszonyba, melyeknek a családjogi speciális normákon túl a kötetmi jog általános szabályai képezik a mögöttes jogát.

²³¹ *Weiss Emilia* ezt csak annyival egészíti ki, hogy a családjogi jogviszonyok akkor is magánjogi jogviszonynak tekinthetőek, ha a korábbi szabályozás nem egészen ezt tükrözte. Itt nem csak a Csjt. és az 1959-es Ptk. elkülönülésére gondol, hanem arra is, hogy 1959-ig a polgári jog hagyományos jogviszonyai a szokásjogon alapultak, míg ezzel egyidejűleg már írott törvény szabályozta a házassági jogot, illetve a gyámságot. – WEISS (2000) 4.o.

²³² WEISS (2000) 4-5.o.

²³³ JOBBÁGYI (2014) 164.o.

²³⁴ FÁBIÁN-TAKÁCS (2016) 14.o.

Barzó Tímea kihangsúlyozza azonban, hogy a családjogi viszonyok számos sajátossága támasztja alá a családjog polgári jogon belüli önálló jogterületként való kezelését is, melyek a következők:

- a család és a házasság jogintézményénél a jogi előírásokon túlmenően az *erkölcsi követelményeknek* való megfeleltetés is erőteljesebben érvényesül;
- a családi viszonyok közül sok olyan van, amely kevésbé vagy egyáltalán nem is igényli a jogi beavatkozást, azaz a családtagok *magánautonómiája* rendkívül széleskörű;
- a családjog körében érvényesülő alanyi jogok többsége természeténél fogva *forgalomképtelen*, mint például a szülői felügyelet joga vagy az örökbefogadáshoz való jog;
- a családjogban megjelenő jogosultságok és kötelezettségek tekintetében nincs lehetőség *alanycserére*;
- bizonyos családjogi jogviszonyok egyéni akarattal megvalósuló *módosítása* vagy *megszüntetése* korlátozott (például az örökbefogadás), néhány pedig közös akarattal sem szűnhet meg (például a rokonság);
- a családjogi jogviszonyok, még ha hasonlóságot mutatnak is a polgári jog más területeivel, mégis *speciális rendezési elvek* mentén érvényesülnek. Ilyen például a házastársi vagyonközösség, ami a közös tulajdon speciális alakzata, vagy a házastársak rendelkezési jogának gyakorlása és az ahhoz tapadó felelősség.²³⁵

Megállapítható mindezek alapján, hogy a Ptk. családjogi normái az egyéb rendelkezésekkel szemben *lex specialis*-ként viselkednek, amíg az egyéb Ptk.-beli szabályok (például a kötelmi jog vagy a dologi jog szabályai) a generális szerepet töltik be.

A családjogi szabályozás felépítése nem sokat változott a Ptk. hatályba lépésével. Továbbra is megmaradt a joganyag *kettőssége*, ami abban nyilvánul meg, hogy a családtagok közötti jogviszonyokat két csoportba sorolhatjuk. Az egyikbe tartoznak a családtagok közötti személyi viszonyok, a másikba pedig a családtagok között fennálló vagyoni viszonyok.

A vagyoni viszonyok tekintetében a szabályozás számos eleme átvételre került, amit a sokéves jogalkalmazói megfontolásokkal, elvekkkel egészített ki a jogalkotó, valamint új elemek is megjelentek. A vagyoni viszonyok szerkezete duális felépítésű maradt, a szabályanyagot továbbra is a nagyfokú diszpozitivitás jellemzi. Ennek folyományaként a jogalkotó a felek magánautonómiájának garantálása érdekében a

²³⁵ BARZÓ (2017) 21.o.

szerződéses vagyონrendezést helyezi előtérbe, illetve tekinti elsődlegesnek, és csupán ennek hiányában teszi kötelezővé a Ptk. szabályainak alkalmazását.²³⁶

A Ptk. családtagokra vonatkozó szabályanyag komplex rendszert alkot, így a családtagok közötti jogviszonyok is számos formát ölthetnek. Ahogy arra az előző részben is felhívtam a figyelmet, a családtagok körének jogi meghatározása a szabályozás alanyai szempontjából változatos képet mutat. A jogviszonyok alanyai tekintetében azonban a Ptk. rendszertanilag különbséget tesz, külön szerkezeti egységekben tárgyalja ugyanis a párkapcsolatban élők, mint családtagok jogviszonyait és külön a rokonok közötti viszonyokat. Ez a szétválasztás mutatkozik meg a CsJK szerkezeti felépítésében, amit maga a jogalkotó 5 egységre bont fel:

- az első rész tartalmazza a családjog alapelveit,
- a második rész a házasság joganyagát foglalja magában,
- a harmadik rész a de facto élettársi kapcsolat családjogi hatásait részletezi,
- a negyedik rész a rokonság szabályozását tartalmazza,
- az ötödik rész pedig a gyámság alapvető magánjogi normaanyagát foglalja össze.

Ezek a részek a családjogi kapcsolat jellegére tekintettel bontják fel a szabályokat. Az egyes elemek részletszabályai alapján azonban arra a megállapításra juthatunk, hogy a jogviszonyban szereplő alanyok köre alapján az alábbi csoportokat különíthetjük el:²³⁷

- a második rész és a harmadik rész összevonásából elkülönült egységként jelentkezik a párkapcsolatban élő személyek köre és az ők jogviszonyai,
- a negyedik és az ötödik rész összevonásából pedig a leszármazáson vagy egyéb jogi tényen alapuló családjogi jogviszonyok, amely kategória némi magyarázatot igényel.

A leszármazás (vérségi kapcsolat), mint jogi tény a CsJK vonatkozásában elsősorban a szülő-gyermek viszonyban testesül meg legjellemzőbben a szülői felügyelet normáin keresztül. Vagyoni viszonyként azonban a gyermektartás formáiban realizálódik. Mindez azonban nem jelenti azt, hogy csak ezen legközelebbi rokonsági fok lehet mérvadó. A CsJK rokонтartási normái nem zárják ki azt az esetet sem, amikor a felmenők és leszármazók távolabbi rokonsági fokban álló tagjai közötti vagyónjogi

²³⁶ Ptk. 4:34. § (1) és (2) bekezdés

²³⁷ Az első rész (alapelvek) természetesen minden személyre irányadó, erre tekintettel maradt ki a csoportosításból)

(elsősorban rokontartási) jogviszony keletkezik.²³⁸ A rokonsági fok vonatkozásában határokkal sem találkozunk, tehát jogi akadály nincs annak, hogy távolabbi egyenesági rokonok között alakuljon ki ilyen jogviszony.²³⁹ Az egyenesági rokoni kapcsolaton kívül azonban jogi értékelést nyert az oldalági rokoni kapcsolat is, ami azonban csak a testvérek vonatkozásában bír vagyoni joghatásokkal.²⁴⁰

A leszármazáson kívül az egyéb jogi tények csoportjába sorolhatjuk az örökbefogadás által keletkezett családjogi viszonyokat. Az örökbefogadás sikeressége esetén az örökbefogadó szülők (és annak családja) valamint az örökbefogadott gyermek között a leszármazással azonos joghatású jogviszony keletkezik, így az előzőekben tett megállapításaim itt is helytállóak.

A gyámságot szintén az egyéb jogi tények körbe sorolhatónak tartom. Sokszor itt is leszármazói kapcsolatban álló felek vannak a jogviszonyban²⁴¹, ugyanakkor magas az olyan esetek száma, amikor nem a hozzátartozók köréből kerül ki a gyermek gyámja. A gyámság tartalmát tekintve sok szempontból azonos a szülői felügyelet tartalmával, természetesen azonban megvannak a megfelelő eltérések. Maga a jogirodalom is a szülői felügyeletet helyettesítő jogintézményként határozza meg.²⁴² Az esetleges vagyonezelési kötelezettségéből adódóan azonban nem kizárt, hogy itt is vagyoni jogviszony keletkezzen az érintettek között.²⁴³

Végezetül szót kell ejteni szintén az egyéb jogi tényeken alapuló rokonság kapcsán a mostohaszülő-mostohagyermek és a nevelőszülő-nevelt gyermek kapcsolatáról. A CsJK hatályba lépésével ugyanis a rokontartás szabályai között megjelent ezen kapcsolati rendszerek jogi értékelése is, és ezekből a viszonyokból is keletkezhet tartási kötelezettség, ami indokolja, hogy ezeket a személyeket is rokonnak tekintsük jogi szempontból.²⁴⁴

Az előbbieken részletezett alanyi kör tekintetében is létrejöhetnek tehát a családjogi szabályozás körébe eső személyi és vagyoni viszonyok. A személyi viszonyok

²³⁸ Példaként említhető a nagyszülő tartási kötelezettsége vagy akár fordított helyzetben unoka tartási kötelezettsége.

²³⁹ Nyilvánvalóan az életkori sajátosságok és az esetek egyedi körülményei szabnak ennek határt.

Lásd részletesen Ptk. 4:196. § és 4: 202. §

²⁴⁰ Lásd részletesen a testvértartás szabályait. – Ptk. 4:197. §

²⁴¹ Például amikor a gyermek gondozója és gyámja a nagyszülő lesz.

²⁴² FILÓ-PEHR (2015) 227.o., BARZÓ (2018) 549.o.

²⁴³ Fontos azonban azt kihangsúlyozni, hogy a gyám főszabály szerint nem köteles a saját vagyonának terhére a gyermek tartására, azt a rokontartás szabályai szerint tartásra kötelezett személynek kell viselnie, vagy bizonyos esetekben a gyermek vagyonát is felhasználhatja erre. – Ptk. 4: 238. § és PEHR (2013) 348.o.

²⁴⁴ Ptk. 4:198. § és 4:199. §

bázisát a szülői felügyelet és a gyámság képezi elsősorban, míg a vagyoni viszonyok döntően a rokонтartás normaanyagában köszönnek vissza. Mindezek alapján a családtagok közötti vagyoni viszonyok szerves részét kell, hogy képezze a Ptk. által rokonnak minősített személyek közötti vagyoni jogi normarendszer.

A párkapcsolatban élők vagyoni viszonyait a Csjt. elsősorban a házassági vagyoni joggal azonosította korábban, melynek tágabb és szűkebb értelmezésével találkozhatunk a jogirodalomban. Ez alapján a házassági vagyoni jog szűkebb értelemben azoknak a jogszabályoknak az összességét jelenti, amelyek egyrészt a házastársak egymás közötti, másrészt pedig a házastársak harmadik személyekkel szemben fennálló külső jogviszonyát szabályozzák mind a házasság időtartamára, mind pedig a házasság megszűnésének esetére. A tágabb értelmezésbe pedig beletartoznak a házastársi vagyoni közösséggel, annak megosztásával, a házastársi közös lakás használatával és a házastársi tartás érvényesítésével kapcsolatos igények is.²⁴⁵ A házassági vagyoni jogi per fogalmát a bírói gyakorlat tágan értelmezi. Ebbe a körbe tartoznak ugyanis a házastársi közös vagyoni megosztására és a különvagyontárgyak kiadására irányuló igények, valamint a közös és különvagyoni szerzésre alapított tulajdonjog megállapítására, a házastársi lakáshasznált rendezésére, a házassági vagyoni jogi szerződéssel kapcsolatos jogvitára és a házastársi tartásra vonatkozó igények is.²⁴⁶ A Polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény (a továbbiakban: Pp.) a házassági vagyoni jogi per fogalmába szintén beleért minden házastársi vagyoni jogi igényt.²⁴⁷

A Ptk. a családtagok vagyoni viszonyainak vonatkozásában a személyi kört illetően jelentős változásokat indukált. A CsJK továbbra is a házassági vagyoni jogból indul ki, ennek megfelelően a szerződéses és a törvényes vagyoni jog tekintetében a házastársak és házastársak kifejezéseket használja. Utóbbi nem igényel sok magyarázatot, hiszen a CsJK-ban a házastárs kifejezés a 4:5.§-ának megfelelően házasságot kötött személyek körét jelenti. Ahogy azonban már korábban is említettem, 2009-ben született meg a Bék. II. törvény, amely a bejegyzett élettársi kapcsolat jogi feltételeit rendezi. E jogszabály családjogi státuszt teremt a bejegyzett élettársi kapcsolatot létesítő személyeknek és meghatározza a kapcsolathoz fűződő jogkövetkezményeket. A Ptk. maga viszont nem nevezi meg egyetlen rendelkezésében sem a bejegyzett élettársi kapcsolatot, vagy annak jogkövetkezményeit.²⁴⁸ A Bék. II. törvény 3. § (1) bekezdése azonban megteremti a kapcsolódási pontokat a két jogszabály között és

²⁴⁵ Csűri (2002) 158.o.

²⁴⁶ Pfv. II 20.685/2007.

²⁴⁷ Pp. 462. §

²⁴⁸ BARZÓ (2017) 259.o.

beépíti a Ptk. rendszerébe a joganyagot. A Bék II. utalószabályai²⁴⁹ következtében a bejegyzett élettársi kapcsolat joghatásai – néhány kivételtől eltekintve – megegyeznek a házasság jogkövetkezményeivel, ami alapján a bejegyzett élettársi kapcsolat szintén elfoglalja helyét a családjogi (és természetesen egyéb polgári jogi) jogviszonyokban, egyenrangúvá téve a két jogintézményt. Ebből pedig egyértelműen következik, hogy bejegyzett élettársak vagyoni viszonyaikat szintén szerződés útján rendezhetik, míg ennek hiányában törvényes vagyonjogukat a házassági vagyonjoggal teljes mértékben megegyező bejegyzett élettársi vagyonjog képezi.

A házassági vagyonjog (és az előbbiekre tekintettel a bejegyzett élettársi vagyonjog) szűkebb értelmezése esetében a személyi hatály részét képezik a házasságkötés (vagy bejegyzett élettársi kapcsolat létesítése) előtt álló párok is. A Ptk. 4:35. § (1) bekezdés úgy rendelkezik, hogy a törvényes vagyonjogi rendszer az életközösség kezdetével hatályosul akkor is, ha a házastársak (vagy bejegyzett élettársak) a házasságkötést (vagy a kapcsolat létesítését) megelőzően de facto élettársként éltek együtt. Ez a rendelkezés a Csjt.-hez tartozó bírói gyakorlat által kimunkált elv átültetése a jogszabályokba,²⁵⁰ ami az életközösség megkezdéséhez és nem a házasságkötéshez vagy a bejegyzett élettársi kapcsolat létesítéséhez köti e vagyonjogi rendelkezések alkalmazhatóságát. A házasságot megelőző életközösség tehát egységet képez a tényleges házassági életközösséggel, ezért az életközösség megszűnésekor a vagyoni viszonyok méltányos rendezése érdekében a házassági vagyonjog hatásait az életközösség teljes időpontjára kell alkalmazni.

Amennyiben az érintettek között a házasságkötés vagy a bejegyzett élettársi kapcsolat létesítése az életközösség megkezdését követően megghiúsulna, úgy a kialakult jogviszony a de facto élettársi kapcsolat szabályai alapján ítélandó meg.

A Ptk. nem csak megtartotta, de ki is bővítette a de facto élettársakra vonatkozó normaanyagot. Ahogy a családi jogviszonyok magánjogi elemzésekor említésre került, a de facto élettársi kapcsolat rendszertanilag nem képezi a családjogi szabályozás részét, kizárólag néhány többletfeltétel teljesülése esetén fűződhetnek hozzá családjogi joghatások.²⁵¹ A de facto élettársak közötti tágabb értelemben vett vagyoni viszonyok szabályozása megosztott, a normák részben a CsJK-ban,²⁵² részben pedig a kötelmi jogi rendelkezések között találhatóak.²⁵³ A szűkebb értelemben vett vagyonjogi szabályokat ugyanakkor egységesen a Ptk. Kötelmi Jogi Könyve tartalmazza,

²⁴⁹ Bék II. 3.§ (1)-(6) bekezdés

²⁵⁰ lásd részletesen a Legfelső Bíróság 10. számú irányelve

²⁵¹ BARZÓ (2017) 265.o.

²⁵² Ptk. 4:86-4:95. §

²⁵³ Ptk. 6:515-517. §

azaz ezek a vagyoni viszonyok az eddigiektől eltérően nem rendelkeznek családjogi sajátosságokkal. Ez az állítás rendszertanilag ugyan helytálló lehet, ugyanakkor a normaszöveg vizsgálatával és értelmezésével arra a következtetésre juthatunk, hogy a de facto élettársi kapcsolat vagyoni hatásai összehasonlíthatóak, párhuzamba állíthatóak és ezáltal egy közös terminológia alá vonhatóak a házassági vagyoni joggal.

A de facto élettársak vagyoni jogát szabályozó normák ugyanis – szerkezetüket és részben tartalmukat tekintve – nagyfokú hasonlóságot mutatnak a házastársak és bejegyzett élettársak normaanyagával. Az első szembevető hasonlóság, sőt inkább teljesebb egyezés abban mutatkozik meg, hogy a de facto élettársak vagyoni szabályai is dualista szerkezetűek. A de facto élettársak esetében is a Ptk. a diszpozitivitást érvényre juttatva megteremti a lehetőséget arra, hogy az egymás közötti vagyoni viszonyait az életközösségük időtartamára szerződéssel rendezzék.²⁵⁴ Ennek hiányában az egymással szemben fennálló, illetve külső harmadik személyekkel szembeni vagyoni jogviszonyait a Ptk. különböző szakaszokban rendezi.

A normaanyag tartalmi és nyelvtani értelmezése arra enged következtetni, hogy a jogalkotó célja a hagyományos kötelmi jogviszonyoktól eltérő és inkább a családjogi szabályozáshoz közelebb álló normarendszer kialakítása volt. Ezt támasztja alá, hogy a de facto élettársak vagyoni viszonyait rendező normaanyag nagyon rövid, tömör és rengeteg utalószabályt tartalmaz, ami a házastársak esetén alkalmazandó részletszabályok követését írja elő.²⁵⁵

A de facto élettársak vagyoni jogának családjogi jellegét támasztja alá a Ptk. előtti szabályozás és annak értelmezése is. A de facto élettársak közötti szűkebb értelemben vett vagyoni viszonyokat korábban az 1959-es Ptk. rendezte, így a bíróságok is akképpen foglaltak állást, hogy a házasság és a de facto élettársi kapcsolat között elvi különbségek vannak, ami miatt a Csjt. 27. §-a²⁵⁶ még „*joghasonyszerűség*”²⁵⁷ esetén sem foghat helyt, esetükben ugyanis a kiterjesztő jogalkalmazást a jogviszony

²⁵⁴ Ptk. 6:515. § (1) bekezdés, Ptk. 4:91. § és hozzá kapcsolódóan Ptk. 4:204. § és Ptk. 4:92. §

²⁵⁵ például Ptk. 6:515. § (2)-(4) bekezdés, Ptk. 6:516. § (4) bekezdés

Itt hívnám fel a figyelmet ismételtelen arra is, hogy a Ptk. megalkotása és előkészítése során szinte az utolsó pillanatig a családjogi szabályozás körében kívánták elhelyezni a de facto élettársi szabályozást. Erre utal többek között az utalószabályok alkalmazása is.

²⁵⁶ Csjt. 27. § (1) A házasság megkötésével a házastársak között a házassági életközösség idejére házastársi vagyoni közösség keletkezik. Ennek megfelelően a házastársak osztatlan közös tulajdona mindaz, amit a házassági életközösség ideje alatt akár együttesen, akár külön-külön szereztek, kivéve azt, ami valamelyik házastárs különvagyonához tartozik.

(2) A házasságkötés előtt, valamint a házastársak az egymás közötti vagyoni viszonyait – a házassági életközösség tartamára – szerződéssel rendezhetik. A szerződésben e törvény rendelkezéseitől eltérően határozhatják meg, hogy mely vagyon kerül a közös, illetőleg a különvagyonba.

²⁵⁷ CSÚRI (2006) 46-47.o.

eltérő természete és jellege nem tűrte meg. A de facto élettársi kapcsolat Ptk.-beli szabályozása ellenére ugyanakkor mégis megfigyelhetőek voltak családjogi (a házastársi vagyontársasághoz hasonló) vonások. A de facto élettársak között akkoriban szintén egy szerzeményi közösséget megvalósító vagyoni rendszer, az élettársi vagyontársaság érvényesült, ami részleteiben valóban számos ponton eltért a Csjt. 27. §-beli szabályozásától,²⁵⁸ mégis hasonló elvi alapokkal rendelkezett. A de facto élettársak között ugyanis az együttélés ideje alatt ugyanolyan dologi hatályú szerzés történt, akár csak a házastársak esetében.²⁵⁹

A korábbi és a hatályos normaanyag tartalmának elemzése tehát azt támasztja alá, hogy a de facto élettársak vagyoni viszonyai – bár a Kötelmi Jogi Könyvben találhatóak – a családtagok közötti vagyoni viszonyok szerves részét képezik. Ezt meghaladóan fontos kiemelni, hogy a de facto élettársak esetében is a szabályozás részét képezi a lakáshasználat, valamint a de facto élettárs tartásának normaanyaga.²⁶⁰

Míndeből az a következtetés vonható le, hogy a Ptk. szabályozási környezetében a párkapcsolati formákat figyelembe véve a családtagok közötti tágabb értelemben vett vagyoni viszonyok *három* nagy csoportját különíthetjük el:

- 1) Egyfelől a házastársak között létrejövő *házassági vagyoni jogot*, amelynek részét képezik a felek közötti, valamint harmadik személyekkel szemben fennálló szűkebb értelemben vett vagyoni viszonyok, valamint a házastársak lakáshasználati és tartási jogviszonyai.
- 2) Másrészt a bejegyzett élettársak esetében érvényesülő *bejegyzett élettársi vagyoni jogot*, amely az érintett személyek közötti, illetve ezen felek külső harmadik személyekkel szemben fennálló szűkebb értelemben vett vagyoni viszonyait, a bejegyzett élettársak lakáshasználatát és tartási jogviszonyait foglalja magában.
- 3) Harmadrészt a de facto élettársi kapcsolatban élő személyek közötti *de facto élettársi vagyoni jogot*, amely a felek egymás közötti, valamint külső harmadik személyekkel szemben fennálló szűkebb értelemben vett vagyoni

²⁵⁸ Lásd részletesebben: CSÚRI (2006) 47-48.o.

²⁵⁹ Az élettársak vagyoni jogát tekintetében a bírói gyakorlatban két irányzat alakult ki. Az egyik az élettársak vagyoni viszonyait szinte teljes mértékben a házastársakéval azonosan ítélte meg, amelyben az egyetlen eltérés a részesedésben, vagyis a közreműködés arányában mutatkozott. A másik szerint azonban csak a kapcsolat alatt létrejött vagyonszaporulat vonatkozásában ismeri el közreműködés arányában a sajátos közös tulajdon létrejöttét, feltéve, hogy a tulajdonszerzés valóban közösen történt. – Lásd részletesen: HEGEDŰS (2010) 104-105.o.

²⁶⁰ Ptk. 4:92. § - 4:95. § és 6:517. §

jogviszonyait, a de facto élettársak lakáshasználatát és tartási jogviszonyait öleli fel.

A párkapcsolatban élők vagyoni viszonyainak szűkebb értelmezési körébe pedig az alábbi jogviszonyok sorolhatóak:

- 1) a házastársak esetében a Ptk. 4: 37. § - 4:75. § szerinti törvényes, valamint szerződésen alapuló vagyoni jogviszonyok,
- 2) a bejegyzett élettársak között létrejövő és ugyancsak a Ptk. 4: 37. § - 4:75. § alapján szabályozott törvényes és szerződéses vagyoni jogviszonyok, illetve
- 3) a de facto élettársakra vonatkozó, a Ptk. 6:515-6:516. §-ban található törvényes és szerződéses jogviszonyok.

Összefoglalva a fejezet megállapításait, elmondható, hogy a családtagok közötti vagyoni viszonyokat az alanyok tekintetében két részre bonthatjuk:

- 1) egyfelől a CsJK által rokonnak minősített személyek közötti vagyoni viszonyokra,
- 2) másrészt a jogilag szabályozott párkapcsolati formákban élő személyek közötti vagyoni viszonyokra.

A következő alfejezetben kísérletet teszek ezen viszonyok egy terminológia alá vonására, a családi vagyoni jog tágabb és szűkebb értelmének meghatározására.

1.3. A családi vagyoni jog fogalma

Ha összevetjük a családi jogviszonyokra vonatkozó megállapításokat az előző alfejezetben részletezett vagyoni jogot érintő változásokkal, akkor leegyszerűsítve az a megállapítás tehető, hogy a családi vagyoni jog az érintettek közötti vagyoni jogi kérdések rendezését jelenti. Mindenképpen speciális jogviszonyokról van szó, amelyek főbb jellemzői az előzőekben vizsgált megállapításokhoz kapcsolódnak.

Tekintettel arra, hogy a jogilag szabályozott családi viszonyok közül a házasság az egyik legrégebben kodifikált forma, ezért a házassági vagyoni jog a legkidolgozottabb fogalom a jogirodalomban. A házassági vagyoni jog emellett részét képezi a családi vagyoni jognak is, így az elemzés és a fogalomalkotás kiindulópontját is ennek kell képeznie.

Szigligeti Viktor megközelítésében házassági vagyoni jog alatt azokat a jogszabályokat „szokás összefoglalni, amelyek a házastársaknak egyfelől egymással, másfelől

*harmadik személyekkel szemben fennálló vagyoni viszonyait szabályozzák, mégpedig nemcsak a házasság fennállásának időtartamára, hanem a házasság megszűnésének esetére is.*²⁶¹ Kolosváry Bálint szerint a házassági vagyonjog olyan jogszabályokat foglal magában, melyek a házastársaknak egymással és a házasságon kívül álló (harmadik) személyekkel szemben létrejövő vagyoni viszonyai felől rendelkeznek „*mégpedig a nem csak arra az időre a míg a házasság fennáll, hanem a házasság felbontásának esetére is.*”²⁶² Hasonlóképp vélekedik Petrik Ferenc, aki szerint a házassági vagyonjog azoknak a jogszabályoknak az összessége, amelyek a házastársak egyfelől egymás közötti, másrésztől kifelé – harmadik személyekkel szemben – fennálló vagyoni viszonyait szabályozzák mind a házasság időtartamára, mind pedig a házasság megszűnésének esetére.²⁶³

Bármely fogalmi megközelítést is vizsgáljuk meg, megállapítható, hogy a definíciók mindegyikében négy azonos elem található. Ezek a következők:

- 1) a vagyonjog egy adott időszakban fennálló jogviszonyokat rendező, elkülönített *normaanyag összessége*;
- 2) fontos a *jogviszony alanyainak* tisztázása, azaz, hogy a jogviszony mely jogalanyok között fejt ki joghatást;
- 3) lényeges a jogviszony *célja*, ami egyértelműen a *vagyonjogi viszonyokat* foglalja magában;
- 4) végül nélkülözhetetlen az *időbeliség* kérdése, azaz, hogy a felek között mikor fejtenek ki joghatást a normák.

E négy kérdéskör elemzése és tisztázása elvezethet ahhoz, hogy a mai társadalmi viszonyokhoz igazodó családi vagyonjog fogalma meghatározható legyen.

Az 1) pont nem igényel részletes magyarázatot, hiszen valamennyi az előzőekben említett családjogi jogalany esetében található vagyoni viszonyokat szabályozó speciális normaanyag a Ptk.-n belül. Szintén valamennyi formára igaz, hogy a jogalkotó a felek magánautonómiáját helyezi előtérbe, kiindulva azokból az elvi megállapításokból, hogy a párkapcsolati forma megválasztása a felek szabad, önkéntes és befolyásmentes akaratelhatározásán alapszik, így a vagyoni jogkövetkezményeiknek is elsősorban a választásuk szerint kell alakulnia.²⁶⁴ Másfelől a családi kapcsolatok a magánjogi jogalanyok legbensőbb viszonyai, ami megköveteli a magánautonómia nagyfokú biztosítását a felek számára, harmadrészt pedig garantálni szükséges a családtagoknak, hogy egyedi igényeiknek megfelelően, saját maguk rendezhessék

²⁶¹ SZIGLIGETI (1959) 5.o.

²⁶² KOLOSVÁRY (1898) 5.o.

²⁶³ PETRIK (1988) 271.o.

²⁶⁴ KÖRÖS (2013) 81.o.

jogviszonyaikat. Következésképpen valamennyi esetben a felek általi szerződéses jogrendezést helyezi előtérbe a jogalkotó és csak ennek hiányában kerülnek alkalmazásra a szintén valamennyi esetben meglévő diszpozitív normák. *A családi vagyonyjog tehát a Ptk.-n belüli, elkülönített jogszabályok összessége.*

A 2) pont a *jogviszony alanyainak* tisztázását követeli meg. Vítathatatlan, hogy bármely családi kapcsolatról legyen is szó, a joghatásoknak két iránya lehet. Az egyik a befelé, a családtagok belső jogviszonyában ható irány, aminek tipikus megjelenési formája az érintettek közötti tulajdonjogi és hozzá kapcsolódó egyéb vagyonyjogi kérdések tisztázása, mint a tartás vagy a lakáshasználat. Ezen túlmenően azonban szintén gyakori a belső jogviszonyban ható kötelmi jogi jogviszonyok fennállása.²⁶⁵

A jogviszony alanyai azonban lehetnek kívülálló, harmadik személyek is, hiszen a családjogi jogalanyok is jelentős szereplői az üzleti életnek, így akár együttesen, akár külön-külön részt vesznek ilyen jogviszonyokban.²⁶⁶ A részvételük azonban a családi vagyonyjog körében tisztázandó jogkérdés.

Mindezek alapján tehát *a családi vagyonyjog személyi hatálya kiterjed a jogilag szabályozott párkapcsolatban élők, valamint a CsJK szerinti rokonok egymás közötti belső jogviszonyára, illetve az érintetteknek harmadik személyekkel szemben fennálló külső jogviszonyaira egyaránt.*

A 3) pont a *jogviszony célját* jelöli meg, ami szintén valamennyi esetben értelmezhető fogalmi elem. A vagyonyjogi jogviszonyok ugyanis valamennyi, a 2) pont kapcsán értelmezett jogalany vonatkozásában létrejöhetnek és ezek a jogviták igénylik a hagyományos értelemben vett dologi és kötelmi jogi szabályoktól való megkülönböztetést. Kérdésként merül fel, hogy az öröklési jog vonatkozó részei is a családi vagyonyjogba sorolhatóak-e. A legtágabb értelemezés tekintetében azt mondhatnánk, hogy az öröklési jogi normák is a családtagok közötti vagyoni viszonyokhoz sorolhatóak, hiszen a törvényes öröklés lényege éppen az, hogy a családtagok részesülnek az örökhagyó hagyatékából. Az öröklés azonban elsősorban egy jogutódlási helyzet és tulajdonképpen csak alanyváltozást eredményez a felek jogviszonyában, míg a klasszikusnak mondható, családtagok közötti vagyoni viszonyok komplexebb és

²⁶⁵ Ilyen például, ha a családtagok egymással szemben ajándékoznak, kölcsönszerződést kötnek, tartási megállapodást kötnek stb.

²⁶⁶ A korai magyar magánjog sokáig ragaszkodott a jogviszonyok „kétszemélyességéhez” érte ez alatt, hogy a jogosulton és a kötelezeten kívül más nem tekintettek az adott jogviszony alanyának. Grosschmid Béni maga jegyzi meg, hogy a kötelem „*azon jogi jelenség... minden olyan helyzet... amely szerint egyik személy a másik által jogilag szorítható arra, hogy valamit megtegyen vagy abbahagyjon.*” – GROSSCHMID (1932) 1240.o.

Később a relatív szerkezet bomlásával foglalkozik például EÖRSI (1965) 164-165.o. vagy NOVOTNI (1983) 688-698.o.

jellegét tekintve másabb helyzeteket rendeznek. Emellett fontos eltérés, hogy az örökség megnyílása és a hagyaték átszállása az örökhagyó halálának jogkövetkezménye, vagyis kizárólagosan ezen tényhez köthető, míg a családi vagyonjognak álláspontom szerint az élők közötti vagyonjogi viszonyokat kell elsősorban magába foglalnia. Mindezek alapján megállapítható, hogy az öröklési jog szorosan kapcsolódik a családjogi szabályozáshoz, de nem véletlen a két jogterület elválasztása mind a jogszabályokban, mind a jogirodalomban.

Grosschmid fogalmazta meg azt a gondolatot, miszerint „kétséget nem szenved, hogy a magánjogi organizmusban, ha már ilyen viszonyítást kell tennünk, inkább a családjog képezi az alapot, az öröklési jog pedig a felülépítményt, mintsem fordítva. Mert a rokonsági és házastársi kapcsolatokra vonatkozó intézmények consequentiáinak a levonásában áll igen nagy részben az öröklési jog, úgy hogy ez nagyrésztben semmi egyéb, mint a családi kapocsnak az érvényesülése a halál utánra a vagyonban.”²⁶⁷

Ebből adódóan – bár a de facto élettársak vagyoni viszonyai részben a Kötelmi Jogi Könyvben kerültek rendezésre, mégis – egységként kell kezelni ezeket a jogviszonyokat. Ennek értelmében *a családi vagyonjog mind a jogilag szabályozott párkapcsolatban élő személyek, mind pedig a CsJK értelmében vett rokonok belső jogviszonyában, mind a harmadik személyekkel szemben fennálló külső jogviszonyukban a vagyonjogi jogviszonyok rendezését szolgálja.*

A 4) pont az *időbeliség* vizsgálata, ami részletesebb elemzést érdemel. A házassági vagyonjog esetében egyértelműek a korábbi jogirodalmi álláspontok, miszerint a házasság fennállásának idejére irányadóak a normák, valamint a házasság megszűnének esetén is rendezhetik a felek közötti jogviszonyt.²⁶⁸ Erre azonban rácsófol némileg a Csjt. korábbi bírói gyakorlata, illetve a Ptk. 4:35. § (1) bekezdése, ami az életközösség fennállásának idejére jelöli meg a törvényes vagyonjogi szabályok alkalmazhatóságát. Ebbe ugyanis beletartozik a házasságkötést vagy bejegyzett élettársi kapcsolat létesítését megelőző de facto élettársi együttélés is, amennyiben azt házasságkötés vagy bejegyzett élettársi kapcsolat létesítése követi. Mindazonáltal a de facto élettársi kapcsolat fogalmi elemeiből is levezethető az életközösség, hiszen a jogalkotó a 6:514. §-ban kifejezetten nevesíti a de facto élettársak közötti életközösséget, mint a felek közös háztartásban, érzelmi és gazdasági közösségben megvalósuló együttélését. Ez a meghatározás – ahogy korábban részletesen elemzésre

²⁶⁷ GROSSCHMID (1908) 71.o.

²⁶⁸ Példaként említhető a házasság, illetve a bejegyzett élettársi kapcsolat felbontása vagy a de facto élettársi kapcsolat megszűnése során igényelt tartás, amely az életközösség, sőt maga a házasság megszűnése után valósít meg fennálló jogviszonyt a felek között.

került – számos elemében egyezést mutat a házassági életközösség bírói gyakorlat által kimunkált meghatározásával. Ezek alapján tehát egyértelmű, hogy bármely családi kapcsolatról legyen is szó, a vagyoni jogi szabályok érvényesülésének kezdő időpontja az *életközösség megkezdésével* azonosítható.

Mindebből logikusan következne, hogy az életközösség megszűnése kellene, hogy jelentse a jogviszonyok végét. A szűkebb értelemben vett vagyoni jogi szabályozásban házastársaknál (és bejegyzett élettársaknál) egyértelmű, hogy a házastársi (és a bejegyzett élettársi) vagyoni közösség az életközösség végleges megszűnésével maga is megszűnik,²⁶⁹ ami azt eredményezi, hogy a felek között a továbbiakban nem érvényesül a közös szerzés vélelme. Ez alapján minden, amit az életközösség megszűnése után szereznek a felek, az a polgári jogi értelemben vett közös vagy kizárólagos tulajdonukba kerül, a tartozások pedig azt a felet fogják terhelni, aki a kötelezettséget vállalta. Ebből adódóan a vagyoni közösség megszűnését követően szerzett vagyonnal az érintettek önállóan rendelkeznek, szabadon köthetnek szerződéseket és egymás ügyleteiért a továbbiakban nem felelnek.²⁷⁰ Ez alól egyetlen eset jelent kivételt, még hozzá a vagyoni közösség fennállása alatt megszerzett és közös vagyont képező vagyonelemek feletti kezelési és rendelkezési jog gyakorlása, amire a házassági (és bejegyzett élettársi) vagyoni jog speciális szabályai vonatkoznak.²⁷¹

A de facto élettársi kapcsolat esetében is hasonló a helyzet, maga a kapcsolat és a hozzá kapcsolódó vagyoni joghatások az életközösség megszűnésével érnek véget, a felek között létrejött vagyonszaporulat és annak megosztása azonban már problémákat vet fel. Az ugyanis egyértelmű, hogy a felek önálló vagyonszerzők²⁷² az együttélésük alatt, amiből egyértelműen következik az önálló, szabad rendelkezési jog gyakorlása.²⁷³ A problémát a de facto élettársak között létrejövő vagyonszaporulat képezi, nincs ugyanis speciális szabály az élettársi kapcsolat megszűnése és a vagyonszaporulat megosztása közötti időszakra, amiből az következik, hogy az életközösség megszűnése az élettársi vagyoni jog szabályainak alkalmazhatóságát is egyértelműen megszünteti.

Az időbeliség kérdését szintén jelentősen befolyásolják a különböző párkapcsolati formákban élők közötti, az *életközösség megszűnése* után felmerülő *vagyonmegosztási kérdések*, amelyek a közös vagyoni vagy de facto élettársak esetében a vagyonszaporulatra vonatkoznak.

²⁶⁹ Barzó (2017) 154.o.

²⁷⁰ CSÚRI (2016) 199.o

²⁷¹ Ptk. 4:47. §

²⁷² Ptk. 6:516. §

²⁷³ BARZÓ-KRISTON (2018) 31.-34.o.

Ezt meghaladóan a tágabb értelemben vett vagyoni jogba tartozó lakáshasználatra és tartásra vonatkozó normák minden párkapcsolati forma esetében elsősorban az életközösség megszűnését követően rendezik a felek viszonyát.²⁷⁴

Az eddig leírt esetekben közös pont, hogy maga a jogalkotó a tételes jogi normákon keresztül határolja be, hogy az adott vagyoni viszonyokat szabályozó normákat meddig kell alkalmazni. Hasonló a helyzet a rokonok közötti vagyoni jogviszonyoknál, hiszen, ha a felek nem a saját igényeiknek megfelelően, közösen megegyezve kívánják rendezni ezeket a kérdéseket, akkor a jogszabály előírásai lesznek irányadók, amelyek természetesen az időbeliség kérdését is behatárolják. Példaként említhető a *rokontartás*, melyben a tartási jogosultság – megegyezés hiányában – a jogszabályban meghatározott feltételrendszer fennállásáig érvényesíthető.

Az eddig leírtakat azonban jelentősen befolyásolhatja és akár felül is írhatja a családtagok közötti vagyoni jogviszonyok szerződéses időbeli hatálya, a felek közötti vagyoni jogviszonyokban ugyanis a rendelkezések időbeli alkalmazhatóságát főszabály szerint szabadon állapíthatják meg a felek.²⁷⁵

Mindebből az következik, hogy *a családi vagyoni jog – a felek eltérő rendelkezésének hiányában – a tételes joganyag előírásainak megfelelő időszakra szabályozza a felek jogviszonyát.*

A vizsgált négy fogalmi elem és a hozzá fűzött részletes elemzés egyértelművé teszi, hogy a családtagok közötti vagyoni viszonyok nem korlátozódhatnak ma már kizárólagosan a házassági vagyoni jog tárgykörére, annál egy sokkal bővebb jogviszonyrendszert ölelnek fel. Az előzőekben kifejtettekre tekintettel a családi vagyoni jog lényege *legtágabban* a következők szerint határozható meg:

A családi vagyoni jog azon jogszabályok összesége, ami a jogilag szabályozott párkapcsolatban élő személyek és a CsJK által rokonnak minősített jogalanyok egymás közötti, valamint harmadik személyekkel szemben fennálló vagyoni viszonyait rendezi – a felek eltérő rendelkezésének hiányában – a tételes joganyag előírásai által meghatározott időszakra.

A családjogi jogalanyok közötti jogalkotói különbségtétel, valamint a joggyakorlat eredményei és igényei indokként szolgálnak arra, hogy az alanyok vonatkozásában

²⁷⁴ Ez nem jelenti azt, hogy az életközösség fennállása alatt nem rendezhető a lakáshasználat és a tartás, leggyakrabban azonban ezek a jogintézmények akkor válnak jogvita forrásává, amikor a felek között megszűnt az életközösség.

²⁷⁵ CSÚRI (2016) 326.o.

további szűkítést eszközölhessünk és meghatározásra kerüljön a családi vagyoni jog szűkebb értelmezése kizárólag a párkapcsolati formák vonatkozásában.

Ennek megfelelően *szűkebb értelemben* a családi vagyoni jog a következő definícióval határozható meg:

a szűkebb értelemben vett családi vagyoni jog azon jogszabályok összesége, ami a házastársak, bejegyzett élettársak és de facto élettársak egymás közötti, valamint harmadik személyekkel szemben fennálló vagyoni viszonyait rendezi – a felek eltérő rendelkezésének hiányában – az életközösség fennállása és a házasság, bejegyzett élettársi kapcsolat vagy de facto élettársi kapcsolat megszűnésének esetére.

A monográfia a családi vagyoni jognak a jogilag szabályozott párkapcsolatokkal összefüggő témakörére fókuszál, így a továbbiakban nem képezi vizsgálat tárgyát a rokonok közötti vagyoni viszonyok, valamint a házastársak, bejegyzett élettársak és de facto élettársak lakáshasználati, valamint tartási jogviszonya. Ennek megfelelően a családi vagyoni jog fogalma a monográfia további részeiben a szűkebb értelemben vett vagyoni joggal azonosítható.

2. A párkapcsolatban élők vagyoni joga Európában

2.1. A párkapcsolatban élők vagyoni viszonyai az Európai Unióban

A mai jogrendszerek megjelenését követően hosszú ideig nem okozott problémát Európa államainak, hogy a jogvitákat az országhatárokon belül tartsák. Igaz volt ez a családjogi jogvitákra is, viszont egyre nőtt az ún. „*vegyes párkapcsolatok*” száma,²⁷⁶ ahol a felek eltérő állampolgárságúak voltak. A vegyes kapcsolatok szükséges velejárója mind a mai napig a határokon átnyúló tulajdonszerzés, ami túllép a nemzeti szabályozások keretein és ez szükségessé tette a nemzetközi szinten megjelenő szabályozást. Az Európai Unió megalakulását követően hosszú ideig nem került napirendre a családjogi jogviták uniós szintű rendezése, később azonban – ahogy arra a történeti bevezetőben is kitértem – megkezdődött a határokon átnyúló jogalkotási folyamat.

Az egységesítési törekvések célja tehát a határokon átnyúló családjogi jogviták rendezésének megkönnyítése és ezáltal a jogbiztonság követelményének minél

²⁷⁶ 2008-2012-ig minden évben hozzávetőlegesen kétszázezer polgár érintett a nemzetközi házasságok felbontásában. - WOPERA-TÓTH (2018) 190.o.

magasabb szintű érvényre juttatása, ugyanakkor számos tényező akadályt képez az egységesítési törekvések rögzítésénél. Ilyen problémás tényező a jogrendszerek családtagok közötti vagyoni jogi megoldásainak különbözősége.²⁷⁷ *Wopera Zsuzsa* is kiemeli, hogy a tagállamok vagyoni jogi rendszerei között lényeges különbségek vannak, ugyanakkor közös pontot jelenthet, hogy házasságkötéskor a felek általában rendelkezhetnek arról, hogy elkülönítik-e a vagyonukat, vagy más vagyoni jogi megoldást választanak.²⁷⁸ A legnagyobb eltérés azonban a common-law és a kontinentális jogrendszerek között fedezhető fel. A különbség alapja, hogy az common-law jogrend nem ismeri az életközösség idején fennálló vagyoni jog és a vagyoni jogi rendszer fogalmát, nem tartalmaz erre vonatkozó speciális normákat sem.²⁷⁹

1882-ben került bevezetésre Angliában az a szabályozás,²⁸⁰ ami egyértelművé tette, hogy a fennálló házasságnak nem lehetnek vagyoni jogi következményei. Ez azonban nem azt jelentette, hogy a házasság megszűnése, annak felbontása esetén nem merült volna fel vagyoni jogi jogvita a felek között. Az 1973-ban megszületett törvény²⁸¹ a házasság felbontása során lehetőséget biztosított a bíróságoknak arra, hogy a felek vagyoni viszonyait az „*ésszerűség követelményeinek*”²⁸² megfelelően rendezzék.²⁸³ Ez elsősorban azt jelentette, hogy a bírónak mérlegelnie kellett a felek házassága idején fennálló életszínvonalát és egyéb körülményeit, majd döntenie kellett egyfajta *vagyoni kompenzációról*.²⁸⁴ Később azonban a bíróságok szempontrendszere átalakult és a házasság felbontásához kapcsolódó jogvitákban az ésszerűség mellett a

²⁷⁷ WOPERA-TÓTH (2018) 198.

²⁷⁸ WOPERA (2012) 220.o.

²⁷⁹ WOPERA (2012) 220.o.

²⁸⁰ Ez volt a Married Women's Property Act – PINTENS (2011) 20.o.

²⁸¹ Matrimonial Causes Act 1973 – jelenleg is hatályos

²⁸² THORPE (2011) 4.o. – A legjelentősebb és leginkább precedens értékű ügy a Preston v. Preston volt, amelyben a felek jelentős javakkal rendelkeztek a házasság megszűnéskor, aminek jelentős részét a férj szerezte az együttélésük alatt. A bíróság azt a megállapítást tette, hogy az 1973-as törvény 25. cikk (1) bekezdés b) pontjában megfogalmazott „*pénzügyi szükségletek*” (*financial needs*) kifejezés ésszerű értelmezése csak a ténylegesen felmerülő költségeket, kiadásokat jelentheti és nem az összvagyon tényleges felosztását. – Preston v. Preston [1982] Fam 17

²⁸³ Thorpe kiemeli, hogy a házassági vagyoni jog elhagyására azért volt szükség, hogy kiküszöbölhessék az elsősorban anyagi előnyökért történő házasságkötések lehetőségét – ahogy fogalmaz, az „*aranyások és a házassági fogadalmat figyelmen kívül hagyók*” vagyoni joghoz jutását. Ennek megfelelő megoldást szolgáltatott a bíróságok felhatalmazása, hogy az adott ügy összes körülményeit mérlegelve és az előbbieket kiszűrve ésszerű döntést hozzanak. – THORPE (2011) 5.o.

²⁸⁴ Ezt a vagyoni kompenzációt nevezik mind a mai napig „*financial needs*” -nek azaz pénzügyi szükségletnek. A kompenzációt a jobb anyagi helyzetben lévő fél fizeti meg a másik házastársnak a bontást követően elsősorban az életszínvonal biztosítása érdekében. Ebből is kitűnik, hogy ez a fajta ellentételezés merőben eltér a kontinentális jogrendszerek vagyoni jogi megoldásaitól. Kevésbé tekinthető klaszszikus vagyoni jogi elemnek sokkal inkább a házasság lezárásához kapcsolódó és a házastárs tartásához közelebb álló járulékos kérdésnek.

szociális és méltányossági szempontok is előtérbe kerültek.²⁸⁵ Ez a szemléletváltás nem csupán a gyakorlatban jelentkezett, hanem az 1973-as törvény többszöri módosításában is nyomon követhető.²⁸⁶ A törvény 25. cikk (2) bekezdése nevesíti azokat a szempontokat, körülményeket, amit a bírónak vizsgálnia kell a házasság felbontása során, így például a felek jövedelmét, a keresőképességet, a felek tulajdonában álló dolgokat és egyéb pénzügyi forrásait, a házasság alatt fennálló életkörülményeit.²⁸⁷ Ez a változás jelentős előrelépést jelentett a ma is hatályban lévő törvény alkalmazásában, ugyanakkor a szakértők álláspontja egybehangzó atekintetben, hogy az angol bíróságok által kimunkált esetjog alkalmazása nehézséget jelent még a szakértőknek is.²⁸⁸

Említést érdemel az angol jogfejlődésben szerepet játszó vagyoni szerződések helyzete is. Tekintettel arra, hogy a common-law jogrend nem ismeri a házastársak vagyoni viszonyainak a házasság fennállása idejére történő rendezését, így logikus lenne az a feltételezés, hogy a vagyoni szerződések sincsenek szabályozva, alkalmazásuk nem elterjedt. Ez azonban csak részben igaz, ugyanis bár az 1973-as törvény nem tér ki a vagyoni szerződések speciális szabályaira, ugyanakkor ezen kontraktusok megkötésére van lehetőség a gyakorlatban. Az 1998-ban bekövetkező reformjavaslatok hatására kialakultak a házasságkötés előtt és a házasság alatt megkötendő vagyoni megállapodások,²⁸⁹ amelyek a felek szabad akaratelhatározásán alapuló, vagyoni viszonyokat rendező kontraktusokat foglalják magukban. 2003-ban módosították a Matrimonial Causes Act-et, amelynek 34-36. cikke értelmében a házastársak ma már bármikor köthetnek vagyoni szerződést,²⁹⁰ továbbá elterjedtek a házasság megszűnésekor kötött megegyezések²⁹¹ is. Ez utóbbi szerződéseket a common-law jogrend sokáig negálta, a megegyezéssel ugyanis kikerült a bíróságok diszkrecionális jogköréből a felek vagyoni vitáinak rendezése. Ezt meghaladóan a szerződésekben érvényesülő szerződési szabadság kollíziót idézett elő és konkurált az 1973-as jogszabály rendelkezéseivel, amelyből a jogalkalmazás a bíróságok diszkrecionális jogkörét tekintette erősebbnek.²⁹² Később azonban a *McLeod v. McLeod* ügy áttörést hozott, kimondásra került ugyanis, hogy az említett

²⁸⁵ THORPE (2011) 5.o.

Lásd még: BAILY-HARRIS-MASSON-PROBERT (2008)

²⁸⁶ SZEIBERT (2009) 44.o.

²⁸⁷ PEART-HENAGHAN (2017) 73.o.

²⁸⁸ THORPE (2011) 5.o.

²⁸⁹ pre-nuptial agreement

²⁹⁰ THORPE (2011) 8.o.

²⁹¹ post-nuptial agreement

²⁹² A bíróságok a mai napig erősen korlátozzák a felek szerződési szabadságát, ugyanis a szociális tényezőket és a szükségleteket a szerződések elé helyezik a mérlegelés során, így születnek olyan döntések, ahol a bíróság a felek megegyezése ellenére másképp dönt a vagyoni jogi kérdésekben.

jogszabályhelyben található „*bármikor*” kifejezés természetesen a házasság megszűnésekor megkötött szerződéseket is magában foglalja, így az nem szenvedhet hátrányt a többi vagyoni jogi megegyezéshez képest.²⁹³

Míndezek alapján megállapítható, hogy a kontinentális jogrendszerek igyekeznek önálló vagyoni jogi szabályozást teremteni az érintettek számára, míg a common-law jogrendszerekben nincs a házasság fennállására vonatkozó vagyoni jogi szabályozás. A másik fontos eltérés, hogy a kontinentális jogrendszerekben a vagyoni jog kiemelt részét képezi a háztartás és a családi otthonhoz kapcsolódó fokozottabb jogvédelem²⁹⁴ szemben más vagyonelemekkel.²⁹⁵ A common-law által szabályozott körben azonban ezen elkülönítésnek nincs jelentősége, a vagyonelemek azonos megítélésűek. További fontos eltérés a két szabályozási modell között, hogy a kontinentális regulák elkülönítve szabályozzák a vagyoni jogi és a tartási helyzeteket, míg a common-law jog szerint ezek gyakran összevegyülnek,²⁹⁶ sőt a házastársi tartás ott csak akkor jöhet szóba, ha a bontóperben megállapított, szükségletek kielégítését szolgáló összeg nem biztosítja a megfelelő életszínvonalat.²⁹⁷ Közös pont azonban mindkét esetben a szerződési szabadság biztosítása, ugyanis mindkét jogrendszerben elsőbbséget élvez a felek magánautonómiája, azaz hogy vagyoni viszonyaikat a saját igényeikhez igazodóan, a legtöbb jogi előírástól függetlenül határozassák meg.

Az egységesítési folyamat másik nagy problémája maga az *egységesítés tartalma*, azaz, hogy a nemzeti szabályozások mely része kerüljön összehangolásra. Állandó dilemma a szakemberek között, hogy más uniós jogforrásokhoz hasonlóan az eljárásjogi kérdések vagy esetlegesen bizonyos anyagi jogi rendelkezések is harmonizálásra kerüljenek.²⁹⁸ Mindkét nézet mellett szólnak érvek és ellenérvek, bár az anyagi jogi egységesítés kétségkívül jobban vitatott. Ez ugyanis jelentős korlátozást

²⁹³ Mcleod v. Mcleod [2008] UKPC 64. - Az ügyben mindkét házastárs második házasságának felbontása zajlott. A felek 3 szerződést kötöttek egymással a jelentős vagyonszétválásra tekintettel, a férj ugyanis vállalkozóként több millió dolláros vagyont szerzett az együttélés alatt. Ennek meghatározott részét kívánta a felesége tulajdonába adni, amennyiben megszűnne a házasság és a felek az együttélésük alatt mindvégig betartja a „*hűség-záradékot*”. A három szerződésből kettő az együttélés alatt keletkezett, a harmadik a házasság megszűnésekor kötött szerződés volt, amelyben férj növelte a feleségre jutó vagyoni mértékét és változtatott a hűség-záradék tartalmán is.

²⁹⁴ *Pintens* ezt elsődleges vagyoni jognak nevezi – PINTENS (2011) 20.o.

²⁹⁵ másodlagos vagyoni jog – PINTENS (2011) 20.o.

²⁹⁶ SVEDRUP (2005) 127-128.o.

²⁹⁷ PINTENS (2011) 21.o.

²⁹⁸ Az Európai Unió jogalkotási folyamata egyértelműen az eljárásjog összehangolását tartja elfogadhatónak, ugyanakkor akadnak olyan szerzők is a jogirodalomban, akik az anyagi jogi harmonizációt támogatják. Egyik ilyen például *Dieter Heinrich*, aki az ún. „*limitált vagyonszétválásban*”, mint univerzális rendszerben látja az egységesítés jövőjét. - HEINRICH (2002) 1524.o.

Hasonlóan vélekedik *Anne Röthel*, aki a német szerzeményi közösség, mint rendszer alkalmazhatóságát vizsgálja európai szintű modellként. Lásd részletesebben: RÖTHEL (2009)

Lásd még: RESETAR (2008)

jelentene a tagállamok szuverenitása tekintetében, éppen ezért tartja maga az Európai Unió is kívánatosabbnak az eljárásjogi kérdések összehangolását. Alátámasztja ezt maga a jogegységesítési folyamat is, ami a mai hatályos uniós szabályozás kialakulásához vezetett.

Az előzmények egészen a Hágai Nemzetközi Magánjogi Konferencia által megalkotott egyezményekig nyúlnak vissza. 1905-ben született meg az első olyan államközi megállapodás, amely a házastársak személyi és vagyoni viszonyaira vonatkozó kollíziós szabályokat tartalmazta.²⁹⁹ Ezen megállapodást csupán néhány európai állam ratifikálta, így 1915. februárjában lépett csak hatályba, viszont 1987-ig érvényesült.³⁰⁰ Ezt követően 1978-ban került elfogadásra a már kizárólagosan a házastársak vagyoni jogára irányadó kollíziós szabályokra vonatkozó *Hágai Egyezmény*, ami azonban még kisebb érdeklődésnek örvendett, mindössze Franciaország, Luxemburg és Hollandia ratifikálta.³⁰¹ A részben eredménytelennek tekinthető kísérleteket követően az 1998-as *bécsi cselekvési terv* szintén kiemelt figyelmet szentelt a házassági vagyoni jog közösségi szintű joganyagának megteremtésére. A 2000. november 30-án elfogadásra került program pedig előirányozta a joghatóságra és a határozatok elismerésére, valamint végrehajtására vonatkozó jogi aktus elfogadását. Négy évvel később az Európai Tanács által *elfogadott Hágai Program* elsődleges prioritásként határozta meg a kölcsönös elismerési program végrehajtását és a cselekvési tervnek megfelelően felszólította a Bizottságot egy *vagyoni jogi Zöld Könyv*³⁰² összeállítására.³⁰³ A dokumentum sajátossága, hogy olyan problémás kérdésköröket vizsgál, amelyek egyszerre érintik a házastársak és a bejegyzett élettársak vagyoni viszonyait. 2003-ban a *Stockholmi Programban* ismét kiemelt szerepet szántak a házassági vagyoni jogi szabályok közelítésének, valamint azt is előirányozták, hogy a szabályanyagot ki kell terjeszteni a nem-házastársak különválásának vagyoni jogkövetkezményeire is.³⁰⁴ 2011. március 16-án a Bizottság *közleményt* bocsátott ki a nemzetközi párok vagyoni jogával kapcsolatos bizonytalanságok megszüntetése érdekében, valamint előterjesztett két rendeletjavaslatot.³⁰⁵ A közleményhez csatolt

²⁹⁹ SZEIBERT (2016) 4.-5.o.

³⁰⁰ A ratifikáló államok között volt Németország, Belgium, Franciaország, Olaszország, Hollandia, Lengyelország, Portugália, Románia és Gdansk szabad városa. – VALENTOVÁ (2016) 223.o.

³⁰¹ Az egyezmény 1992-ben lépett hatályba.

³⁰² E dokumentum a Zöld Könyv a házassági vagyoni jogi rendszerekre vonatkozó kollíziós szabályokról, különös tekintettel a joghatóságra és a kölcsönös elismerésre (COM/2006/0400)

³⁰³ WOPERA-TÓTH (2018) 193.o.

³⁰⁴ TÓTH (2014) 483-484.o.

³⁰⁵ A Tanács rendelete a házassági vagyoni jogi rendszerekkel kapcsolatos ügyekben a joghatóságról, az alkalmazandó jogról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról COM (2011) 126 A tanács rendelete a bejegyzett élettársi közösségek vagyoni jogi hatásaival kapcsolatos ügyekben a joghatóságról, az alkalmazandó jogról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról COM (2011) 127.

hatásvizsgálati összefoglalóban a jogbiztonság garantálása érdekében három megoldási javaslatra hívta fel a figyelmet. Elsőként a 2010-ben Németország és Franciaország között létrejövő államközi megállapodáshoz³⁰⁶ hasonló *bilaterális egyezmények* alkalmazhatóságának lehetőségét vizsgálta, amit azonban nem tartott kivitelezhetőnek az EU valamennyi tagállamára kivetítve. Második lehetőségként az *anyagi jog harmonizációja* került előtérbe, amit azonban az Unió alapszerződesei kizárnak, így az Unió nem rendelkezhet hatáskörrel ennek végrehajtásra. A harmadik lehetőséget az előterjesztett rendlettervezetek képezték, amelyek elsősorban az *eljárásjogi kérdések összehangolására* helyezték a hangsúlyt.³⁰⁷ A Bizottság javaslatainak vitája 2015-ig tartott, ekkor a Tanács arra a következtetésre jutott, hogy a szükséges egyhangúság elérése lehetetlen a rendeletek vonatkozásában. 2016-ban azonban fordulat következett, 17 tagállam jelezte ugyanis, hogy *megerősített együttműködést* kíván létrehozni, amelynek eredményeképp még ebben az évben megjelent az EU hivatalos lapjába a két rendelet.³⁰⁸ Közös jellemzőjük, hogy mind a szerződéses,³⁰⁹ mind a tagállami törvényes vagyoni szabályozásokból eredő vagyoni viszonyokra kiterjed a normaanyag. A felek magánautonómiája is erőteljesen érvényesül, hiszen például az alkalmazandó jog tekintetében a felek választását helyezi előtérbe mindkét rendelet. Hátránya a fogalmi alapvetésekben mutatkozik meg leginkább, amit a *Wopera-Tóth* szerzőpáros az egyhangú elfogadás legfőbb tényezőjének tekint.³¹⁰

A Házassági Vagyonjogi Rendelet nem határozza meg magának a házasságnak a fogalmát, hanem a tagállamokra bízta annak eldöntését, mit tekintenek házasságnak. A jogirodalomban megoszlanak az álláspontok, hogy szükséges-e az egységes fogalom, ugyanakkor az unió továbbra sem tartja szükségesnek jogforrási szinten rögzíteni azt.³¹¹ A *Wopera-Tóth* szerzőpáros az arányosság elvében keresi ennek a

³⁰⁶ A német-francia bilaterális megállapodás célja egy közös, szerződésben kiköthető vagyonjogi rendszer felállítása volt a két állam között, amelyben sajátosan keveredik német szerzeményi közösség és a francia vagyonszerző közösség szabályanyaga. Az egységesítés folyamatához, valamint a megállapodás részleteihez lásd WIEDEMANN (2014) 12-16.o és 95-138.o.

³⁰⁷ TRUNKOS (2011) 654.o.

³⁰⁸ A korábban említett Házassági Vagyonjogi Rendelet és a BÉK Vagyonjogi Rendelet.

A megosztott szabályozás oka, hogy a Bizottság úgy vélte, könnyebb figyelembe venni az egyes együttélési, illetve párkapcsolati formák sajátosságait, ha két önálló jogi aktus kerül elfogadásra. – WOPERA (2011) 223.o.

³⁰⁹ Európa majd minden állama elismeri és szabályozza a házassági vagyonjogi szerződések körét. Kivételt jelent Románia, ahol semmisnek tekintik a törvényes vagyonjog szabályaitól eltérő kontraktusokat. – SZEIBERT (2007) 23.o.

³¹⁰ WOPERA-TÓTH (2018) 197-198.o.

Az egyik legproblémásabb fogalom maga a házasság. Lásd ehhez részletesebben: WOPERA (2016) 61-70.o.

³¹¹ *Szeibert Orsolya* szerint sem szükséges a házasság fogalmának meghatározása, megjegyzi azonban, hogy előfordul, hogy egy jogvita megoldása nem pusztán jogtechnikai kérdés, hanem azon messzemenő túlmutat, s adott esetben a jogszabály által el nem döntött, akár jogfilozófiai magasságig ívelő

problémának a megoldását, amely szerint csak a kitűzött célok eléréséhez szükséges mértékben lehet egységes fogalmat alkotni.³¹² Ennek ellenére a Házassági Vagyoni Rendelet vonatkozásában mindenképp szükséges lenne az egységes definíció.³¹³ Ez nem példa nélküli megoldás, hiszen a BÉK Vagyoni Rendelet tartalmazza a bejegyzett élettársi kapcsolat meghatározását, amelyet kizárólag a rendelet vonatkozásában értelmez. Ezt erősíti a rendelet preambulájának (17) pontja, mely szerint „E rendelet egyetlen rendelkezése sem kötelezheti azokat a tagállamokat, amelyeknek joga nem foglalja magában a bejegyzett élettársi kapcsolat intézményét, hogy nemzeti jogukban előírják azt.”³¹⁴

A vagyoni rendeletek alkalmazhatóságának gyakorlati problémájaként jelentkezik a többi uniós rendelethez való viszonya. A családi vagyoni jog ugyanis a magánjog és azon belül is a családjog részét képezi, azonban szorosan kapcsolódik, néha pedig össze is vegyül más területekkel. Csekély azon jogviták száma, amelyek már lezárásra kerültek volna az EU Bírósága által, ugyanakkor a meglévőek éppen ezt a kérdéskört érintik.

Az egyik ilyen ügyben³¹⁵ a házastársaknak több európai uniós államban is voltak közös ingatlanaik és a férj halálát követően a Házassági Vagyoni Rendelet és az Öröklési rendelet³¹⁶ alkalmazhatósága ütközött össze.

A házastársak vagyoni viszonyaira a német jog szerinti Zugewinnngemeinschaft, a kötelmi jogi igényt keletkeztető szerzeményi közösség³¹⁷ érvényesült, házassági vagyoni szerződést nem kötöttek.

kérdésben kell a bíróságnak határoznia, vagyis a terminológia hiánya elnehezítheti a jogalkalmazást. – SZEIBERT (2011/2) 297.o.

³¹² WOPERA-TÓTH (2018) 197.o.

³¹³ Figyelembe véve, hogy az európai államok egy része még ma sem építette bele jogrendszerébe az azonos neműek házasságkötését, így az egységes terminológia mindenképpen szükséges lenne, legalább a rendelet alkalmazhatósága szempontjából. Az EU Bíróság egyik eseti döntésében is kiemelte, hogy egy tagállam nem kötelezhető arra, hogy szabályozzon egy általa nem támogatott jogintézményt, azonban ez nem jelenti azt, hogy a más tagállam által elismert jogviszonyból eredő jogokat ne ismerjen el. Lásd részletesebben: C-673/16 ügy

³¹⁴ Ez alapján tehát a tagállam nem kötelezhető belső szabályozás kialakítására, de a más tagállamban létrejött jogviszony elismerésére igen. – BÉK Vagyoni Rendelet (17) pont

³¹⁵ C-558/16 ügy

³¹⁶ Az Európai Parlament és a Tanács 650/2012/EU rendelete (2012. július 4.) az öröklési ügyekre irányadó joghatóságról, az alkalmazandó jogról, az öröklési ügyekben hozott határozatok elismeréséről és végrehajtásáról, valamint az öröklési ügyekben kiállított közokiratok elfogadásáról és végrehajtásáról, valamint az európai öröklési bizonyítvány bevezetéséről (A továbbiakban: Öröklési rendelet)

³¹⁷ A német jog sajátossága, hogy a törvényes vagyoni rendszer, a *Zugewinnngemeinschaft* esetében, ha a felek házassága egyikük halálával szűnik meg, akkor sajátosan keveredik a házassági vagyoni jog az öröklési jogi szabályokkal, ugyanis a közszerzeményi részesedés értéke ilyenkor magasabb lesz, ami mellett még törvényes örökrész is megilleti a házastársat. Lásd részletesebben: SCLÜCHTER-SZABÓ (2013) 236-237.o.

A Bíróság felé intézett kérdés az volt, hogy vajon egy ilyen ügyben, ahol az öröklési jog és a házassági vagyoni jog erőteljesen keveredik, melyik rendelet alkalmazható? Mindkettő kizárja ugyanis a másik ügycsoportot a hatálya köréből. A Bíróság az Öröklési rendelet alkalmazhatósága mellett döntött. Indoklásában arra utalt elsődlegesen, hogy a Házassági Vagyonjogi Rendelet célja leginkább a házasság idejére, valamint a házasság felbontása utáni időre történő jogrendezés, a meglévő vagyonelemek megosztása.³¹⁸ A vitatott esetben azonban a túlélő házastársnak a többi örököshöz képest juttatandó örökrész mértékének a meghatározása volt a lényegi kérdés, ami inkább az öröklési joghoz állt közelebb.

Összefoglalva elmondható, hogy az uniós jogharmonizáció útja rögzösnek bizonyul, a tagállami hozzáállás azonban napról-napra pozitívabb. Ez a – bár lassúnak mondható, mégis eredményes – szemléletváltás az, ami alkalmassá teszi a családjog – és azon belül is a vagyoni jog – területét az egységesítésre.³¹⁹ Ezt erősíti az a tényező is, hogy a nemzeti jogalkotók egyre inkább igyekeznek az új trendeknek és változásoknak teret engedni.³²⁰

2.2. A párkapcsolatban élők vagyoni viszonyai a CEFL iránymutatásai alapján

A családi vagyoni jog harmonizációját támogatók másik csoportját azok képezik, akik az eljárásjogi kérdések mellett az anyagi jog bizonyos szintű összehangolását is zászlójukra tűzték. E területen az *Európai Családjogi Bizottság (Commission on European Family Law, a továbbiakban: CEFL)* jár az élen, mely szerv az évek során olyan elvi jelentőségű megállapításokat dolgozott ki, amely elősegítheti e terület hatékonyabb harmonizálását.

A CEFL 2001 szeptemberében alakult meg az Utrecht-i Egyetem által szervezett szakmai találkozón.³²¹ Tagjai a családjoggal foglalkozó és a különböző európai államokat képviselő egyetemi professzorok, vezető kutatók.³²² A Bizottság tudományos kezdeményezésen alapszik, független bármely más szervezettől vagy intézménytől.³²³ A szervezet célja olyan javaslatok kidolgozása amelyek elősegítik az európai polgárok nagyobb volumenű és hatékonyabban megvalósuló szabad mozgását,

³¹⁸ C-558/16 ügy 40.-41.

³¹⁹ ANTOKOLSKAIA (2006) 483.-484.o.

³²⁰ VALENTOVA (2016) 223.o.

³²¹ SZEIBERT (2014) 25.o.

³²² Hazánkat először Prof. Dr. Weiss Emília képviselte, jelenlegi tagként pedig Prof. Dr. Szeibert Orsolya vesz részt a CEFL munkájában.

³²³ BOELE-WOELKI (2005) 160.o.

ezáltal az Európai Unió valamennyi alapszabadságának sikeresebb érvényesülését.³²⁴ E célok elérése érdekében a CEFL elsősorban az ún. *Európai Családjogi Elvek* (*Principles of European Family Law*) kidolgozását végzi, amely segítségével arra törekszik, hogy felhívja a nemzeti jogalkotók figyelmét az aktuális trendekre, társadalmi változásokra.³²⁵ Az Elveket egyértelműen iránymutatásnak szánják, ugyanakkor egységes az álláspont tekintetben, hogy nem modellszabályoknak tekintik őket.³²⁶ Az Elvek a családjog belső részeinek megfelelően, elkülönítve kerültek kidolgozásra, jelenleg három ajánlás készült el.³²⁷

Az Elvek kidolgozása nagy kihívás elé állítja a testületet, hiszen ahogy már korábban is kitértünk rá, az államok szabályozása különböző. Az Elvek megalkotásához vezető kutatások során azonban azonosságokat is észlelnek, így a CEFL-ben állandó dilemmát jelent, hogy a hasonló elemek³²⁸ képezzék az alapot vagy az eltérésekből adódó ún. „*jobb gyakorlatok*.”³²⁹ Mindkét megoldásnak vannak előnyei és hátrányai. A *common core* előnye, hogy ez a legtöbb jogrendszerben elfogadott és alkalmazott szabályanyagot jelenti, így könnyebben akceptálható az államok számára. Ebben rejlik azonban a hátránya is, ugyanis a Bizottság sok esetben tapasztalta, hogy a nemzeti megoldások közös elméleti alapból, rendszerből indulnak ki, ugyanakkor részleteikben már olyan mérvű különbségek lehetnek, amelyek vitára adhatnak okot és hátrálthatják az elfogadást. A *better law* alapul vétele nehezebb eset, kihívást jelent azon érvek megállapítása, ami egy korábban még nem használt elvet, megoldást vonzóvá tehet egy adott nemzet számára, így sok múlik azon, hogy milyen módszerrel és szemlélettel kerül kidolgozásra a *better law* tartalma.³³⁰ Előnye azonban, hogy ez a megoldás jobban hozzáigazítható a társadalmi igényekhez, elvárásokhoz és talán képes lehet lépést tartani a világban zajló rohamos fejlődéssel.

A vagyoni jogi elveket magába foglaló egyik ajánlás „*A házastársak közötti vagyoni viszonyokra vonatkozó elvek*”³³¹ nevet viseli. Az ajánlás I. fejezete általános

³²⁴ PINTENS (2003) 29.o. és WEISS (2005) 204.o.

³²⁵ BOELE-WOELKI-FERRAND-BEILFUSS-JÄNTERÄ-JAREBORG-LOWE-MARTINY-PINTENS (2013) 2.o.

³²⁶ SZEIBERT (2014) 25.o.

³²⁷ Ezek a házasság felbontására és a volt házastársak tartására vonatkozó elvek (Principles on Divorce and Maintenance Between Former Spouses), a szülői felelősségre vonatkozó elvek (Principles on Parental Responsibilities) és a házastársak közötti vagyoni viszonyokra irányadó elvek (Principles on Property Relations between Spouses).

³²⁸ szakirodalmi elnevezése: common core

³²⁹ szakirodalmi elnevezése: better law

³³⁰ SZEIBERT (2014) 28.o.

³³¹ Principles on property relations of spouses - A házastársak közötti vagyoni viszonyokra vonatkozó elvek (ford. Prof. Dr. Szeibert Orsolya) - <http://ceflonline.net/wp-content/uploads/Hungarian-translation-of-CEFL-Principles-on-property-relations-of-spouses.pdf>

követelményeket rögzít kihangsúlyozva a házastársak egyenlőségét,³³² valamint elvárásokat fogalmaz meg a család szükségleteihez való hozzájárulást illetően. Kiemelt védelmet deklarál a családi otthon és a háztartási felszerelési tárgyak tekintetében, amelynek megoldását a közös rendelkezési joggyakorlásban látja megvalósíthatónak vagyoni rendszertől függetlenül.³³³ Ezt meghaladóan külön fejezetben tesz javaslatot a házassági vagyoni szerződésekre vonatkozóan, ahol a szerződési szabadság magasfokú érvényesülése mellett – hasonlóan az európai államok vonatkozó szabályozásaihoz – a formai követelmények egységesítése, a házastársak tájékoztatási kötelezettsége és a harmadik személyek védelme kerül rögzítésre. Ezen harmadik fejezet két vegyes jellegű házassági vagyoni rendszer részletszabályokkal történő leírását foglalja magában a szerzeményben való részesedését, valamint a szerzeményi közösséget.

A másik ajánlása az „*Európai családjog elvei különös tekintettel a de facto élettársak vagyoni, tartási és öröklési jogára*”³³⁴ elnevezést viseli. Az ajánlás a házastársakra vonatkozó elvekhez hasonlóan épül fel azzal az egyik fontos eltéréssel, hogy itt a Bizottság definícióként rögzíti a de facto élettársi kapcsolat meghatározását.³³⁵ Fontos tényezőként emelik ki a de facto élettársak egyenlőségét, valamint a házastársak költségeinek közös viselését, valamint a vagyoni területén is egy sajátos megoldást preferál. Ennek lényege, hogy a felek az együttélés alatt megőrzik vagyoni függetlenségüket, szerezhetnek vagyontárgyat önállóan és akár közösen is. Ellenkező bizonyításáig azonban a meglévő vagyontárgyról vélelmezni kell, hogy a felek közös tulajdona, viszont a passzívákra ez a vélelem nem vonatkozik. A felek csak a közösen vállalt adósságokért kötelesek egyetemlegesen helyt állni.³³⁶ Ezt követően részletezi a Bizottság a vagyoni megosztásának szabályait, valamint a de facto élettársak tartására és öröklésére vonatkozó javaslatait. Mindezek alapján megállapítható, hogy a Bizottság ajánlásai kifejezetten anyagi jogi egységesítési törekvéseket szorgalmaznak.

³³² SZEIBERT (2010) 11.o.

³³³ A család lakóhelyének védelme számos európai ország szabályozásában megjelenik, így például Ausztriában, Angliában, Walesben vagy Franciaországban. – CARDILLO (2006) 4.o.

³³⁴ The Principles of European Family Law Regarding the Property, Maintenance and Succession Rights of Couples in de facto Unions - <http://ceflonline.net/wp-content/uploads/English-De-Facto.pdf> – a továbbiakban: De facto élettársi elvek

³³⁵ A definíció ismertetését lásd részletesen a II.4.2. alfejezetben.

³³⁶ De facto élettársi elvek 5:10. - 5:14.

III. SZERZŐDÉSES VISZONYOK A CSALÁDI VAGYONJOGBAN

A családtagok közötti jogviszonyok a magánjog más területeihez képest megkövetelik a magánautonómia legmagasabb fokának érvényesülését. Ez az elv mind a jogalkotásban, mind a joggyakorlatban kifejezésre jutott az idők folyamán. A magán-szféra biztosításának egyik eszközeként a jogalkotó a jogviszonyok rendezésének szerződéses módját preferálja elsősorban, amely a tételes jogban is kifejezésre jut. Nem túlzás azt mondani, hogy a családjog valamennyi területén a megegyezésen alapuló rendezési módok élveznek elsőbbséget és csak ezek hiányában lépnek életbe a Ptk. vagyoni rendelkezései.

Jelen fejezetben kísérletet teszek a családi vagyoni szerződések rendszerének áttekintésére, valamint vizsgálat tárgyává teszem, hogy milyen hasonlóságok és különbségek jelentkeznek a vagyoni szerződések különböző típusai között.

A családjogban megjelenő szerződéses viszonyok három részre bonthatóak: beszélhetünk egyfelől a családtagok közötti, személyes jogviszonyokat is rendező kontraktusokról, másrészt a családi vagyoni szerződéses viszonyairól, illetve azokról a kontraktusokról, ahol sajátosan keveredik a személyi és vagyoni viszonyok köre. Az élethelyzetek komplexitása alapján mindenképpen megkérdőjelezhető, hogy kell-e és lehetséges-e élesen elválasztani a családjogon belüli viszonyokat. Álláspontom szerint a családi vagyoni szerződések különböző csoportosítása, valamint a szűkebb és tágabb értelmezése választ adhat erre a kérdésre, aminek meghatározására kísérletet teszek jelen fejezetben. Ennek megfelelően a családi vagyoni szerződések tágabb fogalmi körébe beletartoznak mindazon kontraktusok, amelyeknek részben vagy egészben vagyoni jellegzetességei vannak. A szűkítést két irányból látom megvalósíthatónak, egyrészt a szerződések tárgyából adódóan, ahol álláspontom szerint elkülöníthetőek a tisztán vagyoni szerződések – a klasszikus vagyoni szerződések – illetve azok, amelyekben sajátosan keverednek a személyi és vagyoni viszonyok. E felosztás azonban szükségszerűen magával hozza az alanyok tekintetében megvalósuló szűkítést is, ahol a párkapcsolatban élők és a rokon közötti szerződések szintén elkülöníthetőek.³³⁷ Következésképpen a családi vagyoni szerződések szűkebb kategóriájába csak a Ptk-ban is nevesített vagyoni szerződések tartoznak, nevezetesen a Ptk. 4:63. § és 6:515. § szerinti vagyoni szerződések, a házastársak bejegyzett élettársak és de facto élettársak vagyoni viszonyait felszámoló megegyezések, illetve a házastársak, bejegyzett élettársak, valamint a de facto élettársak közötti egyszeri szolgáltatásra irányuló szerződések.

Családi vagyoni szerződés lesz tehát minden olyan kontraktus, melyet a családi jogviszonyban álló személyek egymással kötnek és vagyoni – vagy akár vagyoni és személyi – joghatásokkal bírnak. A klasszikus vagyoni szerződések körét azonban csak azon megegyezések képezik, amelyet a jogilag szabályozott

³³⁷ Mint például a tartási szerződések vagy a lakáshasználatot rendező kontraktusok.

párkapcsolatban élő személyek egymással kötnek családi vagyoni viszonyaik rendezése céljából és amelyben személyi joghatások nem jelennek meg.

1. A családi vagyoni szerződések elhatárolása egyéb kontraktusoktól

A Ptk. rendszerében a házasság az a jogintézmény, ahol maga a jogalkotó is elkülöníti a felek személyes és vagyoni jogviszonyait. A CsJK 4:24. § - 4:85.§ -ok tartalmazzák a házasság joghatásait. Ez alapján a házasság megkötésével a házastársak között jogokat és kötelezettségeket magában foglaló *személyi és vagyoni kapcsolatrendszer* jön létre.³³⁸ A kapcsolat részben a házastársak közötti köteléket foglalja magában, részben a közös gyermekük vagy gyermekeik irányába is megnyilvánul, mint közösen gyakorolt jogok vagy egymást helyettesítő jogosítványok.³³⁹ A személyi viszonyok tisztázása azonban a de facto élettársak esetén hiányzik. Esetükben is előfordulhat azonban, hogy közösen nevelnek gyermeket, ami által a közöttük fennálló jogviszony szintén családjogi védelmet nyer. A szülő-gyermek viszony ugyanis az egyik legszemélyesebb joga és kötelezettsége a feleknek, amihez a CsJK ugyanazon joghatásokat fűzi házas és nem házas szülőpárok esetében egyaránt. A szülő-gyermek kapcsolat alapját a jogi szabályozásban a *szülői felügyelet* képezi, ami nem más, mint a szülőt a gyermekkel szemben megillető jogok és kötelezettségek összessége.³⁴⁰ A jogalkotó a szülői felügyelet tartalmát kitevő részjogosítványok által definiálja a jogintézményt a Ptk. 4:146. § (2) bekezdésében.

A felek magánautonómiáját biztosítandó a személyes jellegű jogviszonyokban is a megegyezések elsődlegességét emeli ki a jogalkotó. Ennek értelmében a felek párkapcsolati formától függetlenül megegyezhetnek, hogy különélésük esetére közösen vagy kizárólagosan kívánják a továbbiakban gyakorolni a szülői felügyeletet. Ezek a személyes megállapodások azonban sok tekintetben eltérnek a vagyoni jogi kontraktusoktól. Az eltérések az alábbiak szerint foglalhatóak össze:³⁴¹

- 1) *A szerződés alakisága.* A vagyoni jogi szerződések többsége minősített alakiságot követel a harmadik személyek védelme érdekében, így itt a főszabály a közokirat vagy az ügyvéd által ellenjegyzett magánokirati forma

³³⁸ BOROS (2013) 67.o.

³³⁹ BARZÓ (2017) 105.o.

³⁴⁰ Jelen részben nem kerül külön kiemelésre a kapcsolattartás, mert a gyakorlatban legtöbbször a szülői felügyelet rendezésével együtt kerül eldöntésre, illetve a megegyezésekben is együtt kerül rendezésre. Emellett a kapcsolattartás maga nem jár vagyoni joghatásokkal, az érintettek között fennálló vagyoni viszonyokat nem befolyásolja.

³⁴¹ Lásd részletesen KÓSA (2018) 17.-27.o.

alkalmazása. A személyes jellegű megállapodásoknál azonban a formakényszer ritka.

- 2) *A szerződés tárgya.* A vagyoni szerződések tárgya mindig a felek között fennálló vagyoni viszonyok rendezése, míg az egyéb megállapodásokban a személyi joghatások jelennek meg.
- 3) *A szerződéskötés jogkövetkezménye.* A vagyoni viszonyokat rendező szerződések jogkövetkezménye, hogy a benne foglaltak kötik a feleket, egyoldalúan módosítani vagy önhatalmúlag megszüntetni csak jogszabály felhatalmazása alapján lehet. A bíróság csak kivételes esetben és akkor térhet el a benne foglaltaktól, ha a szerződést részben vagy egészben érvénytelennek nyilvánította. A személyes megállapodások szintén kötik a feleket, azonban a CsJK lehetőséget biztosít ezen szerződéses rendelkezések bíróság általi megváltoztatására. Itt tehát kiemelt szerepe van a *clausula rebus sic stantibus* elv alkalmazásának, valamint a család jogi alapelvek fokozottabb érvényesülésének, ami a tételes jogban is megjelenik.³⁴²

Sajátos vegyes konstrukciót képez a *rokontartás*. A tartás maga, bár kétségtelenül vagyoni értékkel bír, ami által a tágabb vagyoni jog fogalmi körébe sorolható, ugyanakkor személyi jogviszonyhoz hasonló jellegzetességekkel is rendelkezik, hiszen a cél a rászoruló rokon megfelelő életvitelének biztosítása. Maga a rászorultság pedig a jogosult személyéhez kötődik, más részére nem engedhető át, nem idegeníthető el. Ezen jellemzői alapján szintén elkülönül a szűkebb értelemben vett vagyoni jogviszonyoktól, aminek elsődleges célja a felek között fennálló tulajdoni és a hozzá kapcsolódó egyéb jogosultságok és kötelezettségek rendezése. A rokontartásra vonatkozó megegyezések főszabály szerint szintén nincsenek alakszerűséghez kötve, kivéve a felek azon kontraktusait, amikor *egyszeri, nagyobb értékű szolgáltatással* kívánják rendezni a tartást. A CsJK ez esetben megköveteli a közokiratba vagy ügyvéd által ellenjegyzett magánokiratba foglalást.³⁴³

A rokontartás körében kötött kontraktusok legjellemzőbb formái a házastársak, bejegyzett élettársak vagy de facto élettársak között létrejövő *tartási szerződések*, valamint a *gyermektartási és szülőtartási megállapodások*. Sokszor ezen megegyezések célja, hogy a tartás egyszeri nagyobb szolgáltatással kerüljön kiváltásra, amely esetekben már inkább a vagyoni jogi jellege dominál ezen kontraktusoknak. A házastársak, bejegyzett élettársak vagy de facto élettársak vagyoni rendezése során ugyanis számos esetben fordul elő, hogy a fél lemond a közös vagyon réseső részéről, amiért

³⁴² Lásd például Ptk. 4:170. §, Ptk. 4:210. §, Ptk. 4:217. § (3) bekezdés

³⁴³ Ptk. 4:32. § és Ptk. 4:89. §

cserébe nem érvényesítenek vele szemben tartási igényt.³⁴⁴ Fontos azonban kiemelni, hogy a tartásnak a közös vagyon rendezésébe történő beszámítása csupán egy elszámolási viszonyt eredményez az érintettek között. A tartás nem része a közös vagyonnak, az a kötelezett külön – saját – vagyona terhére történő vállalása alapján jár a jogosultnak, ebből következően vagyontételként nem számolható el.³⁴⁵

Hasonlóan vegyes jellegű terület a *lakáshasználatot rendező szerződések* köre. A felek közös lakására vonatkozó speciális szabályozás kidolgozását az tette szükségessé, hogy az adott lakás mindig a család közös otthonaként funkcionál, ami a családi élet és a gyermekek felnevelésének színtere. Éppen ezért a jogalkotó fokozottabb védelemben részesíti ezt a közös otthont és a lakás használatához fűződő jogot elkülönítetten kezeli az egyéb vagyoni viszonyok rendezésétől.³⁴⁶ A használati jog mindig személyhez tapadó jogosultság, mely elsősorban a tulajdonost illeti meg,³⁴⁷ de a használati jog gyakorlása a tulajdonos akarata vagy jogszabály alapján más személynek is átengedhető. Ha viszont a tulajdonos helyett más gyakorolja a használati jogát, akkor köteles ezért díjat fizetni.³⁴⁸ A CsJK speciális szabályozása elismeri, hogy a lakás használatára vonatkozó jognak vagyoni értéke van, azonban ezt a vagyonmérlegbe beállítani továbbra sem lehet.³⁴⁹ Ugyanaz tehát a helyzet ebben az esetben is, akárcsak a tartási megállapodásoknál, ennek értelmében ezek a szerződések is elválaszthatóak a szűkebb értelemben vett vagyonjogi kontraktusoktól.

Figyelembe véve azonban, hogy a tartás és a lakáshasználat a tágabb értelemben vett vagyonjog részét képezi, ezért a családi vagyonjogi szerződéseknek is egy szűkebb és egy tágabb értelmezése állapítható meg. Ennek megfelelően a tágabb értelemben vett családi vagyonjogi szerződések közé tartoznak:

- a családi vagyonjog klasszikus vagyonjogi szerződésai,
- a jogilag szabályozott párkapcsolatban élők által megkötött lakáshasználati és tartási kontraktusok, valamint
- a CsJK által rokonnak minősített személyek egymás közötti lakáshasználati és tartási szerződésai.

Álláspontom szerint a családi vagyonjog szerződések közül a tartási valamint a lakáshasználatot rendező szerződések – bár kétségtelen, hogy vagyonjogi jellemzőkkel is bírnak – mégis inkább a személyes jellegű jogviszonyokhoz sorolnám, arra

³⁴⁴ KÓSA (2018) 26.o.

³⁴⁵ KÓSA (2018) 26.o.

³⁴⁶ BARZÓ (2017) 219.o.

³⁴⁷ Ptk. 5:21. §

³⁴⁸ PUSZTAHELYI (2019/2) 71.o.

³⁴⁹ BARZÓ (2017) 237.o.

tekintettel, hogy ezek kontraktusok tárgya, a bennük foglalt szolgáltatás inkább személyes jellegű és az érintettek személyi viszonyához áll közelebb. Ezt támasztja alá az a gondolat is talán, hogy mindkét említett kontraktusnak a családtagok közötti szolidaritáson, egymás segítésén alapuló ingyenes formája is megjelenhet – sőt számos alkalommal meg is jelenik – a gyakorlatban, kizárva ezzel annak a lehetőségét, hogy vagyoni jogviszonynak minősítsük azt. Ezzel szemben a tisztán vagyoni jogviszonyokban³⁵⁰ szükségszerűen előáll egy alanyi szűkítés is. A családi vagyoni jogviszonyok szerződéses joggyakorlatban előforduló legtipikusabb formái a Ptk.-ban is vagyoni jogviszonyként nevesített szerződések, így a Ptk. 4:63. § és 6:515. § szerinti vagyoni jogviszonyok, a házastársak bejegyzett élettársak és de facto élettársak vagyoni viszonyait determináló megegyezések, illetve a házastársak, bejegyzett élettársak, valamint a de facto élettársak közötti egyszeri szolgáltatásra irányuló kontraktusok. E szerződések azok véleményem szerint, melyek tisztán vagyoni jogviszonyokkal bírnak vagy ha meg is jelenik bennük esetlegesen a személyi viszonyok valamely joghatása, annak relevanciája nem jelentős a vagyoni jogviszonyokhoz képest. Ezen szerződések kivántam a monográfia címében szereplő „klasszikus” jelzővel illetni, figyelembe véve azt a tényt is, hogy mind a jogirodalom, mind a joggyakorlat is ezen megegyezéseket titulálja vagyoni jogviszonynak. A monográfia célja a szűkebb értelemben vett vagyoni jogviszonyok szerződéses megjelenő szerződési szabadság vizsgálata, éppen ezért a konzisztens bemutatás és gondolatmenet könnyebb nyomon követése érdekében az elkövetkező fejezetekben csak ezen szerződésekre használok a családi vagyoni jogviszony kifejezést.

2. A családi vagyoni jogviszonyok szerződéses további kategorizálása

A vagyoni jogviszonyok szerződéses között a házastársak közötti szerződéses azok, amelyek a törvényes vagyoni jogviszonyhoz hasonlóan régóta jelen vannak a jogi szabályozásban.

Csűri Éva felosztását³⁵¹ alapul véve a házassági vagyoni jogviszonyok szerződéses három *típusát* különböztethetjük meg.

- 1) Egyfelől a házastársak közötti, *egyszeri szolgáltatás nyújtására irányuló kontraktusok*, amelyeket a CsJK a házastársi vagyoni közösség szabályain belül kifejezetten nevesít a házastársak közötti adásvétel, csere, ajándékozás,

³⁵⁰ E szerződéses azok, amelyeket a csoportosítás során a szerződés tárgy tekintetében neveztem szűkebb értelemben vett családi vagyoni jogviszonyok szerződéseseknek.

³⁵¹ CSŰRI (2006) 229.o.

és kölcsönszerződés, valamint a kakukktojásnak tekinthető tartozáselismerés³⁵² formájában. Ez a felsorolás azonban nem taxatív, a felek bármely más szerződést megköthetnek egymással.³⁵³

- 2) A házastársak vagyoni viszonyait felszámoló, a *közös vagyon megosztására irányuló megegyezések*. Ezek célja, hogy a házastársak a bírói út igénybevétele nélkül, saját elhatározásuknak és konszenzusuknak megfelelően osztják fel a közös vagyont.
- 3) A Ptk. 4:63. § szerinti *házassági vagyoni szerződések*, amelyek célja, hogy a házastársak kifejezetten eltérjenek a házastársi vagyontársaság szabályaitól az életközösségük fennállása alatt vagy az általuk meghatározott időbeli keretek között. E harmadik kategória az, amit maga a CsJK is házassági vagyoni szerződésként nevesít.

A szabályozás kibővülésének köszönhetően azonban ma már nemcsak a házastársaknak van lehetősége vagyoni szerződést kötni, így hasonlóan a családi vagyoni jog fogalmához jelen esetben is a házassági vagyoni szerződés definíciójából kiindulva szükséges vizsgálni a szűkebb értelemben vett családi vagyoni szerződések egyéb formáit. Tekintettel arra, hogy a bejegyzett élettársakra vagyoni szempontból az utalószabály következtében azonos normák irányadóak, mint a házastársakra, ezért megállapítható, hogy esetükben a fentebb ismertetett csoportosítás alkalmazható. A de facto élettársak esetén a Ptk. a 6:515. §-ban rögzíti a törvényes vagyoni jog szabályaitól való eltérés lehetőségét, illetve a 6:516. § (4) bekezdésben megfogalmazott utalószabály alapján biztosítja a közös vagyont megosztó szerződések mintájára a vagyonszaporulat megosztását biztosító szerződések megkötését. Az egyszeri szolgáltatásra irányuló szerződésekre azonban nem fogalmaz meg szabályt a jogalkotó, ami azonban nem jelenti azt, hogy ne köthetnének ilyen jellegű kontraktust a de facto élettársak. Azt jelenti csupán, hogy esetükben az adott

³⁵² A tartozáselismeréssel kapcsolatosan fontos kiemelni, hogy az nem szerződés, hanem egyoldalú címzett jognyilatkozat, amelyben a kötelezett elismeri fennálló tartozását a jogosulttal szemben, megfordítva a bizonyítás terhét. - LESZKOVEN (2015) 94-95.o.

³⁵³ A bírói gyakorlatban a megtérítési igényekről való lemondás tartalmát tekintve ingyenes juttatás ugyan, ajándékozásnak vagy a házastársak vagyoni viszonyai szerződéses rendezésének azonban nem minősíthető, mert az valójában annak a házastárs általi egyoldalú kifejezésre juttatását jelenti, hogy a másik házastárs különvagyonára fordított közös vagy saját különvagyonának a megtérítésére nem tart igényt. - Pfv. II. 20.201/2013. és Pfv. II. 20.254/2013.

Ez a megállapítás a házastársak egymás közötti belső jogviszonyában helytálló lehet, ugyanakkor problémát vet fel, ha a házastárs megtérítési igényről való lemondása harmadik személy érdekét is érinti. Ebben az esetben már egyet kell értenek azzal a jogirodalmi állásponttal, amely szerint a házastársak és harmadik személy között fennálló külső jogviszonyban a megtérítési igényről való lemondás szerződéses viszonyt minősül. – CSÜRI (2016) 220.o.

Lásd még: Pfv. II. 20.726/2011. – Itt külön hangsúlyozza a Kúria, hogy a házastársak belső jogviszonyában tekinthetjük a megtérítési igényről való lemondást egyoldalú nyilatkozatnak.

szerződéstípusra irányadó szerződési szabályokat kell alkalmazni. Ennek megfelelően a de facto élettársak esetén szintén elfogadható az említett csoportosítás. Megjegyzendő viszont, hogy a párhuzam megvonását esetükben nem csak az utaló szabályok, hanem a szerződési szabadság elve is biztosítja, aminek következtében a részletszabályok tekintetében azért mutatkozik némi eltérés a házastársakhoz és bejegyzett élettársakhoz képest. Ezen eltérésekre azonban a következő részben, a vagyoni szerződések jellemzőinek részletes ismertetése során térek ki. Figyelembe véve, hogy a Ptk. elsősorban a 4:63. § szerinti szerződések kapcsán rögzít több speciális normát, ennek megfelelően az elemzés középpontjába is ez a típus kerül, ugyanakkor a jellemzők ismertetésekor a kapcsolódó kérdéseknél külön kitérek a másik két típus vizsgálatára is. Összefoglalva tehát a szűkebb értelemben vett családi vagyoni szerződések alábbi szerződéstípusokat foglalják magukban:

- a házastársak vagy bejegyzett élettársak között a *Ptk. 4. 63. § szerinti vagyoni szerződések*,
- a de facto élettársak közötti *Ptk. 6:515. § szerinti vagyoni kontraktusok*,
- a házastársak, bejegyzett élettársak, valamint a de facto élettársak *vagyoni viszonyait felszámoló szerződések*,³⁵⁴
- a házastársak, a bejegyzett élettársak, valamint a de facto élettársak egymás között létrejövő *egyszeri szolgáltatásra irányuló szerződések*.

3. A családi vagyoni szerződések szabályozásának történeti fejlődése

A *házassági szerződés* korai magánjogunk azon jogintézménye, amelyben a házasulandók és a házastársak az egymás közötti vagyoni viszonyaikat szabályozhatták. A házassági szerződéseket a joggyakorlat honosította meg,³⁵⁵ aminek legszembetűnőbb bizonyítéka, hogy tételes jogi szabályozást csak a királyi közjegyzőkről szóló

³⁵⁴ A vagyoni viszonyok felszámolására irányuló szerződések tehát magukba foglalják a házastársak és bejegyzett élettársak közös vagyont megosztó szerződéseit, valamint a de facto élettársak Ptk. 6:516. § (4) bekezdése szerinti vagyonszaporulatát megosztó kontraktusokat, amire az utalószabály következtében ugyanazon előírások vonatkoznak, mint a közös vagyont megosztó szerződésekre. Tekintettel arra, hogy a bírói gyakorlatban elsősorban a közös vagyont megosztó kontraktusok vannak jelen, illetve a Ptk. is e típus tekintetében nevesít speciális szabályokat, ezért a továbbiakban a közös vagyont megosztó szerződésekre vonatkozó megállapításokat irányadónak tekintem a vagyonszaporulatot megosztó szerződésekre is. Ebből adódóan, ahol a továbbiakban közös vagyont megosztó szerződés kerül említésre, abba beleértendő a de facto élettársak vagyonszaporulatát megosztó kontraktus is.

³⁵⁵ JANCÓS (1890) 273.o.

1874. évi XXXV. törvény tartalmazott róla először.³⁵⁶ Ennek oka, hogy a kontraktust tisztán kötelmi jogviszonyként definiálták, aminek csupán a szerződés alanyai és a szerződés tárgya tekintetében voltak egyedi jellemvonásai.³⁵⁷ A szerződéses vagyონrendezés a korai magánjogban nem volt gyakori hazánkban, ugyanis ahogy *Herczeg Mihály* is megfogalmazta „Magyarország kezdettől mindig kitűnő lovagiassággal viseltetett a nőnem iránt, tiszteletreméltó állást vívott ki részére törvényeiben; férje házában nemcsak személyileg, de vagyónilag is különös pártfogásban részesült mindig s ezek folytán oly anyagi előnyt nyert, milyent a legkedvezőbb házassági szerződések sem eszközölhettek...”³⁵⁸ vagyis a kedvező jogi környezet nem feltétlenül tette szükségessé a jogintézmény tömeges alkalmazását.

Később azonban a szerződések szerepe felértékelődött és egyre nagyobb számban kezdték alkalmazni. *Herczeg Mihály* három tényezőt emelt ki, ami elindította a jogintézmény terjedését:³⁵⁹

- 1) egyrészt az *ősiség joghatásainak megszüntetése*, amely lehetővé tette, hogy nem csak a szerzett, hanem az öröklött vagyónról is szabadon rendelkezhesenek az érintettek,
- 2) az *Osztrák Polgári Törvénykönyv hatása*, ami önállóan szabályozta a házassági szerződéseket és ahogy *Herczeg* fogalmaz „*hózzászoktatta*” a szerződéskötéshez a feleket,
- 3) a *korabeli társadalmi és gazdasági viszonyok változása*, ami „*anyagelvis irányt*” vett szemben a magasztos erkölcsi követelményekkel.

A három említett tényező kiegészíthető még egy további elemmel, ez pedig a *szabályozatlanság*. A Csjt. előtt a vagyónjogi jogintézmények – leginkább a közszerzeményi rendszer – rendkívül bonyolulttá váltak egy idő után, amit főként az értelmezési nehézségek idéztek elő. Ebből azonban kiutat jelentett a házassági szerződés, amelylyel a felek szabadon, a saját elvárásaiknak megfelelően alakíthatták ki vagyóni viszonyaikat.

Eltérőek a jogirodalmi álláspontok a törvényes és a szerződéses vagyónjog korabeli viszonyrendszeréről. *Herczeg Mihály* arra helyezte a hangsúlyt, hogy elsősorban a „*törvényhozás*” az irányadó a házastársakra vonatkozóan és a szerződések, mint „*mellékintézmények*” kaptak helyet a vagyónjogi kérdések rendezésének

³⁵⁶ ZLINSZKY (1897) 781.o.

³⁵⁷ *Kolosváry* szerint a házassági szerződésekben is jogokat szereznek és kötelezettségeket vállalnak a felek, viszont a „*megállapításaik hatálya*” a kettejük közötti vagyóni viszonyokra vonatkozik. Lényegében tehát a házassági szerződés nem különbözik egyéb szerződéses viszonyoktól „*a miért is az ezekre nézve általában fennálló szabályok alá van vetve*”. – KOLOSVÁRY (1898) 11.o.

³⁵⁸ HERCZEG (1885) 43.o.

³⁵⁹ HERCZEG (1885) 44.-45.o.

rendszerében a Csjt. előtt. Ezzel arra utalt, hogy a szerződéseknek csak kisegítő, kiegészítő szerepe volt.³⁶⁰ Több szerző azonban a szerződések *elsődlegességére* hívta fel a figyelmet,³⁶¹ kiemelve, hogy a vagyoni jog szabályai csak ott és annyiban voltak alkalmazhatóak, ahol és amiről a kontraktusok nem rendelkeztek. Ebből adódóan a vagyoni jogi megoldásokat értelemszerűen diszpozitív szabályozásként értékelték akkoriban.

A szerződés részletszabályaira rátérve három különlegesség emelhető ki, ami más szerződéses viszonyokhoz képest egyedivé tette ezeket a kontraktusokat.

Az első az *alanyi kör*. Házassági szerződést ugyanis csak jegyesek és házastársak köthettek egymással. A szerződés visszterhes természetéből adódóan ezen alanyok tekintetében a szerződési képesség alapkövetelmény volt, így kiskorú vagy gondnokság alatt álló jegyes, illetve házastárs esetén annak törvényes képviselője kötötte meg a szerződést, továbbá ilyen esetekben a gyámhatóság jóváhagyása is szükséges volt a annak létrejöttéhez.³⁶² Az akaratnyilatkozat képviseletet tűrt, az érintettek helyett ugyanis meghatalmazás alapján más is eljárhatott.³⁶³

A második specialitás a *szerződés alakjában* mutatkozott meg. A nyilatkozat tekintetében az 1874. évi XXXV. törvénycikk 54. §-a rögzítette először jogszabályi szinten, hogy a házastársak egymás közötti szerződéseiket *közokirati* formában kötelesek megkötöni.³⁶⁴ Ez a szabály nem csupán az itt részletezett házassági szerződések tekintetében volt irányadó, hanem a házastársak közötti hagyományos kötelmi ügyletekre is (például ajándékozás, adásvétel, csere). A szigorú alaki követelmények elsősorban a hitelezői érdekek védelmét szolgálták, hiszen ezen kritériumok hiányában a hitelező fedezetét képező vagyon nem lett volna megfelelően biztosítva, megkárósítva ezzel a harmadik felet.³⁶⁵ A közjegyzői okirat azonban biztosította, hogy a harmadik személyek megfelelően tájékozódni tudjanak a szerződések megkötéséről, annak időpontjáról és tartalmáról.³⁶⁶ A szigorú alakisági követelmények tovább fokozódtak abban az esetben, ha a házastársak a házassági szerződésben halál esetére

³⁶⁰ HERCZEG (1885) 44.o.

³⁶¹ *Kolosváry Bálint* szerint a házassági vagyoni jogi szabályok csak akkor nyerhetnek alkalmazást, ha a házaspár vagyoni viszonyaikról egyáltalán nem rendelkeznek. – KOLOSVÁRY (1898) 5.o. *Szigligeti Viktor* szerint az 1945 előtti házassági vagyoni jogunkban alaptételként érvényesült, hogy a házassági vagyoni jogi szabályok csak akkor alkalmazhatóak, ha a házastársak vagyoni viszonyaikat szerződésben másképp nem rendezték. Érvényesen létrejött házassági szerződés esetében a törvényes házassági vagyoni jogi szabályok csak másodlagosan, kisegítő eszközként kerülhettek alkalmazásra a szerződésben nem rendezett kérdések vonatkozásában. – SZIGLIGETI (1959) 13.o.

³⁶² KOLOSVÁRY (1898) 12.o.

³⁶³ JANCÓS (1890) 277.o.

³⁶⁴ ZLINSZKY (1897) 781.o.

³⁶⁵ ZACHÁR (1912) 286.-287.o.

³⁶⁶ ALMÁSI (1940) 288.o.

kívántak rendelkezni. Ekkor a szerződés kettős természetűvé vált, a halál esetére szóló rendelkezés tekintetében öröklési szerződésnek minősült, egyebekben pedig házassági szerződés maradt.³⁶⁷ Ebből adódóan mindkét szerződéstípus alakításainak meg kellett felelnie, vagyis az öröklési rendelkezést is magába foglaló kontraktusoknak a közvégrendelet alakszerűségi követelményeinek is eleget kellett tenniük.³⁶⁸ A joggyakorlatban azonban merültek fel kivételek.³⁶⁹

A harmadik specialitás a *szerződés tartalma* tekintetében mutatkozott meg, a szerződési szabadság széleskörű érvényesülése által. A felek ugyanis a házasság idejére, vagy annak megszűnése esetére fenntarhatták a törvényes vagyjonjog szabályait, megerősítve azt a megegyezésük által, választhattak más vagyjonjogi rendszert, de akár a törvényi szabályoktól részben történő eltérés is megengedett volt.³⁷⁰ Utóbbi esetben egyszerre érvényesültek a szerződésben kikötött rendelkezések az ott részletezett vagyonelemekre, és a törvényi szabályok a szerződéssel nem érintett elemek tekintetében. A tartalomszabadság azonban nem volt teljeskörű. *Jancsó György* megjegyezte, hogy a házassági szerződések tartalma nem lehetett ellentétes a jogszabályi tilalmakkal, az erkölccsel,³⁷¹ valamint a házasság természetével és céljával. Ebből adódóan vagyjonjogi szempontból nem volt kizárható, sem korlátozható a férj nőtartási kötelezettsége, még olyan esetekben sem, ha a nő jelentős vagyonnal rendelkezett. Ezt meghaladóan a házassági szerződés nem sérthette a majdani örökösök kötelezési igényét, annak erejéig a szerződés semmisnek minősült.³⁷²

A szerződés a felek konszenzusa alapján bármikor módosítható volt és egyező akarral meg is szüntethették azt az érintettek, egyoldalúan azonban nem volt erre lehetőség.³⁷³ Egyebekben a szerződés megszűnését feltételhez kötöttség esetén a

³⁶⁷ JANCSÓ (1890) 278.o.

³⁶⁸ JANCSÓ (1890) 279.o.

³⁶⁹ A Kúria egy 1928-ban hozott ítélete szerint a házastársak vagyjonjogi viszonyaiban kötött szerződések érvényességéhez elengedhetetlen volt a közjegyzői okirati forma. Ez azonban akként nyer értelmezést, hogy nem szükséges közokirat abban az esetben, „amelyben azok egyes közszerzeményi vagyontárgyak tulajdonjogát a szerzésnél a törvénytől eltérően szabályozzák, - föltéve, ha ez a szabályozás foganatba is ment. Nem engedi meg azonban a Kúria gyakorlata sem az említett szabályok olyan értelmezését, amely a házastársak vagyoni viszonyainak általános szabályozását tárgyazó szerződéseknel arra az esetre, ha azok foganatba mentek, a közokirati alakot elengedné.” – MESZLÉNY (1931) 663.o.

³⁷⁰ A tipikusabb eseteket *Kolosváry* nevesíti is. – Lásd: KOLOSVÁRY (1898) 14.-15.o.

³⁷¹ Az erkölcsi követelmények tekintetében a joggyakorlat szolgált iránymutatásul. Egyik eseti döntésben kimondta a Kúria, hogy érvénytelen a házastársak közötti olyan szerződés, amelyet a feleség férje családfői jogaira való hivatkozással, annak megfélemlítő magatartásának hatására írt alá. – C 1190/1904. számú döntés

Egyik másik eset alapján a jogtalan erkölcsi kényszer miatt megtámadható az a házassági szerződés, aminek az aláírásáért cserébe volt csak hajlandó a férj elvenni feleségét. – P.I. 1563/1914. számú döntés

³⁷² JANCSÓ (1890) 276.o.

³⁷³ JANCSÓ (1890) 280.o.

feltétel bekövetkezte vagy a házasság megszűnése idézhette elő.³⁷⁴ A kontraktus megszűnése kapcsán a jogirodalomban egyetlen eset volt vitatott, az ágytól és asztaltól való elszakadás vagyoni jogi jogkövetkezménye. *Zlinszky Imre, Herczeg Mihály és Kolosváry Bálint*³⁷⁵ ezt is a házasság végleges megszűnésének tekintette, ami a fennálló házassági szerződést is megszüntetette. *Jancsó György* ellenben arra hívta fel a figyelmet, hogy az önkéntes különválás nem bír a házassági kötelék felbontásának joghatályával, így nem szüntethette meg a felek között fennálló házassági szerződést sem.³⁷⁶

A Csjt. sokat változtatott a szerződéses vagyoni jog megítélésén, hatálybalépését követően ugyanis a családjogi szabályozás kógenssé, a korábbi szerződési szabadság erősen korlátozottá vált. A 27. § egyértelművé tette, hogy *a felek nem köthettek olyan vagyoni jogi szerződést a házasságkötés előtt, amelyben a házastársi vagyoni közösséget kizárják*. Egy ilyen szerződés megkötése ugyanis jogszabályba ütközött. Bár a jogalkotó kifejezetten csak a házasságkötés előtt megkötött kontraktusokat emelte ki, *Szigligeti Viktor* azonban felhívta a figyelmet arra, hogy a Csjt. a Csjté. rendelkezéseivel összhangban volt értelmezendő.³⁷⁷ A Csjt. 27. §-ának és a Csjté. 54. § (1) és (2) bekezdésének³⁷⁸ egybevetéséből pedig egyértelműen levezethető volt, hogy a házastársak közötti vagyoni közösséget kizáró valamennyi kontraktus – függetlenül a szerződés megkötésének idejétől – érvénytelennek minősült. A tartalom szabadság ennek függvényében igencsak szűk körben valósulhatott meg a kógens szabályozásnak³⁷⁹ köszönhetően, ugyanakkor az érintetteknek volt némi cselekvési szabadsága.

³⁷⁴ Speciális eset volt a házastárs csődbe esése, ekkor ugyanis a házasság fennállása alatt is megszűnhetett a házassági szerződés, feltéve, hogy a csődbe ment házaspár vonatkozásában kötelezettségvállalást tartalmazott a szerződés és a hitelező annak érvényességét megtámadta. Ha azonban a csődmegnyitást megelőző két éven túl keletkezett a házassági szerződés, akkor minden esetben érvényesnek minősült és nem volt megtámadható. Szintén kizárt volt a megtámadás lehetősége, ha a csődbe juttatott félre nézve csak jogokat és előnyöket tartalmazott a házassági szerződés – KOLOSVÁRY (1898) 19-20.o.

³⁷⁵ HERCZEG (1885) 47.o.

ZLINSZKY (1897) 782.o.

KOLOSVÁRY (1898) 19.o.

³⁷⁶ JANCÓSÓ (1890) 281.o.

³⁷⁷ SZIGLIGETI (1959) 22-23.o.

³⁷⁸ A Csjté. 54.§ egyértelművé tette, hogy a Csjt. hatálybalépése után csak a vagyoni közösség szabályai alkalmazhatóak akkor is, ha a felek a szerzeményi közösséget már korábban szerződésükkel kizárták. A Csjt. előtt megkötött kontraktusok ennek értelmében hatályukat veszítették, kivéve azokat az eseteket, mikor maga a házasság is 1953. január 1. előtt szűnt meg. – CSÜRI (2006) 25.o.

Az Alkotmánybíróság a 22/119 (VI.8.) AB határozatában alkotmányellenesnek minősítette a Csjté. 54. § (1) és (2) bekezdését és ez nunc hatállyal megsemmisítette azt.

³⁷⁹ A kógens nem csak a szerződések tartalmában, hanem az okirati kényszerben is megmutatkozott. A Csjté. 8.§-a szerint a házastársak egymással kötött adásvételi, csere-, kölcsön- és ajándékozási szerződéseinek, valamint a közös vagyoni megosztására és a bírói határozattal megszüntetett vagyoni közösség visszaállítására vonatkozó kontraktusokat, illetve a házastársak közötti tartozáselismerő nyilatkozatokat közokiratba kellett foglalni. Ez alól a (2) bekezdés jelentett kivételt, mely szerint az ingó

Adott volt ugyanis annak a lehetősége, hogy a felek a házastársi vagyonközösségnél nagyobb terjedelmű vagyonösszesítésről állapodjanak meg a vagyoni szerződésben.³⁸⁰ A házastársi vagyonközösség szabályainak elkerülésére csupán csak a Csjt. 31. §-a által volt lehetőség. Ennek értelmében a házastársak valamely fontos ok megjelölésével kérhették a bíróságtól, hogy az életközösségük fennállása alatt szüntesse meg a közöttük fennálló vagyoni rendszert. Ez alapján azonban nem a felek konszenzusa, hanem a bíróság jogerős döntése váltotta ki azt a joghatást, aminek következtében a törvényes vagyoni szabályoktól eltérő helyzet jöhetett létre a felek között. A döntés azonban ex nunc hatállyal érvényesült, vagyis csak a jövőre nézve zárta ki a házastársak között a vagyonközösséget, visszaható hatályú döntés nem született. A döntés egyértelmű jogkövetkezménye volt, hogy a továbbiakban a vagyonekülönítés érvényesült a házastársak vagyoni viszonyaiban. A Csjt. által bevezetett kóenciát az 1986. évi IV. törvény oldotta fel, hatálybalépését követően ugyanis lehetővé vált, hogy a házastársak az egymás közötti vagyoni viszonyaikról szabadon megegyezhessenek, azaz a novella visszaállította a házastársak között érvényesülő szerződési szabadságot.³⁸¹

Megállapítható tehát, hogy a házastársak közötti vagyoni szerződések – egy kisebb időszak kivételével – szabad megállapodás tárgyát képezték a jogalkotó pedig teret engedett a felek akaratának, biztosítva az érintettek vagyoni autonómiájának érvényesülését. Ez az autonómia a mai napig fennmaradt, hiszen a jelenleg hatályos szabályozás szintén hasonló elveket tükröz.

ajándékozáshoz nem szükséges a közokirati forma alkalmazása, ha az ajándék átadása már megtörtént a felek között. – Csjté. 8.§ (1) és (2) bekezdés

³⁸⁰ SZIGLIGETI (1959) 23.o.

Hartai László 1981-ben még akként vélekedett, hogy a felek szerződésének szabadon, befolyásmentesen, kényszer, tévedés és megtévesztés nélkül kell létrejönnie, ugyanakkor meg kell felelnie a szocialista házassági vagyoni jog általános alapelveinek: a házassági vagyoni rendszernek összhangban kell állnia a házastársak egyenjogúságának követelményével; biztosítani kell gazdasági értelemben a házastársak függetlenségét és szabadságát; hozzá kell járulnia az egész életre szóló közösséget jelentő család gazdasági alapjának szilárdságához és igazságos mértékben kell biztosítani a házastársak részvételét az együttélés alatt bekövetkezett vagyongyarapodásból. – HARTAI (1981) 589.o.

³⁸¹ CSÚRI (2006) 25.o.

4 A családi vagyoni szerződések jellemzői

4.1. A szerződések alanyai

Az előbbieken kifejtettekkel összhangban általánosságban megállapítható, hogy a szerződést kötő alanyok köre eltérő, méghozzá annak függvényében, hogy melyik jogilag szabályozott párkapcsolati formában élő páros köti meg a szerződést.

A Ptk. Családjogi Könyvének szabályozása elsősorban a házastársak között létrejövő vagyoni szerződéseket tárgyalja. A Ptk. 4:64. § (1) bekezdése egyértelművé teszi, hogy a házassági vagyoni szerződéseket a házasulni kívánó és már házasságban élő felek egyaránt megkötethetik, ugyanakkor további követelményt támaszt a felek személyessége tekintetében, amely értelmében a kontraktus képviselőt nem tűr.³⁸² A kommentáriródalom megjegyzi,³⁸³ hogy a személyesség olyannyira kógens előírás, hogy az érintettek helyett a szülők például nem köthetnek ilyen szerződést, még akkor sem, ha a szerződés tárgyát képező vagyont ők maguk juttatják az egyik vagy mindkét fél részére. A Ptk. 4:64. § (2) bekezdése kiegészíti ezt azzal, hogy a szerződés érvényességéhez szükség van a gyámhatóság jóváhagyására³⁸⁴, amennyiben a házastárs a 18. életévét nem töltötte be, vagy cselekvőképességében a vagyoni nyilatkozatok megtétele tekintetében korlátozott. E rendelkezés speciális természetű, ugyanis eltér a Ptk. Második Könyvében szereplő általános cselekvőképességi szabályoktól. A jogalkotó ugyanis a cselekvőképesség életkori határát a 18. életévhez köti, a kiskorú személy korlátozottan cselekvőképes vagy cselekvőképtelen lehet az életkora függvényében.³⁸⁵ Ezen személyek önállóan nem tehetnek érvényes jognyilatkozatot,³⁸⁶ korlátozottan cselekvőképes személyek esetén a törvényes képviselő hozzájárulására van szükség, cselekvőképtelen személyek helyett pedig a törvényes képviselő vagy gondnok jár el. A CsJK házasságkötésre vonatkozó szabályai azonban lehetővé teszik, hogy a 16. életévét betöltött kiskorú a gyámhatóság engedélyével házasságot kössön,³⁸⁷ ami nagykorúsító tényező. Ennek következtében a 16. életévét betöltött, házasságot kötött személy teljes cselekvőképességet szerez, amely

³⁸² KÖRÖS (2013/2) 120.o.

³⁸³ CSÚRI (2016) 325.o.

³⁸⁴ A gyámhatósági jóváhagyás mind a közokiratba, mind az ügyvéd által ellenjegyzett magánokiratba foglalt szerződések esetén követelmény, ami által a jogalkotó többletvédelmet biztosít a belátási képességgel nem, vagy csak korlátozott mértékben rendelkező félnek.

³⁸⁵ Ptk. 2:11. § és 2:13. §

³⁸⁶ Ptk. 2:12. § és 2:14. §

³⁸⁷ Ptk. 4:9. § (2) bekezdés

értelmében önállóan tehet meg bármely jognyilatkozatot.³⁸⁸ A CsJK azonban a házassági vagyoni jogi szerződéseknél kógens módon követeli meg a fentebb részletezett korlátozást, azaz ilyen esetekben a gyámhatósági engedély a nagykorúsítás ellenére szükséges érvényességi kellék.

A bejegyzett élettársak esetén a külön törvény utalószabályának értelmében ugyanazokat a szabályokat szükséges alkalmazni, mint a házastársak esetén. Megjegyzendő azonban, hogy a bejegyzett élettársi kapcsolat csak a 18. életévét betöltött személyek között jöhet létre, így az életkori problémák itt nem relevánsak, a speciális szabályozás kizárólag a gondnokság alá helyezett személyek esetében értelmezendő. Ennek következtében azon bejegyzett élettárs esetében, akit a vagyoni jogi nyilatkozatok megtétele tekintetében cselekvőképességet korlátozó gondnokság alá helyeztek, a vagyoni jogi szerződése érvényességéhez szükség van gyámhatósági jóváhagyásra is.³⁸⁹

Eltérőként kezeli azonban Csúri Éva a de facto élettársak által kötött vagyoni jogi szerződéseket. Álláspontja szerint az eltérően elhelyezett szabályanyag képezi az eltérés alapját, ami elfogadható érvelés.³⁹⁰ A de facto élettársak esetén ugyanis sem a Ptk. Hatodik Könyve, sem a családjogi joghatásokat biztosító Negyedik Könyvben található normák nem írnak elő speciális szabályozást. Ennek következtében a de facto élettársak, mint szerződési alanyok vonatkozásában a Ptk. általános cselekvőképességi előírásai alkalmazandóak.³⁹¹

A vagyoni viszonyokat felszámoló és az egyszeri szolgáltatásra irányuló szerződések tekintetében a Ptk. sehol nem említ az alanyokra vonatkozó egyedi szabályt, így bármely párkapcsolati formában élő személyek kötnek egymással ilyen megegyezést, arra szintén az általános cselekvőképességi normák az irányadóak.

4.2. A szerződések időbeli hatálya

A Ptk. 4:63. § (1) bekezdése rögzíti a házassági vagyoni jogi szerződésekben alkalmazott időbeli hatály szabályát. Ez alapján a felek az életközösségük fennállásának

³⁸⁸ Lásd részletesebben: BARZÓ (2018) 122.o.

³⁸⁹ Felmerül a kérdés, hogy vajon vonatkozik-e ez a szabály azon esetekre, amikor a személyt cselekvőképességet teljesen korlátozó gondnokság alá helyezik? Álláspontom szerint a válasz az, hogy igen, mert a Ptk. új terminológiájának értelmében a részleges korlátozás adott ügycsoportok tekintetében megvalósuló korlátozást jelent, míg a teljeskörű korlátozás az összes ügycsoportra kiterjed, így ebbe beleértendő a vagyoni jogi nyilatkozatok is. – BARZÓ (2018) 143.o.

³⁹⁰ CSÚRI (2016) 326.o.

³⁹¹ Vesd össze: HEGEDŰS (2017/2) 19-23.o., HEGEDŰS (2017/3) 9-13.o. és KUTI (2016) 12.o.

idejére rendezhetik vagyoni viszonyaikat, az időbeli hatály kezdetét azonban szabadon megválaszthatják, így nem kizárt annak lehetősége, hogy a házassági életközösségüket megelőző időszakra, valamint az akkor történt vagyonszerzésre is kiterjeszék azt. *Kőrös András* kiemeli, hogy célszerű is ezt megtenni az érintetteknek,³⁹² ha ugyanis az időbeli hatály kezdete a házassági életközösségük kezdő időpontjával esik egybe, úgy egy esetleges jogvitában a korábbi időpontra a de facto élettársi vagyoni szabályozást, míg a házassági életközösség idejére a szerződés szabályait kell alkalmazni, ami bonyolíthatja a vagyonrendezést. Amíg ugyanis a törvényes vagyoni szabályozás esetében a joggyakorlat egyértelműen állást foglal amellett, hogy a házassági életközösséget megelőző élettársi kapcsolat vagyoni szempontból beleolvad a későbbi életközösségbe, addig a szerződés esetében ez az elv nem alkalmazható. *Csúri Éva* akképpen fogalmaz, hogy a szerződés időbeli hatálya „akár az életközösség hiányában közösen szerzett vagyontárgyak sorsára is kiterjedhet”³⁹³. Mindebből levonható az a következtetés, hogy az időbeli hatály kezdő időpontja diszpozitívan értelmezendő, aminek következtében egyedi esetben akár a felek életközösségét megelőző valamennyi vagyonszerzésre kiterjedhet, beleértve, amit a felek közösen vagy akár külön-külön szereztek.³⁹⁴ Mindebből tehát az következik, hogy a szerződés időbeli hatályának kezdete főszabály szerint a felek szabad akaratnyilatkozatán alapszik, ennek hiányában a szerződés az életközösség megkezdésével – amennyiben később kötik, akkor a szerződés megkötésekor azonnal – hatályosul. Rögzíthetik azonban azt is, hogy az eddigiektől eltérő, a felek által megválasztott későbbi időponttól váltson ki a szerződés joghatást.³⁹⁵

A szerződés időbeli hatályának vége szintén diszpozitívan kezelendő, így itt is első sorban az érintettek döntése az irányadó, ennek hiányában az életközösség megszűnése a döntő.

A de facto élettársak vagyoni jogi kontraktusaira nem találunk a Ptk.-ban ilyen speciális szabályt, ugyanakkor a 6:515. § (2) bekezdése kimondja, hogy a de facto élettársak bármilyen olyan vagyoni jogi rendelkezést kiköthetnek, amely a házastársak

³⁹² KÖRÖS (2013/2) 120-121.o.

³⁹³ CSÚRI (2016) 326-327.o.

³⁹⁴ Ez a megoldás összeegyeztethető azon vagyoni jogi rendszer szabályaival például, amelynek alapja a felek teljes vagyonának összesítése, azaz az általános vagyoni közösség. Emellett a szerződési szabadság és a felek magánautonómiájának biztosítása is igazolja azt, hogy akár egy vagyontárgy tekintetében is megvalósulhat a visszamenőleges hatály alkalmazása, ugyanakkor fontos megjegyezni, hogy az ilyen rendelkezéseknek gátat szabnak a Ptk.-ban szereplő hitelezővédelmi szabályok és tartalmi korlátok, amelyre természetesen a későbbiekben részletesen kitérek.

³⁹⁵ BARZÓ (2017) 194.o. – Meg kell jegyezni, hogy az időbeli hatály megválasztása tekintetében érvényesül a diszpozitivitás, viszont a tényleges joghatás kiváltásának feltétele az életközösség megkezdése. Erre utal a Ptk. 4:74. § (1) bekezdése, amelyre a szerződés megszűnése kapcsán térek ki részletesen.

között érvényesülhet.³⁹⁶ Ez alapján tehát esetükben is szabadon megválasztható az időbeli hatály kezdő és végpontja, ennek hiányában az életközösség létrejöttétől vagy a későbbi időpontban történő szerződéskötéstől az életközösség megszűnéséig tart.

Az egyszeri szolgáltatásokra irányuló vagyoni szerződésekre szintén nem találunk speciális szabályt, aminek következtében az általános kötelmi jogi szabályok az irányadóak, illetve a szerződés jellege fogja meghatározni az időbeli hatályt, ami optimális esetben a vállalt szolgáltatás teljesítéséhez kapcsolódik. A vagyoni viszonyokat felszámoló kontraktusoknál szintén a szerződéses konstrukció alapvető jellegeből adódik, hogy az időbeli hatály végét a közös vagyon vagy vagyonszaporulat tényleges megosztása képezi.

4.3. A szerződések alaki kellékei

A Csjt. előtti időkben a vagyoni szerződések kizárólagos formája a közokirat volt. Ezen merev szabályozáson a Csjt. 1986-os módosítása lazított, ami lehetővé tette, hogy a közokirati forma mellett az ügyvéd által ellenjegyzett magánokirat is elfogadható alaki előírásként jelenjen meg.³⁹⁷ A házassági vagyoni szerződések kapcsán a CsJK a korábbi szabályozással azonos módon, ugyanakkor különböző vagyoni kontraktusokat szétválasztva szabályozza az alaki követelményeket. Ennek megfelelően mind a Ptk. 4:63.§ szerinti vagyoni szerződéseknél, mind a közös vagyont megosztó megegyezéseknél, mind pedig az egyszeri szolgáltatásra irányuló kontraktusoknál megköveteli a közokiratba vagy ügyvéd által ellenjegyzett magánokiratba foglalást főszabályként,³⁹⁸ ami alól csupán két kivételt enged a jogalkotó:

- a közös vagyont megosztó szerződések esetén nincs szükség az alakisági követelmények betartására ingó vagyon megosztás esetén, ha a vagyonmegosztás már megtörtént a felek között,³⁹⁹
- az egyszeri szolgáltatásra irányuló szerződéseknél a szokásos mértékű ingó ajándékozásra szintén nem vonatkozik a formai előírás feltéve, hogy az ajándék átadása már megtörtént.⁴⁰⁰

³⁹⁶ Ptk. 6:515. § (2) bekezdés

³⁹⁷ BARZÓ (2010) 19.o.

³⁹⁸ Ptk. 4: 41. § (1) bekezdés, 4:57.§ (1) bekezdés, 4:65. § (1) bekezdés

³⁹⁹ Ptk. 4: 57. § (2) bekezdés

⁴⁰⁰ Ptk. 4:41. § (1) bekezdés

A szigorú alaki követelmények egyfelől a házastársak védelmét biztosítják annak érdekében, hogy megfelelő tájékoztatást követően, jogaik és kötelezettségeik ismeretében kössék meg a szerződést.⁴⁰¹ Ezt meghaladóan a hitelezői érdekek számára is garanciát jelentenek.⁴⁰²

Az ügyvédi tevékenységről szóló 2017. évi LXXVIII. törvény határozza meg azokat a szükséges kritériumokat, amelyek az okiratok alaki érvényességéhez szükségesek. Ennek megfelelően az ügyvéd kizárólag az általa szerkesztett vagy ügyvédi irodája, helyettese vagy az ügyvédi tevékenység általa alkalmazott gyakorlója által szerkesztett és az ügyvéd által szakmailag jóváhagyott okiratot ellenjegyezheti, a megfelelő kézjegyek, azonosító adatok, aláírások és bélyegzők elhelyezése mellett.⁴⁰³ Az ügyvédi ellenjegyzés tanúsítja, hogy

- az okirat megfelel a jogszabályoknak,
- a felek nyilatkozatát, hogy az okiratban foglaltak megfelelnek az akarataknak,
- az ügyvéd az okiratban szereplő feleket és esetleges képviselőiket azonosította,
- az okiratot a felek előtte írták alá vagy az okiraton szereplő aláírást előtte sajátjukként ismerték el.⁴⁰⁴

Az ügyvédi ellenjegyzés tehát szintén alkalmas arra, hogy a közokirattal azonos biztonságot nyújtsa mind a házastársak, bejegyzett élettársak vagy de facto élettársak, mind pedig harmadik személyek számára. A bírói gyakorlatban az ügyvédi ellenjegyzés kapcsán sok esetben merült fel a fentebbi felsorolás utolsó pontjának értelmezése. Az ügyvédekről szóló 1998. évi XI. törvény vezette be a felsorolás utolsó pontjának követelményét, azt megelőzően az ügyvédi ellenjegyzésnek nem volt feltétele, hogy a felek az ügyvéd jelenlétében írják alá az elkészült dokumentumot, így a bíróság nem tekintette érvénytelennek azokat a jogszabály hatályba lépése előtt megkötött vagyoni jogi kontraktusokat, ahol a felek például postai úton küldték meg az ügyvéd részére az aláírt okiratokat, majd az ügyvéd később ellenjegyezte azt.⁴⁰⁵

A Ptk. alakisági követelményeire visszatérve eltérés tapasztalható azonban a de facto élettársak vagyoni jogi szerződéseiben. A de facto élettársi vagyoni jogi szerződések-nél is megköveteli a Ptk. a közokiratba vagy ügyvéd által ellenjegyzett

⁴⁰¹ CSÚRI (2016) 335-336.o.

⁴⁰² CSÚRI (2006) 234.o.

⁴⁰³ Lásd részletesen: 2017. évi LXXVIII. törvény az ügyvédi tevékenységről 43-45. §

⁴⁰⁴ 2017. évi LXXVIII. törvény az ügyvédi tevékenységről 44. § (1) bekezdés

⁴⁰⁵ Pfv. II. 20.583/2013., Pfv. II. 21.589/2017.

magánokiratba foglalást.⁴⁰⁶ A „közös” vagyont – azaz vagyonszaporulatot – megosztó kontraktusokra viszont a kötelmi jogi szabályok között találunk csak utaló szabályt a Ptk. 6:516. § (4) bekezdés formájában. A jogalkotó itt visszautal – közvetve, a közszerzeményi szabályokon keresztül – a házastársi közös vagyon megosztásának szabályaira, ahol a minősített alaktság szintén követelmény. Ennek megfelelően a de facto élettársak vagyonszaporulatát megosztó szerződéseket is közokiratba vagy ügyvéd által ellenjegyzett magánokiratba szükséges foglalni, kivéve az ingómegosztást, amennyiben az már foganatba ment.

Az egyszeri szolgáltatásokra irányuló szerződések esetében nem találunk azonban szabályt a de facto élettársaknál, így az általános kötelmi jogi és szerződési szabályok irányadóak esetükben, ennek megfelelően a speciális szabályozás hiányát a szerződési szabályok pótolják, következésképpen az adott szerződéstípusra vonatkozó előírásokat kell alkalmazni. Ez azonban a de facto élettársaknál a hitelezővédelem kiüresedését eredményezheti.⁴⁰⁷

4.4. A szerződések módosítása és megszűnése

A szerződés a felek konszenzusával jön létre, amiből logikailag következik a Ptk. azon szabálya, amely alapján a felek közös megegyezéssel bármikor és bármely elem tekintetében módosíthatják a szerződésüket. A házassági vagyonszaporulat szerződések esetében ezt a 4:66. § kifejezetten rögzíti, a többi esetben pedig a 6:191. § biztosítja. A felek szerződésmódosítási joga egyenes következménye a szerződési szabadság, valamint a magánautonómia követelményeinek.⁴⁰⁸ A szerződés egésze vagy meghatározott része is módosítható, utóbbi esetben azonban a változtatással nem érintett részek eredeti tartalommal kötik a feleket. A jogirodalom egységes atekintetben, hogy a konszenzussal történő módosítás esetén a módosított rész vonatkozásában gyakorlatilag új szerződés keletkezik az újonnan létrejövő konszenzusra tekintettel.⁴⁰⁹ Ennek fényében és összhangban a Ptk. 6:191. § rendelkezésével⁴¹⁰ a szerződés módosítását a kontraktus létrejöttére vonatkozó alakisági követelményeknek megfelelően kell végrehajtani. Kiemelendő azonban, hogy a szerződésmódosítás

⁴⁰⁶ Ptk. 6:515. § (1) bekezdés

⁴⁰⁷ Példaként említhető a kölcsönszerződés, amelynél a Ptk. nem tartalmaz formai előírást főszabály szerint, így létrejöhet a felek között szóban, írásban vagy akár ráutaló magatartás által is.

⁴⁰⁸ VÉKÁS (2016) 187.o.

⁴⁰⁹ CsÚRI (2016) 341.o., KÖRÖS (2013/2) 124.o., VÉKÁS (2016) 187.o

⁴¹⁰ A szerződés módosítására a szerződés megkötésére vonatkozó rendelkezéseket kell megfelelően alkalmazni. – Ptk. 6:191. § (3) bekezdés

szabadsága nem eredményezheti harmadik személyek sérelmét,⁴¹¹ amit a vagyoni szerződések tekintetében a hitelezővédelmi és a kötelmi jogi szabályok együttesen biztosítanak. Mindezek alapján az a megállapítás tehető, hogy bár a házassági vagyoni szerződések esetében kifejezetten rögzíti a családjogi szabályozás a módosítás alaki feltételeit, az mégis egybecseng a kötelmi jog általános előírásával, így a családi vagyoni szerződések valamennyi típusára alkalmazandóak. A szerződési szabadság egy további korlátját jelentheti a *pacta sunt servanda* biztosítása, ami *Vékás Lajos* szerint nem teszi lehetővé a szerződés egyoldalú módosítását, kizárólag a Ptk. által meghatározott kivételes esetben.⁴¹²

Nem kizárt annak a lehetősége sem, hogy a felek a vagyoni kontraktusok bíróság általi módosítását kérik.⁴¹³ A szerződés tartós jellege ugyanis lehetővé teszi, hogy a Ptk. 6:192. §-ában foglalt követelmények fennállása esetén a bíróság bármelyik fél kérelmére módosítsa a szerződést. Nem kérheti viszont a szerződés módosítását az a fél, amelyiknek számolnia kellett a körülmények későbbi változásával, vagy a változást a saját felróható magatartásával maga idézte elő.⁴¹⁴ A házassági vagyoni szerződések kapcsán azonban *Kőrös András* megjegyzi, hogy a bíróság módosítási jogköre nem terjedhet ki arra, hogy a szerződésben foglalt vagyoni rendszeren változtasson.⁴¹⁵ A bírói módosítás tehát elsődlegesen az egyenlőtlenségek kiküszöbölésére irányulhat, azonban a fennálló vagyoni rendszer sajátosságaiból eredő tulajdoni viszonyokon nem változtathat.⁴¹⁶ A bíróság a szerződést az általa meghatározott időponttól, legkorábban a szerződésmódosításra irányuló igény bíróság előtti érvényesítésének időpontjától kezdődően úgy módosíthatja, hogy a körülmények megváltozása miatt egyik fél lényeges jogi érdeke se sérüljön.⁴¹⁷

⁴¹¹ VÉKÁS (2016) 188.o.

⁴¹² VÉKÁS (2018) 188.o. – A szerződés egyoldalú módosítására csak akkor kerülhet sor, ha a szerződés ezt kifejezetten rögzíti, vagy jogszabály előírja az egyoldalú változtatás lehetőségét. – Ptk. 6:191. § (2) bekezdés

Lásd még JUHÁSZ (2019) 105.-124.o.

Ez azonban álláspontom szerint egy vagyoni szerződésben nem csak a másik fél érdekének sérelmével, hanem a hitelezők jogainak megsértésével is együtt járhatna, így egy ilyen kikötés – bár jogszabály nem tiltja – mégis joggal való visszaélést eredményezhetne. Ha ugyanis lehetővé válna a vagyoni rendszerek egyoldalú változtatása, akkor a vagyontárgyak feletti joggyakorlás bonyolulttá és kiszámíthatatlanná válna, előidézve ezáltal a jelentős jogsérelmeket.

⁴¹³ BARZÓ (2017) 201.o.

⁴¹⁴ BH 1988.80, BH 2005 179.

⁴¹⁵ KÖRÖS (2013/2) 124.o.

⁴¹⁶ Személy szerint nehezen megvalósíthatónak találok a családi vagyoni szerződésekben történő módosítást, ennek inkább a szerződés megszűnéskor, a vagyon megosztásakor lehet szerepe (esetlegesen egy vagyonmegosztó szerződésben). A bíróságnak azonban nincs lehetősége már megszűnt szerződések utólagos módosítására. - BH1998. 274. BH 1998. 122

⁴¹⁷ Ptk. 6:192. § (2) bekezdés

A szerződés megszűnése összetettebb probléma. A szerződés megszűnésének legoptimálisabb esete a szerződésszerű teljesítés, amely a szerződés kitűzött céljának megvalósításával oltja ki a felek jogait és kötelezettségeit.⁴¹⁸ A vagyoni jogi kontraktusok elsődleges célja a felek vagyoni viszonyainak a jogszabályoktól eltérő szabályozása, így ezen kontraktusok esetében nem feltétlenül a teljesítés dominál, mint megszűnési mód, hanem elsősorban az életközösség megszűnése, mint ipso iure megvalósuló megszűnés, valamint a felek akaratából történő megszüntetés.

A házassági vagyoni szerződések vonatkozásában a Ptk. 4:74. §-a a felek akaratából történő megszüntetésnek csak azon szabályait tartalmazza, amelyek a szerződések általános normáitól eltérnek, valamint aszerint is differenciál, hogy a megszüntetésre az *életközösség megkezdése előtt vagy azt követően kerül sor*.⁴¹⁹ Az életközösség megkezdése előtt a felek közösen *felbonthatják* megegyezésüket (ex tunc) visszamenőleges hatállyal, valamint *egyoldalúan el is állhatnak* attól. Ennek oka, hogy a szerződés hatályba lépésének feltétele az életközösség megkezdése,⁴²⁰ azt követően a visszaható hatályú megszüntetés sértheti a házastársak valamelyikének vagy harmadik személyek érdekeit. Emellett a szerződés visszaható hatályú megszüntetése (legyen az akár felbontás vagy elállás) az eredeti állapot helyreállításának kötelezettségével jár,⁴²¹ amit azonban a házastársak kezelési, használati, valamint rendelkezési jogán alapuló vagyoni mozgás lehetetlenné tesz. *Vékás Lajos* az in integrum restitutio érvényes és érvénytelen ügyletekben való elemzése kapcsán arra a megállapításra jut, hogy az érvényes és létező szerződések felbontása, a szerződés effajta megszüntetése nem hat ki harmadik személyekre, az általuk szerzett jogok megmaradnak. Következésképpen, ha harmadik személy jogát is érinti a szerződés megszüntetése, az csak a jövőre nézve szüntethető meg.⁴²²

Ezt tükrözi a Ptk. 4:74. § azon rendelkezése is, miszerint az életközösség fennállása alatt a felek a szerződést csak a jövőre nézve szüntethetik meg közösen vagy a szerződésben kikötött egyoldalú felmondási jog alapján. A szerződés tehát tartós jellege miatt és a harmadik személyek érdekére tekintettel a szerződéskötés időpontjára visszamenőlegesen nem szüntethető meg.⁴²³

⁴¹⁸ VÉKÁS (2018) 353.o.

⁴¹⁹ CSÚRI (2016) 354.o.

⁴²⁰ CSÚRI (2016) 354.o.

⁴²¹ VÉKÁS (2018) 355.-356.o.

⁴²² VÉKÁS (2018) 356.o.

⁴²³ A hatályba lépett házassági vagyoni szerződésre nem alkalmazható a Ptk. 6:213. § (3) bekezdésének a tartós jogviszonyt létrehozó, határozatlan időre kötött szerződés felmondásának speciális szabálya. - CSÚRI (2016) 354.-355.o. és KÖRÖS (2013/2) 129.o.

A de facto élettársi vagyoni szerződések esetén speciális szabályozással nem találkozhatunk, ugyanakkor a kötelmi jogi előírások itt is irányadók, és Vékás Lajos előbbi érvelésére visszautalva ezen szerződések esetében is helytálló az, hogy a már hatályos szerződést elállással vagy felbontó konszenzussal nem lehet megszüntetni. Amennyiben azonban a felmondás lehetősége rögzített a szerződésben, úgy egyoldalúan, a jövőre nézve a szerződés megszüntethető.⁴²⁴ A jogkövetkezmények aszerint alakulnak, hogy a felek között a szerződés megszüntetését követően fennáll-e még az életközösség vagy sem. Amennyiben a szerződés megszűnését követően az életközösség fennmarad a felek között, úgy a jövőben a törvényes vagyoni szabályok alkalmazandóak, ellenkező esetben a családi vagyoni kapcsolat megszűnik a felek között.⁴²⁵

A házassági vagyoni szerződések esetén megszűnési ok a szerződés bíróság általi megszüntetése, amelyre a közszerzeményi rendszer kapcsán találunk speciális szabályozást. Amennyiben a házastárs a másik fél tudomása nélkül megkötött szerződésekkel olyan mértékű adósságot halmozott fel, amely a közszerzeménynek minősülő vagyontárgyakból őt megillető részesedést meghaladja és a megfelelő biztosíték adása elől elzárkózik, úgy a bíróság megszüntetheti a felek között fennálló házassági vagyoni szerződést.⁴²⁶ Ennek jogkövetkezménye, hogy a felek között a továbbiakban vagyonekülönítés szabályai érvényesülnek, a megszüntetés azonban nem sértheti annak a harmadik személynek a jogát, akinek korábban keletkezett követelése áll fenn a másik házastárssal szemben.⁴²⁷ A de facto élettársi vagyoni szerződések esetében a bírósági megszüntetés lehetősége nincs külön szabályozva, mindazonáltal mivel az élettársak a vagyoni kontraktusukban minden olyan rendelkezést megtehetnek, mint a házastársak, így a közszerzeményi rendszer választása esetén a bírósági megszüntetés erre is irányadó.

Bonyolultabb helyzetet teremt a házassági vagyoni szerződések másik speciális szabálya, azaz amikor a szerződés *ipso iure* szűnik meg a felek között az életközösség megszűnésével. Az életközösség fennállása ugyanis minden vagyoni szabályozás esetében alapfeltétel, így logikus, hogy annak megszűnése a felek között a családjog által szabályozott vagyoni viszonyt is megszünteti.⁴²⁸ Problémát vet fel azonban az élettársaknál az életközösség átmeneti megszakadása. A törvényes

⁴²⁴ Ezzel kapcsolatban jegyzi meg Vékás, hogy a felmondási jog szerződésben való kikötése mögött ott van a másik fél beleegyezése. – VÉKÁS (2018) 357.o.

⁴²⁵ CSÚRI (2016) 355.o.

⁴²⁶ Ptk. 4:70. § (1) és (4) bekezdés

⁴²⁷ Ptk. 4:70. § (2) bekezdés

⁴²⁸ A de facto élettársak esetén nincs *expressis verbis* benne a Ptk.-ban ez a megszűnési mód, ugyanakkor mivel a törvényes vagyoni szabályok szerint is az élettársak közötti vagyoni viszonyok az életközösség megszűnésével érnek véget, így logikus a szerződés megszűnése is.

vagyoni jogi szabályoknál ugyanis a bírói gyakorlat részletesen kimunkálta az ilyen esetekre vonatkozó elveket, ami a házastársak esetén be is épült a Ptk.-ba.⁴²⁹ A rendelkezés nyelvtani értelmezése azonban arra enged következtetni, hogy a 4:35. § (2) bekezdése csupán azokban az esetekben alkalmazható, ha az élettársak a vagyoni jogi szerződésben konkrétan ezt a vagyoni jogi rendszert választják. Ezt meghaladóan pedig rendszertanilag a szabály a házassági vagyoni jog normái között, mint törvényes vagyoni jogra vonatkozó norma került elhelyezésre, ami felveti a kérdést, hogy de facto élettársak esetén alkalmazandó-e a szakasz. A jogirodalmi álláspontok szerint a szerződések esetében is azt kell vizsgálni, hogy az átmeneti megszakadással egyidejűleg a felek rendezték-e vagyoni kérdéseket vagy sem.⁴³⁰ Ha ugyanis a felek elszámoltak egymással, akkor hiába kerül helyreállításra az életközösség a későbbiekben, a szerződés közöttük megszűnik a Ptk. 4:74. § (2) bekezdés b) pontja alapján. Amennyiben továbbra is el akarnak térni a törvényes vagyoni jogi szabályoktól, újra kell szerződniük. Ez a megállapítás helyálló lehet és összhangban van a kötelmi jogi normákkal is, sőt az elszámolás tekinthető a felek közötti teljesítésnek is. A vagyoni jogi szerződés jellegénél fogva tartós jogviszonyt eredményez a felek között, a benne foglaltaknak megfelelő elszámolás, vagyoni rendezés pedig tekinthető teljesítésnek.⁴³¹ Az elszámolás hiányában azonban az életközösség átmeneti megszakadása nem lehet hatással a kontraktus folyamatosságára, ilyen esetben kizárólag a felek akaratából szűnhet meg a szerződés.

⁴²⁹ Vesd össze Ptk. 4:35 (2) bekezdés

⁴³⁰ BARZÓ (2017) 194.o.

⁴³¹ *Leszkoven* szerint „a kötelemszerű teljesítéssel a kötelelem betölti rendeltetését, a kötelelem megfelelő módon éli le életét” – LESZKOVEN (2015) 76.o. – a házassági vagyoni jogi szerződés funkciója éppen az, hogy a felek vagyoni viszonyait az életközösségük időtartamára szabályozza, így az életközösség megszűnése és az elszámolás egyértelmű ráutaló magatartás arra nézve, hogy a felek a jövőben nem kívánják fenntartani ez a jogviszonyt.

IV. A PÁRKAPCSOLATBAN ÉLŐKRE ALKALMAZOTT VAGYONJOGI RENDSZEREK

A fejezet célja, hogy egyfajta sajátos logikai rendszerbe helyezve mutassam be az Európában jellegzetesen előforduló vagyoni jogi rendszereket, amelyek közül az elemzések során a házastársak közötti törvényes vagyoni jogi szabályokat emelem ki elsősorban. Ennek oka, hogy a vagyoni jogi szerződésekben szinte kivétel nélkül a szerződési szabadság érvényesül, így a tartalom kialakítása a felekre van bízva. Vannak jogrendszerek, amik a tartalom kialakításához alternatív szabályokkal segídeknek, ugyanakkor teljesen egyedi tartalom is kialakítható. Éppen ezért a rendszer-szintű jellemzőket nehéz vizsgálni a kizárólagosan vagyoni jogi szerződésekben alkalmazható megoldásokon keresztül. Minden jogrendszerben normaszinten jelen vannak ugyanakkor a törvényes vagyoni jog szabályai, amelyek mind besorolhatóak a három nagy csoport egyikébe. Ezek elemzése már célravezetőbb és így feltárhatóak a rendszerszintű sajátosságok.

Az Európában alkalmazott vagyoni jogi rendszerek rendkívül színes képet mutatnak a törvényes vagyoni jogi rendszerekről, ami egyrészt tükrözi a jelenkori társadalmi és gazdasági helyzetet, valamint az államok párkapcsolati formákról formált véleményét. Egyes szabályozások a felek autonómiájára épülnek, mások azonban a szolidaritást és a felek együttműködését hangsúlyozzák. A jogi megoldások három nagy csoportba sorolhatóak: a felek vagyoni jogának összevonását megvalósító *vagyonösszesítő rendszerekbe*, a vagyoni jogi függetlenséget biztosító *vagyonelkülönítő rendszerekbe*, valamint a két szélsőséges megoldást vegyítő vegyes *szerezeményi közösségekbe*. A vagyoni jogösszesítés és a vagyoni jogelkülönítés kevés jogrendszerben jut szerephez, mint törvényes vagyoni jogi megoldás, ugyanakkor a szerződéses jogban kiemelt szerepük van, főként a vagyoni jogelkülönítésnek. A vegyes rendszerek törvényes vagyoni jogként való alkalmazása sokkal elterjedtebb, ezen belül is a reálszerzés elvét megvalósító vagyoni jogközösségi modellek fordulnak elő leggyakrabban.⁴³²

A magyar szabályozás is a házastársak törvényes vagyoni jogaként ezt a megoldást alkalmazza, viszont a de facto élettársak esetén az értéktöbbleti elven alapuló közszerezeményi rendszerek sajátos megoldása jelenik meg. A fejezet második felében ezen megoldásokat is vizsgálom elsősorban amiatt, hogy rámutassak a rendszerben rejlő bizonytalan elemekre, amik okot szolgáltathatnak arra, hogy a felek vagyoni jogi szerződést kössenek. Ezt meghaladóan vizsgálat tárgyává teszem a Ptk. alternatív,

⁴³² Lásd részletesen: Házaspárok és élettársak Európában - <http://www.coupleseurope.eu/hu/home>

kifejezetten a vagyoni jogi kontraktusokra ajánlott részeit is, a közszerzeményi rendszert és a vagyonekülönítési rendszert.

1. Az Európában alkalmazott vagyoni jogi rendszerek

1.1. A vagyonösszesítő rendszerek

A vagyonösszesítő rendszerek alkalmazásának elsősorban olyan társadalmi berendezkedésekben van jelentősége és lehetősége, ahol a párkapcsolatok értékelésekor nem csak a személyegyesülés, hanem a vagyonegyesítés is kiemelt jelentőséggel bír.⁴³³ Éppen ezért a vagyonösszesítés gondolata a feudális középkorban jelent meg először, ahol a társadalmak alapvető jellemzője volt a nemi különbségtétel. Legmarkánsabb jegyei a germán jogrendszerek szabályozásában köszönnek vissza, ahol mind a mai napig hatással bírnak. *Kolosváry Bálint* szerint a „germán népek gondolkodásmódjában a házasság, mint férfi és nő legbensőbb életszövetsége, nem maradt pusztán elméleti abstractio...hanem a házastársi viszony intézményeiben oly kifejezésre jutott, melyről nem alap nélkül mondják, hogy a házasság összes ethikai momentumai abban mintegy testet öltve megvalósultak.”⁴³⁴

A germán megoldás alapját ugyanis a felek széles körben érvényesülő autonómiája jelentette a vagyoni jog területén. Ez alapján a felek szabad megállapodás tárgyává teheték vagyoni viszonyaikat és csupán a szerződés elmaradásának hiányában alkalmazták a törvényes vagyoni jog szabályait. A germán jog meghatározó tényezője volt a „Munt”⁴³⁵ vagy „mundium”,⁴³⁶ azaz a férj dominancia érvényesülése, ami által lehetővé vált a vagyonösszesítés alkalmazhatósága.

Két formája terjedt el a XX. század végéig a területi jellegzetességeknek megfelelően: az általános vagyoni közösség (*Allgemeine Gütergemeinschaft*) és az igazgatási közösség (*Verwaltungsgemeinschaft*).

⁴³³ *Kolosváry* meghatározása alapján „vagyonösszesítési rendszerek alatt a házassági vagyoni jog szabályozásának azokat a rendszereit kell értenünk, amelyek...abból az alapfelfogásból indulnak ki, hogy a házasság valamiképp egységet hoz létre a házaspár személyi viszonyaiban, úgy a házasság vagyoni vonatkozásai tekintetében is egységet teremt.” – *KOLOSVÁRY* (1900) 18 o.

⁴³⁴ *KOLOSVÁRY* (1900) 19.o.

⁴³⁵ *HERGER* (2017) 77.o.

⁴³⁶ Mindkét kifejezés ugyanazon jelentéstartalommal bír. A munt vagy mundium a férj és a feleség közötti hatalmi viszonyt jelentette, ami inkább állt közelebb a gyámság jogintézményéhez, mint a római jogban ismert manuson alapuló hatalomhoz. Lásd részletesebben: *JANCSÓ* (1888) 16-17.o.

Az *általános vagyonszövetség* lényege abban állt, hogy a házastársak minden vagyona egy közös elemmé, egy vagyontömeggé állt össze. Ennek megfelelően a házastársak közös vagyonát képezte mindaz, ami a házasságkötést megelőzően a kizárólagos tulajdonukban volt, illetve amit a házasság alatt akár egyedül, akár közösen szereztek, beleértve a vagyon aktív és passzív elemeit egyaránt.⁴³⁷ Erre utal maga az általános kifejezés is a rendszer nevében. A vagyonelemek összevonása azonban ebben a rendszerben nem volt teljeskörű, így a korabeli értékelések szerint sem volt „*tökéletes*”.⁴³⁸ Voltak ugyanis olyan vagyontárgyak, amelyek a felek különvagyonában maradtak, megőrizve ezzel függetlenségüket. Ilyenek voltak többek között a személyes használatban lévő vagyontárgyak (például a ruházat, ékszerek), illetve azon ingyenes jogüggyellett juttatott vagy öröklés útján kapott vagyontárgyak, ahol a nyilatkozó kifejezett szándéka az volt, hogy kizárólag az egyik házastárs tulajdonába kerüljenek a dolgok.⁴³⁹

A felek vagyonának meghatározó része tehát a közös vagyon volt, amely a házasságkötés hatására *ipso iure* keletkezett, külön jogüggyelet nem volt szükséges hozzá. A közös vagyon kezelése és az afölötti rendelkezés a férjet illetve meg kizárólagosan.⁴⁴⁰ A rendszer nagy előnye volt, hogy a hitelezők védelme maximálisan érvényesült, ugyanakkor ebben rejlett a hibája is. Az egyesült vagyontömeg ugyanis kiváló fedezetet nyújtott a hitelezői igényeknek. Károsodott ugyanakkor az a fél, aki nagyobb aktívummal bírt, hiszen a teljes közös vagyon felelt az adósságokért, ami gyakran ahhoz vezetett, hogy a házasság előtt és alatt keletkezett adósságok rendezésére fordították elsődlegesen a közös vagyont.⁴⁴¹ A házasság megszűnésekor azonban nem volt a felhasznált vagyon redintegrálására lehetőség, hiszen éppen azért vált minden közössé, és kezelt mindent a férj, hogy a házasság minden terhét képesek legyenek viselni.⁴⁴² Amennyiben azonban a házasság megszűnésekor maradtak aktívák, abból a felek egyenlő arányban részesültek.⁴⁴³

⁴³⁷ KOLOSVÁRY (1900) 101.o.

⁴³⁸ KOLOSVÁRY (1900)102.o.

⁴³⁹ Ebben az esetben kifejezetten a nyilatkozó szándéka került értékelésre, nem pedig az üggyelet ingyenes jellege vagy a rokoni minőség- ahogy ez a mai jogrendszerekben megfigyelhető. Éppen ezért a törvényes öröklés útján megszerzett vagyontárgyak a közös vagyont gyarapították és kizárólag a végrendelettel vagy más halál esetére vonatkozó kifejezett nyilatkozattal kerülhetett külön tulajdonba a vagyontárgy. – JANCÓS (1888) 27.o.

⁴⁴⁰ JANCÓS (1888) 27.o.

⁴⁴¹ JANCÓS (1888) 28.o.

⁴⁴² JANCÓS (1888) 28.o.

⁴⁴³ Jancsó ezt aképp foglalja össze, hogy „*correctumát e rendszernek legfeljebb az képezi, hogy a férj a közös tulajdon pazarlásában egyúttal saját vagyonát is apasztja s így ennek megfontolása a pazarlás ellen óvszerül szolgálhat; másrészt pedig, hogy a közösség megszűnésekor a nő is részesül az összes vagyon bizonyos részében - rendszerint felében - s így esetleg férje házasság előtti vagyonában is.*” – JANCÓS (1888) 29.o.

A vagyonösszesítés másik formáját az *igazgatási közösség* képezte. Ez az összesítési forma az általános vagyonközösséghez képest csak látszólagos. A feleség és a férj a belső jogviszonyukban megőrizték vagyoni függetlenségüket, ugyanakkor kifelé harmadik személyekkel szemben a vagyonuk szintén egy tömegként jelentkezett.⁴⁴⁴ A tulajdoni viszonyok a házastársak között elkülönítve maradtak, ugyanakkor a vagyontárgyak felett a férjnek haszonélvezeti joga érvényesült. E megoldás célja *Kolosváry Bálint* szerint, hogy „*a férj a neki biztosított kezelési és haszonélvezeti joggal a házasság terheit könnyebben hordozhassa.*”⁴⁴⁵ A rendszer sajátossága tehát, hogy a házastársak belső viszonyában megjelent az alvagyonok elkülönítése, több tulajdont őrizhetett meg a fél, viszont több szerző is megjegyzi, hogy a nő ingó vagyona és házasság alatti szerzeménye a férj tulajdonába került.⁴⁴⁶

További eltérése az igazgatási közösségnek az általános vagyonközösséghez képest, hogy az alvagyonok elkülönítésére tekintettel a házasság megszűnésekor restitálni kellett a különvagyon.⁴⁴⁷

A vagyonösszesítés tehát teljeskörű, tiszta formában egyetlen megoldásban sem létezett, ugyanakkor a külső jogviszonyokban, elsősorban a hitelezők irányában tulajdonjogtól függetlenül, egységként jelent meg a felek vagyona. Levonható ebből az a következtetés, hogy a rendszer inkább szolgálta a hitelezői érdekeket, mint a felekét, emellett egyenlőtlen helyzetet teremtett a felek belső viszonyában is.

Manapság a vagyonösszesítő rendszerek alkalmazása a szerződéses vagyonjogban terjedt el leginkább. Számos európai állam a szerződési szabadság legmagasabb fokának biztosításával garantálja a rendszer alkalmazhatóságát, ugyanakkor a törvényes vagyonjogban háttérbe szorul. Kizárólag *Dánia* az Európában, ahol a vagyonösszesítés, mint törvényes vagyonjogi rendszer érvényben van, azonban tiszta formában ott sem valósul meg. A dán házasság joghatásairól szóló törvény szerint a házastársak közös vagyonát képezi minden olyan vagyontárgy, amely már a házasságkötéskor megvolt, illetve amit azután szereznek a felek akár közösen, akár külön-

⁴⁴⁴ JANCÓS (1888) 18.o.

⁴⁴⁵ KOLOSVÁRY (1900) 27.o.

⁴⁴⁶ A házasság alatti szerzeményeknél kivételt képezett a házasság alatt örökölt vagy ajándékba kapott ingó vagyontárgy, ami a nő tulajdonában maradt. – KOLOSVÁRY (1900) 27.o.

Jancsó azonban sokkal tágabban határozta meg a különvagyon, vagy ahogy ő nevezte, *fenntartott vagyont*. Ide tartoztak a rendeltetésüknél fogva női használatban lévő vagyontárgyak (például ruhák, ékszerek); öröklés vagy ajándékozás útján kifejezetten a nőnek juttatott vagyontárgyak, azon vagyontárgyak, amiről a férj lemondott; a nő egyoldalú fenntartása a házasságkötés előtt vagy a férj beleegyezésével fenntartott vagyonná vált dolog a házasság alatt; amit a nő a férj beleegyezésével önállóan folytatott üzlet alapján szerzett. – JANCÓS (1888) 20.o.

⁴⁴⁷ KOLOSVÁRY (1900) 27.o.

külön.⁴⁴⁸ Lehetősége van viszont a feleknek megállapodást kötni arról, hogy mely vagyontárgyak ne képezzék a közös vagyonuk részét. Szintén külön tulajdonba kerül az a vagyontárgy, amit a felek harmadik személytől úgy örökölnek vagy úgy kapnak ajándékba, hogy az csak a különvagyonukba tartozhat. A közös vagyon vonatkozásában a felek szabadon kezelhetik azokat a vagyontárgyakat, amiket saját maguk hoztak a házasságba és azokat is, amiket a házasság ideje alatt szereztek és a birtokukban van, mindezért azonban felelősséggel tartoznak.⁴⁴⁹ Bizonyos esetekben a felek önállóan is rendelkezhetnek a saját maguk által szerzett vagyontárgyakról, azonban az elsődleges vagyonjog⁴⁵⁰ tárgyai itt is kiemelt védelmet élveznek. A házastárs a másik fél hozzájárulása nélkül nem idegenítheti el és nem terhelheti meg a családi lakást, valamint annak berendezési és felszerelési tárgyait, továbbá a házastárs vállalkozásában lévő vagyont. Ugyancsak közös rendelkezési jog vonatkozik a házastársak gyermekének személyes szükségleteit szolgáló vagyontárgyakra. Amennyiben valamelyik házastárs e szabályokat megszegi, azaz hozzájárulás nélkül rendelkezik, akkor a másik fél a jognyilatkozat érvénytelensége iránti pert indíthat.⁴⁵¹ Szintén utaltunk rá, hogy a felek a saját maguk által szerzett vagyontárgyakat önállóan is kezelhetik, ilyen esetekben viszont az egyoldalúan vállalt kötelezettségekért önállóan felelnek. A helytállás alapja azonban a közös vagyon, amelynek fele része képezi a házastárs hitelezőjének fedezeti alapját. A szabályozás szerint a hitelezői igény végrehajtása elsősorban az adós házastárs birtokában lévő vagyontárgyra, illetve annak különvagyonára irányul,⁴⁵² tekintettel arra, hogy a közös vagyon osztatlanul illeti meg a feleket. Annak megállapítása azonban, hogy mely vagyontárgy melyik házastárshoz tartozik ténylegesen, különösen nagy nehézséget ró a nemadós házastársra.⁴⁵³

A vagyonösszesítő rendszerek lényege tehát, hogy a felek vagyona akár belső jogviszonyukban, akár kifelé harmadik személyekkel szemben mindenképpen egységként jelentkezik, az alvagyonok vonatkozásában pedig kiemelt jelentősége van a közös vagyonnak.

⁴⁴⁸ LUND-ANDERSEN – MAGNUSSEN (2009) 757.o.

⁴⁴⁹ LUND-ANDERSEN – MAGNUSSEN (2009) 771.o.

⁴⁵⁰ PINTENS (2011) 26.o.

⁴⁵¹ LUND-ANDERSEN – MAGNUSSEN (2009) 813. és 819-820.o.

⁴⁵² LUND-ANDERSEN – MAGNUSSEN (2009) 805 és 807. o.

⁴⁵³ LUND-ANDERSEN – MAGNUSSEN (2009) 707. és 801. o.

1.2. A vagyonekülönítő rendszerek

Ahogy Kolosváry Bálint is megjegyzi „a vagyonekülönzés elvén nyugvó házassági vagyoni rendszerek oly felfogásban indulnak ki, mely a vagyone egységesítés és ennek tárgyalt két fő iránya, a vagyoneösszesítés és közönség gondolatával teljesen ellentétes.”⁴⁵⁴ Az alapgondolat tehát minden esetben a felek vagyoni önállóságának megőrzése, amely legtisztább formájában csupán az érintettek nagyfokú együttműködése esetén valósulhat meg. Számos törvényes vagyoni jognak képezte és képezi a vagyonekülönítés gondolata az alapját, ugyanakkor teljesen tiszta formában csak ritkán mutatkozik.⁴⁵⁵ Szintén igaz, hogy ez a vagyoni jogi megoldás az, ami a legkorábban megjelent a házastársak vagyoni viszonyait illetően. Gyökerei egészen a római jogig nyúlnak vissza, és a dotális rendszer sajátosságaiban teljeseztek ki.⁴⁵⁶ Már a korai időszakban megjelent, térnyerése azonban a manus nélküli házasságok elterjedéséhez köthető. A manus nélküli házasságban a nő megőrizte vagyoni jogképességét, vagyis a házasságkötés nem változtatott a felek vagyoni helyzetén, ugyanakkor voltak bizonyos reflexhatások:

- A nő eltartása mindig a férjet terhelte akkor is, ha a nő saját vagyonnal bírt.
- Főszabály szerint az ajándékozás tiltott volt a házastársak között, ugyanakkor a kisebb alkalmi ajándékok, a halál esetére szóló ajándékozás, valamint az olyan ajándék, amelyet a férj a halálát megelőző nem kért vissza, érvényes volt.
- Vélelem állt fenn amellet, hogy a házasság alatt minden vagyontárgyat a férj szerzett annak érdekében, hogy még gyanúja sem merülhessen fel, hogy a nő tisztességtelen módon tett szert vagyontárgyaira.

A manus nélküli házasságot kötött nő vagyona ún. *szabadvagyone* (*paraphernum*) státuszba tartozott, amiről a nő szabadon rendelkezhetett. E vagyone a házasság alatt ajándékba kapott és örökölt vagyontárgyak tovább gyarapították. Ahhoz, hogy a női szabadvagyone a férj kezelhesse, külön megbízást kellett adnia a feleségnek (*mandatum*).⁴⁵⁷

⁴⁵⁴ KOLOSVÁRY (1900) 202.o.

⁴⁵⁵ A vagyonekülönítésnek a szerződéses vagyoni jogban van a legnagyobb szerepe, hiszen a felek e rendszer kikötésével tudják megőrizni vagyoni függetlenségüket az életközönségük alatt.

⁴⁵⁶ Kolosváry Bálint szerint azért tekintendő a dotális rendszer a házassági vagyoni jog legtípikusabb formájának, mert területileg ez volt a legerjedtebb, emellet a római jogfejlődés eredményeképp maradt fenn, így ez „az alapgondolat legeredettebb kifejezés módja”. – KOLOSVÁRY (1900) 235.o.

⁴⁵⁷ FÖLDI-HAMZA (1996) 256-257.o.

Megjegyzendő azonban, hogy a továbbélő szabályozásokban a feleség szabadvagyone feletti rendelkezési joga már korlátozást szenvedett. Ennek oka, hogy a férji hatalom és a vele járó kezelési jogok egyre

Bár a vagyonekülönítő rendszerek legtipikusabb formája a dotális rendszer volt, megjelentek azonban az idők folyamán más formák is. A XIX. század végén indultak el Angliában azok a reformtörekvések, amelyek a női szabadvagyoni rendszer kialakulásához vezettek. Ennek lényege az volt, hogy a nő vagyoni szempontból teljesen független volt a férjétől és a saját vagyona felett korlátlan rendelkezési joggal bírt. Ahogy *Kolosváry Bálint* fogalmaz, „a női vagyoni függetlenség hatálya oly messzire kihat, hogy a házassági szerződések szabadsága mellett sem lehet a nő rendelkezési szabadságát ilyen természetű vagyona felett a férj javára kizárni.”⁴⁵⁸ Ezt a női szabadvagyont tehát az különböztette meg a dotális rendszerben szereplő paraphernumtól, hogy a feleség rendelkezési joga itt korlátozhatatlan volt. Összefoglalva: a feleség ebben a rendszerben önálló tulajdonnal és tulajdonjoggal bírt, amely teljeskörűen, minden korlátozástól mentesen megillette őt.

A jelenkori jogrendszerekben a vagyonekülönítés alkalmazása két esetben bír igazán nagy jelentőséggel. Az egyik eset kifejezetten a vagyoni szerződésekben történő alkalmazása, a másik pedig az érintettek között fennálló vagyoni viszonyok és vagyoni rendszerek felszámolása. Kevés olyan európai állam van – hasonlóan a vagyonekülönítéshez – ahol törvényes vagyoni rendszerként kerül elő a vagyonekülönítés. A legjellemzőbb Ausztriában, ahol az *Osztrák Általános Polgári Törvénykönyv* (Allgemeines Bürgerliches Gesetzbuch, a továbbiakban ABGB) előírja, hogy a házastársak között kizárólag akkor jöhet létre vagyoneközösség, ha erről kifejezetten megegyeznek.⁴⁵⁹ Ennek hiányában mindkét házastárs megtarthatja mind az általa a házasságba bevitt, mind a házasság alatt szerzett vagyont.⁴⁶⁰ Az elkülönítés az aktívákra és a passzívumokra egyaránt vonatkozik, ami alól egyetlen kivételt enged az ABGB 96.§ -a: eszerint az a házastárs aki nem rendelkezik jövedelemmel és a háztartást vezeti, köthet olyan a mindennapi életvitelhez kapcsolódó kisebb súlyú jogügyleteket, amelyek a másik jövedelemmel rendelkező felet kötelezik. Ez azonban harmadik személyekkel szemben nem vált ki joghatást, ha a harmadik fél felismerhette, hogy a jövedelemmel rendelkező házastárs kifejezetten nem járult hozzá az ügyletnek. Amennyiben nem ismerhette fel, akkor a feleket egyetemlegesen

inkább előtérbe kerültek. A francia *Code Civil* a XX. században előírta, hogy a nő köteles férje beleegyezését kérni, ha a szabadvagyonához tartozó ingatlant el kívánja idegeníteni vagy bíróság előtt kívánja szerepeltetni. Ez volt a férj *authorisatio*-s joga, amely később az ingó vagyontárgyakra is kiterjedt. Az Olasz *Codice Civile* korabeli szabályai szintén a férj beleegyezéséhez kötötték azon ügyleteket, amelyekkel a nő a szabadvagyonához tartozó vagyontárgyakat ajándékozott, elidegenített, megterhelt vagy bíróság elé állított. Ezt a szigorítást Kolosváry a germán jog előtérbe kerülésével magyarázza. - KOLOSVÁRY (1900) 233-234.o.

⁴⁵⁸ KOLOSVÁRY (1900) 236.o.

⁴⁵⁹ ABGB 1233. §

⁴⁶⁰ ABGB 1237. §

terheli ez a kötelezettség.⁴⁶¹ Utóbbi esettől eltekintve tehát úgy tűnhet, hogy az osztrák törvényes vagyoni jogi rendszerben tiszta formában valósul meg a vagyonekülönítés.⁴⁶²

Az *Osztrák Házassági Törvény* (Ehegesetz, a továbbiakban EheG) 81. §-a szerint azonban, ha a házastársak között megszűnik a házasság, akkor fel kell osztani közöttük a házastársi használati vagyont (Gebrauchvermögen) és a házastársi megtakarításokat (ehelichen Ersparnisse).

Házastársi használati vagyonnak minősülnek azok az ingó és ingatlan vagyontárgyak, amit a felek az életközösség ideje alatt használtak, beleértve a házastársi lakás berendezési tárgyait is.⁴⁶³ *Házastársi megtakarítás* pedig az a befektetés vagy ehhez hasonló ügylet, amelyet a házastársak együttélésük alatt szereztek és a maguk módján rendszerint hasznosítottak.⁴⁶⁴ Nem oszthatóak fel azonban:⁴⁶⁵

- a házastárs által örökölt, a házasságba behozott, vagy harmadik személytől ajándékba kapott vagyontárgyak,
- a házastárs személyes vagyontárgyai vagy foglalkozása gyakorlásához szükséges eszközök,
- a vállalkozáshoz vagy annak egy részéhez tartozó dolgok, kivéve, ha csupán befektetésként kezelik.

Emellett korlátozást szenved az a közösen lakott lakás is, amelyet az egyik házastárs örökölt, a házasságba behozott, vagy harmadik személytől ajándékba kapott, feltéve, hogy a felek erről megállapodtak, vagy például, ha a másik fél létszükséglete vagy a közös gyermek nevelése érdekében szükséges.⁴⁶⁶ Mindebből megállapítható, hogy az osztrák vagyonekülönítő rendszer sem teljeskörű, megjelennek benne a házastársak egyenjogúságára, a gyengébb fél és a család védelmére utaló korrekciós elemek. Ezen rendelkezések által megjelenik a vagyoni függetlenség hangsúlyozása mellett a felek személyes viszonyának értékelése is.⁴⁶⁷ *Kolosváry Bálint* gondolatai teljes mértékben átültethetőek erre a rendszerre, szerinte ugyanis a vagyonekülönítés eféle módjának alkalmazása „*nem specificus vagyoni jogi tünete a házasságnak, hanem*

⁴⁶¹ ABGB 96. §

⁴⁶² ROTH (2009) 895.o.

⁴⁶³ EheG 81. § (2) bekezdés

⁴⁶⁴ EheG 81. § (3) bekezdés

⁴⁶⁵ EheG 82. § (1) bekezdés

⁴⁶⁶ EheG 82. § (2) bekezdés

⁴⁶⁷ Írországban szintén a vagyonekülönítés a törvényes vagyoni jogi rendszer, amelyben a felek önállóan szereznek és rendelkezési joguk is teljesen szabad. Itt is megjelennek azonban korlátozások, például az 1995-ös családjogi törvénnyel módosított családi otthon védelméről szóló jogszabály szerint a felek közös otthona védelmet élvez, vagyonekülönítés esetén is csak közösen rendelkezhetnek vele a felek. - BUCKLEY (2002) 46-47.o.

*igenis a házasság megalapította személyes viszonyból, személyi kötelezettségekből és jogokból származik.*⁴⁶⁸ Ahogy ő fogalmaz a vagyoni jogi függetlenség megőrzése mellett megvalósuló tehervállalás a felek részéről „*nem a házassági vagyoni jogon sarkallik... hanem a házassági személyjogon, mely a felek egymáshoz való személyes viszonyát megszabja.*”⁴⁶⁹ A Kolosváry által ismertetett személyi viszonyok a jelenkori családi viszonyokban azok, amelynek bázisát a felek egyenjogúsága, együttműködési kötelezettsége és a közös gyermek érdekének érvényesítése, mint alapvető értékek képezik. Ezen értékek szinte majdnem minden jogrendszerben jelen vannak és a családtagok vagyoni viszonyaiban megjelenő vagyonekülönítést lehetővé tevő vagyoni jogi megoldásokban is szép számban megjelennek. A vagyonekülönítés leggyakrabban a vagyoni jogi szerződésekben jut szerephez, amire azonban a széleskörű szerződési szabadság jellemző. Ennek ellenére mindig van a vagyonnak egy olyan elkülönített része, amely fokozottabb védelemben részesül és a szerződési szabadsággal szemben is gyakran kógens rendelkezésekkel védi a jogalkotó. Ilyen a felek közös lakása, ami a leggyakrabban védett vagyonelem a vagyonekülönítő rendszerekben. A védelem általában a közösen gyakorolható rendelkezési jogban ölt testet, előfordul azonban, hogy más módon kerül biztosításra.⁴⁷⁰

A vagyonekülönítés legtisztább formája a német Polgári Törvénykönyv (Bürgerliches Gesetzbuch, a továbbiakban: BGB) által szabályozott *vagyonekülönítő rendszerben* (Gütertrennung) valósul meg.⁴⁷¹

⁴⁶⁸ KOLOSVÁRY (1900) 203.o.

⁴⁶⁹ KOLOSVÁRY (1900) 203.o.

⁴⁷⁰ Speciális védelem jelenik meg többek között a belga jogban, Csehországban vagy akár hazánkban is. - PINTENS-ALLAERTS-PIGNOLET-SEYNS (2009) 177.o. és MELZER - HRUSAKOVÁ (2009) 178.o.

⁴⁷¹ A BGB 1414. §-a szerint, ha a házastársak kizárják a törvényes vagyoni jogi rendszer alkalmazását vagy megszüntetik azt, vagyonekülönítés lép életbe közöttük, ha házassági vagyoni jogi szerződésben nem kötöttek ki mást. Ugyanez érvényes akkor is, ha a szerzemény kiegyenlítését zárják ki vagy megszüntetik a vagyonekülönítést. Tekintettel arra, hogy a BGB további előírást nem tartalmaz a vagyonekülönítés kapcsán, így vagyoni jogi értelemben a felek teljesen elszeparáltak, függetlenek és nem jelennek meg semmilyen korlátozó vagy védelmi rendelkezés. Ugyanez igaz a magyar szabályozásban megjelenő vagyonekülönítésre, ugyanakkor megjegyzendő, hogy a Ptk. 4:73. § (2) bekezdése szerint a közös háztartás és a gyermeknevelés költségei a vagyonekülönítés esetén is közösen terhelik a feleket. Semmisnek minősül az a kikötés, amely e költségek és kiadások viselése alól bármelyik felet teljesen vagy túlnyomó részben mentesíti. Ez a korlátozás azonban a német szabályozásban nem jelenik meg, ezért tekinthetjük az ott megjelenő rendszert a vagyonekülönítés legtisztább formájának.

1.3. A vegyes rendszerek

A két szélsőséges vagyoni jogi megoldás között foglalnak helyet a szerzeményen alapuló, vegyes jellegű vagyoni jogi rendszerek. Ezen megoldások fő jellemzője, hogy a felek vagyona különböző alvagyonokba sorolható aszerint, hogy különvagyonnak vagy esetlegesen közös vagyonnak kell tekinteni. Csúri Éva megfogalmazása szerint a szerzeményi közösség azt jelenti, hogy „az életközösség létrejöttékor meglévő, valamint az életközösség alatt ingyenesen szerzett vagyontárgyak tekintetében a felek megőrzik vagyoni függetlenségüket, míg a többi vagyonelem tekintetében speciális megosztási igény illeti meg őket.”⁴⁷² E sajátos jogviszonyhoz igazodik a használati, kezelési és rendelkezési jog is, ami a hagyományos dologi jogi szabályoktól számos esetben eltér, emellett az érintettek felelősségére is speciális szabályok vonatkoznak.

A vegyes rendszereknek két típusát különböztethetjük meg: az értéktöbbleti elven alapuló közszerzeményi rendszereket, valamint a reálszerzés elvét érvényre juttató vagyoni közösségi modelleket.

1) Az értéktöbbleti elven alapuló szerzeményi rendszerek lényege, hogy az életközösség alatt nem ingyenesen szerzett vagyonelemek tekintetében a feleket kötelmi jogi igény illeti meg egymással szemben. A rendszer alap gondolata a vagyonelemek különítés, a felek ugyanis az életközösség fennállása alatt önálló vagyonszerzők. Kifelé harmadik személyekkel szemben mindkét partner vagyona különálló vagyontömegként jelentkezik, függetlenül attól, hogy az egyes vagyonelemek különvagyunkba vagy a felek közszerzeményébe tartozik. A vagyoni részek elválasztására csupán az életközösség megszűnésekor kerül sor a megfelelő rendező elvek szerinti elszámolás alapján. Az elszámolás során meg kell téríteni a fél hiányzó különvagyont, kivéve, ha erre a jogszabály vagy maga a felek korlátot szabnak. Ilyen kizáró körülmény lehet a fél pazarló magatartása, a megsemmisült vagyonelem vagy a fél lemondó nyilatkozata.⁴⁷³ A körszerzeményből való részesedés is eltérően alakul, ennek meghatározása szintén a felek megegyezésén vagy a jogszabályon alapulhat.

A vagyoni jogi függetlenség velejárója, hogy a feleket szabad használati, kezelési és rendelkezési jog illeti meg főszabály szerint, ugyanakkor sok jogrendszerben megjelennek családvédelmi és tulajdonjogi korlátok.

Európában az értéktöbbleti elven alapuló rendszerek elsősorban a vagyoni jogi szerződésekben jutnak szerephez, viszont akad olyan állam, amely ezt alkalmazza a

⁴⁷² CSÚRI (2006) 20.o.

⁴⁷³ CSÚRI (2006) 21.o.

törvényes vagyoni szabályozásként. Hazánkban az értéktöbbleti elven alapuló megoldás két formában jelentkezik: egyrészt a családi vagyoni szerződésekben kiköthető közszerzeményi rendszer formájában, másfelől a de facto élettársak törvényes vagyoni jogaként.

Ugyancsak értéktöbbleti elven alapuló megoldást alkalmaz a német BGB törvényes házassági vagyoni joga, a *Zugewinnngemeinschaft*.⁴⁷⁴ A német közszerzeményi rendszer elnevezése nem szerencsés, ugyanis akár a jogintézmény célját, akár a tételes jogi szabályokat vizsgáljuk, közösségről aligha beszélhetünk. A német rendszer célja, hogy a házastársak mindvégig megtartsák vagyoni önállóságukat, a házasság végén pedig a „szerzeményeik” kiegyenlítésre kerüljenek. A vagyoni rendszer alapkonceptiója összeegyeztethető a családjog legfőbb alapelveivel, így biztosítani képes a házastársak egyenjogúságát, még akkor is, ha vagyoni szempontból egymástól függetlenek a felek.⁴⁷⁵ Emellett, habár egyetlen szakirodalom sem említi, mégis érezhető a konstrukció felépítéséből, hogy az egymás különvagyonából történő kompenzáció a házasság erkölcsi követelményeinek is eleget tesz.⁴⁷⁶

A tételes jog oldaláról vizsgálva elmondható, hogy a német szerzeményi közösség, valójában semmilyen közösséget nem teremt, a házastársak mindvégig megőrzik vagyoni függetlenségüket. Ezt maga a BGB is rögzíti, mikor kimondja, hogy „*a férj vagyona és a feleség vagyona nem válik a házastársak közös vagyonává; ez érvényes arra a vagyona is, melyet a házastárs a házasságkötést követően szerez.*”⁴⁷⁷ Ebből következik, hogy a jogalkotó egyértelművé teszi, hogy a szerzemény kiegyenlítése iránti igény csakis kötelmi természetű lehet.

A német szabályozás esetében megállapítható, hogy a magyar jogban használt különvagyoni - közszerzemény szerinti felosztás nem alkalmazható, ehelyett a BGB a

⁴⁷⁴ Megjegyzendő, hogy Németország mellett Ciprus és Görögország is az értéktöbbleti elven alapuló vagyoni rendszert alkalmazza a házastársak törvényes vagyoni jogként.

⁴⁷⁵ SCHLÜCHTER - SZABÓ (2013) 233. o.

⁴⁷⁶ Gondolunk itt arra, hogy bár előfordulhat, hogy az egyik házastársnak semmi szerzeménye nem lesz a házasság végén, mert nem szerzett jövedelmet, hanem a háztartást vezette otthon, nevelte a gyermekeket stb. így rá nézve rendkívül méltánytalan lenne, hogy vagyoni nélkül kezdje meg az új életét. Ez a funkció az, ami megalapozza, hogy inkább egy kompenzációs rendszerként tekintünk erre a vagyoni rendszerre. Weiss Emília is felhívja rá a figyelmet, hogy „*a házastársak egyenjogúságának nemcsak a magyar jogra jellemző erősödése szinte mindenütt olyan házassági vagyoni rendszer elfogadását követeli meg, amelyben a feleségnek a háztartásban, a gyermekek nevelésében kifejtett tevékenysége is értékeléshez jut, amely valamilyen módon a házastársaknak a házasság alatti szerzeményekben, megtakarításokban kölcsönös részesedést biztosít.*” WEISS (2000) 9. o.

⁴⁷⁷ BGB 1363.§ (2) bekezdés

házastárs kezdeti és végvagyonából állapítja meg a szerzemény⁴⁷⁸ értékét, majd ebből a kiegyenlítés összegét.⁴⁷⁹

A *kezdeti vagyon (Anfangsvermögen)* nem más, mint a házastárs azon vagyona, mely a házasságkötést megelőzően már megvolt, leszámítva belőle a tartozásokat, vagyis csak a tiszta vagyon.⁴⁸⁰ Nem képezi részét azonban a kezdővagyonnak az a vagyonelem, amit a házastársak egymástól kapnak.⁴⁸¹ A *végvagyon (Endvermögen)* pedig nem lesz más, mint az a vagyon, amellyel a házastárs a szerzeményi rendszer megszűnésekor rendelkezik, szintén levonva belőle a passzívákat.⁴⁸² Vannak azonban olyan tényezők, amelyek befolyásolhatják ezeket a vagyonállapotokat és méltánytalanságot eredményezne, ha ezek a vagyonelemek a kiegyenlítési alap részét képeznék. Ennek kiküszöbölésére alkalmazza a BGB a *fiktív hozzászámítás*⁴⁸³ intézményét. Ez alapján meghatároz olyan vagyonelemeket, amelyek ugyan a szerzeményi rendszer fennállása alatt keletkeznek, de mégsem képezik a vagyongyarapodás alapját. Ennek megfelelően rögzíti a törvény, hogy a kezdeti vagyonhoz hozzászámítandó az a vagyonelem, amelyet a házastárs a szerzeményi rendszer fennállása alatt különböző jogcímeiken *ingyenes juttatásként* kapott:

- ha a juttatást halál esetén vagy későbbi öröklésre való tekintettel kapta,⁴⁸⁴
- az az ajándék, melyet a házastárs a házasságkötésére tekintettel vagy az önálló életének megkezdése céljából a szüleitől kapott.⁴⁸⁵

A végvagyon tekintetében a vagyonjogi önállósággal történő visszaélés eredményezhet méltánytalanságot, ezért a BGB kimondja, hogy a végvagyon összegét növelni kell azzal a vagyonnal, amit a házastárs:

- erkölcsileg indokolatlanul másnak ellenszolgáltatás nélkül juttatott,
- amit eltékozolt, elpazarolt,
- illetve, ha a rendelkezési jog gyakorlása során a másik házastárs megkárosításának szándéka vezette.⁴⁸⁶

⁴⁷⁸ „Szerzeménynek minősül az az összeg, amennyivel az egyik házastárs végvagyonja meghaladja a kezdeti vagyont.” – BGB 1373.§

⁴⁷⁹ A ciprusi megoldás is hasonlóan épül fel, ugyanakkor az ottani szabályozás megdönthető vélelmet rögzít emellett, hogy az egyik fél tulajdonát képező vagyoni növekedésnek egyharmadához a másik fél is hozzájárult. – EMILIANIDES (2019) 189.o.

⁴⁸⁰ BGB 1374.§ (1) bekezdés

⁴⁸¹ Dieter Schwab szerint ez azonban a házastársak egymás közötti ajándékozása esetén nem lehet indokolt. – SCHWAB (2013) 126.o.

⁴⁸² BGB 1375. § (1) bekezdés

⁴⁸³ SCHLÜTER – SZABÓ (2013) 235. o.

⁴⁸⁴ BGB 1374. § (2) bekezdés

⁴⁸⁵ BGB 1624. § (1) bekezdés

⁴⁸⁶ BGB 1375. § (2) bekezdés

Ez alól *két kivételt* enged a törvény, egyfelől, ha az előbbiekben említett cselekmények hatására bekövetkező vagyonszökkenés a szerzeményi rendszer megszűnését megelőző legalább 10 évvel korábban történt, vagy ha a másik házastárs egyetértett ezekkel a cselekményekkel.⁴⁸⁷

A szerzemény megállapítása szempontjából a szerzeményi rendszer megszűnésének időpontja (a rendszer megszűnésének napja) az irányadó, ami lehet:

- a házasság felbontásának napja,
- a házasság érvénytelenítése iránti kérelem beadásának napja,
- a szerzemény előrehozott kiegyenlítésének teljesítésére irányuló keresetindítás napja.⁴⁸⁸

A *kiegyenlítés alapja* a szerzemények közötti különbség,⁴⁸⁹ ennek fele részére jogosult az a házastárs, akinek a szerzeménye kisebb volt. Egy példával illusztrálva: ha a férj kezdeti vagyona 1.000 egység, majd végvagyona 10.000 egység, akkor a szerzeménye 9.000 egység. A feleség kezdeti vagyona szintén legyen 1.000 egység, végvagyona 3.000 egység, vagyis szerzeménye 2.000 egység. Jelen esetben a férj szerzeménye a nagyobb, így a feleség jogosult kiegyenlítést igényelni, méghozzá a két szerzemény közti különbség felét, azaz 3.500 egységet.

A kezdeti és végvagyon megállapítása tekintetében kiemelt jelentősége van a bizonyításnak, vagyis, hogy a házastársak igazolni tudják, hogy mely vagyonelemek tartoznak a kezdeti és melyek a végvagyonhoz. A házastársak által készített *vagyonteltár* megfelelő megoldás lehet a bizonyítás megkönnyítésére, sőt a jogszabályi előírások között megtaláljuk, hogy bármelyik házastárs követelheti, hogy a másik fél működjön közre egy ilyen jegyzék összeállításában, valamint szakértővel fel is becsültehető a vagyonelemek értékét, ám ennek költségét az értékbecslést kérő félnek kell állnia.⁴⁹⁰ A BGB továbbá *vélelmet* állít fel amellet, hogy ha nem készül nyilvántartás a kezdeti vagyonról, akkor a házastárs végvagyona teljes mértékben szerzeménynek minősül.⁴⁹¹ A végvagyon kapcsán pedig a *tájékoztatási kötelezettség* fontosságát emeli ki a jogszabály, vagyis, hogy a házastárs követelheti, hogy a szerzeményi

⁴⁸⁷ BGB 1375. § (3) bekezdés

⁴⁸⁸ SCHLÜTER – SZABÓ (2013) 234. o.

⁴⁸⁹ Felmerülhet a kérdés, hogy lehet-e a két vagyontömeg különbsége negatív, azaz előfordulhat-e, hogy a kezdeti vagyon nagyobb, mint a végvagyon? Az a tény, hogy mind a kezdeti, mind a végvagyon tekintetében csak az aktívák vehetők figyelembe, véleményem szerint kizárja ennek lehetőségét. Egy ilyen helyzet ugyanis csak akkor állhatna elő, ha a szerzeményi rendszer fennállása alatt a kötelezettségvállalások, tartozások mértéke meghaladná az aktív vagyont. Ezt támasztja alá a kommentárirodalom is, amely szerint csak a pozitív kiegyenlítési alap vagy a nullszaldó képzelhető el. – JAUERNIG (2004) 1431-1432. o.

⁴⁹⁰ HERGER (2015) 41.o.

⁴⁹¹ BGB 1377. §

rendszer megszünésekor a másik fél a vagyoni állapotáról megfelelően tájékoztassa, sőt akár a végvagyonról is kérheti jegyzék felállítását.⁴⁹²

A német szerzeményi rendszernél a BGB előírásokat tartalmaz a házastársak rendelkezési jogára vonatkozóan. Mivel a német szabályozásnak is a vagyonekülönítés az alapja, a házastársakat *önálló rendelkezési jog* illeti meg a saját vagyonuk felett. A német szabályozás sajátossága azonban abban rejlik, hogy a házastársat megillető szabad rendelkezési jogot *korlátozás*⁴⁹³ alá vonja. Elkülönít ugyanis olyan vagyonelemeket, melyek esetén a házastársak önálló döntései nem érvényesülhetnek. Két esetet nevesít a jogszabály:

- amennyiben a házastárs a teljes vagyona felett kíván rendelkezési jogot gyakorolni, vagy
- valamely a háztartáshoz tartozó vagyontárgy⁴⁹⁴ sorsa felől rendelkezik.

Ekkor az önálló rendelkezési jog gyakorlása önmagába kevés, szükség van a másik házastárs *beleegyezésére*. A beleegyezés előzetesen és utólag is megadható, hiányában az ügylet hatálytalan. A beleegyezés a Családjogi Bíróság ítéletével pótolható, ha a házastárs alapos ok nélkül tagadja meg azt, vagy ha betegség, illetve távollét akadályozza a beleegyezés megadását és a halasztás veszéllyel jár.⁴⁹⁵

2) A *reálszerzés elvén alapuló szerzeményi közösség* lényege abban áll, hogy a felek életközösség megkezdésekor meglévő vagyona, valamint az életközösség alatt szerzett vagyona dologi jogilag is elválik egymástól.⁴⁹⁶

A felek vagyonán belül három alvagyont különböztetünk meg: az egyik partner különvagyont, a másik partner különvagyont, valamint a közös vagyont. A különvagyon a felek önálló rendelkezése alá esik, míg a közös vagyon egésze felett csak közösen gyakorolható a rendelkezési jog. A három alvagyon elkülönítéséből értelemszerűen következik, hogy mindegyik alvagyont külön terhelik a saját körében felmerült terhek, tartozások és közöttük megtérítésnek is csak annyiban van helye,

⁴⁹² BGB 1379. §

⁴⁹³ „Minden házasság fél maga kezeli vagyont; vagyonaik kezelésében azonban a következő előírások szerint korlátozottak” – hangzik a BGB 1364. §-a

⁴⁹⁴ Ide sorolható mindazon dolog, ami a házastársak vagyoni és életviszonyai alapján a család közös együttéléséhez szükséges, beleértve akár a luxusvagyontárgyakat is. Nem tartoznak azonban bele a személyes használatra szolgáló, valamint a foglalkozás gyakorlásához vagy üzletit befektetéshez szükséges vagyontárgyak. – JAUERNIG (2004) 1424. o.

⁴⁹⁵ BGB 1565.§ és 1569. §

⁴⁹⁶ CSÚRI (2006) 21.o.

amennyiben például az egyik alvagyomból beruházás történik a másikba. Emellett az alvagyonokhoz igazodnak a felelősségi kérdések és a helytállási kötelezettség is.⁴⁹⁷

Szintén a rendszer sajátossága, hogy a legtöbb esetben vélelem áll fenn arra vonatkozóan, hogy az életközösség ideje alatt szerzett vagyontárgyak a közös vagyon részét képezik. A vélelem megdöntésére a különvagyoni jelleg bizonyításával van lehetőség, amelyet a jogszabály vagy a felek vagyoni jogi szerződése határozhat meg. A reálszerzés elvén alapuló vagyonközösségi rendszerek a legelterjedtebb és legtöbbet alkalmazott vagyoni jogi megoldások Európa szerte. Tekintettel arra, hogy a magyar törvényes házassági vagyoni jogi rendszer, a házastársi vagyonközösség is ezen rendszerek közé tartozik⁴⁹⁸, ezért a részletszabályok a következő alfejezetben kerülnek ismertetésre. Ezt meghaladóan pedig szintén részletesen és különálló alfejezetben valósul meg a de facto élettársak között érvényesülő törvényes vagyoni jogi rendszer bemutatása, amely az értékőbbségi elven alapuló rendszerek közé tartozó jogi megoldás, ugyanakkor a bemutatott német törvényes vagyoni jogi rendszertől eltérően számos neuralgikus kérdést vet fel.

1.3.1. A házastársi vagyonközösség magyar szabályozása

A házastársi vagyonközösség szabályait a Csjt. vezette be a házastársak között érvényesülő törvényes vagyoni jogi rendszerként⁴⁹⁹, amelyet a CsJK a korábbi bírói gyakorlatával, valamint újabb kiegészítésekkel vett át. A Csjt. szabályanyagának hiányossága sok kérdést vetett fel a jogviták eldöntése során, amire a bírói fórumok igyekeztek választ adni. Emellett a házastársak vagyoni viszonyaiban is jelentős változások történtek, ami egyfelől az értékbeli növekedést, másrészt a komplexebb vagyoni kört, a különböző vagyontárgy formákat jelenti. A CsJK további nagy újítása, hogy a házastársi vagyonközösségben, mint rendszerben a használat, a kezelés, a rendelkezési jog, valamint a közös vagyon megosztása körében különbséget tesz a házastársak mindennapi életvitelét szolgáló vagyon, valamint a foglalkozás gyakorlásához és az üzleti életben való részvételüket biztosító vagyon⁵⁰⁰ között. Ezt meghaladóan

⁴⁹⁷ CSÚRI (2006) 21.-22.o

⁴⁹⁸ Megjegyzendő, hogy van olyan jogirodalmi álláspont, amely a házastársi vagyonközösséget nem tekinti a reálszerzés elvén alapuló vagyoni jogi rendszernek, hanem attól számos ponton eltérő, önálló szerzeményi alapú osztatlan tulajdonközösséggé definiálja. – HEGEDŰS (2017) 108.o.

⁴⁹⁹ Lásd részletesen: BARZÓ (2006)

⁵⁰⁰ A házastársak üzleti célú vagyonának kérdéséhez lásd részletesebben: BARTA (2009) 287-308.o., CSÚRI (2006/2), CSÚRI (2007), CSÚRI (2008), CSÚRI-SZABÓ (2007) 11-17.o., CSÚRI-SZABÓ (2007/2), CSÚRI-SZABÓ (2008) 3-10.o.

pedig külön előírásokat tartalmaz a házastársak közös lakását illetően.⁵⁰¹ A házastársi vagyontársaság a közös tulajdon sajátos alakzataként definiálható, ami a reál-szerzés elvét megvalósító szerzeményi közösség egyik tipikus példája.⁵⁰² A jogviszony alanyait tekintve a CsJK-beli szabályok a házastársakra illetve a bejegyzett élettársakra egyformán irányadóak, ennek megfelelően – bár a házastársak jogviszonyán keresztül kerülnek ismertetésre a rendszer sajátosságai – a bejegyzett élettársak jogviszonyára is alkalmazandó mindez.

A CsJK 4:37. § szerint a házastársi vagyontársaság alapján a házastársak közös vagyonába tartoznak azok a vagyontárgyak, amelyeket a házastársak a vagyontársaság fennállása alatt együtt vagy külön-külön szereztek, beleértve mind az aktívákat, mind a terheket tartozásokat.⁵⁰³ Kivételt jelent ez alól, ami különvagyonnak minősül, illetve amiről a házastársak vagyoni szerződésükben eltérően rendelkeztek. A vagyontársaság létrejöttéhez a normaszöveg *két konjunktív feltétel* támaszt: egyfelől az *érvényes házassági köteleket*,⁵⁰⁴ másrészt a *házassági életközösség* létrejöttét és fennállásának tényét. Ezek hiányában nem alkalmazhatóak a vagyontársasági szabályok. Az *életközösség* fogalmát nem határozza meg a CsJK, a bírói gyakorlat szerint az életközösség lélektani, erkölcsi és vagyoni összetevőkből áll, aminek elemei közé tartozik a házastársak közös háztartása, közös gazdálkodása és bensőséges személyes viszonya.⁵⁰⁵ *Törvényi vélelem* áll fenn amellett, hogy a házasság megkötésével az életközösség létrejön a felek között.⁵⁰⁶ A vélelem azonban megdönthető, sőt maga a CsJK ugyanazon szakaszban deklarálja, hogy a házastársi vagyontársaság szabályai alkalmazandóak a házasságot megelőző élettársi kapcsolat idejére is. Önmagában azonban a házasságkötés előtti jegyesség időszaka – életközösség hiányában – nem minősül a házastársi vagyontársaság kiterjesztését lehetővé tevő időszaknak, így erre nem alkalmazhatóak a normák. Ugyancsak ez a helyzet a házasság

⁵⁰¹ BARZÓ (2017) 110.o.

⁵⁰² BARZÓ (2017) 111.o

⁵⁰³ Vesd össze: KŐRÖS (2002) 45-49.o. és GÁRDOS (2018) 7.o.

⁵⁰⁴ Az érvényes és valós házasság főszabály szerint szükséges, de nem elégséges feltétele a házastársi vagyontársaság létrejöttének. - CSÜRI (2016) 25.o.

⁵⁰⁵ KŐRÖS (1995) 125.o.

A kritériumok azonban nem szigorú módon vizsgálhatóak, ha egy-egy tényező hiányzik, figyelemmel kell lenni annak okára is. Ennek megfelelően nem vezethet az életközösség hiányának megállapítására a különlakás, ha az a házastársak között valamely fontos ok (például munkavállalás) vagy egyéb kényesítő körülmény (például szabadságvesztés letöltése) miatt vagy megállapodások alapján történik. - BARZÓ (2017) 113.o.

A házassági életközösséget fennállónak kell tekinteni, ha a házastársak között az érzelmi, szexuális kapcsolat és a gazdasági együttműködés megvalósul, de egyikük áttelepüléséig nem laknak együtt. - BH 2003.323.

⁵⁰⁶ Ptk. 4:35. § (1) bekezdés

megszűnését követő élettársi együttéléssel, amelyre már a de facto élettársak kötetmi jogi szabályai irányadóak.

A CsJK – beépítve a korábbi bírói gyakorlatot⁵⁰⁷ – rendelkezik az *életközösség átmeneti megszakadásáról*, ami főszabály szerint nem érinti a házastársi vagyonközösség fennállását kivéve, ha a felek között vagyonmegosztásra is sor került.

A házastársak vagyonának összetétele a házastársi vagyonközösségben

A rendszer további sajátossága, hogy a házastársak belső viszonyában a szerzés pillanatától kezdve *három dologi jogilag is elkülönülő alvagyon* választható szét: a férj különvagyon, a feleség különvagyon és a közös vagyon.⁵⁰⁸ A közös vagyonhoz tartozás vélelme szintén beépül a CsJK szabályanyagába, mely szerint amennyiben a törvény eltérően nem rendelkezik, a vagyonközösség fennállása alatt – így annak megszűnésekor is – a házastársak vagyonában meglévő vagyontárgyakról azt kell vélelmezni, hogy azok a közös vagyonhoz tartoznak. A jogalkotó azonban a vagyontárgyak mellett konkrétan rendelkezik a házastársi vagyonközösség alatt teljesített kötelezettségekről is, amelyek esetében szintén vélelmezni kell, hogy azok teljesítése a közös vagyonból történt, függetlenül attól, hogy a kötelezettség a közös vagyonra vagy valamelyik házastárs különvagyonára vonatkozik.⁵⁰⁹ Ezek a vélelmek – a Csjt.-hez hasonlóan – a törvény rendelkezésein alapuló, azokban benne rejlő elvként érvényesülnek a házassági vagyonjogban.⁵¹⁰

Figyelembe véve, hogy a vélelem megdöntésének eszköze a különvagyoni jelleg bizonyítása, illetve, hogy maga a jogalkotó is szerencsésebbnek tartotta mind a Csjt.-ben, mind a CsJK-ban a különvagyon rögzítését, ezért a továbbiakban ennek a részletesebb vizsgálatára térek ki.⁵¹¹

⁵⁰⁷ Lásd például P.II. 21329/1975.; P.II. 21481/1954.; P.II. 20175/1988.

⁵⁰⁸ *Barzó Tímea* szerint a rendszer továbbra sem jelent vagyonösszesítést, mert a közös vagyon mellett a házastársak különvagyon megőrzi függetlenségét. - BARZÓ (2017) 116.o.

Ezt annyival egészítenénk ki, hogy álláspontom szerint részleges vagyonösszesítés történik, hiszen a közös vagyon osztatlanul illeti meg a házastársakat és éppen ezért tökéletes példája a vegyes vagyoni rendszereknek.

⁵⁰⁹ BARZÓ (2017) 124.o.

Ptk. 4:40. §

⁵¹⁰ SZIGLIGETI (1959) 83.o.

⁵¹¹ A közös vagyon – különvagyoni körének átfogó, komplex és a bírói gyakorlatot is rendkívül mélyen elemző vizsgálatát számos kommentárban és monográfiában feldolgozták az utóbbi időben. A teljesség igénye nélkül lásd például: BARZÓ (2017) 115-135.o.; CSÚRI (2006) 89-222.o. és 259-319.o.; CSÚRI (2016) 43-121.o.; KÖRÖS (1995) - 133-155.o.

A CsJK 4:38. § szerint a házastársak *különvagyonának aktív részét* képezik:

- a) a házastársi vagyontársaság létrejöttkor meglévő vagyontárgy,
 - b) a házastársi vagyontársaság fennállása alatt örökölt vagy a házastárs részére ajándékozott vagyontárgy és a házastárs részére nyújtott ingyenes juttatás,
 - c) a házastársat, mint a szellemi tulajdon létrehozóját megillető vagyoni jog,
 - d) a házastárs személyét ért sérelemért kapott juttatás,
 - e) a házastárs személyes használatát szolgáló szokásos mértékű vagyontárgy,
 - f) a különvagyon értékén szerzett vagyontárgy és a különvagyon helyébe lépő érték.
- a) A bírói gyakorlat a mai napig következetes tekintetben, hogy a vagyontárgyak megszerzésénél a *jogcím keletkezését* tekinti irányadónak a közös vagyoni vagy különvagyoni jelleg megállapításakor. A gyakorlatban ugyanis egy jogügylet jogcímének keletkezése sokszor elválik időben a teljesítéstől vagy magától a tulajdonszerzéstől. Ennek megfelelően, ha vagyontársaság előtt keletkezett jogcímen szerez valamit a házastárs, az a különvagyonába kerül, ellenkező esetben a közös vagyon része lesz. Ebből adódóan továbbra is irányadó az a gyakorlat, amely szerint a vagyontársaság megkezdése előtt szerzett ingatlant terhelő kölcsöntartozás közös törlesztése a másik házastárs számára tulajdonjogot nem, csupán megtérítési igény keletkeztet.⁵¹² Hasonló a helyzet a tartási- és életjáradéki szerződéseknél, amelyet a házastársi vagyontársaság előtt kötött a házastárs, de az életközösség alatt teljesített. A szerződés alapján juttatott vagyontárgy ilyen esetekben a házastárs különvagyonába kerül, viszont az életközösség alatt nyújtott tartás vagy életjáradék megfizetése a közös vagyont terhelő kötelezettség, ami a másik házastárs számára megtérítési (kötelmi) igényt alapol meg. Amennyiben azonban a tartási vagy életjáradéki szerződés megkötésére az életközösség alatt kerül sor, akkor mind a megszerzett vagyontárgy, mind a kötelezettség a felek közös vagyonába tartozik.⁵¹³
- b) A bírói gyakorlat sokáig vitatott tétele volt a házastárs által örökölt, ajándékba kapott és ingyenesen szerzett vagyontárgyak köre. *Szigligeti Viktor* akképp jellemezte ezt a vagyoni kört, hogy bár a gyakorlatban sok vita merült fel az ingyenes juttatások kapcsán, „*az örökölt vagyontárgyak különvagyonba*

⁵¹² CSÚRI (2016) 91.o. – EBH 1999/3/24; BH; 2002.312.; BH 2012.222.

⁵¹³ BARZÓ (2017) 127.o.

*tartozandóságával kapcsolatban semmi nehézség nem mutatkozott.*⁵¹⁴ A Csjt.-hez kapcsolódó bírói gyakorlat azonban különbséget tett az öröklés kapcsán, hogy az visszterhesen vagy ingyenesen következett be. Az életközösség fennállása alatt létrejött visszterhes öröklési szerződéssel megszerzett vagyontárgyakat ugyanis – függetlenül attól, hogy a házastársak közösen vagy külön-külön szerezték – közös vagyonnak minősítette.⁵¹⁵ A CsJK azonban változtatott ezen, ugyanis a 4:38. § (1) bekezdés b) pontjában használt „általa örökölt” megjelölés következtében már különvagyonnak számít.

Az ajándék a házastársak körében elsősorban azért vet fel problémát, mert az ajándékozó fél szándéka nem mindig egyértelmű. Sok esetben a házastársakat egységként kezelve valósul meg az ajándékozás, főként, ha a házasságkötés alkalmából történik. Más esetekben azonban éppen az a cél, hogy az ajándékozó a saját rokonát, barátját, ismerősét részesítse ingyenes juttatásban. Ezért alakult ki már a korai bírói gyakorlatban az az álláspont, miszerint az ajándékozó szándékának vizsgálata a fő szempont a döntés során.⁵¹⁶ Ezt továbbgondolva született meg a *Legfelsőbb Bíróság PK 281. számú állásfoglalása*, amely jelenleg is irányadó.⁵¹⁷ A CsJK azonban az ajándékozás mellett az egyéb ingyenes juttatásokat is a felek különvagyonnaként nevesíti, ami azokra az ingyenes juttatásokra alkalmazható, ahol a meghatározott személy saját vagyona terhére részesíti előnyben a házastársat.⁵¹⁸

- c) A szellemi alkotás létrehozóját személyhez fűződő és vagyoni jogok illetik meg.⁵¹⁹ Ezek a jogosultságok a mű megalkotásával keletkeznek, viszont szorosan a szerző személyéhez tapadnak. Éppen ezen sajátosságai miatt rögzíti a CsJK is a szerzőt megillető jogok és kötelezettségek összességét különvagyonnaként, amely alól egyetlen kivételt tesz, méghozzá a vagyontársaság fennállása alatt *esedékes díjak* (jogdíjak, díjigények) tekintetében.⁵²⁰ Ezek alapján tehát nem a szellemi alkotás keletkezése, a vagyoni igények érvényesítése vagy a díjak teljesítésének ideje dönti el az adott alvagyonba tartozást, hanem az esedékesség. *Grad-Gyenge Anikó* kiemeli, hogy a CsJK szabályozása a közös

⁵¹⁴ SZIGLIGETI (1959) 86.o.

⁵¹⁵ CSÚRI (2006) 268.o.

⁵¹⁶ SZIGLIGETI (1959) 87.o.

⁵¹⁷ Lásd részletesebben BARZÓ (2017) 129.o.

⁵¹⁸ CSÚRI (2016) 93.o.

Az egyéb módon szerzett vagyontárgyak azonban továbbra sem tekinthetők különvagyonnak minősülő ingyenes juttatásnak akkor sem, ha azokat a házastárs egymaga, ellenérték nélkül szerezte (például nyeremény, fogadás útján szerzett vagyontárgy művészeti díj, kitüntetéssel járó juttatás) – BARZÓ (2017) 130.o.

⁵¹⁹ BARZÓ (2017) 130.o.

⁵²⁰ BARZÓ (2017) 130.o.

vagyonba tartozó jogok köréből csak azokat a szellemi tulajdonhoz kapcsolódó vagyoni jogokat veszi ki, amelyek az egyik házastárs szellemi tevékenységén állnak fenn.⁵²¹ Ez alapján problémát vet fel az az eset, amikor a házastársak közösen alkotnak szerzői művet, hiszen ilyenkor a hozzájárulás jellegétől függően egyetlen közös szerzői jog (közös mű) vagy különálló, de egyes esetekben szükségszerűen együttesen gyakorló jogok (összekapcsolt mű) keletkeznek.⁵²² Utóbbi eset talán egyszerűbb, hiszen ott eleve elkülönült jogokról beszélhetünk, a közös művek esetén azonban *Grad-Gyenge Anikó* a hozzájárulás arányában látja annak indokát, hogy a felek különvagyonába tartozó jogokról beszélhesünk. A szerzői jogi törvény a közös művek kapcsán, ha annak részei nem használhatóak fel önállóan, azt a szabályt rögzíti, hogy „a szerzői jog együttesen és – kétség esetén – egyenlő arányban illeti meg a szerzőtársakat.”⁵²³ Álláspontom szerint így a közösen alkotó házastársakat nem osztatlanul illeti meg a szerzői jog, hiszen bizonyításnak van helye a hozzájárulás arányának vonatkozásában, ami miatt nem tekinthető az osztatlan közös vagyon elemének. Kiemelést érdemel még az is, hogy a CsJK csupán a házastárs által létrehozott alkotásra vonatkozó szerzői jogot tekinti különvagyonnak a jogszabályhely alapján, az átruházással megszerzett vagyoni jogok közös vagyonba tartoznak a vagyonszerzésre tekintettel. Az örökölt vagyoni jogok viszont már ismételtelen különvagyonba kerülnek, de nem a szakasz c) pontja, hanem a b) pontjára tekintettel.⁵²⁴

- d) A bírói gyakorlatból⁵²⁵ átültetve került rögzítésre a CsJK-ban, hogy a házastárs személyét ért sérelem ellentételezése a házastárs különvagyonát képezi. Ennek megfelelően a házastárs *egészségkárosodása, munkaképesség csökkenése* fejében kifizetett sérelemdíj, biztosítás vagy jövedelempótló járadék aszerint kerül megítélésre, hogy a házastárs kiesett jövedelme vagy a személyét ért hátrány ellentételezése miatt jár.⁵²⁶ A személyt ért sérelem gyakori formája a házassági vagyonjog gyakorlatában a *kárpótlási jegy* megítélése.⁵²⁷ Ezen értékpapírok átruházása ugyanis – tekintve hogy bemutatóra szólóak – egyszerű átadás útján

⁵²¹ GRAD-GYENGE (2017) 2.o.

⁵²² GRAD-GYENGE (2017) 2.-3.o.

⁵²³ 1999. évi LXXVI. törvény a szerzői jogról 5.§ (1) bekezdés

⁵²⁴ GRAD-GYENGE (2017) 3.o.

⁵²⁵ A Legfelsőbb Bíróság különvagyonnak minősítette a balesetet szenvedett házastárs személyét ért súlyos testi sérülésekért kapott biztosítási összeget. - BH 1976.159.

⁵²⁶ BARZÓ (2017) 131.o.

⁵²⁷ A kárpótlási jegy olyan kizárólag az állam által kiadott, bemutatóra szóló, átruházható, az állammal szemben fennálló követelést névértéken megtestesítő értékpapír, amelyet többek között az állampolgárok személyiségi jogaiban korábban állam által okozott sérelmek ellentételezésére nyújtanak. - CSÜRI (2016) 99.o.

Lásd még: 1991. évi XXV. törvény a tulajdonviszonyok rendezése érdekében, az állam által az állampolgárok tulajdonába igazságtalanul okozott károk részleges kárpótlásáról 5.§

megvalósulhat, így körültekintést igényel a szerzés körülményeinek vizsgálata. A különvagyoni jelleg ez esetben csak akkor állapítható meg, ha a házastárs saját alanyi jogon, a kárpótlási törvény rendelkezései alapján szerezte a kárpótlási jegyet és a megszerzést személyes jellegű jogsérelem és nem vagyoni jellegű indokolta. Egyéb esetekben a szerzés jogcímének keletkezése a döntő a CsJK 4:38. § a) pont szerint.⁵²⁸

e) A személyes használatra szolgáló szokásos mértékű vagyontárgyak körét nem értelmezi túlságosan tágan a bírói gyakorlat. Általában azok a vagyontárgyak sorolhatóak ide, amelyek *jellegükönél* fogva kizárólag az egyik vagy másik házastárs személyes használatára szolgálnak. Ez azonban nem jelenti azt, hogy ha egy vagyontárgyat kizárólag az egyik fél használ, az már ide sorolható.⁵²⁹ Az ítélezési gyakorlat szerint a személyes használatot az *általános felfogás* szerint kell megítélni, ugyanakkor nem tartoznak bele:

- a nem személyes jellegű, de kizárólag az egyik fél által használt dolgok (például számítógép, sportfelszerelés),
- személyes használatot szolgáló, de a felek jövedelmi viszonyaihoz képest kiemelkedően magas értékű vagyontárgyak (például nercbunda),
- a személyes használatot szolgáló, ugyanakkor befektetési céllal megszerzett vagyontárgyak (például briliáns fülbevaló),
- melyek rendeltetésükönél fogva kizárólag az egyik házastárs foglalkozásához, (például orvosi rendelő berendezései) sport vagy szabadidős tevékenységéhez kapcsolódnak.⁵³⁰

Fontos kiemelni, hogy a szokásos mérték meghatározásának alapja nem az általános közfelfogás, hanem a *házastársak jövedelmi-vagyoni viszonyai*.

f) A különvagyon forgatása, cserélődése főszabály szerint nem eredményez változást az alvagyonok között, az továbbra is megőrzi különvagyoni jellegét. A CsJK két esetet nevesít, még hozzá a különvagyon értékén történő szerzést, valamint a különvagyon helyébe lépő értéket (surrogatio). A bírói gyakorlat ma már egységes álláspontja⁵³¹ szerint mindkét esetben különbséget kell tenni aszerint, hogy a különvagyon cserélődéséből előállt érték vagy vagyontárgy az

⁵²⁸ Lásd részletesebben: CSÚRI (2016) 100.o.

⁵²⁹ BARZÓ (2017) 131.o.

⁵³⁰ CSÚRI (2016) 102.o.

⁵³¹ A Csjt. előtti bírói gyakorlat megszorítóan értelmezte a surrogatit. A különvagyon tárgyának más dolgokra történő kicserélését csak akkor ismerte el helyébe lépésnek, ha a kicserélést - közvetlenül pénzben való átcserelés közbeiktatása nélkül - hajtották végre. Szintén eltérő volt az ítékezés sokáig akkor is, amikor az alvagyon vegyüléséből történt az újabb vagyontárgy megszerzése. Lásd részletesen: SZIGLIGETI (1959) 98.-108.o.

eredeti különvagyonnal *egyenértékű* vagy attól *eltér*. Amennyiben az új vagyonelem értéke kisebb vagy megegyezik az eredeti különvagyonnal úgy az értelemszerűen a házastárs különvagyonát képezi a továbbiakban is.⁵³² Amennyiben azonban olyan nagyobb értékű vagyontárgyba fekteti be a házastárs a különvagyonát, amelynek megszerzéséhez a közös vagyon vagy a másik házastárs különvagyonra szükséges, akkor a különvagyon továbbra sem veszik el, hanem attól függően kerül a közös vagy különvagyonba, hogy a ráfordítás nagyobb része melyik alvagyonból valósult meg.⁵³³ Mindazonáltal a kisebb értékben felhasznált alvagyon befektetését pedig ilyenkor megtérítési igény útján lehet érvényesíteni. Fontos megjegyezni, hogy a CsJK is tesz kivételt, hiszen a házastárs különvagyonát képező, mindennapi életvitelt szolgáló, szokásos mértékű berendezési és felszerelési tárgyak helyébe lépő vagyontárgy ötévi házassági életközösség után a felek közös vagyonába tartozik.⁵³⁴

A különvagyonnak azonban nem csak az aktív, hanem a passzív oldalát is meghatározza a jogszabály, amit különadósságnak nevez a jogirodalom. A *különadósság* a házastársi vagyonközösségben élő házastársaknak az a tartozása, amelyért a másik házastárs nem felel még a közös vagyontól ráeső rész erejéig sem. Az a házastárs azonban, akihez a különadósság tartozik, a teljes különvagyonával és a közös vagyontól ráeső rész erejéig felelni köteles.⁵³⁵ A különadósságokat a CsJK a korábbiakkal ellentétben nevesíti is. Ide tartoznak egyrészt az *életközösség megkezdése előtt* keletkezett tartozások, ahol az aktívákhoz hasonlóan a *jogcím keletkezése*, és nem az esedékesség a meghatározó. Egyetlen kivételt tesz csupán a jogszabály, méghozzá a törvényen alapuló tartás esetét, amely a jogcím keletkezésétől függetlenül a felek közös vagyonát terheli.⁵³⁶ Különadósság lesz a *különvagyon minden terhe*, valamint a különadósság kamata is, függetlenül attól, hogy az életközösség alatt keletkezett vagy sem.⁵³⁷ Ezt meghaladón a különadóssághoz tartozik az *életközösség fennállása alatt keletkezett* olyan tartozás:

⁵³² EBH 2005.1960.

⁵³³ CSÚRI (2016) 105-106.o.

⁵³⁴ Ptk. 4:38. § (3) bekezdés

⁵³⁵ SZIGLIGETI (1959) 122.o.

Előfordulhat olyan helyzet, hogy a különadósságok mindkét házastársat terhelik jogi természetük szerint (például amikor mindkét házastárs végintézkedés útján örököl az örökgyótól). Ekkor is azonban a kapcsolódó teher, kötelezettség a különvagyonukat terheli, ugyanakkor kifelé, a hitelezővel szemben a teljes vagyonukkal felelnek, hiszen mindketten a különvagyonukkal és a közös vagyontól rájuk eső részzel felelnek, ami ez esetben a teljes vagyonukat jelenti. – SZIGLIGETI (1959) 122.o. és CSÚRI (2016) 108.o.

⁵³⁶ CSÚRI (2016) 111.o.

⁵³⁷ CSÚRI (2016) 112.o.

- amely a különvagyon megszerzésével vagy fenntartásával jár együtt, kivéve a különvagyon hasznának megszerzésével járó kiadásokat és a házastársak által közösen használt vagyontárgyak fenntartásával járó költségeket,
- amely a házastárs különvagyonára vonatkozó rendelkezési joggyakorlásból eredő kötelezettség,
- amelyet a házastárs a közös vagyon terhére a másik házastárs beleegyezése nélkül ingyenesen vállalt,
- amelyet a házastárs jogellenes és szándékos vagy súlyosan gondatlan magatartásával okozott, feltéve, hogy a tartozás a másik házastárs gazdagodását meghaladja.⁵³⁸

Az alvagyonok elkülönítése a gyakorlatban azonban nem valósul meg ennyire szélsőséges formában, ugyanis a házastársak az együttélésük alatt gyakran vegyítik ezeket. Ami miatt azonban a rendszer a vagyonösszesítéshez közelít, az a jogalkotó által biztosított vélelmekben követhető nyomon. A CsJK ugyanis a vagyonelemeknek (legyen az aktívum, vagy passzívum) a közös vagyonhoz tartozását vélelemez és az azt vitató félre bízza a különvagyoni jelleg bizonyításának lehetőségét. Az első *vélelem* alapján a házastársak közös vagyonába tartozónak kell tekinteni minden olyan vagyontárgyat, amely az életközösség fennállása alatt a házastársak vagyonában van.⁵³⁹ A másik az adósságokhoz kapcsolódó *vélelem*, miszerint a vagyonközösség fennállása alatt a közös vagyonra vagy valamelyik házastárs különvagyonára fordított kiadásokat, teljesített kötelezettségeket a közös vagyonból teljesítettnek kell tekinteni.⁵⁴⁰

A házastársi vagyonközösséghez tartozó vagyonelemek birtoklása, használata és kezelése

A vagyonközösséghez tartozó vagyontárgyak *birtoklása, használata és kezelése* főszabály szerint mindkét házastársat megilleti, ami megvalósulhat akár együttes joggyakorlás által, vagy akár külön-külön is.⁵⁴¹ Ez a használati és kezelési jog eltér azonban a polgári jog általános szabályaitól, hiszen elviekben osztatlanul illeti meg a házastársakat, ami alapján a másik fél használatába bocsátott vagyon saját tulajdoni

⁵³⁸ Ptk. 4:39. § (3) bekezdés

⁵³⁹ Ptk. 4:40. § (1) bekezdés

⁵⁴⁰ Ptk. 4:40. § (2) bekezdés

⁵⁴¹ BARZÓ (2017) 135.o.

hányadot meghaladó használatáért semmilyen ellentételezés nem kérhető.⁵⁴² Az egyetlen követelmény, hogy a vagyontárgy rendeltetésének megfelelően és a másik házastárs jogainak sérelme nélkül valósuljon meg a használat és kezelés. A rendelkezések időbeli hatálya a vagyonközösség idejére terjed ki, a vagyonközösség megszűnése és a közös vagyon megosztása közötti időszakban már nem a családjogi előírások, hanem a Ptk. közös tulajdonra vonatkozó szabályai az irányadóak. A CsJK a használat és kezelés általános szabályai között rögzíti még, hogy bármelyik házastárs kérheti, hogy a másik fél járuljon hozzá azokhoz az *intézkedésekhez*, amelyek a vagyonközösséghez tartozó tárgy megóvásához vagy fenntartásához szükségesek, viszont az állagmegóvás és állagfentartás fogalmát nem tisztázza.⁵⁴³ A használat és kezelés körében speciális szabályokkal találkozunk azonban két vagyonelem tekintetében. Az első a *házastárs foglalkozásához vagy egyéni vállalkozói tevékenységéhez*⁵⁴⁴ köthető vagyontárgyak köre, ami azért érdemel kiemélést, mert a foglalkozás gyakorlását vagy a vállalkozás működését bénítaná meg, ha a másik házastárs is használhatná ezen vagyontárgyakat.⁵⁴⁵ Ebben az esetben kizárólagos használatot biztosít a CsJK, viszont szükségessé teszi a másik házastárs hozzájárulását is ehhez.⁵⁴⁶ A másik vagyonelem a házastárs *egyéni cégben, szövetkezetben vagy gazdasági társaságban* meglévő *tagsági vagy részvényesi* joga. Ebben az esetben ugyanis a közös vagyomból fedezett vagyoni hozzájárulás a gazdasági társaság része lesz a társasági szabályok alapján, és elkülönül a házastársak közös vagyonától. Ilyenkor a családjogi és a társasági jogi szabályok erős kollíziója figyelhető meg, amit a jogalkotó a társasági jog javára old fel, amikor a másik házastárs hozzájárulása nélküli kizárólagos használati és kezelési jogot biztosít a tag-házastársnak. A CsJK azonban a házastársak belső jogviszonyában korlátot állít fel, ugyanis a házastárs az egyéni cég, szövetkezet vagy gazdasági társaság működéséről köteles tájékoztatni a másik házastársat.⁵⁴⁷

A házastársi vagyonközösséghez tartozó vagyonelemek feletti rendelkezési jog

⁵⁴² KÓRÓS (2005) 5.o.

⁵⁴³ Lásd részletesebben: BARZÓ (2017) 136.-137.o.

⁵⁴⁴ Fontos kiemelni, hogy az egyéni vállalkozói vagyon nem különül el a házastárs magánvagyonától, viszont élesen el kell választani ettől a tagsági jogokat gyakorló házastárs helyzetét. Lásd ehhez részletesebben: CSÚRI (2012) 75-96.o.

⁵⁴⁵ BARZÓ (2017) 138.o.

⁵⁴⁶ Ptk. 4:43. § (1) bekezdés – Hozzájárulásnak minősül már az is, ha a házastárs tud vagy tudnia kellett volna a foglalkozás gyakorlásáról, vagy az egyéni vállalkozói tevékenységről és azt nem kifogásolja.

⁵⁴⁷ BARZÓ (2017) 138.o.

Az utolsó kérdéskör a házastársi vagyontársaság rendszerbeli jellemzőit illetően a *rendelkezési jog* gyakorlása. Arra nézve, hogy mit is jelent a házastárs rendelkezési joga, nem találunk pontos definíciót, a meghatározás a jogirodalom produktuma, ugyanakkor egységes szemlélet alakult ki ezzel összefüggésben. Ez alapján megkülönböztetünk egy szűkebb értelemben vett rendelkezési jogot, mely a Ptk. 5:30.§-ában foglalt részjogosítványokat foglalja magában, így többek között a dolog birtokának, használatának, hasznosításának átengedését, a dolog biztosítékul adását vagy annak más módon történő megterhelését, átruházását. Ezzel szemben a rendelkezési jog tágabb fogalma már olyan ügyleteket is magába foglal, melyek nem tartoznak az előzőekben felsoroltak közé, mint például a közös vagyont érintő egyéb jogokról történő rendelkezés (akár egy követelés engedményezése, jogról való lemondás).⁵⁴⁸ A joggyakorlat azonban következetes maradt abban a kérdésben, hogy nem tekintette a házastársakra vonatkozó speciális rendelkezési jog alá esőnek azokat a kötelezettségvállalásokat, amelyek a közös vagyont érintik és a közös vagyonra nézve előnnyel járnak vagy károsodástól óvják meg azt, viszont nem jelentik annak átruházását, megterhelését, birtoklását stb.⁵⁴⁹

A jogalkotó a különvagyon tekintetében nem kívánja az önálló rendelkezést korlátozni, viszont a vagyoni szabályok meghatároznak néhány kötelezettséget, amelyet a házastársaknak a különvagyonuk terhére is teljesíteni kell. Ilyen:

- ha a közös vagyon nem fedezi a vagyontársasághoz tartozó tárgyak fenntartásával és kezelésével járó költségeket, a közös háztartás költségeit, valamint a házastársak és a közös gyermek megélhetéséhez és felneveléséhez szükséges kiadásokat, akkor ahhoz mindkét házastárs saját különvagyonából is köteles hozzájárulni e különvagyonok arányában,⁵⁵⁰
- a házastárs az életközösség fennállása alatt és annak megszűnésétől a lakás-használat rendezéséig nem rendelkezhet házastársa hozzájárulása nélkül a kizárólagos jogcíme alapján használt, a család otthonául szolgáló lakás sorsa felől oly módon, hogy azzal a házastársának vagy a lakásban lakó kiskorú gyermeknek a lakás-használatát hátrányosan érintené.⁵⁵¹

A közös vagyon tekintetében azonban számos speciális szabállyal találkozhatunk. A vagyontársaság fennállása alatt szükség van a házastársak *együttes döntésére*, amely megvalósulhat oly módon, hogy mindketten részt vesznek az adott ügyletben,

⁵⁴⁸ Lásd részletesebben: CSÚRI (2006) 334-338.o.

⁵⁴⁹ KÖRÖS (1995) 172.o.

⁵⁵⁰ Ha azonban csak az egyik házastársnak van különvagyona, akkor ő köteles ezeket a kiadásokat vállalni. - Ptk. 4:44. § (2) bekezdés

⁵⁵¹ Ptk. 4: 77. § (3) bekezdés

vagy akár úgy is, hogy csak egyikük bonyolítja le az ügyletkötést, a másik házastárs pedig hozzájárul ehhez. A beleegyezés nincs alakszerűséghez kötve, megtehető szóban, írásban vagy akár ráutaló magatartással is. Továbbra is irányadó az az ítélkezési gyakorlat, amely alapján a hozzájárulás megvalósulhat azáltal, ha a házastárs szóbeli vagy írásbeli nyilatkozatban kijelenti, hogy egyetért az ügyletkötéssel, azt nem ellenzi, esetlegesen – még ha nem is ő a szerződő fél – meghatalmazottként vagy képviselőként bekapcsolódik az ügyletbe vagy részt vesz a szerződést előkészítő tárgyalásokon stb. Ugyanakkor a hozzájárulás hiányára utalnak a felek közös érdekeivel és a közös vagyon rendeltetésével ellentétes célok (pl. a könnyelmű életmód céljára felvett kölcsön).⁵⁵²

A hozzájárulás folytonos biztosítása azonban gyakran elnehezíti a házastársak helyzetét a mindennapokban, amire tekintettel a jogalkotó – a korábbiakhoz hasonlóan, igaz némi tartalmi korrekció mellett – felállítja a házastárs rendelkezésébe történő beleegyezés vélelmét. A vélelmezett beleegyezés, ha törvény eltérően nem rendelkezik

- a vagyonközösség fennállása alatt kötött,
- közös vagyon terhére vállalt,
- visszterhes szerződések esetén alkalmazható,
- ha a szerződő harmadik személy nem tudott vagy nem kellett tudnia róla, hogy az ügyletben részt nem vevő házastárs az ügyletbe nem járult hozzá, azaz jóhiszemű volt.

Szigorúbb a CsJK szabályozása, ha a szerződést a mindennapi élet szokásos szükségleteinek fedezése, foglalkozás gyakorlása vagy egyéni vállalkozói tevékenység körében kötik. Ilyen esetekben ugyanis a vélelem csak akkor dőlhet meg, ha az ügyletben részt nem vevő házastárs kifejezetten a harmadik személy irányába tiltakozik. Ezen kívül a vélelmezett beleegyezés *nem alkalmazható* a házastársak közös tulajdonában lévő, a házastársi közös lakást magában foglaló ingatlan és az egyéni cég, gazdasági társaság vagy szövetkezet rendelkezésére bocsátott vagyoni hozzájárulás esetében.⁵⁵³ Ilyenkor ugyanis kizárólag a házastárs hozzájárulásával gyakorolható a rendelkezési jog.⁵⁵⁴

A vagyonközösség megszűnése és a közös vagyon megosztása közötti időszakra vonatkozóan *utalószabályt* alkalmaz a jogalkotó, méghozzá vissza a Ptk. 4:45. § főszabályára és csupán azon kivételeket rögzíti, amely esetekben célszerűségi,

⁵⁵² CsÚRI (2016) 149.-150.o.

⁵⁵³ CsÚRI (2016) 173-174.o.

⁵⁵⁴ Ptk. 4:48. §

gazdasági vagy a közös vagyon védelmét szolgáló okok miatt indokolt lehet az önálló rendelkezése a házastásnak.⁵⁵⁵

A CsJK az alábbi eseteket *nevesíti*, amikor is a házastárs a másik beleegyezése nélkül, önállóan:

- rendelkezhet a foglalkozásának gyakorlása vagy egyéni vállalkozói tevékenysége körében használt, illetve ezek céljára lekötött vagyontárgyakkal,
- rendelkezhet azokkal az ingó dolgokkal, amelyek a vagyontársaság megszűnését követően a házastársának egyetértésével kerültek a kizárólagos birtokába,
- vállalhat olyan kötelezettséget, amelyek a közös vagyontárgy megóvását, fenntartását, helyreállítását és értékállóságának biztosítását szolgálják,
- teljesítheti a közös vagyont terhelő tartozásokat oly módon, hogy a tartozás a közös vagyon számára nem válhat terhesebbé.⁵⁵⁶

A gyakorlatban számos olyan eset ismert, amikor a házastársak közül csak az egyik fél jár el az ügyletkötés során a másik tudta vagy beleegyezése nélkül, ami a rendelkezési jog szabályainak sérelmét idézi elő. Szintén gyakori, hogy a rendelkezési jog látszólag jogszerű gyakorlásával jogsérelmet idéznek elő a házastársak a velük ügyleti kapcsolatban álló harmadik személyeknek. A rendelkezési jog megsértése szorosan kapcsolódik az ügyletek hatálytalanságának kérdésköréhez, erre tekintettel a családi vagyoni szerződések hatálytalanságára vonatkozó fejezetben térek ki erre részletesen.

1.3.2. *A de facto élettársak közötti törvényes vagyoni jog*

A hatályos szabályozás eltérő megoldást kínál az élettársak vagyoni viszonyainak rendezésére, korábban ugyanis a házastársi vagyontársasághoz hasonló vagyontársasági megoldást alkalmazott az 1959-es Ptk. A jelenlegi szabályozás a házastársak vagyoni viszonyaihoz hasonlóan dualista szerkezetű. Az élettársak magánautonómiájának biztosítása érdekében a Ptk. elsőként a de facto élettársi vagyoni szerződés⁵⁵⁷ szabályait tisztázza, majd azt követően rendelkezik a törvényes vagyoni jogról.

⁵⁵⁵ KÖRÖS (2013/2) 102.o.

⁵⁵⁶ Ptk. 4:47. § (1) bekezdés

⁵⁵⁷ Megjegyzendő, hogy a de facto élettársak az 1959-es Ptk. alkalmazásakor is köthettek egymással vagyoni szerződést, ugyanakkor speciális szabályozás hiányában tisztán a kötelmi jog általános szabályai szerint kellett ezeket megítélni.

A Ptk. 6:516. § (1) bekezdésének értelmében, ha a de facto élettársak vagyoni szerződésükben eltérően nem rendelkeznek, együttélésük alatt *önálló vagyonszerzők*. Amennyiben azonban az életközösségük megszűnik, bármelyik élettárs követelheti a másiktól az együttélés alatt keletkezett *vagyonszaporulat* megosztását. E két rendelkezés látszólag könnyen értelmezhető, ugyanakkor a mögötte megbúvó tartalom nem mindig egyértelmű. A vagyonszaporulat meghatározása során az érintett bekezdés szolgálhat útmutatásul, miszerint nem számítható a vagyonszaporulathoz az a vagyon, amely a házastársak esetén különvagyonnak minősül. Ez alapján nem képezi a vagyonszaporulat részét:

- a de facto élettársi életközösség létrejöttekor meglévő vagyontárgy,
- a de facto élettárs által az életközösség ideje alatt örökölt vagy részére ajándékozott vagyontárgy, illetve ingyenes juttatás,
- a de facto élettárs személyét ért sérelemért kapott juttatás (sérelemdíj),
- a de facto élettárs személyes használatára szolgáló szokásos mértékű vagyontárgy,
- a különvagyon értékén szerzett vagyontárgy, illetve a különvagyon helyébe lépő érték.⁵⁵⁸

Mindezek alapján az a megállapítás tehető, hogy a jogalkotó a házastársak elkülönült vagyonából levonja magát a különvagyoni értéket, amelyhez azt a magyarázatot társítja, hogy *„az egyes vagyonrészek tekintetében nem indokolt különbséget tenni a házastársak és élettársak között.”*⁵⁵⁹ A különbségtétel ugyanakkor mégis indokolt lehet, hiszen a de facto élettársak önálló vagyonszerzői minősége azt jelenti, hogy *„együkük szerzése sem hat ki a másokra, egymás tartozásaiért nem felelnek.”*⁵⁶⁰

A különvagyon kapcsán a házastársak különvagyonára történő utalás nem feltétlenül megfelelő. Vannak ugyanis olyan, a házastársak közös vagyonába tartozó elemek, amelyek a de facto élettársak esetében értelmezési problémákat vetnek fel. Példaként említhető a különvagyon tiszta haszna vagy akár a Ptk. 4:38. § (3) bekezdésében szereplő kicserélt berendezési és felszerelési tárgyak. Ez utóbbi vagyonelemet ugyanis közös vagyonként nevesíti a törvény a házastársi vagyonközösség normái között, viszont a közös vagyon fogalma nem értelmezhető a de facto élettársak esetén.⁵⁶¹ Felmerül így a kérdés, hogy a vagyonszaporulatba tartozó vagyonelemek

⁵⁵⁸ BARZÓ (2017) 271.o.

⁵⁵⁹ Ptk. indokolása 487.o.

⁵⁶⁰ Ptk. indokolása 487.o.

⁵⁶¹ Ezen vagyonelemek kérdéskörére a közszerzeményi rendszer bemutatása kapcsán még részletesen kitérek.

szükségszerűen megegyeznek-e a házastársi vagyonszaporulatban szereplő közös vagyonnal?

A jogszabályhely többféle értelmezési lehetőséget is lehetővé tesz.

Tekintettel arra, hogy a jogalkotó utalószabály által oldja meg a kérdést, ennek megfelelően az első értelmezési irány azt feltételezné, hogy a vagyonszaporulat a házastársi vagyonszaporulatban megtalálható közös vagyontárgyaival azonosítható, hiszen maga a jogalkotó a különvagyoni körét zárja ki a vagyonszaporulat fogalmi köréből. A házastársi vagyonszaporulat szabályai szerint minden olyan vagyontárgy, amit a házastársak a házastársi vagyonszaporulat fennállása alatt akár közösen, akár külön szereznek a közös vagyontárgyat gyarapítják, kivéve amit a jogszabály külön vagyontárgyként tart számon.⁵⁶² E meghatározás törvényi vélelmet állít fel a vagyontárgy alvagyoni jellegét illetően, hiszen csak a különvagyoni jelleg bizonyításával kerülhet el, hogy az adott vagyontárgy közös vagyonnak számítson. Éppen ezért ebben a vagyonszaporulatban a közös szerzés vélelme az, ami elsősorban meghatározza a közös vagyoni körét, ez azonban pontosan magában hordozza azt a magyarázatot is, ami miatt az élettársak vagyoni körében lévő vagyonszaporulat lényege nem fér össze a közös vagyoni körével. Mivel ugyanis a házastársi közös vagyoni kör mellett törvényi vélelem szól, így a bíróságnak a vagyonszaporulatban a Polgári Perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény (a továbbiakban: Pp.) 266. § (3) bekezdése alapján azt hivatalból kell figyelembe vennie és valósnak kell elfogadnia ellenkező bizonyításig, ami ez esetben a különvagyoni jelleg bizonyítását jelenti. A de facto élettársak esetében azonban a contrario éppen azt rögzíti megállapításként a Ptk., hogy a felek az együttélésük alatt önálló vagyonszerzők. Ilyen esetben éppen ezért nem a Pp. 266. § (3) bekezdése, hanem a 265. § (1) bekezdés az irányadó, miszerint a törvény eltérő rendelkezése hiányában a perben jelentős tényeket annak a félnek kell bizonyítania, akinek érdekében áll, hogy azokat a bíróság valósnak fogadja el. Ez a bizonyítási érdek a de facto élettársak vagyonszaporulatban megköveteli, hogy az adott élettárs – érdekének megfelelően – a vagyontárgy különvagyoni jellegét, vagy a vagyonszaporulathoz tartozását maga bizonyítsa. Ez azonban felveti azt a kérdést, hogy bizonyítás hiányában melyik alvagyoni körbe kell sorolni a vagyontárgyat. Álláspontom szerint itt a házastársak szabályozásától eltérően a különvagyoni jelleg dominál, ugyanis ha az egyik de facto élettárs azt állítja, hogy a vagyontárgy az ő különvagyoni, de nem bizonyítja, ugyanakkor a másik fél sem vitatja ezt a tényt, vagy nem tudja az ellenkezőjét bizonyítani, akkor az különvagyonnak minősül.

⁵⁶² Ptk. 4:37. § (1) és (4) bekezdés

A második irány a közszerzeményi rendszer Ptk.-beli szabályozásába kapaszkodik, a jogirodalom is szereti a de facto élettársi vagyoni jogot sajátos közszerzeményi rendszernek titulálni. A közszerzemény fogalmát meg is találjuk a Ptk.-ban, ez alapján a közszerzemény az a tiszta vagyoni érték, amely a félnek az életközösség megszűnésekor meglévő vagyonában a feleket terhelő adósság ráeső részének és a különvagyónának a levonása után fennmarad.⁵⁶³ E rendszer sajátossága, hogy a házastársak – akik házassági vagyoni szerződésükben e rendszer alkalmazását kötik ki – az együttélésük ideje alatt szintén önálló vagyonszerzők, és az életközösségük megszűnésekor igényelhetik a rájuk eső közszerzeményi rész kiadását. Eddig tényleg azt mondhatjuk, hogy a közszerzeményi rendszer sok hasonlóságot mutat a de facto élettársak vagyoni viszonyaival, ugyanakkor a legfőbb eltérés a Ptk. 4:69. § (3) bekezdésében fedezhető fel. Itt ugyanis törvényi vélelmet állít fel a jogalkotó mellett, hogy a házastársak életközösségének megszűnésekor meglévő vagyonáról – ellenkező bizonyításáig – vélelmeznünk kell, hogy az a közszerzemény részét képezi. E törvényi vélelem egyértelművé teszi, hogy egy közszerzeményi vagyoni perben is a Pp. 266. § (3) bekezdése szerinti bizonyítás érvényesül, vagyis ebben az esetben minden vagyontárgy, amiről a fél nem tudja bizonyítani, hogy a különvagyónához tartozik, az a közszerzemény részét képezi, hasonlóan a házastársi vagyoni közösséghez. Ez utóbbi rendszerhez képest ugyanakkor fontos különbség, hogy a közszerzeménynek nem képezi részét a passzív vagyon, azaz a feleket terhelő adósságok köre.⁵⁶⁴ Emellett azt is látnunk kell, hogy a közszerzeményi rendszer és a de facto élettársi vagyoni jogi rendszer közötti legfontosabb kapocs a jogalkotó által elhelyezett utalószabályokban rejlik ugyanakkor a törvényi vélelemre már nem terjed ki az utalószabály hatálya.⁵⁶⁵ Mindezek alapján úgy gondolom, hogy a közszerzeményi rendszer sem lehet megfelelő kiindulópont a vagyonszaporulat meghatározásához.

A harmadik értelmezési irányt Nyíróné Dr. Kiss Ildikó kúriai bírő vetette fel, aki egy nemrégiben megjelent tanulmányában megkísérelte meghatározni a vagyonszaporulat lényegét gyakorlati aspektusból.⁵⁶⁶ Arra az álláspontra helyezkedik, hogy a korábbi bírői gyakorlat az eltérő jogszabályi környezet miatt csak részben alkalmazható, amely gondolattal magam is egyet tudok érteni, hiszen a közreműködési arányok tekintetében például mindenképpen fontos lesz a korábbi gyakorlat. Folytatva megállapításait a vagyonszaporulat lényegét úgy határozza meg, hogy az nem más, mint az élettársi kapcsolat tartama alatt bekövetkezett vagyongyarapodás Ptk. 4:38.

⁵⁶³ Ptk. 4:69. § (2) bekezdés

⁵⁶⁴ Vesd össze Ptk. 4:69., § (2) bekezdés

⁵⁶⁵ Vesd össze 6:516. § (4) bekezdés

⁵⁶⁶ Kiss (2021) 37-44.o.

§ (1) bekezdés a)-f) pontjában meghatározott különvagyonnal csökkentett értéke.⁵⁶⁷ Ez a meghatározás álláspontom szerint közelebb áll a házastársi vagyonszaporulatban megjelenő közös vagyon fogalmához, amit a korábbiakban már részletesen kommentáltam. Ami újdonság benne, az a vagyongyarapodás kifejezés használata, amely utalhat arra is, hogy csak a vagyonnövekedés tekinthető vagyonszaporulatnak, ugyanakkor maga a tanulmány is utal rá több helyen, hogy a vagyonszaporulatnak a passzív vagyon, azaz az adósságok, kötelezettségek is a részét képezik. Sok érv szól a tanulmányban meghatározott fogalom mellett, ugyanakkor a továbbiakban szeretnék rámutatni arra, hogy melyek azok, amelyek éppen az ellenkezőjét bizonyítják.

Mindezek alapján jómagam egy negyedik irányvonallal állnék elő, úgy vélem ugyanis, hogy a de facto élettársak új vagyonszaporulat szabályozásának egyértelműen a saját, egyéni vagyon védelme a célja és nem az, hogy a felek kapcsolatából eredő összetartozást vagy szolidaritást kifejezze. Ezen jellemzők ugyanis magának a kapcsolatnak a sajátosságai, a vagyonszaporulat kérdéseiben inkább a függetlenség biztosítása a cél. Álláspontom szerint éppen ezért nem adott a jogalkotó sem konkrét meghatározást a vagyonszaporulat tekintetében. A rendszer lényege, miszerint a felek az élettársi kapcsolat ideje alatt önálló vagyonszerzők, számomra egyértelművé teszi, hogy vagyonszaporulat – legyen az akár aktív vagyon vagy passzív vagyon – kizárólag olyan szerzési ügyletekből keletkezhet, amelyben az élettársak mindegyike aktívan, ügyletkötő félként részt vesz vagy érintett. Éppen ezért az ilyen vagyonszaporulatban a felek bizonyításának kiemelt jelentősége lesz, ugyanis az érdekelt fél áll, hogy az adott vagyontárgy vagyonszaporulatba tartozását tudja-e bizonyítani vagy sem.

Fontos annak kiemelése is, hogy a de facto élettársak esetén nem beszélhetünk klaszikus alvagyonokról. A vagyonszaporulat miatt ugyanis mind a de facto élettársak belső jogviszonyában, mind a külső jogviszonyban két élesen elkülönült vagyontömegekről beszélhetünk, az egyik de facto élettárs önálló vagyonáról, valamint a másik de facto élettárs önálló vagyonáról. Ezek a vagyontömegek pedig a de facto élettársak belső viszonyában két további részre bonthatóak: a de facto élettárs *különvagyona*,⁵⁶⁸ valamint a de facto élettárs *vagyonszaporulatára*⁵⁶⁹, amelyre nézve a felek egymással szemben kötelmi igényt támaszthatnak. Ebből adódóan a vagyonszaporulat rendezése során a vagyonszaporulatot megosztani kérő fél számára a

⁵⁶⁷ Kiss (2021) 38.o.

⁵⁶⁸ A Ptk. 6:515. § (1) bekezdés utalószabálya alapján minden olyan vagyontárgy, legyen az aktív vagy passzívum, amit a házastársak esetén különvagyonnak minősül.

⁵⁶⁹ Ilyen tipikusan a de facto élettárs munkabére, jövedelme, megbízási díja stb., illetve mindaz, ami ezen vagyonelemek helyébe lép.

vagyonszaporulatba tartozás, míg az ellenérdekű fél esetében a különvagyoni jelleg bizonyítása bír majd jelentőséggel.

A Ptk. 6:516. § alapján az életközösség megszűnése esetén bármelyik élettárs követelheti a másiktól az együttélés alatt keletkezett vagyonszaporulat megosztását. Amennyiben tehát a de facto élettársak között megszűnik az életközösség, szükségessé válik a vagyoni viszonyaik rendezése. Az előzőekben kifejtettek alapján talán egyszerűnek tűnhet a vagyonszaporulat megállapítása és szétosztása a felek között, ugyanakkor a szakaszban szereplő további rendelkezések ismét bonyodalmat okoznak. Az 1959-es Ptk.-hoz hasonlóan ugyanis itt is megjelennek bizonyos korrekciós tételek a vagyonrendezés kapcsán, amelyek a vagyonszaporulat értékét befolyásolhatják. A 6:516 § (2) bekezdése rögzíti, hogy a háztartásban, a gyermeknevelésben, valamint a másik élettárs vállalkozásában végzett munka a szerzésben való közreműködésnek minősül. Ennek értelmében a vagyonrendezés során a bíróságoknak ezeket a körülményeket is – mint egyfajta kompenzációs elemet – értékelnie kell és valamilyen módon be kell építenie az elszámolásba. Erre csak egy lehetőség adódik: a közreműködés arányába számítja bele az ítélező testület ezeket a tevékenységeket, ami által a szerzési arány változna a felek között. Ebben a fajta elszámolásban megjelenik azon jogalkotói elvárás is, hogy a de facto élettársak közötti „*együttműködési és támogatási kötelezettség*” megfelelő értékelést nyerjen. *Barzó Tímea* ezt meghaladóan a méltányos vagyonrendezés és a gyengébb fél érdekének alapelvi szintű védelmének „*tettenéréseként*”⁵⁷⁰ azonosítja ezt a szakaszt. E gondolat kapcsán felvetődik a kérdés, hogy a fentebb említett alapelvek ténylegesen alkalmazhatóak a de facto élettársi vagyonrendezés során? Álláspontom szerint a de facto élettársi kapcsolat – bár rendszertani szempontból máshol került elhelyezésre – családjogi jogviszony, amit alátámaszt többek között a jogviszony jellege, a szabályozás módszerének hasonlósága, valamint az a tény is, hogy a jogalkotó családjogi joghatásokat is fűz a de facto élettársak kapcsolatához. Emellett fontos érvnek tartom azt is, hogy a de facto élettársak a szociológiai értelemben vett család meghatározásának is részét képezik.

A jogalkotó a vagyonszaporulat jogviszonyra vonatkozóan a de facto élettársak tételes joganyagában helyezi el a méltányosság alkalmazásának lehetőségét, amikor kimondja, hogy „*ha a szerzésben való közreműködés aránya nem állapítható meg, azt egyenlőnek kell tekinteni, kivéve, ha ez bármelyik élettársra nézve méltánytalan vagyoni hátrányt jelentene.*”⁵⁷¹ *Csehi Zoltán* szerint a norma arra utal, hogy az együttélés terheinek viselését a bíróságoknak alaposan vizsgálni kell, és ezen teherviselés

⁵⁷⁰ BARZÓ (2017) 271.o.

⁵⁷¹ Ptk. 6:516. § (3) bekezdés

tényleges adatai szerint lehet csak dönteni a vagyoni jogi igényekről.⁵⁷² Kiemelendő még, hogy a méltányosság és a gyengébb fél védelme nem csak a tételes szabályokban kap szerepet, hanem a CsJK elejére helyezve valamennyi családjogi jogviszonyra irányadó. A de facto élettársi vagyoni jogban pedig kizárólag a vagyoni megosztás során juthat szerephez, és mivel a jogalkotó a vagyonszaporulat megosztása kapcsán a házastársi közös vagyoni megosztásának szabályaira utal végső soron, így az abban foglaltakkal összhangban a méltányosság és a gyengébb fél védelme is figyelembe vehető a de facto élettársak vagyoni viszonyainak rendezésekor.⁵⁷³

A de facto élettársak a vagyonszaporulatból közreműködésük arányában részesülnek, melynek bizonyítása kiemelt fontosságú lesz a vagyoni perekben. A vagyonszerzés tényének, valamint a fentebb kifejtettek tekintetével az aktív közreműködésnek a bizonyítása jut ugyanis szerephez, ugyanakkor a korrekciós tételek alapjául szolgáló körülmények igazolása és értéké történő transzformálása jelenti majd az igazi kihívást. Kiemelt fontosságúak lesznek az okirati bizonyítékok, valamint a közhiteles nyilvántartásokban szereplő tények, hiszen a vagyonszerzésben való aktív részvételt elsősorban ezek lesznek képesek igazolni.

A Ptk. további előírásai alapján a vagyonszaporulat de facto élettársra eső részét főszabály szerint természetben kell kiadni, ami ismételten csak méltányossági és praktikussági szempontokat tükröz,⁵⁷⁴ ugyanakkor felveti az igény dologi jogi jellegét. Nem kizárt azonban annak a lehetősége, hogy a de facto élettárs pénzbeli kiadást kérjen, ami viszont egyértelműen kötelmi igény.

A Ptk. 6:516. § (4) bekezdése a vagyonszaporulat megosztásához, illetve a de facto élettársat a vagyonszaporulatból megillető részesedés védelméhez kapcsolódó rendelkezéseket fogalmaz meg, ami a rendelkezési jog korlátjaként is értelmezhető. A hatályos magyar jog nem tartalmaz ugyanis előírást a de facto élettársak vagyona feletti rendelkezési jogra vonatkozóan, viszont az önálló vagyonszerzésből az következik, hogy az élettárs teljes egészében önállóan kezeli saját elkülönült vagyont, azaz afelett önállóan rendelkezik. A Ptk. szerint „*a tulajdonost tulajdonjogának tárgyán teljes és kizárólagos jogi hatalom illeti meg,*”⁵⁷⁵ amely magában foglalja többek között a birtoklást, a használatot és a szabad rendelkezési jogot. Ez alapján a de facto élettárs az életközösség ideje alatt szabadon dönthet elkülönült vagyona sorsa felől. A dologi jogi értelemben közösen szerzett vagyoni esetén az önálló rendelkezési jog leredukálódik azonban a megszerzett tulajdoni hányadra. A közös tulajdon egésze

⁵⁷² CSEHI (2015) 36.o.

⁵⁷³ Vesd össze: BARZÓ (2017) 171.-173.o. és BARZÓ (2017/2) 63-72.o.

⁵⁷⁴ Ptk. 6:516. § (2) bekezdés

⁵⁷⁵ Ptk. 5:13. § (1) bekezdés

feletti rendelkezés azonban már csak a de facto élettársak közös döntésének eredménye lehet.⁵⁷⁶

Ez a fajta önálló rendelkezési joggyakorlás azonban a gyakorlatban súlyos visszaélésekhez vezethet, amelyeknek a visszaszorítása érdekében teszi lehetővé a jogalkotó a de facto élettársat a vagyonszaporulatból megillető részesedés megállapítását már az életközösség fennállása alatt is a következő feltételek fennállása esetén:

- a másik élettárs adósságot halmozott fel,
- melyről a vagyonszaporulat megállapítását kérő fél nem tudott, és
- az adósság olyan mértékű, hogy meghaladja az élettárs részesedésének értékét.⁵⁷⁷

Az igényérvényesítéskor megállapított részesedés erejéig biztosíték követelhető. Felmerül azonban a kérdés, hogy a részesedés megállapításával megszűnik-e a de facto élettársak közötti törvényes vagyonszaporulat, vagy sem. A legvalószínűbb, hogy nem, hiszen a vonatkozó szakasz több alternatívát kínál a feleknek, amelyből egyértelműen az következik, hogy a de facto élettárs döntésén és kereseti kérelmén múlik ennek eldöntése.⁵⁷⁸ Ha ugyanis kizárólag a biztosítékadásra irányul a kereset, abból nem egyértelmű a fél azon szándéka, hogy a vagyoni viszonyok minden formáját meg kívánja-e szüntetni a másik élettárral szemben. További kérdésként merül fel, hogy a biztosítékadást követően fennmaradó törvényes vagyonszaporulat esetében a későbbiekben kérhető-e a biztosíték felemelése vagy esetleges csökkentése a *clausula rebus sic stantibus* elve alapján, ha az élettárs továbbra is pazarlóan kezeli a vagyont, vagy időközben jelentős vagyongyarapodás következett be nála. A válasz erre a kérdésre az lehet, hogy a bíróság döntését követően (azaz a jövőben) szerzett vagyontárgyak tekintetében helye lehet újabb biztosítékadásnak, vagy a biztosíték csökkentésének mindaddig, amíg a törvényes vagyonszaporulat meg nem szűnik a felek között. A rendelkezést azonban az teszi még kifogásolhatóvá, hogy az élettárs nyilvánvalóan akkor fog tudomást szerezni az adósságokról és akkor fogja igényét érvényesíteni, amikor már nem lesz biztosítékkul adható olyan vagyontárgy, ami ne lenne a hitelező követelésének fedezete. A norma által megteremtett jogi védelem ezáltal ellehetetlenül. Másfelől a bizonyítási teher a részesedést biztosítani kívánó élettársat fogja terhelni mind az adósság fennállását, mind

⁵⁷⁶ A Ptk. 5:78. § (2) bekezdése szerint a tulajdonostársak egyhangú határozata szükséges az egész dolog feletti tulajdonjog átruházásához, az egész dolog megterheléséhez vagy az egész dologra kiterjedő kötelezettségvállaláshoz.

⁵⁷⁷ Ptk. 4:70. §

⁵⁷⁸ Vesd össze: BARZÓ-KRISTON (2018) 33-34.o.

annak összecszerűségét illetően, ami ismételten nehéz helyzetbe hozza ezt a felet, hiszen az adós élettárs valószínűleg nem lesz ebben a másik élettárs segítségére.⁵⁷⁹

A másik felkínált alternatíva némi nehézséget jelent az értelmezés szempontjából, ugyanis a 6:516. § (4) bekezdése a házastársak között vagyoni jogi szerződésben kiköthető közszerzeményi rendszer védelmi szabályaira utal vissza. E szakasz szerint a közszerzemény biztosításának másik módja a biztosítékkadás mellett a vagyoni jogi szerződés bíróság általi megszüntetésének lehetősége. Tekintettel arra, hogy a de facto élettársak között törvényes vagyoni jogi szabályok és nem vagyoni jogi szerződésből eredő előírások állnak fenn, így értelemszerűen a bíróság a törvényi előírásokat nem szüntetheti meg.

A részesedés védelmének biztosítása azonban másképp is elérhető. Figyelembe véve azt a tényt, hogy maga a de facto élettársi kapcsolat a felek között fennálló szerződéses viszonyt felel meg, így a törvényes vagyoni jogi szabályozás értelmezhető a felek közötti jogszabály által biztosított diszpozitív szerződési feltételnek. A diszpozitivitást alátámasztja az a tény is, hogy a de facto élettársak vagyoni jogi szerződésben ettől eltérhetnek, és csak ennek hiányában alkalmazhatóak a törvényes vagyoni jog normái.⁵⁸⁰

Míndez alapján pedig, mint szerződéses feltételre, alkalmazhatóak a Ptk. szerződés-módosítási előírásai. Az érintettek között fennálló jogviszony tehát a felek által (a de facto élettársak esetében vagyoni jogi szerződés útján), míg konszenzus hiányában bírói úton is módosítható. A Ptk. 6:192. § szerint ugyanis a tartós jogviszonyokba lehetőség van arra, hogy a megváltozott körülményekre tekintettel a bíróság módosítsa a felek szerződéses viszonyát, feltéve, hogy a szerződés megkötését követően fellépő körülményváltozás valamelyik fél lényeges jogi érdekét sérti. Kizárt azonban a bírói szerződés-módosítás, ha

- a körülmények megváltozásának lehetősége előrelátható volt a megkötés pillanatában,
- a körülményváltozást a módosítást kérő fél maga idézte elő,
- illetve, ha a körülmények változása az érintettek rendes üzleti kockázatának körébe tartozik.⁵⁸¹

⁵⁷⁹ BARZÓ (2017) 216. o.

⁵⁸⁰ „Ha élettársi vagyoni jogi szerződés eltérően nem rendelkezik...” – mondja a Ptk. 6:516. § (1) bekezdése

⁵⁸¹ Klasszikusan ilyen lehet például a kereslet-kínálati viszonyok változása. - LESZKOVEN (2015/2) 326-327. o.

A de facto élettársat a vagyonszaporulatból megillető részesedésének veszélyeztetése megfelel valamennyi, a Ptk. által támasztott feltételnek, így a bíróságnak lehetősége van a törvényes vagyoni rendszer módosítására és ennek eredményeképp ilyen módon elrendelheti a tiszta vagyonekülönítés alkalmazását az életközösség fennállásának további időtartamára.

Ez azonban nem sértheti azon harmadik személyek jogát, akiknek a követelése korábban keletkezett, hiszen az fedezetelvonást valósítana meg.⁵⁸²

2. A családi vagyoni szerződésben kiköthető hazai vagyoni rendszerek

2.1. A közszerzeményi rendszer

A jogalkotó a 2013. évi V. törvény hatályba lépésével nemcsak a magánjogi kódex részévé tette a családjog szabályozását, hanem a vagyoni jog területén is jelentős változásokat eszközölt. Ennek okát Weiss Emilia abban látta, hogy a régi szabályozás „a tulajdoni viszonyok mai alakulása mellett, a gazdasági élet, az üzleti élet mai viszonyai között mégsem kielégítőek már.”⁵⁸³ A változtatások eredménye – többek között – a családi vagyoni szerződésekben és azon belül is elsősorban a házassági vagyoni szerződésben⁵⁸⁴ alkalmazható alternatív vagyoni rendszerek törvényi szintű részletszabályainak megalkotása volt, amelyben leporolásra és némileg átalakításra került a közszerzeményi rendszer.

Mielőtt a konkrét normaszöveg elemzésébe kezdenék, szükséges kitérni arra, hogy melyek azok a markáns jegyek, amelyek megkülönböztetik a közszerzemény intézményét a házastársak közötti törvényes vagyoni rendszerben található házastársi vagyoni közösségtől:

- a) A vagyoni közösség alapgondolata, hogy a *házastársak egységes gazdasági közösséget alkotnak*, míg közszerzemény esetén a cél az, hogy a felek *vagyoni önállóságukat megőrizzék*.
- b) A házastársi vagyoni közösség során minden olyan vagyontárgy a közös vagyoni részét képezi, amit a házastársak akár külön-külön, akár közösen

⁵⁸² BARZÓ (2014) 107-108. o.

⁵⁸³ WEISS (2007) 6.o.

⁵⁸⁴ A közszerzeményi rendszer és a vagyonekülönítési rendszer ugyanis rendszertanilag a házassági vagyoni szerződésekre vonatkozó normák között található, viszont az utalószabályok alapján a többi szerződéses jogviszonyra is alkalmazni lehet.

szereztek az életközösség fennállása alatt, kivéve a házastársak különvagyónát. Ebbe beletartoznak *mind az aktívák*, mind pedig a házastársak *közös adósságai*. A közszerzemény ezzel szemben *csak aktívákat* foglalhat magába, hiszen a Ptk. rögzíti, hogy a házastársak adósságának az adott házastársra eső része nem számítható hozzá a közszerzeményhez.⁵⁸⁵

- c) A házastársi vagyonközösség alapján megszerzett vagyon a házastársak *osztatlan közös tulajdonát* képezi, dologi hatályú igényt teremt, a házastársak tulajdonjogának keletkezése pedig a szerzés pillanatában bekövetkezik. Ezzel szemben a közszerzemény az életközösség megszűnésekor realizálódik, addig csak „*lebeg*” a házastársak vagyona felett, illetve a közszerzemény megosztására irányuló igény kötelmi igény.
- d) A közös vagyon feletti rendelkezés csak a házastársak együttes döntésén, illetve tényleges vagy vélelmezett *hozzájárulásán* alapulhat és ezért kölcsönösen felelnek mind a közösen, mind pedig a külön-külön vállalt kötelezettségekért. Ezzel szemben a közszerzemény esetén a házastársakat *önálló rendelkezési jog* illeti meg, s ebből kifolyólag egymás tartozásaiért nem terheli őket felelősség.
- e) A közös vagyon *védelme* sokkal inkább érvényesül a Ptk.-ban: hiszen vélelmezni kell, hogy a házassági életközösség megszűnésekor meglévő vagyon szerzése a házassági vagyonközösség alatt történt, továbbá vélelmezni kell azt is, hogy a házassági vagyonközösség alatt szerzett vagyon teljes egészében közös vagyon. Közszerzemény esetén a jogi védelem alacsonyabb szintű, maga a jogszabály is csak a házastárs pazarló rendelkezésével szemben nyújt védelmet a másik házastársnak, ugyanakkor a jogalkotó a közszerzemény vonatkozásában vélelmezi, hogy az életközösség megszűnésekor meglévő vagyontárgy a közszerzemény részét képezi.⁵⁸⁶

A hatályos szabályozás az *értéktöbbleti elven alapuló rendszert* követi.⁵⁸⁷ Rögzíti, hogy a felek az életközösség fennállása alatt vagyonekülönítésben élnek, és mindazon vagyonelem kiadását, ami a vagyonukban közszerzeménynek minősül, csak az életközösség megszűnése után lehet követelni.⁵⁸⁸

A rendelkezés értelmezése és gyakorlati alkalmazása számos kérdést vet fel. A vagyonekülönítés lényege ugyanis abban áll, hogy a felek között *nem jöhet létre vagyonközösség*, csak a felek önálló vagyonáról beszélhetünk még akkor is, ha az

⁵⁸⁵ Ptk. 4:69. § (2) bekezdés – ez azonban nem jelenti azt, hogy a közszerzemény esetében utóbb ne kerülhetnének elszámolásra a passzívumok.

⁵⁸⁶ Ptk. 4:69. § (3) bekezdés

⁵⁸⁷ Lásd még: HEGEDŰS (2015)

⁵⁸⁸ Ptk. 4:69. § (1) bekezdés

esetleges szerzés közösen történt. A közös szerzés ilyen esetekben kizárólag az ügyletben megvalósuló közös részvétel útján valósulhat meg, a fél önálló szerzése nincs hatással a másik partnerre. A közös szerzés így közös tulajdont keletkeztet a felek között, amelyre viszont már nem a családjogi normák lesznek irányadóak, hanem a dologi jogi értelemben vett közös tulajdon szabályai.⁵⁸⁹ Mindezt figyelembe véve, leszögezhető, hogy a közszerzeményi rendszerben családjogi értelemben – de hasonlóan a de facto élettársak törvényes vagyoni jogához – két alvagyon: *az egyik fél vagyonát*, valamint a *másik fél vagyonát* különböztethetjük meg. Az adott fél vagyonát ugyanakkor további három részre bonthatjuk:

- részét képezi egyfelől a különvagyon, amelynek meghatározása a házastársi vagyonszövetségben megjelenő különvagyonra vonatkozó rendelkezések alapján történik,⁵⁹⁰
- beletartozik ugyanakkor maga a közszerzemény, amelyet a jogalkotó azzal a *tiszta vagyoni értékkel* azonosít, amely a feleknek az életközösség megszűnésekor meglévő vagyonában az őket terhelő adósság ráeső részének és a különvagyonának a levonása után fennmarad,⁵⁹¹
- végül pedig beletartoznak az előző két kategóriába nem sorolható egyéb vagyonelemek (főképp az adósságok, hiszen azok a közszerzemény fogalmi meghatározása alapján nem képezhetik annak részét).

A közszerzeménybe tartozó vagyonelemek számításánál azonban tágabban szükséges értelmezni a különvagyon fogalmát annál, mint amit a házastársi vagyonszövetség esetében a törvény előír. Egy példával élve, a Ptk. 4: 38. § (3) bekezdésben szereplő, különvagyonhoz tartozó mindennapi közös életvitelt szolgáló, szokásos mértékű berendezési és felszerelési tárgy cserélődése esetén nem olyan egyértelmű a vagyonelem hovatartozása, mint a házastársi vagyonszövetségben. Házastársi vagyonszövetség fennállásakor öt évi házassági együttélést követően a kicserélt vagyontárgy közös vagyonná válik⁵⁹², közszerzemény esetén azonban e vagyontárgy közös vagyonszövetségként nem értelmezhető. A kicserélt vagyontárgy esetén a közszerzeményi szabályok között nem találunk külön normát, ugyanakkor adja magát a kérdés, hogy mivel a különvagyon köre taxatív módon kerül meghatározásra a CsJK-ban, így ezeket a vagyontárgyakat a közszerzemény részének kell-e tekintenünk? Mivel a jogalkotó a házastársi vagyonszövetség szabályanyagában több feltétel teljesüléséhez köti ezen vagyontárgyak közös vagyonná válását, ezért a kérdés úgy

⁵⁸⁹ PUSZTAHELYI (2019) 147.o.

⁵⁹⁰ Ptk. 4:69. § (4) bekezdés

⁵⁹¹ Ptk. 4:69. § (2) bekezdés

⁵⁹² Ptk. 4:38. § (3) bekezdés

folymatódik, hogy ha közszerzeményi rendszer alkalmazásakor is megvalósulnak ezek a feltételek (háztartáshoz tartozó berendezési felszerelési tárgy, a házasságkötéstől számított 5 év eltelt és az adott tárgy kicserélésre került), akkor a közszerzemény részét képezik ezek a vagyontárgyak? Ha csak abból indulunk ki, hogy a különvagyon körét taxatív módon tartalmazza a CsJK, akkor akár így is lehetne. Mivel azonban a közszerzeményi rendszerben speciális előírás nem található, így nem feltétlenül kell vizsgálnunk az előbb említett többletfeltételeket. Ebből következőleg nem annak lesz jelentősége, hogy a berendezési, felszerelési tárgy hány év után került kicserélésre, hanem annak, hogy a kicseréléskor az adott fél különvagyonát használták-e⁵⁹³, így mint különvagyon helyébe lépő érték, a fél különvagyonához kell tartoznia. Amennyiben viszont nem különvagyonból történt a ráfordítás, akkor az adott vagyontárgy természetesen a közszerzemény részét kell, hogy képezze.

Mindebből megállapítható, hogy a közszerzeményi rendszer esetében a szerzés szándéka az, amely a különvagyon és a közszerzemény elkülönítéséhez segítségül szolgálhat, ennek, valamint a közszerzeményi jellegnek a bizonyítása lesz döntő jelentőségű a jövőbeni jogviták eldöntése szempontjából. Visszatérve a közszerzeménybe tartozó vagyonelemek számítására vonatkozó Ptk.-beli szabályokhoz, a feleknek a kapcsolat megszűnésekor meglévő vagyonából le kell vonni mindazt, ami a különvagyonát képezi, illetve ami a meglévő adósságokból őt terheli. A különvagyonhoz kell számítani tehát a meglévő különvagyon mellett annak a különvagyonnak az értékét, amit a felek életközösség alatt a közszerzeményi vagyonra vagy a másik fél különvagyonára fordítottak, a hiányzó különvagyon megtérítésének (*redintegrációjának*) erre irányuló kifejezett kikötés esetén van helye. A fennmaradó vagyoni érték lesz a közszerzemény, amelynek fele részére jogosult a másik fél. A korábbi magyar magánjog bírói gyakorlata sem engedte a helyreállítást olyan esetekben, ha a megtérítést igénylő házastárs elajándékozta, eltékozolta vagyonát vagy az elpusztult.⁵⁹⁴ Ez a megoldás a mai hatályos szabályozásban is helyet kapott, hiszen a megtérítési igények elszámolásának és rendezésének szabályaiból egyértelműen levezethetőek a *redintegráció korlátai*. Ez alapján a hiányzó különvagyonból csak annak a különvagyonnak az értékét kell számításba venni – azaz a közszerzeményből redintegrálni – amit a vagyoni jogi kontraktus fennállása alatt a közszerzeményi vagyonra vagy a másik fél különvagyonára fordítottak. Ugyanakkor nincs helye megtérítési igénynek a felek által közös életvitel körében felélt vagy elhasznált vagyon tekintetében, kivéve, ha a vagyoni jogi szerződésben eltérően állapodtak meg.⁵⁹⁵

⁵⁹³ Például a csere ügy történik, hogy az eredeti különvagyonba tartozó berendezési, felszerelési tárgyat eladják és a befolyt vételárból veszik meg az újat.

⁵⁹⁴ BARZÓ (2014/2) 65. o.

⁵⁹⁵ BARZÓ (2017) 217-218. o.

Az elszámolást megkönnyítendő a Ptk. *megdönthető vélelmet* állít fel, amely szerint az életközösség megszűnésekor a felek vagyonában lévő vagyonelemekről azt kell vélelmezni, hogy valamennyi a közszerzemény részét képezi. Erre tekintettel is nagy súlyt helyez a jogalkotó a házastársak vállára, hiszen csak sikeres bizonyítás eredményeként kerülhet ki egy-egy vagyontárgy a közszerzeményből.

A közszerzemény megosztását az életközösség megszűnésekor meglévő vagyonból a törvényes vagyoni jogi rendszernek a *közös vagyon megosztására* vonatkozó szabályai szerint lehet követelni azzal a megkötéssel, hogy a fél nem tarthat igényt a másik fél foglalkozásának vagy egyéni vállalkozásának gyakorlásához szükséges vagyontárgyakra és a másik fél gazdasági társaságbeli részesedésére akkor sem, ha azok anyagi fedezetének biztosításában részt vett.⁵⁹⁶ Ez azonban nem jelenti azt, hogy azok értékét ne kellene figyelembe venni a közszerzemény megállapításánál. Ezen üzleti vagyon tekintetében azonban – szemben a házastársi közös vagyon megosztásával⁵⁹⁷ – a természetbeni kiadásra nincs lehetőség. Egyebekben azonban az alapvető rendező elv a természetbeni megosztás, valamint az igények egységes elbírálása.

A hatályos magyar jog a közszerzemény feletti rendelkezési jogra vonatkozóan sem tartalmaz előírásokat, hasonlóan a de facto élettársak törvényes vagyoni jogához. A vagyonelkülönítés elvéből azonban itt is az következik, hogy mivel a házastárs önállóan kezeli saját vagyonát, így afelett önállóan rendelkezik. A közszerzemény esetében az okozza a problémát, hogy a közszerzemény egy későbbi időpontban realizálódó igény lesz. Ha ugyanis elismerjük, hogy a közszerzemény már az életközösség ideje alatt elkülönül a házastársak egyéb vagyonától, akkor máris inkább a házastársak közös vagyonaként tekinthetünk rá, ami a reálszerzés elvét követő szerzeményi rendszerekhez áll közelebb. Ez azonban összeférhetetlen lenne a vagyonelkülönítés lényegével és ellentmondásossá tenné a Ptk. normaanyagát.

A másik fontos kérdés, hogy a szabad rendelkezési jog ebben a rendszerben is komoly visszaélésekhez vezethet a felek részéről, így ennek visszaszorítása érdekében teszi lehetővé a jogalkotó a közszerzeményi részesedés megállapítását már az életközösség fennállása alatt is a következő feltételek fennállása esetén:

- a másik házastárs adósságot halmozott fel,
- melyről a közszerzemény megállapítását kérő fél nem tudott, és
- az adósság olyan mértékű, hogy meghaladja a házastárs közszerzeményi részét.

⁵⁹⁶ Ptk. 4: 71. § (1) bekezdés

⁵⁹⁷ Ptk. 4:61. § (3) bekezdés

Az igényérvényesítéskor megállapított közszerzeményi részesedés erejéig *biztosíték követelhető*, illetve a kérelmező félnek lehetősége van a közszerzeményi rendszert lefektető vagyoni szerződés egyoldalú megszüntetésére, sőt a másik fél elzárkózása esetén bírósági igényérvényesítésre is. A bíróság döntése többféle lehet:⁵⁹⁸

- Megállapíthatja a közszerzemény értékét, majd a kérelmezőre eső részét és elrendelheti a pazarló fél általi *biztosítékadást*. Felmerül azonban a kérdés, hogy a közszerzeményi részesedés megállapításával megszűnik-e a felek közötti közszerzeményi rendszer is, vagy sem. Álláspontunk szerint nem, hiszen a törvény is úgy fogalmaz, hogy „A házastárs az életközösség fennállása alatt is igényelheti a közszerzeményből rá eső rész megállapítását és annak erejéig megfelelő biztosíték nyújtását vagy a vagyoni szerződés megszüntetését...”⁵⁹⁹ Megállapítható tehát, hogy a felperes döntésén múlik, hogy csak biztosíték adásra való kötelezést kér, vagy a szerződés bíróság általi megszüntetésére irányul a kereseti kérelme. Előbbi eset ugyanis nem eredményezheti a közszerzeményi rendszer (és ezzel együtt a vagyoni szerződés) megszűnését, ugyanakkor utóbbi esetben kifejezetten a felek közötti vagyoni kontraktus megszüntetése a cél, aminek természetes következménye a közszerzeményi rendszer megszűnése. További kérdésként merül fel itt is, hogy a biztosítékadást követően fennmaradó közszerzeményi rendszer esetében a későbbiekben kérhető-e a biztosíték felemelése vagy esetleg csökkentése a *clausula rebus sic stantibus* elve alapján, ha a fél továbbra is pazarlóan kezeli a vagyont, vagy időközben jelentős vagyongyarapodás következett be nála, amelyre a válasz ugyanaz, mint a de facto életársak törvényes vagyoni jog esetén.
- A bíróság másik döntése a *vagyoni szerződés megszüntetése* lehet a fentebb idézet jogszabályhely értelmében, aminek egyértelmű következménye, hogy a felek által kikötött közszerzeményi rendszer is megszűnik a szerződéssel együtt. Ilyenkor értelemszerűen a törvényes vagyoni jogi rendszer szabályainak alkalmazása lépne életbe a jövőre nézve a párkapcsolati formától függően. Ez azonban méltánytalan következményekhez vezethetne házastársak esetén, hiszen a korábbi vagyoni szerződés megszűnésének oka ilyen esetekben éppen a másik fél vagyont tékozló magatartása, ami a házastársi vagyoni közösség ismételt helyreállítása esetén a korábban jogvédelemért forduló házastárs jelentős érdeksérelmét idézheti elő. Ennek megakadályozása érdekében a jogalkotó a bíróság jogkörét kiterjesztette a

⁵⁹⁸ BARZÓ (2017) 216-217.o.

⁵⁹⁹ Ptk. 4:70. §

közszerzeményi rendszert magában foglaló házassági vagyoni szerződés megszüntetése mellett annak módosítására, melyben elrendelheti a jövőre nézve a házastársak közötti *vagyonelkülönítést*.⁶⁰⁰

Amennyiben a házastárs az életközösséget nem kívánja megszüntetni, csupán a közszerzeményi részesedése és a különvagyona védelme érdekében kíván igényt érvényesíteni, akkor megoldást jelenthet a szerződés felek általi módosítással történő fenntartása is.

Mindez azonban nem sértheti azon harmadik személyek jogát, akiknek a követelése korábban keletkezett, hiszen az jelen esetben is fedezetelvonást valósítana meg.⁶⁰¹

A rendelkezést az teszi itt kifogásolhatóvá, hogy a fél ebben a helyzetben nyilvánvalóan akkor fog tudomást szerezni az adósságokról és akkor fogja igényét érvényesíteni, amikor már nem lesz fedezete a biztosítéknak, ezáltal ellehetetlenül a norma által megteremtett jogi védelem. Másfelől a bizonyítási teher a közszerzeményi részesedését biztosítani kívánó felet fogja terhelni mind az adósság fennállását, mind annak összegszerűségét illetően, ami ismételten nehéz helyzetbe hozza ezt a felet, hiszen az adós házastárs valószínűleg nem lesz ebben a segítségére.⁶⁰²

2.2. A vagyonelkülönítési rendszer

A magyar vagyonelkülönítési rendszer lényegét *Csúri Éva* akként foglalja össze, hogy az nem más, mint a házastársi vagyonszövetség szabályainak a jövőre nézve megvalósuló teljeskörű vagy egyes, konkrétan meghatározott vagyonelem tekintetében történő kizárása, amelynek a következménye az, hogy a felek jogviszonyára a továbbiakban a vagyonelkülönítés lesz az irányadó.⁶⁰³ Ennek következtében egyik fél vagyonszerzése sem hat ki a másikra, vagyonukat önállóan kezelik és önállóan rendelkeznek vele, valamint egymás kötelezettségeiért nem felelnek.⁶⁰⁴ Ez azonban nem jelenti azt, hogy valamilyen polgári jogi jogcím (például közös vagyontárgy

⁶⁰⁰ Ptk 4: 70.§ (4) bekezdés: A bíróság a perben bármelyik házastárs kérelmére a szerződést az (1) bekezdésben foglalt okból megszüntetheti és a felek között a jövőre nézve vagyonelkülönítést rendelhet el.

⁶⁰¹ BARZÓ (2014) 107-108. o.

⁶⁰² BARZÓ (2017) 216. o.

⁶⁰³ CSÚRI (2016) 351.o.

⁶⁰⁴ KÖRÖS (2013/2) 128.o.

vásárlása, pénzkölcsön közös felvétele) vagy más kötelemkeletkeztető tényállás (például közös károkozás) alapján ne állna fenn közös felelősségük.⁶⁰⁵

A vagyonekülönítés kétféle módon jöhet létre a felek jogviszonyában, a felek meg-
egyezése által, valamint a bíróság döntése alapján. A felek házassági vagyoni jogi
szerződésben megállapodhatnak a vagyonekülönítés alkalmazásáról, amelyet a
CsJK. 4:72. §-a deklará. E szerint „*ha a házastársak a házassági vagyoni jogi szer-
ződésben a házastársi vagyoneközösséget a jövőre nézve teljesen vagy meghatározott
vagyonszerzések, vagyontárgyak, terhek és tartozások tekintetében kizárták, a va-
gyonnak abban a részében, amelyre a kizárás vonatkozik, közöttük a vagyonekülö-
nítés rendszerét kell alkalmazni.*” E szakasz elsősorban a házastársak közötti jogvi-
szonyról rendelkezik, ugyanakkor természetesen a bejegyzett élettársak, valamint a
de facto élettársak vagyoni jogi szerződéseiben is alkalmazható. A bíróság ítéletével
létrejövő vagyonekülönítés azonban már összetettebb. Vagyonekülönítés lesz a
joghatása ugyanis a CsJK. 4:54-4:55 §-ainak. Ennek értelmében ugyanis a bíróság
bármelyik házastárs kérelmére indokolt esetben megszünteti a házastársi vagyonekö-
zösség szabályainak alkalmazását a felek életközösségének fennállása alatt. Indokolt
esetként nevesíti a jogalkotó, ha:

- a másik házastárs a kérelmet előterjesztő házastárs hozzájárulása nélkül
megkötött szerződéssel vagy szerződésen kívüli károkozásával olyan mér-
tékű adósságot halmozott fel, amely a közös vagyoneból őt megillető része-
sedést veszélyeztetheti,
- az egyéni vállalkozói tevékenységet folytató másik házastárssal szemben
végrehajtási eljárás vagy azzal az egyéni céggel, szövetkezettel, gazdasági
társasággal szemben, amelynek a másik házastárs korlátlanul felelős tagja,
végrehajtási eljárás vagy felszámolási eljárás indult, és az eljárás a házastársi
közös vagyoneból őt megillető részesedést veszélyeztetheti, vagy
- a másik házastársat cselekvőképességet teljesen vagy a vagyoni ügyeiben
részlegesen korlátozó gondnokság alá helyezték, és gondnokául nem a há-
zastársát rendelték ki.

A felsorolás azonban nem taxatív, azaz az egyedi körülmények alapján fennállhatnak
további indokolt esetek is.

A másik esete a bírósági határozattal létrejövő vagyonekülönítésnek a közszerze-
ményi rendszerben már ismertetett, a közszerzeményi részesedést biztosító szabályo-
kon alapszik.

⁶⁰⁵ BARZÓ (2017) 218.o.

A CsJK 4:73. § (2) bekezdése családvédelmi szempontokra tekintettel korlátozza a vagyonekülönítés teljességét. Kötelezi a feleket a közös háztartás, valamint a közös háztartásban nevelkedő gyermekek és a mostoha- valamint nevelt gyermekek megélhetéséhez, taníttatásához, neveléséhez szükséges költségek és kiadások közös viselésére.⁶⁰⁶ Semmis az a kikötés, amely e költségek és kiadások alól bármelyik felet teljesen vagy túlnyomó részben mentesíti. A jogalkotó azonban azt is rögzíti e körben, hogy háztartásban és a gyermeknevelésben végzett munka a költségviselésben való részvételnek minősül.⁶⁰⁷

⁶⁰⁶ CSÚRI (2016) 353.o.

⁶⁰⁷ Ptk. 4:73. § (2) bekezdés

V. SZERZŐDÉSI SZABADSÁG ÉS KORLÁTAI A VAGYONJOGI SZERZŐDÉSEKBEN

A szerződési szabadság érvényesülése fontos részét képezi a családi vagyoni viszonyoknak. A családtagok közötti privátautonómia nehezen tűri akár a jogalkotói, akár a más módon történő beavatkozást, ugyanakkor adódnak olyan helyzetek, amik szükségessé teszik azt.

A szerződési szabadság korlátjai komplex rendszert képeznek a családi vagyoni szerződésekből. Ennek oka, hogy a korlátok által biztosított védelem két irányba hat: segítséget jelent egyfelől a kiszolgáltatott helyzetben lévő családtagoknak, másrészt védelmet biztosít a családtagokkal üzleti kapcsolatban álló harmadik személyeknek. A komplexitás másik fontos oka a jogterületeken való áthatás, hiszen a vagyoni szerződések elsősorban a családjog, másrészt viszont a kötelmi jog hatálya alá tartoznak. Ebből adódóan találunk olyan korlátokat, amelyek tisztán családjogi normákból erednek, illetve olyanokat is, amik kötelmi természetűek, ugyanakkor a családi jogviszonyhoz idomulnak.

Tisztán családjogi korlátként értékelhetők a CsJK elején elhelyezett alapelvek, különös tekintettel a méltányosság és a gyengébb fél védelmének szem előtt tartására. A bíróságok azonban számos esetben hangsúlyozták, hogy az alapelvek csak szélsőséges esetekben képezhetnek gátat a szerződési szabadság számára.

Kötelmi jogi limitként azonosíthatók a szerződés érvénytelenségét, valamint hatálytalanságát előidéző körülmények, amelyek közül a joggyakorlattal összevetve az akarathibák bírnak jelentőséggel, valamint a jóerkölcsbe ütköző, a jogszabályba ütköző szerződési feltételek és a színlelt szerződések. A hatálytalanság kapcsán a hitelezői érdekek védelmében a fedezetelvonásból eredő relatív hatálytalanság a fő korlát. A hitelezővédelem azonban fokozottabban jelentkezik a családjogi szabályozásban, így különösen a Ptk. 4:41. § és 4:67. § vonatkozásában, amelyekben a jogalkotó speciális családjogi normaként deklarálta azt. Ezek értelmezése azonban számos kérdést felvet, amelyet igyekszem jelen fejezetben szintetizálni és megválaszolni kiegészítve némi külföldi kitekintéssel.

1. A szerződési szabadság a családi vagyoni szerződésekben

1.1. A szerződési szabadságról általában

A Ptk. a szerződés fogalmát a felek kölcsönös és egybehangzó akaratnyilatkozataként definiálja, amelyből kötelezettség keletkezik a szolgáltatás teljesítésére és jogsultság a szolgáltatás követelésére.⁶⁰⁸ A szerződések a modern társadalmak alapvető elemeként jelentkeznek. A szerződési jog olyan mechanizmust kínál a társadalom tagjainak, aminek a segítségével bizonyos fokig előre megjósolható a felek jövőbeli helyzete, ezáltal kontrollálhatóvá és stabilizálhatóvá válik a felek jogviszonya. A szabad társadalmak szükségszerű velejárója, hogy a tagjai rendelkeznek a racionális választás lehetőségével, így szabadon köthetnek olyan megállapodást, ami által kölcsönösen jogokat nyernek és kötelezik is egymást.⁶⁰⁹ Ehhez azonban szükséges, hogy a jogalkotó biztosítsa a cselekvési szabadságot és ebből adódóan csupán olyan helyzeteket kontrolláljon a jogalkotás által, ami az egyén szabadságát veszélyeztetheti.⁶¹⁰

A családtagok közötti, szűkebb értelemben vett vagyoni szerződések részben eltérnek a Ptk. egyéb szerződéstípusaitól. Az eltérés abból ered, hogy a Ptk. alapvetően az üzleti élet magánjogi sajátosságaira koncentrál és ebből kiindulva, a speciális részletszabályok által különíti el az üzleti élettől távolabbi, inkább az emberek magánszférájában ható kontraktusokat. Ezt a gondolatot erősíti *Vékás Lajos* azon megállapítása is, amely szerint a szerződések elsősorban az árujellegű csereviszonyok jogi formáját hivatottak biztosítani és emellett szolgálnak csak más vagyoni szerződések jogi köntöséül.⁶¹¹ A családtagok közötti vagyoni szerződéses viszonyoknak – bár kétségtelenül kihatnak az üzleti élet más szereplőire is, ugyanakkor – erősebb a felek belső viszonyában ható erejük. Éppen ezért a családi vagyoni szerződéseket az alábbiak szerint határolhatjuk el a Ptk. üzleti élethez kapcsolódó szerződéseitől:

- A családi vagyoni szerződések megkötésének oka, motivációja általában emocionális tényezőkön is alapszik,⁶¹² az üzleti élet szerződéseiben azonban

⁶⁰⁸ Ptk. 6:58. §

⁶⁰⁹ TÖRÖK (2012) 40.o.

⁶¹⁰ Lásd részletesen: ATIYAH (1979)

⁶¹¹ VÉKÁS (2016) 17.o.

⁶¹² Gondoljunk csak bele, hogy egy vagyonekülönítés háttérében sokszor a vagyon védelme, illetve a vagyoni függetlenség megőrzése áll, ezzel szemben a vagyonösszesítő szerződések célja sokszor az egyívű tartozás és főleg a vagyoni értelemben való összetartozás kifejeződése. Emellett a felek a

mindig az egyéni érdek a hangsúlyos, leggyakrabban pedig a szerződő fél gazdasági érdekének előtérbe helyezése.

- A családi vagyoni szerződésekben a joghatások kivétel nélkül a családtagok közötti tulajdoni viszonyok rendezésében és hozzá kapcsolódó egyéb hatásokban öltenek testet, míg más szerződésekben az adott szerződés tárgya és típusa határozza meg a jogi relevanciát.
- Ebből adódóan a családi vagyoni szerződések tárgya kizárólagosan a felek vagyoni viszonyainak rendezése, az egyéb szerződésekben azonban a szolgáltatás típusa határozza meg a szerződés tárgyát.⁶¹³
- A családi vagyoni szerződésekben fokozottabban érvényesül a harmadik személyek védelme, ami nyomon követhető a speciális hitelezővédelmi és felelősségi szabályokban egyaránt. Ezzel szemben az üzleti élet szerződéseiben a belső jogviszonyban van kiemelt relevanciája a szerződési garanciáknak, amik leginkább a szerződésszerű teljesítésre ösztönzik a feleket.⁶¹⁴

Mindebből azonban téves lenne arra a következtetésre jutni, hogy a családi vagyoni szerződések élesen elkülönülnek az egyéb szerződéstípusoktól. Ezek az elhatárolási szempontok csupán azt hivatottak szemléltetni, hogy a családi vagyoni szerződések egyedi sajátosságokkal is rendelkeznek, amit értékelni szükséges. A jogalkotó meg is teszi ezt, hiszen a vagyoni jogi kontraktusok szabályait jórészt a Családjogi Könyvben helyezi el, kiemelve azokat a speciális elemeket, amik megkülönböztetést érdemelnek. Mindazonáltal azonban ezek a kontraktusok is szerződésnek minősülnek, így természetesen speciális szabályok hiányában a szerződési jog általános szabályai irányadóak rájuk.⁶¹⁵

A szerződési szabadság elve hagyományos alapelve a magyar polgári jognak. A történelem rögzös századain keresztül különböző intenzitással volt jelen a magánjogi szabályozásban, ugyanakkor a rendszerváltást követően a szabad árufogalom és az üzleti élet zavartalanságának biztosítékeként jelentkezett.⁶¹⁶ *Kelemen László* szerint

vagyoni viszonyaikat ezen kontraktusokkal saját igényeiknek megfelelően tudják rendezni, – különösen a közös vagyont megosztó szerződésekben – amiben sokkal inkább az érzelmi alapú döntés, mint a racionális elgondolás valósul meg.

⁶¹³ A szerződésekben megjelenő szolgáltatások többféle szempont szerint kerülnek csoportosításra, ugyanakkor típusát tekintve négyféle lehet: valaminek az adására irányuló szolgáltatás (dare típus), tevékenység kifejtésére irányuló szolgáltatás (facere típus), helytállásra irányuló szolgáltatás (praestare típus) és végül a tűrésre irányuló szolgáltatás (non-facere típus). – LESZKOVEN (2015/3) 41-42.o.

⁶¹⁴ Ez persze nem azt jelenti, hogy az üzleti élet szerződéseiben ne jelenne meg hitelezővédelem. Előfordulhat ugyanis olyan helyzet, amelyben a szerződéses partnereken kívül harmadik személy is érintett (például egy jelzálogjoggal terhelt ingatlan adásvétele esetén), viszont ilyen helyzeteket a szerződések általános szabályai is képesek rendezni.

⁶¹⁵ KÖRÖS (2013/2) 119.o.

⁶¹⁶ TÖRÖK (2012) 41-42.o.

a szerződési szabadság nem lehet határtalan, mert ha a jogalkotó nem szabna semmilyen gátat neki, azzal azt érné el, hogy a magánjogi viszonyokat maguk a jogalanyok szabályoznák szerződésükkel, és a jogszabály ezáltal kiüresedne, megszűnnének az általános magatartási szabályok. A szerződési szabadság ezzel összhangban álló fogalma tehát nem tartalmi korlátlanyságot, hanem jogalkotási és jogkeletkezést távortartó hatalmasságot jelent, vagyis más szóval, a szerződéskötési kényszertől való mentességet.⁶¹⁷

Vékás Lajos a magántulajdonosi rend egyik legfőbb attribútumaként és a vagyoni forgalom magánautonómiájaként jellemzi a szerződési szabadságot.⁶¹⁸ Azt a cselekvési szabadságot jelöli, amelyben a konszenzusra lépő alanyok akarata jogi értelemben nincs kötve.⁶¹⁹

Az Alkotmánybíróság eddigi gyakorlatában számos alkalommal foglalkozott már a szerződési szabadság kérdéskörével, és arra az álláspontra helyezkedett, hogy a szerződési szabadság a korábbi Alkotmány 9. § (1) bekezdésében⁶²⁰ biztosított piacgazdaság lényegi elemének és önálló alkotmányos jognak, de nem alapvető jognak minősül, amelynek biztosítását a gazdasági verseny szabadságáról rendelkező alkotmányos szabály is megköveteli. Az Alaptörvény hatálybalépésével a korábbi gyakorlatán nem változtatva arra a megállapításra jutott, hogy a szövegszerű változás ellenére a szerződési szabadság az Alaptörvény védelmét élvezzi, hiszen az a piacgazdaság és az M) cikk⁶²¹ által védett vállalkozás és verseny szabadságának elengedhetetlen feltétele. A szerződési szabadság ezt meghaladóan szoros összefüggésben áll az Alaptörvény által védett tulajdonhoz való joggal is. Az Alaptörvény XIII. cikk (1) bekezdése⁶²² a tulajdon szabadságát és vele együtt a tulajdonosok magánautonómiájának a védelmét is garantálja. A tulajdon egyik részjogosítványa a tulajdonost megillető rendelkezési jog szabad gyakorlása, amelynek szükségszerű tartalmi eleme a szerződési szabadság.⁶²³

⁶¹⁷ KELEMEN (1941) 21-22.o.

⁶¹⁸ VÉKÁS (1999) 53.o.

⁶¹⁹ BÍRÓ (1995) 161-162.o.

⁶²⁰ 1949. évi XX. törvény a Magyar Köztársaság Alkotmánya

9. § (1) Magyarország gazdasága olyan piacgazdaság, amelyben a köztulajdon és a magántulajdon egyenjogú és egyenlő védelemben részesül.

(2) A Magyar Köztársaság elismeri és támogatja a vállalkozás jogát és a gazdasági verseny szabadságát.

⁶²¹ Magyarország gazdasága az értékteremtő munkán és a vállalkozás szabadságán alapszik. – Alaptörvény M) cikk (1) bekezdés

⁶²² Mindenkinek joga van a tulajdonhoz és az örökléshez. A tulajdon társadalmi felelősséggel jár. – Alaptörvény XIII. cikk (1) bekezdés

⁶²³ 33/2015 (XII.3) AB határozat

Az Alkotmánybíróság a szerződési szabadság kapcsán azt is kiemelte, hogy a szerződési szabadság az emberi méltóság egyik lényeges aspektusát alkotó általános cselekvési szabadságra is visszavezethető. A cselekvési autonómia a jogügyletek létrehozásának szabadságában nyilvánul meg, és abban, hogy e szabadság önálló, minden hatalmi befolyástól mentes döntési jogot biztosít e jogügyletekben. Az viszont, hogy a szerződési szabadság joga végső soron az emberi méltósághoz való jogból levezethető, még nem jelenti azt, hogy ezáltal alapjogi védelmet is kap. A szerződési szabadságot ugyanis az Alkotmánybíróság nem az egyén legbensőbb szféráját érintő megállapodások megkötésének szabadságával azonosítja, hanem ennél szűkebben, az egyén gazdasági életben való részvételét biztosító jogként részesíti védelemben.⁶²⁴

A Kúria ezzel összefüggésben számos esetében rámutatott arra, hogy a Ptk.-beli szerződéses szabadság elvéből következően a feleket megilleti a szabad döntés joga tekintetben, hogy kötnék-e, kivel, milyen típusú és milyen tartalmú szerződést. A Ptk.-nak a szerződésekre vonatkozó rendelkezései, azok diszpozitív jellegéből adódóan, csak akkor és annyiban érvényesülnek, ha és amennyiben a felek másként nem rendelkeznek, feltéve, hogy jogszabály az eltérést nem tiltja. A cselekvési szabadságot biztosító magánautonómia tehát csak a jogszabályok keretei között érvényesülhet, hiszen a Ptk. kifejezetten tiltja azt, hogy a felek társadalmi és gazdasági rendeltetésükkel ellentétes érdekeket érvényesítsenek, és a szerződéseket ilyen érdekek szolgálatába állítsák.⁶²⁵

A szerződési szabadság elvét a jogirodalom további négy részre osztja:⁶²⁶

- a szerződés megkötésének szabadsága,
- a partnerválasztás szabadsága,
- a típusválasztás szabadsága, és
- a tartalom szabadsága.

A szerződési szabadság főszabályként érvényesül a polgári jogban, ugyanakkor minden egyes alkotóeleme alól vannak kivételek. A *szerződéskötés szabadsága* azt jelenti, hogy a jogalanyok szabadon eldönthetik, kívánnak-e egymással szerződést kötni vagy sem. A főszabály alóli kivételt ez esetben a szerződéskötési kötelezettség jelenti, aminek legfontosabb vonása, hogy effajta kötelezettség kizárólag a felek konszenzusán vagy jogszabályon alapulhat. *Bíró György* azonban megjegyzi, hogy amennyiben a szerződéskötési kötelezettség a felek korábbi konszenzusán alapul, az

⁶²⁴ 7/2006 (II.22.) AB határozat

⁶²⁵ BH 2013.95.

⁶²⁶ Lásd részletesen: LESZKOVEN (2015/4) 152-158.o.

nem korlátozza ténylegesen az érintettek akaratszabadságát, hanem önként vállalt kötelezettségként jelentkezik, mint a korábbi kontraktus teljesítésének következő fázisa.⁶²⁷ A felek konszenzusán alapuló forma az előszerződés, amelynek lényege, hogy a felek éppen abban állapodnak meg, hogy későbbi időpontban egymással szerződést kötnek, amihez szükséges, hogy már ebben az előszerződésben megállapítsák a leendő szerződés lényeges feltételeit.⁶²⁸ A szerződési feltételek tisztázása a szerződéskötési kötelezettség garanciája, kötelmi kötelezettséget jelent a szerződés létrehozására és kötelmi jogosultságot a szerződés-kötés kikényszerítésére. Amennyiben valamelyik fél elzárkózik a teljesítés elől, a sérelmet szenvedett fél a bíróságtól kérheti, hogy ítélettel hozza létre a szerződést.⁶²⁹ A Ptk. 6.73. § (3) bekezdése rögzíti azokat a konjunktív feltételeket, melyek fennállása esetén a fél megtagadhatja a szerződés megkötését.

- Az első feltétel a körülményváltozás értékelése, vagyis az előszerződés megkötését követően előállott körülmény következtében az előszerződés változatlan feltételek melletti teljesítése a fél lényeges jogi érdekét sértené.
- A második feltétel az előreláthatóságra vonatkozik, aminek következtében csak akkor tagadható meg a szerződés megkötése, ha a körülmények megváltozásának lehetősége az előszerződés megkötésének időpontjában nem volt előrelátható.
- A harmadik követelmény a fél felróható magatartását vizsgálja, vagyis csak akkor tagadható meg a szerződés megkötése, ha nem a hivatkozó fél idézte elő a körülmények megváltozását.
- Az utolsó feltétel az üzleti kockázat értékelése, melynek következtében csak olyan esetekben tagadható meg a szerződés létrehozása amennyiben a körülmények változása nem tartozik a hivatkozó fél rendes üzleti kockázatának körébe.

Ebből adódóan felmerül a kérdés, hogy a családtagok közötti vagyoni jogi szerződések esetében köthető-e előszerződés?

Tekintettel arra, hogy az egyszeri szolgáltatásra irányuló szerződések esetében a családjogi szabályozás a hitelezővédelem biztosítása érdekében fogalmaz meg speciális szabályokat,⁶³⁰ ebből következőleg minden egyéb kérdésben egy tekintet alá esik

⁶²⁷ BÍRÓ (1995) 162.o.

⁶²⁸ Ptk. 6.73. § (1) bekezdés

⁶²⁹ LESZKOVEN (2015/4) 155.o.

⁶³⁰ Ptk. 4:41. §

azon egyszeri szolgáltatásra irányuló szerződésekkel, melyeket nem családtagok köntek egymással. Éppen ezért ilyenkor az előszerződés megkötése lehetséges.

A Ptk. 4:63. § szerinti vagyoni szerződésekben és a házastársak, bejegyzett élettársak, vagy de facto élettársak vagyoni viszonyait felszámoló megegyezésekben azonban az előszerződés alkalmazása problémát vet fel. Ezekben a kontraktusokban ugyanis a felek személyes motivációi és nem üzleti érdekek dominálnak, ennek megfelelően nem értelmezhető az üzleti kockázat viselésének kérdésköre. Ebből adódóan a hivatkozó fél számára jelentős sérelmet idézné elő, hogy a Ptk. 6:73. § (3) bekezdése nem lenne alkalmazható, hiszen az üzleti kockázat, mint feltétel sosem teljesülhet, így a házastárs, bejegyzett élettárs vagy de facto élettárs minden esetben kötve lenne az előszerződésben foglaltakhoz. Ezt meghaladóan véleményem szerint az előszerződésből eredő szerződéskötési kötelezettség és annak bírói kikényszerítése durva beavatkozást jelentene a felek szenzitív viszonyába.

A családtagok vagyoni szerződéseiben ebből kifolyólag a szerződéskötés szabadsága maximálisan érvényesül, kógens jellegű normával ez esetben nem találkozunk. A jogalkotó csupán a lehetőséget deklarálja a felek számára a szerződés megkötésére, ennek hiányában pedig a törvényes vagyoni jog szabályait rendeli alkalmazni. A bírói gyakorlatban egyedül a tartási- és életjáradéki szerződéssel, valamint az öröklési szerződéssel kapcsolatban merült fel, hogy van-e lehetőségük a házastársaknak egymással együttélésük alatt ilyen típusú kikötéseket tartalmazó szerződések megkötésére, főképp mert egymás eltartása a kölcsönös támogatáson alapuló törvényi kötelezettségük. A gyakorlat és a jogirodalom egybehangzóan amellet foglalt állást, hogy az ilyen szerződések megkötésére is lehetőség van, érvényességi feltétele azonban, hogy a házastárs a tartást különvagyona terhére vállalja és a szerződésben vállalt tartás mértékének meg kell haladnia azt a mértéket, amit a jogszabály előír.⁶³¹

A szerződési szabadság második eleme a *partnerválasztás szabadságának* biztosítása. Ez lényegében a szerződő fél megválasztásának lehetőségét foglalja magában. Az üzleti életnek ugyanis elengedhetetlen része a versenyhelyzetek generálása, a legjobb ajánlatok kialakítása, amihez szükséges, hogy a szerződő partnert korlátozásoktól mentesen megválaszthassuk. Éppen ezért ezen szabadság korlátozása igen kivételes a magánjogban. A családi vagyoni szerződések azonban éppen ezen kivételek sorát erősítik. A szerződés jellegéből adódóan ugyanis a szerződő partnerek köre zárt,⁶³² leendő vagy már meglévő házastársak, bejegyzett élettársak és de facto élettársak köthetik meg, ráadásul csakis egymással.

⁶³¹ KÓRÓS (2017) 308.o.

⁶³² BARZÓ (2017/3) 33.o.

A szerződési szabadság elemeként nevesíti *Bíró György* is a *típuszabadságot*,⁶³³ ami nézete szerint elsősorban a társasági jogban megjelenő „*személyiségkeletkezettő*” szerződésekre vonatkozik, újabban azonban az üzleti élet zavartalan működése szükségszerűen magával hozza az atipikus formák kialakulását és alkalmazását. A családi vagyoni szerződésekben a típuszabadság akként értelmezhető, hogy a házastársak, bejegyzett élettársak vagy de facto élettársak megválaszthatják, hogy a Ptk. 4:63. § szerinti vagyoni szerződést, a vagyoni viszonyaikat felszámoló szerződést vagy egyszeri szolgáltatásra irányuló kontraktust kívánják kötni. Megjegyzendő azonban, hogy a családi vagyoni szerződésekben leginkább (de nem kizárólagosan) a hitelezővédelem biztosíthatósága miatt írja elő a jogalkotó kógens jelleggel a minősített alakísági követelmények alkalmazását.⁶³⁴

A szerződési szabadság utolsó eleme a *tartalom szabad megválasztásának* lehetősége, vagyis a felek szabadon határozhatják meg miről és milyen részletszabályok mellett kívánják elkötelezni magukat. A Ptk.-ban főszabályként mutatkozik meg a diszpozitivitás,⁶³⁵ mint szabályozási módszer, amelynek korlátjaként a kötelező tartalmi elemek előírása és a tartalmi tilalmak, mint kógens normák jelennek meg.⁶³⁶

1.2. A tartalomzabadság jellemzői a családi vagyoni szerződésekben

A családi vagyoni szerződések esetében a tartalomzabadság igen nagyfokú, hiszen akik szerződést kívánják kötni vagyoni viszonyaik körében, azok nagy valószínűséggel a saját egyéni életviszonyaikhoz kívánják igazítani a megegyezésük tartalmát, élve a diszpozitivitás adta lehetőséggel.⁶³⁷ Éppen ezért a jogalkotó kötelező tartalmi elemeket nem határoz meg e szerződések esetében, a Ptk. 4:63. § szerinti kontraktusokban a két alternatív vagyoni rendszert csupán iránymutatásként biztosítja a családtagok számára. Az ítélkezési gyakorlat is arra az álláspontra helyezkedett, hogy sem a Csjt. korábbi szabályanyaga, sem a Ptk. nem tartalmaz a vagyoni szerződések minimális tartalmát illetően olyan korlátozást, amely szerint a felek csupán a jövőben megszerzendő vagyoni sorsát rendezhetik vagy a vagyoni szerződésben más, kapcsolódó polgári jogi kérdéseket ne rendezhetnének. *Csúri Éva* hozzáteszi, hogy a minimális tartalom hiánya esetén a szerződés vagyoni kontraktusként érvénytelennek minősül ugyan, érvényesnek minősülhet viszont valamely

⁶³³ BÍRÓ (1995) 163. o.

⁶³⁴ Lásd részletesebben a családi vagyoni szerződések alakjáról szóló alfejezetben.

⁶³⁵ Vessd össze: VÉKÁS (2018) 385-391.o. valamint JÓJÁRT (2014) 674-685.o.

⁶³⁶ BÍRÓ (1995) 164.o.

⁶³⁷ BARZÓ (2017/3) 33.o.

más szerződésként, ha az arra irányadó tartalmi és alaki követelményeknek egyaránt megfelel.⁶³⁸ A minimális tartalom hiánya azonban a konszenzus hiányát is eredményezheti a felek között, hiszen éppen a lényeges kérdésekben nem egyeznek meg. A Ptk. pedig rögzíti, hogy a szerződés létrejöttéhez a feleknek a lényeges és a bármelyikük által lényegesnek minősített kérdésekben való megállapodása szükséges.⁶³⁹ Ebből tehát arra is lehet következtetni, hogy a minimális tartalom hiánya nem a szerződés érvénytelenségét, hanem a nemlétezését eredményezi. Ugyanakkor más szerződésként még értékelhető lehet.

A minimális tartalom megítélése eltérő a családi vagyoni szerződések különböző típusaiban. A családtagok közötti egyszeri szolgáltatásra irányuló szerződések esetében maga az adott szerződéstípus az, ami meghatározza ezt. Ennek megfelelően például a családtagok közötti adásvételi szerződésben azon túlmenően, hogy rögzíteni szükséges, magát a tulajdonátruházási szándékot, ingatlan esetében a XXV. számú PED-nek megfelelő minimális tartalmi elemek is meg kell jelenjenek a felek kontraktusában.

A Ptk. 4:63. § szerinti vagyoni szerződések esetében a jogalkotó azt a kritériumot támasztja, hogy azt a vagyoni rendszert szükséges feltüntetni, amelyet a törvényes vagyoni szabályai helyett a szerződésben meghatározott időponttól életközösségük időtartama alatt a vagyoni viszonyaikra alkalmazni kívánnak. Az eltérő vagyoni rendszer rögzítése azonban kiterjedhet a felek teljes vagyonára, de akár egy-egy vagyontárgyra is.⁶⁴⁰ A bírói gyakorlat ennek megfelelően a Ptk. 4:63. §-ban foglalt vagyoni szerződésektől élesen elkülöníti az ún. *állapotrögzítő megállapodásokat*. Amennyiben ugyanis a felek között létrejött szerződés csupán annak tényét rögzíti, hogy az egyik házastárs, bejegyzett élettárs vagy de facto élettárs elismeri a másik fél különvagyont vagy akár közös vagyoni igényét, de a Ptk. szabályaitól nem eltérve rendezik vagyoni viszonyaikat vagy nem határozzák meg a törvényes vagyoni normáktól eltérően a közös vagyon és különvagyon körét, akkor a megállapodásuk nem minősül vagyoni szerződésnek.⁶⁴¹ Családi vagyoni szerződésnek tehát csak az a szerződés minősíthető, amelyben a partnerek a jövőre nézve, – vagy bizonyos korlátok között akár visszaható hatállyal – az életközösség idejére vagyoni viszonyaikat a törvényes vagyoni szabályoktól legalább részben eltérően rendezik. Ezzel szemben az állapotrögzítő okiratban a felek írásban rögzítik az egyes

⁶³⁸ CsÚRI (2016) 330. o.

⁶³⁹ Ptk. 6:63. § (2) bekezdés

⁶⁴⁰ Vesd össze Ptk. 4:63. § (2) bekezdés

⁶⁴¹ Pfv. II. 20.028/2013.

alvagyonokat, az okirat a vagyoni viszonyokra vonatkozó rendelkező nyilatkozatot azonban nem tartalmaz.⁶⁴²

A felek vagyoni viszonyainak felszámolására irányuló kontraktusokban a tartalom-szabadság szintén sajátosan érvényesül, sokszor ugyanis a felek azt vitatják, hogy a közös vagyont megosztó szerződés nem tartalmaz vagyommérleget, illetve, hogy nem tartalmaz minden vagyonelemet. A Kúria ezzel összefüggésben számos esetben rámutatott arra, hogy nem teszi vitathatóvá a közös vagyont megosztó megegyezést az, hogy a szerződésben foglalt vagyონrendezés nem teljeskörű, mert valamely vagyontárgyra, közös adósságra vagy pótlási, illetve megtérítési igényre nem tér ki. A kihagyott vagyonelemek vonatkozásában a felek ugyanis újraszerezhetőek, vagy azok sorsáról a bíróság is dönthet.⁶⁴³ Ezt meghaladóan a vagyommérleg sem tartalmi eleme a közös vagyont megosztó szerződéseknek, ugyanis a tartalmi érvényességhez elegendő, ha a szerződésből a ténylegesen megosztott vagyontárgyak köre és a feleket egymással szemben terhelő birtokbaadási, illetve fizetési kötelezettségek köre és összege megállapítható.⁶⁴⁴ Ha viszont a felek konkrét fizetési kötelezettségben nem állapodnak meg, csupán csak felsorolják a közös vagyón megosztásaként jóváírandó tételeket és ezek összegével kiszámítják az egymással szemben fennálló „tartozást”, de annak rendezéséről nem állapodnak meg, az nem keletkeztet jogcímet a követelésre. Ezt meghaladóan pedig, ha a szerződésből nem tűnik ki a partnerek vagyónjogi igényének akár csak egy részére vonatkozó végleges rendezési szándéka, az szintén nem tekinthető közös vagyont megosztó szerződésnek.⁶⁴⁵

A szerződések tartalmának értelmezésekor ennek megfelelően a bíróságok a Ptk. 6:8. §-ban foglaltakkal összhangban a vagyónjogi kontraktusban szereplő jognyilatkozatokat vita esetén úgy értelmezik, ahogyan azt a feleknek a nyilatkozó feltehető akaratára és az eset körülményeire tekintettel a szavak általánosan elfogadott jelentése szerint értenie kellett. Ebből következőleg a szerződési szabadság határainak vizsgálatakor a bíróságok valamennyi körülményt egységesen vizsgálnak, beleértve a felek szerződésének megkötését megelőző egyeztetéseit, a szerződéskötés körülményeit, a felek által a megegyezéssel elérni kívánt célt és az egyéb körülményeket.⁶⁴⁶

A családi vagyónjogi szerződések tartalmának korlátozhatósága is részben eltér más szerződések megítélésétől. *Barzó Tímea* kiemeli, hogy a családi vagyónjogi szerződésekben a felek magánautonómiájába beavatkozó kötelező erejű normákra azért

⁶⁴² Pfv. II. 21.685/2017.

⁶⁴³ Pfv. II. 20.685/2007.

⁶⁴⁴ Pfv. II. 21.525/2009.

⁶⁴⁵ Pfv. II. 21.057/2009.

⁶⁴⁶ Pfv. II. 22.194/2016.

van szükség, hogy a harmadik személyek védelme és a társadalom erkölcsi értékrendjének védelme biztosított legyen.⁶⁴⁷ A harmadik személyek védelme mellett azonban a családtagok egymással szembeni védelme⁶⁴⁸ is ugyanolyan súllyal megjelenhet. Ebből következőleg a korlátozásnak két szinten kell érvényesülnie: egyfelől a családtagok belső viszonyában, másrészt kifelé, harmadik személyek irányában. Mindezek alapján a szerződési szabadság korlátainak az alábbiak érvényesülését kell biztosítania:

- az alapvető családvédelmi érdek védelme⁶⁴⁹,
- a másik fél anyagi kisémmizésének tilalma,
- valamely családtag hitelezőjének védelme,
- a CsJK 4:49. § (2) bekezdésén alapuló vélelemből eredő korlátozott házastársi felelősség kizárása.⁶⁵⁰

A felsorolt érdekek biztosítására szolgáló korlátok több módon is megjelennek a Ptk.-ban. A CsJK maga is tartalmaz kógens rendelkezéseket, valamint a ma már általános, valamennyi területre kiható családjogi alapelvek is jelentősen befolyásolhatják a családi vagyoni szerződések tartalmát. Emellett azonban a kötelmi jogi korlátok szintén irányadóak, amik a szerződések érvénytelensége és hatálytalansága körében kerülnek értékelésre.

2. A családjogi alapelvek tartalomalakító és tartalomkorlátozó hatása

A családi vagyoni szerződések „*kettős természetű*” jogintézmények abban az értelemben, hogy egyfelől a kötelmi jogban érvényesülő szerződési szabadságra irányadó kötelmi jogi korlátok, másfelől a CsJK családjogi előírásai, követelményei is behatárolják a kontraktusok tartalmát.⁶⁵¹ A jogalkotói szándék egyértelműen a felek magánautonómiájának biztosítása a vagyoni szerződések esetén, ami viszont sokszor ahhoz vezet, hogy egyenlőtlen vagyoni helyzet alakul ki a családtagok között. A házastársak esetén (és persze bejegyzett élettársak esetén) a törvény által

⁶⁴⁷ BARZÓ (2017/3) 34.o.

⁶⁴⁸ Olyan esetekben például, amikor a vagyoni szerződéssel a másik fél kisémmizése a cél, vagy esetlegesen tévedés, megtévesztés történik, esetlegesen jogellenes fenyegetéssel bírják rá a felet a kontraktus megkötésére.

⁶⁴⁹ Ilyen családvédelmi érdekek tekinthető a családtagok közös életvitelének költségei alól kibúvás megakadályozása, a gyermekről való anyagi gondoskodásból történő kimaradás vagy a családtagok által lakott lakás lakhatására vonatkozó egyoldalú rendelkezési jog kikötése. – WEISS (2001) 29.o.

⁶⁵⁰ BARZÓ (2017/3) 34.o.

⁶⁵¹ CSÚRI (2016) 328.o.

meghatározott házastársi vagyonközösség a közös vagyon deklarálása által vagyoni egyenlőséget igyekszik biztosítani a házastársak között. A vagyoni szerződések célja azonban egyértelműen az, hogy ettől eltérjenek a felek. A motiváció, a kiváltó ok, ami miatt a felek az eltérést választják, számtalan esetet ölelhet fel és ezek a motivációk gyakran érzelmi alapúak, szemben az üzleti élet érdekközpontú indokaival.

A CsJK bevezető szakaszaiban megfogalmazott alapelvek olyan többletalapelvek, amelyek a családi viszonyok sajátosságainak a figyelembevételével kerültek kiemelésre.⁶⁵² Ezek az elvek nem újszerű elemek a családjogi szabályozásban, az idő folyamán a bírói gyakorlatból fokozatosan épültek be a joganyagba is. A CsJK négy alapelvet rögzít, méghozzá a házasság és család védelmének elvét, a gyermekek érdekének védelmét, a házastársak egyenjogúságának kivánalmát és a méltányosság és gyengébb fél védelmének biztosítását.⁶⁵³

A házasság és család védelmének elve biztosítja, hogy a családi kapcsolatok megfelelő jogi védelemben részesüljenek, valamint, hogy a társadalmi és egyéni érdekek összhangjának biztosítása helyett a családon belüli érdekegyensúly érvényesüljön. A CsJK ezt nem csak az elv deklarálásával, hanem a tétéles joganyagba történő rögzítésével is számos esetben megvalósítja.⁶⁵⁴

A gyermekek érdekének védelme nemzetközi és hazai kívánalom egyaránt, amely a gyermek érdekeinek és jogainak fokozottabb érvényesülését teszi szükségessé, mert a gyermek – korából és helyzetéből adódóan – a családi kapcsolatokban eleve hátrányosabb pozícióban van.⁶⁵⁵

A harmadik elv a *házastársak egyenjogúságának biztosítása*, amely nem a felek közötti szigorúan vett egyenlőséget, hanem mellérendeltségi viszonyt fejez ki, a jogok és kötelezettségek egyenlőségét. Ez azonban nem jelenti azt, hogy a házassági kapcsolatban ne kerülhetne sor valamelyik házastárs jogainak korlátozására vagy az egyensúlyi állapottól való eltérésre.⁶⁵⁶

E három alapelv is képes lehet hatást gyakorolni a családtagok vagyoni viszonyaira és azon belül a vagyoni szerződésekre, ugyanakkor a negyedik alapelv, a *méltányosság és a gyengébb fél védelme* az, amely elsősorban képes lehet befolyásolni a felek szerződését. A Kúria számos eseti döntésében kimondta azt az elvi tételt, miszerint a bíróságoknak biztosítani kell azt, hogy a vagyoni igények rendezésénél

⁶⁵² WEISS (2013) 407.o.

⁶⁵³ Ptk. 4:1. §- 4:4. §

⁶⁵⁴ KÖRÖS (2013/3) 26.o.

⁶⁵⁵ KÖRÖS (2013/3) 27-28.o.

⁶⁵⁶ KÖRÖS (2013/3) 29.o.

egyik fél se jusson méltánytalan vagyoni előnyhöz.⁶⁵⁷ A méltányosság tehát már a Csjt. hatálya alatt is megjelent a bírói gyakorlatban, majd 1987-től a Csjt. 31.§ (5) bekezdésben, azáltal viszont, hogy a CsJK a szabályanyag elejére helyezve valamennyi családjogi jogviszonyra kiterjedően, általánossá tette az alapelvet, megerősítette annak alkalmazhatóságát.

A méltányosság jogrendszerünk régóta létező eleme. *Szladits Károly* szerint a méltányosság „*egyediesítő jogszabály, amely bőven él a közvetett jogrendezés eszközeivel: kipuhatolni igyekszik a felek valódi akaratát, s ily módon simulékonyabb, de egyúttal bizonytalanabb is a szigorú jognál.*”⁶⁵⁸ *Eörsi Gyula* is a szigorú jog ellentétpárjaként jellemzi a méltányosságot, megjegyzi ugyanakkor, hogy furcsa kettőség köti össze ezt a két elemet, hiszen „*ami méltányos az egyik félnek, az méltánytalan a másiknak.*”⁶⁵⁹ *Lábady Tamás* is hasonlóan fogalmaz, amikor a méltányosságot olyan elemként jellemzi, amely képes a jogalkalmazás rugalmasságát biztosítani.⁶⁶⁰

A CsJK szerint a családi jogviszonyokat méltányosan és az érdekei érvényesítésében gyengébb fél védelmét figyelembe véve kell rendezni.⁶⁶¹ Azáltal, hogy a jogalkotó jogszabályi szintre emelte és általánossá tette az alapelv alkalmazhatóságát, elérte, hogy a jogi védelem minden családjogi jogviszonyra kiterjedjen, beleértve a családi vagyoni szerződéseket is. Ez a megoldás azonban kollíziót idéz elő a szerződési szabadság elvével, amit a bírói gyakorlat a szerződési szabadság elvének javára oldott fel. *Weiss Emília* megjegyzi azonban, hogy a vagyonközösség szélesebb kizárása, azaz a vagyonekülönítés esetén sem szabad figyelmen kívül hagyni az egyik házastársnak a család érdekében, illetve a másik házastárs zavartalanabb munkakörülményeinek megteremtésében való tevékenységet. Ezt meghaladóan pedig a szerződések alkalmasak lehetnek a hitelezők kijátszására, valamint előidézhetik a kötelelő rész sérelmét is.⁶⁶² *Szeibert Orsolya* is hangsúlyozza, hogy a szerződési szabadság nem lehet teljeskörű a vagyoni jogi kontraktusokban, mert a jogviszony sajátosságai miatt szükség van a méltányosság és a gyengébb fél védelmének biztosítására.⁶⁶³ Mindezen megállapításokkal szemben viszont a szűkebb értelemben vett szerződéses vagyoni jog gyakorlata azt mutatja, hogy csak nagyon kirívó esetekben

⁶⁵⁷ Pfv. II. 20.519/2011., Pfv. II. 20.009/2011., Pfv. II. 21.971/2009.

⁶⁵⁸ SZLADITS (1941) 144.o.

⁶⁵⁹ EÖRSI (1975) 440.o.

⁶⁶⁰ LÁBADY (2013) 174.o.

⁶⁶¹ Ptk. 4:4. §

⁶⁶² WEISS (1986) 122.o.

⁶⁶³ SZEIBERT (2005) 28.o.

alkalmazható a méltányosság. *Kőrös András* kiemeli, hogy a méltányosság alkalmazásának megvannak a határai:⁶⁶⁴

- egyrészt a méltányosság csak kivételes lehet a szigorú jog alkalmazása alól,
- másfelől a méltányosság gyakorlásakor az eset összes körülményét kell értékelni, mert az egyik féllel szemben gyakorolt méltányosság nem vezethet a másik féllel szembeni méltánytalansághoz,
- a méltányosság alkalmazhatóságára a jogszabálynak kell felhatalmazást adnia,
- a méltányosságnak a bíró kezébe adott eszköznek kell lennie, hiszen csak a bíró képes a szükséges tényállás felderítésére és az eltérő érdekek mérlegelésére.

A fenti szempontok figyelembevételével tehát eltérően kell értékelni és alkalmazni a méltányosságot a családtagok közötti szerződéses vagyoni jogban, hiszen ott nem a felek közötti vagyoni egyensúly, mint inkább a szerződéses akarat érvényesítése a cél. Ez pedig szükségszerűen idézhet elő vagyoni egyenlőtlenséget. Emellett szintén fontos a szerződő felek motivációjának alapos feltárása, azaz, hogy mi vezette a feleket az esetlegesen kirívó tartalmú, akár a társadalmi értékítélettel is szemembenő szerződések megkötéséhez. Az emocionális tényezőknek kiemelt szerepe van, hiszen amíg minden rendben van a kapcsolatban és a felek ebben az állapotban kötik meg a megegyezést, bármely befolyásoló tényező nélkül, akkor az is méltánytalan helyzetet eredményezne, hogy később, az elmérgesedő viszonyban már méltánytalanságra hivatkozva támadják a szerződésüket. A vagyoni jogi szerződés olyan kockázati elemet tartalmaz, amellyel a feleknek már a szerződés megkötésekor számolnia kell. Előfordulhat, hogy egyiküknek a szerződéstől várt vagyoni számításai beválnak, míg a másik fél – akár önhibáján kívül álló okokból is – hátrányosabb helyzetbe kerül. A méltányosság alapja az egyéniesítés, ennek megfelelően a célja annak elkerülése, hogy az absztrakt jogszabályi előírás alkalmazása adott esetben igazságtalan eredményre vezessen. A szerződés azonban konkrét módon, az egyéni igényekhez igazítva rendezi a jogviszonyt, amelyhez a bíróság és a felek kötve vannak. Következésképpen erősen megkérdőjelezhető a jogszabályok azon értelmezése, amely pusztán méltányossági alapon lehetővé teszi a szerződés előírásaitól eltérő jogrendezést. Ez ugyanis a méltányosság érdekiegyenlítő céljának a feladását jelentené, ami azzal a következménnyel járna, hogy a felek nem bízhatnak kellőképpen a szerződésben, hiszen a bíróság széles körben beavatkozhatna a szerződéses viszonyukba. Éppen ezért helytálló *Kőrös András* azon megállapítása, miszerint a

⁶⁶⁴ KÖRÖS (1999) 13-14.o.

méltányosság csak kivételesen alkalmazható a szerződéses vagyoni jogban.⁶⁶⁵ Ezt erősíti továbbá a Kúria ítélkezési gyakorlata is. A közös vagyont megosztó konkratusok megkötésére sokszor olyan körülmények között kerül sor, ahol a felek felfokozott hangulatban döntenek, ebből adódóan a személyes szempontok mellett az egyenértékűség kívánalma háttérbe szorul. Sok esetben a partner azt sérelmezi, hogy a szerződésben megállapított közös vagyoni jutójának mértéke nem felel meg annak a mértéknek, ami egy esetleges bírósági megosztás során neki jutna, ebből adódóan ő méltánytalan helyzetbe kerül.⁶⁶⁶ A bíróságoknak a közös vagyoni megosztása során ténylegesen arról kell gondoskodni, hogy egyik fél se jusson méltánytalan vagyoni előnyhöz. Ez a kívánalom azonban annak a méltánytalanságnak az elhárítására szolgál, melyet a közös vagyoni megosztására vonatkozó általános szabályok alkalmazása az egyedi esetben jelenthet, ugyanakkor a bíróságnak nem szolgáltat lehetőséget arra, hogy érvénytelenségi ok hiányában a szerződés érvénytelenségének megállapításával biztosítsa a méltányosságot, tekintve, hogy az egyedi körülményeket, szempontokat a felek már figyelembe vették az akaratuk kialakításakor.⁶⁶⁷ A vagyoni jogi ítélezésben a méltányosság olyan korrekciós rendező elvként szerepel, amely kivételes esetekben ugyan, de alkalmas arra, hogy a családtagokra vonatkozó vagyoni jogban a nem vagyoni szempontok érvényesülését elősegítse. Ilyen szempont lehet például a közös vagyoni megosztásakor az időmúlás és a vagyontárgyak értékének az ezzel összefüggő megváltozása, amely indokolhatja a méltányosság alkalmazását.⁶⁶⁸ Más azonban a megítélése a bírói gyakorlatban a méltányossági klauzula alkalmazásának, ha a felek éltek a vagyoni jogi rendezés eltérő szabályozásának lehetőségével, és vagyoni jogi szerződést kötöttek. A bírói gyakorlatban akkor kerülhet sor a méltányossági szabály alkalmazására ilyen esetekben, ha a szerződés valamilyen kérdést nem egyértelműen, vagy nem teljeskörűen rendez⁶⁶⁹, és a bíróságnak kell a szerződés értelmezésével, illetve a hiányosságok pótlásával a jogvita rendezésének módját megtalálnia. A méltányossági klauzula alkalmazása azonban ezekben a kivételes esetekben is a szerződés teljesítését kell, hogy szolgálja, vagyis annak határt szab a felek szerződési akarata és a szerződés célja.⁶⁷⁰ Az, hogy a házastársi közös vagyoni szerződéses megosztása kirívóan méltánytalan vagyoni előnnyel, illetve hátránnyal járna-e, és hogy ennek kiküszöbölése miként történjék, valamennyi vagyontárgy

⁶⁶⁵ KÖRÖS (1999) 16-17.o.

⁶⁶⁶ Pfv. II. 21.556/2015.

⁶⁶⁷ EBH 2001.530.

⁶⁶⁸ Pfv. II. 21.581/2017.

⁶⁶⁹ BH 2011.337.

⁶⁷⁰ BDT 2010.2269

számbavétele, a kölcsönös térítési igények tisztázása és a felek vagyoni illetőségének megállapítása alapján dönthető el.⁶⁷¹

Az alapelv második fele a *gyengébb fél védelmének* biztosítása, amely szorosan összefügg a méltányosság gyakorlásával. A jog világában ugyan nehéz módot találni arra, hogy a szociális szempontok és kirívó egyedi körülmények is értékelésre kerüljenek a konkrét normákban. A korábbi magánjogi szabályozás neuralgikus pontja volt, hogy egyenlőnek tekintette a gyakran – gazdasági, szociális, képzettségi stb. szempontból – távolról sem egyforma esélyekkel rendelkező jogalanyokat.⁶⁷² Az alapelv azonban lehetőséget biztosít ezen szempontok megfelelő korrekciójára, ami a családjogban inkább a koránál, egészségi állapotánál, lehetőségeinél fogva segítségre szoruló, kiszolgáltatott fél oldalán érvényesül.⁶⁷³ A gyengébb fél védelmének biztosítása azonban – tekintve, hogy szorosan összefügg a méltányossággal – szintén csak kivételes lehet a vagyoni jogi szerződésekben. Maga *Weiss Emília* is úgy vélekedett, hogy amit a jogalkotó a szerződéses vagyoni jog kodifikációja során „*kisebb mértékben tud és tudott biztosítani, az az, hogy a házassági vagyoni jogi szerződés kötésével, tartalmának meghatározásával ne sérüljön a házaspár között a gyengébb fél védelme.*”⁶⁷⁴

A CsJK-ban rögzített alapelvekkel kapcsolatban fontos kitérni még arra a vitatható momentumra, hogy ezek az elvek kizárólag a CsJK által szabályozott jogviszonyokra irányadóak. A de facto élettársak vagyoni jogi kontraktusai azonban rendszerint nem a CsJK-ban, hanem a kötelmi jog szabályai között találhatóak, így főszabály szerint a kötelmi jog általános előírásai vonatkoznak rájuk. Jogosan merül fel tehát a kérdés, hogy a CsJK alapelveinek tartalomformáló hatása kiterjedhet-e a de facto élettársak szerződéseire?

A Ptk. szabályaitól az életközösség idejére eltérést biztosító vagyoni jogi szerződésekre mindenképpen ki kell, hogy terjedjenek, ugyanis a de facto élettársak vagyoni jogi szerződésének tartalmát utalószabály⁶⁷⁵ útján rendezi a jogalkotó, ami szerint a de facto élettársak minden olyan vagyoni jogi kérdésben megegyezhetnek, mint a házastársak. Ebből pedig logikusan következik, hogy a tartalomformáló, azt korlátozó tényezők köre is ugyanaz lesz. A vagyonszaporulatot – vagy vagyonközösség kikötése esetén a közös vagyont – megosztó szerződéseknel is hasonló a helyzet, szintén találunk utalószabályt. A Ptk. 6:516. § (4) bekezdés – közvetett módon ugyan, de –

⁶⁷¹ BARZÓ (2017/4) 51-52.o.

⁶⁷² BARZÓ (2017) 54.o.

⁶⁷³ BARZÓ (2014/3) 246-247.o.

⁶⁷⁴ WEISS (2013) 409-410.o.

⁶⁷⁵ Ptk. 6:515. § (2) bekezdés

a házastársi vagyontársaságban szereplő közös vagyon megosztására vonatkozó normákat rendeli alkalmazni, amiből következően ebben az esetben is figyelembe vehetők a családjogi alapelvek.

Az egyszeri szolgáltatásokra vonatkozó kontraktusok megítélése azonban eltérő az eddig kifejtettektől, ugyanis ott az értékelés alapja – még házastársak esetén is – a kötelmi jogi szabályozás, a jogalkotó ugyanis nem kívánt a családtagok közötti egyszeri szolgáltatásokat magába foglaló szerződések esetében – a hitelezővédelem speciális normájától eltekintve – kifejezetten családjogi szabályt alkotni. Ez arra enged következtetni, hogy az ilyen szerződéseket nem tekinti eltérőnek az üzleti élet más szereplői által megkötött kontraktusoktól, ami miatt álláspontunk szerint kevésbé vehetők figyelembe a családjogi alapelvek.

Összefoglalva tehát megállapítható, hogy a családi vagyoni szerződések tartalmára igenis hatással vannak a családjogi alapelvek, különösen a méltányosság és a gyengébb fél védelme. Ugyanakkor a felek szerződési szabadsága erőteljesebben érvényesül, aminek következtében az alapelvek figyelembevétele, mint tartalomkorlátozó tényező csak kivételes esetekben értékelhető.

3. A családi vagyoni szerződések érvénytelensége

3.1. Az érvénytelenségről általában

A szerződések kapcsán három tényező vizsgálatának van fontos szerepe: ezek a szerződés létrejötte, a létrejött kontraktus érvényessége és végül annak hatályossága. Éppen ezért ezen tényezők elhatárolása kulcsfontosságú, hiszen eltérő jogkövetkezmények fűződnek mindhárom jogintézményhez.

A nemlétező szerződések kategóriája sokat vitatott kérdés a jogirodalomban.⁶⁷⁶ A magánjogi gondolkodók hazánkban azonban egyértelműen amellet foglaltak állást, hogy a felek közötti szerződések létrejöttének elengedhetetlen eleme a konszenzus. Ennek hiányában tehát a szerződés nem jön létre a felek között.⁶⁷⁷ A bírói gyakorlat

⁶⁷⁶ Lásd ehhez részletesen: SIKLÓSI (2014) 77-136.o.

⁶⁷⁷ Tóth Lajos szerint a jogügylet nyilvánvaló jogi tény, joghatásra irányuló akaratnyilatkozat. „A joghatásra irányuló akarat lényeges kelléke a jogügyletnek. E nélkül nincsen jogügylet.” - TÓTH (1923) 139.o.

Szászy István pedig úgy vélekedik, hogy a jogügylet olyan megengedett, öntudatos, akarat magatartás, amellyel a magatartást tanúsító személy meghatározott joghatást kíván elérni. Szerződések létrejöttéhez

a nem létező szerződés fogalmát a Ptk. szerződés létrejöttére vonatkozó szabályaiból vezeti le, amely szerint a szerződés kifejezetten csak a felek akaratának kölcsönös és egybehangzó kifejezésével jön létre, amihez szükséges, hogy a felek a lényeges vagy általuk lényegesnek minősített kérdésekben megegyezzenek.⁶⁷⁸ Ennek megfelelően a szerződés csak akkor tekinthető létezőnek, ha a felek között a lényeges vagy általuk lényegesnek minősített kérdésekben megszületik a konszenzus. A szerződés létrejöttének hiánya tehát akkor állapítható meg, ha a szerződés szövegének a Ptk. 6:8. § szerinti értelmezése vagy a felek ráutaló magatartása azt mutatja, hogy a felek akaratára nem találtak, azaz közöttük megegyezés nem jött létre, vagy van ugyan megegyezés, de az nem fogja át az adott szerződés lényeges elemeit. A Ptk. azonban nem definiálja a lényeges szerződési feltétel fogalmát, csupán kógens jelleggel bizonyos kontraktusok esetén rögzíti a minimális tartalmi elemeket.⁶⁷⁹ Éppen ezért önmagában ezen tartalmi elemek valamelyikének a téves vagy valótlan megjelölése nem adhat alapot a szerződés nemlétezésének a megállapítására.⁶⁸⁰ A szerződés létezése tehát nem jelent önmagában véve mást, mint pusztán annak a lehetőségét, hogy a felek között kontraktuális joghatások keletkezzenek, azonban a tényleges joghatás kiváltásához egyéb feltételek is szükségesek: a szerződés érvényessége és hatályossága.⁶⁸¹

Mindebből látható, hogy a jog kizárólag a létező szerződésekhez képes joghatást fűzni, ugyanakkor nem minden szerződéshez fűzi a felek által szándékolt joghatást. A jogalkotó ugyanis – *Vékás Lajos* szavaival élve – egy „biztonsági szűrőt”⁶⁸² iktat be a társadalmilag nem kívánatos, illetve a valamely fél lényeges érdekét súlyosan sértő joghatások elkerülésére. Ez a szűrő az érvénytelenség.

Az érvénytelenség régi eleme a magyar magánjognak. *Szladits Károly* különbséget tesz a jogügyletek szűkebb és tágabb tényállásai⁶⁸³ között. Szűkebb tényállási elemnek azokat az elemeket definiálja, amelyek megléte nélkül a jognyilatkozat nem

ennek megfelelően a felek akaratmegegyezése szükséges, amely rendszerint ajánlat és annak elfogadása formájában megy végbe. – SZÁSZY (1949) 76-77.o.

Szladits Károly két vagy több fél egybehangzó jognyilatkozataként definiálja a szerződést. – SZLADITS (1937) 131.o.

Bíró György szerint, ha a felek egybehangzó akaratára hiányos, vagy teljességgel hiányzik, úgy ebben az esetben közöttük nincs konszenzus – a felek nyilatkozata disszenzus állapotában van: a szerződés nem jön létre, következésképpen joghatásait sem fejtheti ki. – BÍRÓ (1998) 287-288.o.

⁶⁷⁸ Ptk. 6:63. § (1)-(2) bekezdés

⁶⁷⁹ Például az adásvételi szerződés kapcsán rögzíti a Ptk., hogy az eladó a dolog tulajdonjogának átruházására, a vevő a vételár megfizetésére és a dolog átvételére köteles. Ezen nyilatkozatok kifejezése tehát a szerződés lényeges elemének minősül.

⁶⁸⁰ Pfv. II. 21.126/2007.

⁶⁸¹ SIKLÓSI (2014) 83.o.

⁶⁸² VÉKÁS (2016) 109.o.

⁶⁸³ *Szladits* a tényállás alatt azoknak a körülményeknek az összességét érti, amelyek megléte szükséges ahhoz, hogy a törvény a jognyilatkozatot hatályosnak ismerje el. – SZLADITS (1937) 135.o.

alkalmas a célzott joghatás előidézésére. Ezekről mondja azt, hogy ezek a jogügylet érvényességi kellékei, amelyek hiányában érvénytelen az ügylet.⁶⁸⁴ *Eörsi Gyula* úgy fogalmaz, hogy érvénytelen az a szerződés, amely a törvényben meghatározott valamely oknál fogva nem alkalmas a célzott joghatás előidézésére.⁶⁸⁵ *Weiss Emília* a szerződések érvénytelenségét akként foglalta össze, hogy az adott jogügylet valamely fogyatékosága esetén nem lesz alkalmas a célzott joghatás elérésére, a törvény a joghatás beálltát kizárja.⁶⁸⁶ *Bíró György* szerint amennyiben a szerződés valamely, a törvényben meghatározott oknál fogva nem alkalmas a kívánt joghatás előidézésére, érvénytelen szerződésről beszélünk.⁶⁸⁷ *Vékás Lajos* az érvénytelenséget úgy összegzi, hogy az érvénytelen szerződés a törvény által meghatározott, a szerződéskötéskor fennálló ok miatt nem váltja ki a kívánt joghatást.⁶⁸⁸ *Barzó Tímea* szerint az érvénytelenség kizárólag már létrejött szerződések esetén vizsgálható akkor, ha a jogszabály a felek valamelyikének – a szerződés megkötéskor fennálló – akarat hiánya, az akaratnyilatkozat vagy a szerződéssel elérni kívánt célzott joghatás hiánya miatt a szerződés nem alkalmas a felek által elérni kívánt joghatás kiváltására.⁶⁸⁹ Mindezek alapján összefoglalva elmondható, hogy a szerződés akkor tekinthető érvénytelennek, ha már a szerződéskötés pillanatában olyan jogi hibában szenved, amely képtelenné teszi arra, hogy a felek által szándékolt joghatást kiváltsa.

A Ptk. rendszerbe foglaltan, kógens jelleggel szabályozza az érvénytelenséget, amittől főszabály szerint a felek nem térhetnek el.⁶⁹⁰

A Ptk. lényeges változásokat iktat be az érvénytelenség kapcsán, amely által rendszerbeli elhelyezkedése, szerkezeti felépítése és egyes részletszabályai jelentősen átalakultak. A szemléletváltás lényege abból ered *Kemenes István* szerint, hogy az érvénytelenség a szerződési jog alapvető intézménye, amely sem alkalmazási körét, sem logikáját, sem eljárásjogi vonatkozásait tekintve nem térhet ki a magánjog „*intakt rendszeréből*.”⁶⁹¹

⁶⁸⁴ SZLADITS (1937) 135-136.o.

⁶⁸⁵ EÖRSI (1981) 95.o.

⁶⁸⁶ WEISS (1969)162.o.

⁶⁸⁷ BÍRÓ (1998) 289.o.

⁶⁸⁸ VÉKÁS (2016) 110.o.

⁶⁸⁹ BARZÓ (2015) 187-188.o.

⁶⁹⁰ Vesd össze Ptk. 6:98. § (2) bekezdés

⁶⁹¹ Az érvénytelenség funkciója *Kemenes István* szerint, hogy megakadályozza a piaci árukapcsolatok rendjét megzavaró vagyoni viszonyok kialakulását és beteljesedését. Mindez azonban szorosan összefügg a fél jogainak védelmével is, az érvénytelenségi okok ugyanis rendszerint a fél számára azért sérelmesek, mert a normális szerződési kapcsolatokhoz fűződő alapvető érdeket sértik. - KEMENES (2016) 3.o.

Az érvénytelenségnek két fajtáját különböztethetjük meg, a *semmisséget* és a *megtámadhatóságot*. A kettő közötti különbség alapja, hogy a semmisséget olyan esetekben állapítja meg a Ptk., amikor a szerződés teljesítése ellen fontos társadalmi érdek szól, megtámadhatóságot viszont ott alkalmaz, ahol a sérelmet szenvedett fél kívánsága nélkül az érvénytelenség megállapítása nem volna indokolt.⁶⁹² Az elhatárolás alapját tehát az képezi, hogy az érvénytelenségi ok képes-e önmagában is előidézni az érvénytelenséget, vagy szükség van ehhez a tényleges megtámadásra.⁶⁹³ *Semmis* a szerződés, ha olyan jogi hibában szenved, amely alapján *ipso iure*, a törvény erejénél fogva érvénytelennek tekinthető. Ezzel szemben a *megtámadás* lényege, hogy egy *függő jogi helyzet* alakul ki, és kizárólag a hivatkozó fél sikeres megtámadásának eredményeképpen kerül megállapításra a szerződés érvénytelensége.⁶⁹⁴

A jogirodalomban kialakult az az álláspont, hogy a két jogintézmény között aszerint is szükséges differenciálni, hogy milyen súlyú az a hiba, amely az érvénytelenséget előidézi.⁶⁹⁵ *Weiss Emilia* megítélése szerint azonban a semmisség és a megtámadhatóság effajta szembeállítását azt eredményezné, hogy előbbi társadalmi érdeket sértő magatartásnak lenne bélyegezve, utóbbi viszont nem.⁶⁹⁶ Megjegyzendő azonban, hogy a két jogintézmény közötti különbségek arra engednek következtetni, hogy lényegesek az eltérések az érvénytelenség két fajtája között.⁶⁹⁷

A semmisség az a jogi hiba, amely a szerződés megkötésének pillanatára visszamenőleg, *ipso iure* érvénytelenné teszi a felek kontraktusát. Éppen ezért teszi hozzá a Ptk., – ahogy tette korábban is – hogy a semmisség megállapítására nincs szükség külön eljárásra, hivatkozni lehet rá peres előzmények nélkül is. Ehhez kapcsolódóan kerül deklarálásra szintén, hogy a bíróságok – figyelembe véve, hogy külön eljárás

⁶⁹² WEISS (1969) 186.o.

⁶⁹³ EÖRSI (1981) 96.o.

Szladits Károly azt mondja, hogy a semmis jogügylet kezdettől fogva és magában véve (*ipso iure*) érvénytelen s azt nem kell külön megtámadni, hivatkozni azonban szükséges rá ahhoz, hogy a bíró érvénytelennek tekintse. „*mihelyt a bíró látja, hogy érvénytelen jogügylettel van dolga, a tényállásra az érvénytelenség következményeit fogja alkalmazni, bárha a felek erre az érvénytelenségre nem hivatkoztak is.*” – SZLADITS (1937) 177.o.

⁶⁹⁴ *Szladits Károly* szerint a megtámadható jogügylet függő jogi helyzetet teremt. A jogügylet ideiglenesen hatályos ugyan, de a törvény az egyik félnek hatalmasságot biztosít arra nézve, hogy a jogügylet visszaható hatállyal megdöntse, vagyis a jogügyletnek ideiglenesen beállott hatásait megszüntesse. – SZLADITS (1937) 178.o.

⁶⁹⁵ GÁSPÁRDY (1966) 601.o., BARZÓ (2015) 183-184.o.

⁶⁹⁶ WEISS (1969) 186.o.

⁶⁹⁷ *Almási Antal* a semmisség és megtámadhatóság közötti különbséget az alábbiak szerint tárgyalja: „*Amennyiben a szándékolt ügyleti hatások megtagadását parancsoló jogtétel rendeli, a tényálláshiba az ügylet semmisségét, ellenesetben csupán annak megtámadhatóságát eredményezi.*” – ALMÁSI (1926) 328.o.

nem szükséges – hivatalból kötelesek észlelni a semmisségi okokat. *Vékás Lajos* szerint ez azt jelenti, hogy a bíróság a szerződés teljesítésére akkor sem kötelezheti a feleket, ha egyikük sem hivatkozik az adott okra, sőt akkor sem, ha mindketten a semmisségi ok figyelmen kívül hagyását kéri. Ebben az esetben a jogkövetkezmény az lesz, hogy a bíró a semmis szerződés alapján előterjesztett igényt elutasítja.⁶⁹⁸ Fontos azonban kiemelni, hogy a bíróság az érvénytelenség további jogkövetkezményeit hivatalból nem alkalmazhatja, a kereseti kérelmen túl ez esetben nem terjeszkehdhet.⁶⁹⁹ A joggyakorlatban problémát vetett fel azonban, hogy milyen mélységig terheli a bíróságokat a hivatalbóli észlelés kötelezettsége. Többek között ennek megválaszolására született meg a ma is irányadó *2/2010 (VI. 28.) PK vélemény*, amely rögzíti, hogy a bíróságnak csak a rendelkezésre álló bizonyítási anyag alapján tényként egyértelműen megállapítható, nyilvánvaló semmisséget kell hivatalból észlelnie. A semmisség megállapíthatósága érdekében a bíróság hivatalból bizonyítást nem folytathat le.⁷⁰⁰

A megtámadhatóság ezzel szemben, ahogy már említettük függő jogi helyzetet eredményez, amely csak akkor vehető figyelembe, ha a fél kifejezetten hivatkozik rá. Ebben az esetben tehát a bíróságoknak nem kell hivatalból észlelnie a megtámadási okot. A szerződés megtámadása esetén a kereseti kérelemhez kötöttség érvényesül, a bíróság ugyanis hivatalból nem vizsgálhatja olyan megtámadási ok fennállását, amelyre a fél nem hivatkozott.⁷⁰¹

A következő eltérés az igényt érvényesítő alanyok körében fedezhető fel. A Ptk. szerint semmisségre az hivatkozhat, akinek ehhez jogi érdeke fűződik vagy akit erre törvény feljogosít.⁷⁰² Ez általában a szerződő partnereket jelenti, hiszen a legfőbb

⁶⁹⁸ VÉKÁS (2016) 111.o.

⁶⁹⁹ Ptk. 6:108. § (1) bekezdés

Emellett az érvénytelenségi perekben felmerülő egyes eljárásjogi kérdésekről szóló *2/2010 (VI. 28.) PK vélemény* (A továbbiakban: *2/2010 (VI. 28.) PK vélemény*) 2. pontja is rögzíti, hogy a félnek a szerződés érvénytelenségére alapított marasztalási kereseti kérelemben pontosan meg kell jelölnie, hogy az érvénytelenség melyik törvényi jogkövetkezményének alkalmazását milyen tartalommal kéri a bíróságtól.

⁷⁰⁰ *2/2010 (VI. 28.) PK vélemény* 4. pont

A semmisségi ok hivatalbóli észlelése nem azt jelenti, hogy a bíróság a jogvita tárgyát képező szerződés valamennyi rendelkezését hivatalból revízió alá veszi abból a szempontból, hogy nem észlel-e - a felek által hivatkozottakon túl - további semmisségi okokat. A semmisségi ok hivatalbóli észlelésének kötelezettsége azt jelenti, hogy a bíróságnak a tényállás részévé tett szerződési feltétel érvénytelenségét kell hivatalból észlelnie, ha az érvénytelenség a rendelkezésre álló bizonyítékok alapján megállapítható. A felek rendelkezési jogából következően azonban nem terjesztheti ki a bíróság a vizsgálódását olyan szerződési feltételekre, amelyre a felek sem kifejezetten, sem nyilatkozataik tartalmát értelmezve nem hivatkoztak. – BDT 2015.3361.

⁷⁰¹ *2/2010 (VI. 28.) PK vélemény* 5/b pont

⁷⁰² Ptk. 6:88. § (3) bekezdés

jogi érdek náluk tapasztalható. Nem kizárt azonban, hogy harmadik személynek álljon fenn olyan jogi érdeke, amelyet a semmis szerződés sért.⁷⁰³ Ezt meghaladóan a Ptk. az ügyészt is felhatalmazza, hogy a közérdek védelme érdekében, valamint uzorás szerződések esetén semmisség iránt pert indítson.⁷⁰⁴ Kivételt jelent ez alól a Ptk. relatív semmisségre utaló normaanyaga, ugyanis egyes jogviszonyokban a törvény csak a jogi védelemre különösen rászoruló fél védelmére fűz semmisségi szankciót az előírások megsértéséhez.⁷⁰⁵ Ennek megfelelően a kiskorúság miatti korlátozott cselekvőképességen, a cselekvőképesség részleges korlátozásán vagy cselekvőképtelenségen alapuló semmisségre csak annak érdekében lehet hivatkozni, akinek cselekvőképessége korlátozott vagy hiányzik. A fogyasztó és a vállalkozás közötti szerződés részévé váló tisztességtelen szerződési feltétel semmisségére pedig csak a fogyasztó érdekében lehet hivatkozni.⁷⁰⁶ A szerződés megtámadására ezzel szemben csak a sérelmet szenvedett fél jogosult, illetve az a személy, akinek a megtámadáshoz jogi érdeke fűződik.⁷⁰⁷ Ez utóbbi ugyanúgy értelmezendő, mint a semmisségnél.⁷⁰⁸

A jogi érdek fennállása akkor állapítható meg, ha az ügyben hozott döntés a kezdeményező fél élet- és jogviszonyaira kihat, jogokat és kötelezettségeket keletkeztet számára, vagy valamely kötelezettség alól szabadul, illetőleg jogvédelmet nyerhet. – BDT 2015.3253

A szerződés semmisségével kapcsolatos peres eljárás indításához fűződő jogi érdek túlmutat az ügyhöz kapcsolódó érdekeltségen, jog által szabályozott érdekeltséget: jogszabályban biztosított jogot, érvényesíthető igényt, azaz jogszabályra hivatkozással bemutatható érdekeltséget jelent. - BH 2019.169.

⁷⁰³ Vékás Lajos ilyen esetként említi például kezes érdekét, hiszen neki a teljesítési kötelezettsége függ attól, hogy a szerződés semmis vagy sem. – VÉKÁS (2016) 112.o.

A 2/2010(VI. 28.) Pk vélemény 10/a pontja is rögzíti, hogy a szerződést kötő feleken kívülálló harmadik személy is indíthat a szerződés semmissége iránt pert. Ilyen esetben a fél perbeli legitimációja akkor állapítható meg, ha védendő jogi érdekének fennállását igazolja.

A szerződő feleken kívül állónak a támadott szerződésből fakadó és érvénytelenségi keresettel, restitúciós igény érvényesítésével orvosolható jogsérelmet, a helyreállítani kért eredeti állapot által érintett jogi helyzetet, jogaira és/vagy kötelezettségeire kiható érdekeltséget kell igazolni. Ennek hiányában a keresetet ítélettel anyagi jogi keresetösségi jog (aktív perbeli legitimáció) hiányában kell elutasítani. – BH 2019.169

A felek szerződési szabadságának a védelme azt igényli, hogy a szerződés érvénytelenné válását eredményező megtámadásra a szerződő feleken kívül álló harmadik személy jogát csak akkor lehet elismerni, ha érdeke más - közigazgatási - vagy a szerződés érvényességét nem érintő polgári jogi - eszközzel nem védhető meg. – BH 2003.850.

⁷⁰⁴ Ptk. 6:88. § (4) bekezdés

⁷⁰⁵ VÉKÁS (2016) 112.o.

⁷⁰⁶ BARZÓ (2015) 189.o. – Vesd össze: Ptk. 2:17. §, 2:24. § és 6: 103. § (3) bekezdés

⁷⁰⁷ Ptk. 6:89. § (2) bekezdés

⁷⁰⁸ VÉKÁS (2016) 113.o.

A szerződés megkötésében részt nem vevő harmadik személy a szerződés megtámadására csak akkor jogosult, ha bizonyítja a megtámadáshoz fűződő érdekét, amelynek feltétele, hogy jogi igénye más jogi eszközzel ne legyen érvényesíthető. – BH 2004.503.

Az utolsó elhatárolási szempont az igényérvényesítés határideje. Az 1959-es Ptk. úgy fogalmazott, hogy a semmisségre határidő nélkül lehet hivatkozni,⁷⁰⁹ ez azonban a hatályos joganyagba már nem került bele. Ebből *Benedek Károly* arra a következtetésre jut, hogy a határidő nélküliség továbbra is irányadó a semmisség tekintetében,⁷¹⁰ *Pusztahelyi Réka* viszont úgy ítéli meg, hogy a semmisség esetében a szankció feltétlen érvénytelenség, amelyet a bíróság hivatalból is észlelni köteles. A jogalkotó ezért ebben az esetben nem alapított alanyi jogot, abból nem fakad igény, amelynek elévülése szóba kerülhetne.⁷¹¹

Ugyanakkor a bírói gyakorlat számos esetben rámutatott arra, hogy két tényező igenis határt szab a semmisségből eredő jogkövetkezmények alkalmazhatóságának. A jogkövetkezmények alkalmazását ugyanis kötelmi igények esetében az elévülés, míg dologi jogi igénynél az elbirtoklás időbeli korlátai között lehet kérni.⁷¹² Ez azonban nem vonatkozik az érvénytelenség általános jogkövetkezményeinek alkalmazására, semmis szerződésre ugyanis jogot alapítani, vagy az alapján teljesítést követelni sohasem lehet.⁷¹³ A megtámadhatóság határidejét azonban már kifejezetten rögzíti a Ptk. Eszerint a szerződés megtámadására a szerződéskötéstől számított egy éves határidőn belül van lehetőség a másik félhez intézett jognyilatkozattal⁷¹⁴ vagy

⁷⁰⁹ 1959-es Ptk. 234. § (1) bekezdés

⁷¹⁰ Az 1959-es Ptk. kommentárja is megerősíti azt, hogy magának a semmisségnek az elévülése kizárt. Lásd bővebben: BENEDEK (2004) 1156.o.

⁷¹¹ PUSZTAHELYI (2015) 56.o.

⁷¹² Kivételt jelent ez alól az eredeti állapot helyreállításának jogkövetkezményét kérő fél visszatérítési kötelezettsége, mely őt az elévülési vagy az elbirtoklási idő elteltétől függetlenül terheli. - BARZÓ (2015) 187.o. és Ptk. 6: 112.§ (1) bekezdés

A semmisségre határidő nélkül lehet ugyan hivatkozni, de a semmis szerződés alapján tartozatlanul fizetett pénzösszeg visszafizetésére irányuló igény a rá vonatkozó elévülési szabályok szerint ugyanúgy elévül, mint bármely más pénzkövetelés. – BH 1982.298.

A bírósági joggyakorlat egyébként beépült a Ptk.-ba. Vesd össze: Ptk. 6:108. § (1) bekezdés

⁷¹³ Az érvénytelenség általános jogkövetkezménye, hogy az ilyen ügyletekre jogot alapítani nem lehet, az érvénytelen szerződésen alapuló igények bíróság előtt eredményesen nem követelhetők. Ez az a jogkövetkezmény, amelyet semmisség esetén a bíróságnak hivatalból, határidő nélkül kell alkalmaznia; az érvénytelenség további jogkövetkezményeit azonban a bíróság csak a fél erre irányuló kérelme alapján, és az elévülés korlátai között alkalmazza. – BDT 2012.2821.

Az érvénytelenség jogkövetkezményeként a szerződő felek jogviszonyának a bíróság által történő rendelkezésére csak az elévülés, illetve az elbirtoklás időbeli korlátai között kerülhet sor. A semmisségre való határidő nélküli hivatkozás tehát csak az érvénytelenség általános jogkövetkezményének az érvényesülését eredményezheti, nem terjed ki azonban a restitúciós, illetve elszámolási igények érvényesíthetőségére. – EBH 2010.2222.

⁷¹⁴ A Ptk. ebben az esetben nem kívánja meg a jognyilatkozat írásbeliségét, ugyanakkor a bizonyíthatóságot megkönnyítheti. Irányadó azonban ebben az esetben is a Ptk. 6:6. § (2) bekezdése, hiszen erre is vonatkoznak a kötelek általános szabályai. Ennek megfelelően, ha a jognyilatkozat meghatározott alakban tehető meg érvényesen, akkor a jognyilatkozat megtámadása is csak a meghatározott alakban érvényes. – VÉKÁS (2016) 114.o.

közvetlenül a bíróság előtt.⁷¹⁵ Akkor is a szerződéskötéstől számított egy éven belül fordulhat a bírósághoz a fél, ha a szerződést a másik félhez intézett jognyilatkozattal támadta meg, és a megtámadás eredménytelen volt.⁷¹⁶ A határidő elévülési természetű, ennek megfelelően vonatkoznak rá az elévülés megszakadására, de még inkább a nyugvására vonatkozó szabályok.⁷¹⁷ A megtámadási határidő elteltét követően a törvény a megtámadási jog kifogásként történő érvényesítésére ad lehetőséget az ugyanabból a szerződésből eredő követeléssel szemben.⁷¹⁸

A Ptk. a megtámadás kapcsán rögzíti még, hogy a megtámadás joga megszűnik, ha a megtámadásra jogosult a megtámadási ok ismeretében, a megtámadási határidő megnyílása után a szerződési akaratát megerősíti, vagy a megtámadás jogáról lemond.⁷¹⁹ Ebből következik azonban, hogy a megtámadás jogát előzetesen, a szerződéskötés során érvényesen kizárni nem lehet.⁷²⁰ Hasonlóan a megtámadási nyilatkozat alakszerűségéhez, itt is elmondható, hogy főszabály szerint a Ptk. sem a

⁷¹⁵ Az 1959-es Ptk.-hoz képest változás, hogy a megtámadási jog gyakorlásának módját a fél maga választhatja meg: szabadon dönthet arról, hogy az egyéves határidőn belül a másik félhez intézett nyilatkozattal gyakorolja megtámadási jogát és csak annak visszautasítása esetén peresíti igényét, vagy rögtön bíróságon támadja meg a szerződést. – BARZÓ (2015) 192.o.

⁷¹⁶ Ptk. 6:89. § (3) bekezdés

⁷¹⁷ Az 1959-es Ptk. speciális szabályokat alkalmazott a megtámadás határidejének kezdetére néhány esetben (például tévedés, megtévesztés esetén a tévedés felismerésétől indult az egyéves határidő számítása), ugyanakkor a hatályos joganyag nem tartalmaz ilyen speciális előírásokat, hanem egységesíti a megtámadásra nyitva álló határidőt. Így ezekben az eltérő esetekben az elévülés nyugvására vonatkozó szabályokat kell alkalmazni. Ennek megfelelően, ha a nyugvást előidéző ok akkor szűnik meg, amikor a megtámadási határidőből három hónapnál kevesebb van hátra vagy már le is telt, akkor a megszűnéstől számított három hónapon belül a jogosult még érvényesítheti az igényét. – PUSZTAHELYI (2015) 120.o.

Vesd össze: Ptk. 6:24. § (2) bekezdés

Megtámadási határidőre vonatkozó szabályra az elévülés szabályai az irányadók, amelyet a bíróságoknak hivatalból kell figyelembe venni – EBH 2011.2335.

⁷¹⁸ Ptk. 6:89. § (4) bekezdés

A megtámadási határidő eltelte után a perben előterjesztett megtámadási kifogás a keresettel szemben való védekezést szolgálja, legfeljebb a kereset elutasítását eredményezheti, de nem vezethet a felperes marasztalására. Az alperes kifogás útján gyakorolt megtámadása csak arra a szerződésre irányulhat, amelyre a felperes a követelését alapította. – 2/2010 (VI. 28.) PK vélemény 9/a pont

⁷¹⁹ Ptk. 6:89. § (4) bekezdés

⁷²⁰ A szerződést megerősítő nyilatkozat akkor értékelhető a megtámadási jogot megszüntető jognyilatkozatként, ha abból kitűnik a megtámadási igényérvényesítésről lemondó szándék is. – BH 2010.181. Az írásbeli megerősítés a szerződés megtámadására vonatkozó jog megszűnését eredményezi. – BH 1997.23.

A szerződés megtámadására vonatkozó jognak a szerződésből eredő követeléssel szembeni kifogás útján való érvényesítését a szerződés írásbeli megerősítése vagy a megtámadásról egyébként írásban történt lemondás csak akkor zárja ki, ha egyértelműen megállapítható, hogy a szerződés miatt sérelmet szenvedő fél tud a megtámadás jogáról, és ennek ellenére a szerződés fenntartását választja. – BH 1995.43.

szerződést megerősítő, sem a megtámadás jogáról lemondó nyilatkozatra nem ír elő írásbeliséget, ugyanakkor a Ptk. 6:6. § (2) bekezdés itt is irányadó.⁷²¹

A Ptk. az érvénytelenség további normái között veszi számba az érvénytelenségi okokat. Ezek az okok a jognyilatkozat három fő eleméhez kapcsolódnak, ez alapján csoportosíthatjuk őket: a szerződéskötési akarathoz, a külső megnyilvánuláshoz, vagyis a nyilatkozathoz és a célzott joghatáshoz.

A következő fejezetben az érvénytelenségi okok családi vagyoni jogi szerződésekben történő előfordulása képezi vizsgálat tárgyát. Ezek közül természetesen nem térek ki azokra az okokra, amelyek előfordulása – jellegüknél fogva⁷²² – kizárt a vagyoni jogi szerződésekben, vagy azokban nem értelmezhetőek.

3.2. A családi vagyoni jogi szerződésekben előforduló érvénytelenségi okok

3.2.1. A tévedés, megtévesztés és jogellenes fenyegetés

A családi vagyoni jogi szerződésekben a *tévedés*, mint érvénytelenségi ok is gyakran felmerül. *Szladits Károly* a nem tudatos akarathány eseteként nevesíti a tévedést, amely abban az esetben jelenti az akarat hiányát, ha a nyilatkozat tartalmára vonatkozik, vagyis amikor a „nyilatkozó nem azt jelentette ki, amit akart.”⁷²³ *Szászy István* szerint a tévedés „az ügyleti akaratnak az a hibája, amikor a szerződő fél tudatában valamely valóságnak meg nem felelő képzet alakult ki.”⁷²⁴ *Menyhárd Attila* megközelítésében tévedésről egyrészt akkor beszélünk, ha „a szerződő fél nyilatkozata nem tényleges akaratát tükrözi, másrészt pedig akkor, ha a szerződő fél akarata és nyilatkozata egymást fedi ugyan, de a szerződéses akarat kialakítása, illetőleg a nyilatkozattétel során a nyilatkozattevő valamilyen körülményben tévedett, azaz információhiányos (tévesen informált) helyzetben volt.”⁷²⁵ A Ptk. a 6:90. § (1) bekezdésében

⁷²¹ Ha a jognyilatkozat meghatározott alakban tehető meg érvényesen, a jognyilatkozat megerősítése, valamint a jognyilatkozat alapján létrejött jogviszony megszüntetése is a meghatározott alakban érvényes. – Ptk. 6:6. § (2) bekezdés

⁷²² Szembetűnően vannak olyan érvénytelenségi okok a Ptk.-ban, amelyek inkább az üzleti élet tipikus szerződéseivel kapcsolódnak elsősorban, mint például a tisztességtelen szerződési feltételek vagy a fiduciárius hitelbiztosítékok semmissége. Éppen ezért csak olyan érvénytelenségi okok elemzésére szorítkozom, amelyek a családtagok közötti vagyoni jogi szerződésekkel összefüggésben a bírói gyakorlatban is megjelennek, vagy elméletben felmerülhetnek.

⁷²³ SZLADITS (1937) 159.o.

⁷²⁴ SZÁSZY (1949) 86.o.

⁷²⁵ MENYHÁRD (2000) 16.o.

három konjunktív feltétel teljesülését követeli meg ahhoz, hogy a szerződés tévedés jogcímén megtámadható legyen. Bármelyik hiánya esetén a szerződés érvénytelensége nem állapítható meg. Ezek a következők:

- a szerződő fél valamely lényeges körülmény tekintetében tévedésben volt,
- a tévedés már a szerződéskötéskor fennállt,⁷²⁶
- a szerződő fél tévedését a másik fél okozta vagy azt felismerhette.

A jogirodalomban különböző álláspontok alakultak ki a tévedés tárgyát illetően, vagyis, hogy miben is tévedhet a szerződő partner. *Szladits Károly* és *Szászy István* is egyetértett tekintetben, hogy a tévedésnek lényeges körülmény tekintetében kell fennállnia, ugyanakkor megkülönböztetik a tartalomban, valamint az indokban való tévedés esetköreit. A tartalmi tévedés lényege, hogy a nyilatkozó fél mást nyilatkoztat ki, mint amit akar.⁷²⁷ *Szladits Károly* szerint pedig a tartalmi tévedés kétféleképpen állhat elő: eltévesztés vagy félreértés alakjában.⁷²⁸ Indokbeli tévedésnél pedig a fél azt akarta, amit kinyilatkoztatott, de ha a valóságot tudta volna, mást akart volna.⁷²⁹ *Eörsi Gyula* e két kategóriát tovább bővítette és már említést tett a szerződés alanyára, tárgyára, valamint a szerződéssel kapcsolatos valamely jogi kérdésben való tévedésre.⁷³⁰ Egyetértett azonban valamennyi szerző abban, hogy a tévedésnek lényeges körülményre kell vonatkoznia. A Ptk. ezt akképp fogalmazza meg, hogy lényeges körülményben való tévedésnek az az eset minősül, amelynek ismeretében a fél nem vagy más tartalommal kötötte volna meg a szerződést.⁷³¹ Nem biztosítja azonban a jogalkotó a megtámadás lehetőségét annak a félnek, aki a tévedését felismerhette, vagy annak kockázatát vállalta.⁷³² Végül annyi kiegészítést tesz még a Ptk.,

⁷²⁶ A tévedésnek a szerződés megkötésekor kell fennállnia. Ebből következően a szerződés megkötése után évekkel későbbi felperesi magatartás - amelyet a szerződés megkötésekor az alperes maga sem tételezett fel - eleve kizárja azt, hogy a felperes az alperes tévedését maga okozta, vagy felismerhette. – BH 2016.86.

⁷²⁷ SZÁSZY (1949) 86.o.

⁷²⁸ Eltévesztés, amikor a nyilatkozó magát a nyilatkozatot véti el (például szórakozottságból nem azt írja, amit akart.), félreértés esetén azonban nincs tisztában a nyilatkozata értelmével (például olyan okiratot ír alá, aminek tartalmát nem fogta fel). – SZLADITS (1937) 160.o.

⁷²⁹ SZÁSZY (1949) 86. o

⁷³⁰ EÖRSI (1981) 102.o.

A tévedés és a jogi tévedés kettősségét Weiss Emília is felveti. – WEISS (1969) 355-356.o.

⁷³¹ Ptk. 6:90. § (1) bekezdés

Tévedés jogcímén a szerződés akkor támadható meg, ha a fél lényeges körülmény tekintetében volt tévedésben. Lényeges az olyan körülmény, amely a közfelfogás szerint alapvetően befolyásolja a felek szerződéses akaratát, amellyel kapcsolatos helyes ismeret birtokában a fél nem, vagy nem azzal a tartalommal kötötte volna meg az adott szerződést. – BH 2016.114

⁷³² Ptk. 6:90. § (3) bekezdés

Az eljárás bíróságok megalapozottan állapították meg, hogy az egyezség tévedés jogcímén való megtámadása szempontjából az alperes részéről a rokkantsági járadék iránti igénybejelentés elhallgatása nem tekinthető lényeges körülménynek, a felperes az egyezség megkötésekor a tévedés kockázatát vállalta,

hogy ha a felek a szerződéskötéskor lényeges kérdésben ugyanabban a téves feltevésben voltak, a szerződést bármelyikük megtámadhatja.⁷³³

A *megtévesztés* a tévedéssel rokon jogintézménynek tekinthető, hiszen ebben az esetben is „*információhiányról*” beszélhetünk, azt azonban a másik fél vagy harmadik személy tudatosan okozza.⁷³⁴ A két érvénytelenségi ok közötti elhatárolás alapja tehát a szándékosság. A tévedés objektív módon, szándékolt magatartás nélkül idézhető elő, ugyanakkor a megtévesztésnek szükségszerű eleme a megtévesztést előidéző fél szándékos magatartása.⁷³⁵ Fontos kiemelni azt is, hogy a Ptk. a megtévesztés kapcsán nem rögzíti, hogy csak a lényeges körülményekben való megtévesztés esetén támadható a felek szerződése. *Szladits Károly* azonban határozottan úgy érvelt, hogy a megtévesztés „*csak akkor ügyletdöntő, ha a szerződés tárgyának lényeges tulajdonságára, vagy az akaratelhatározás alapjául szolgáló más lényeges körülményre vonatkozik.*”⁷³⁶ Hasonlóan vélekedett *Szászy István* is, aki szerint a „*csalárd megtévesztés esetén az a fél, akit az ügylet lényeges körülményére nézve megtévesztettek, az ügyletet megtámadhatja.*”⁷³⁷ A megtévesztés megvalósulhat valamely téves információ átadásával, ugyanakkor hallgatással is.⁷³⁸ Ezt meghaladóan pedig a tévedés okozhatja a szerződő partner, de akár kívülálló személy is, a jogalkotó tekintetben nem differenciál.⁷³⁹

A családi vagyoni szerződésekben tapasztalható tévedéssel és megtévesztéssel kapcsolatban az *Kúria* elsősorban a felek alapos körültekintését emeli ki ítéleteiben. A szerződés a felek akaratának kölcsönös és egybehangzó kifejezésével jön létre, amihez a feleknek a lényeges vagy bármelyikük által lényegesnek tartott kérdésekben való konszenzusa szükséges.⁷⁴⁰ A *Kúria* számos esetben hangsúlyozta, hogy a családi vagyoni szerződésekben nincs jogi jelentősége annak, hogy a szerződés tartalmának kialakításában mindkét fél részt vett-e, úgy szintén annak sem, hogy a szerződés a felek vagyonának egészét, vagy annak csak egy meghatározott részét, esetlegesen csak egy-egy vagyontárgy sorsát érinti.⁷⁴¹ A házassági, bejegyzett

mert annak tudatában kötött egyezséget, hogy a rokonsági mértéke a gyermek részére folyósított járadékra tekintettel utóbb módosítható, ami jelen esetben meg is történt. - Pfv. II. 22.194/2016.

⁷³³ Ptk. 6: 90. § (2) bekezdés

⁷³⁴ MENYHÁRD (2000) 109.o

⁷³⁵ VÉKÁS (2016) 121.- 122.o.

„*Szükséges, hogy a megtévesztés csalárd legyen, vagyis a megtévesztő tudja azt, hogy a másik felet megtéveszti.*” - SZÁSZY (1949) 87.o.

⁷³⁶ SZLATDITS (1937) 163.o.

⁷³⁷ SZÁSZY (1949) 86.o.

⁷³⁸ Lásd részletesebben: MENYHÁRD (2000) 125-133.o.

⁷³⁹ Ptk 6:91. § (3) bekezdés

⁷⁴⁰ Ptk. 6:63. §

⁷⁴¹ Pfv. II. 22.470/1999.; Pfv II. 20.069/2017.

élettársi valamint de facto élettársi vagyoni szerződések esetében a Ptk. kifejezetten rögzíti, hogy a felek a teljes vagyonukról vagy akár egyetlen vagyontárgy sorsáról is köthetnek szerződést.⁷⁴² A közös vagyont megosztó szerződések kapcsán pedig a Kúria hangsúlyozza, hogy az ilyen tárgyú szerződés tartalmi érvényességéhez elegendő az, ha abból a ténylegesen megosztott közös vagyontárgyak köre és a feleket egymással szemben terhelő birtokba adási, illetve fizetési kötelezettségek köre és összege megállapítható. Nincs akadálya annak, hogy a szerződés által nem rendezett kérdésekben utóbb a felek újabb kontraktust kössenek vagy az esetlegesen kihagyott vagyontárgyak megosztása tárgyában később a bíróság ítélettel döntsön.⁷⁴³ Amennyiben azonban bármelyik elem hiányzik a felek szerződéséből, akkor az nem minősíthető közös vagyont megosztó kontraktusnak, csupán a felek vagyoni viszonyát tisztázó bizonyítéknak, amit a bíróság a vagyoni jog perben értékelni köteles.⁷⁴⁴

A Ptk. 1:3. § alapján a felek kölcsönösen a jóhiszeműség és tisztesség követelményének megfelelően kötelesek eljárni a jogviszonyokban. Ezt az általános zsinórmértéket a CsJK tovább pontosítja azáltal, hogy előírja a család és az egyéni érdekek közötti összhang biztosításának követelményét.⁷⁴⁵ A házasság, a bejegyzett élettársi kapcsolat vagy a de facto élettársi kapcsolat két fél önkéntes akaratelhatározása alapján létesülő érzelmi, gazdasági és családi közösség, amely feltételezi a felek egymás és esetleges gyermekeik iránti felelősségét, szolidaritását valamint az egymás iránti bizalmat.⁷⁴⁶ Ebből következőleg a partnerek alappal feltételezhetik egymásról, hogy

⁷⁴² Ptk. 4:63. § (2) bekezdés

⁷⁴³ Pfv. II. 21.525/2009.

⁷⁴⁴ Pfv. II. 21.057/2009.

⁷⁴⁵ Ptk. 4:1. § (2) bekezdés

⁷⁴⁶ A szerződéses partnerek egymásba vetett bizalmával kapcsolatosan említi *Almási Antal és Kelemen László* az ügyletkötési gondosság fogalmát, melynek lényege, hogy az ilyen kötelek kölcsönös bizalmon alapuló jogviszonyként értelmezhetőek, amelyben a jogalanyok, mint erkölcsi természetű lények az igazság vezérfonala által vezetett jogrend tagjaiként kerülnek egymással kapcsolatba. Almási szerint csak akkor keletkezhet a szerződéses partnernek joga, ha maga is eleget tesz az őt terhelő kötelezettségeknek, vagyis akkor, „*ha az ügyleti ellenfele érdekeit is méltányosan figyelembe vette és őt mindazokról a tényekről és körülményekről, amelyekben a kettejük közötti érdekellentét kicsúcsosodik, a valóságnak megfelelően kellőképpen értesítette.*” Tipikus példaként említi e jog megsértéseként a férj harmadik személlyel kötött társasági szerződését, amelyben fejében olyan ingatlanrészlet engedett át a harmadik személy részére, amely a házastársával közösen illette meg, de az átruházásról sem a feleséget, a közös tulajdonról pedig a harmadik személyt nem értesítette. Ugyanezen gondolatmenet alapján a bíróság érvénytelennek tekintette azt a közjegyzői okiratot, amelyben a házastársak a köztük felmerülő vagyoni jogi kérdéseket rendezték és amelyben a megegyezés tárgyát jelentő ingatlanokat és ingókat, anélkül, hogy az egyikük tudott volna erről, nem valós minőségűnek (szerzeményi vagy ági vagyonnak) tüntették fel. – ALMÁSI (1926/2) 511.o.

Kelemen mindezt azzal egészíti ki, hogy bár a felek közötti érdekeket ellentétesnek minősítik, azok végsősoron a nagy egész, a gazdaság működésének „igazságos és ésszerű lebonyolításához fűződő távolabbi érdekeiben” érnek össze, amelyből szemlélve már nem ellentétesnek, hanem egymás mellett állónak tűnnek. – KELEMEN (1941) 50.o.

a család érdeke motiválja döntéseiket. Vagyonjogi szerződés hiányában így szintén alappal gondolhatják egymás döntéseiről, hogy azok célja a közös vagyon gyarapítása. Mindebből pedig az állapítható meg, hogy a jóhiszeműség és tisztességesség követelménye alapján egyik féltől sem várható el, hogy a másik társa után titokban nyomozzon és mélyrehatóan utánajárjon anyagi helyzetének, ez ugyanis a felek közötti bizalom megrendüléséhez és akár végsősoron a családi kapcsolat megszűnéséhez vezethet.⁷⁴⁷ Ugyanakkor azt is hangsúlyozza a bírói gyakorlat, hogy a jóhiszeműség és tisztesség, valamint a kölcsönös együttműködés alapján egyértelműen elvárható a felektől az a minimális körültekintés, hogy a vagyonjogi szerződés aláírásakor annak tartalmát megismerjék. Ha a fél felróható módon elmulasztja ezen kötelezettségét, az a tévedés lehetőségét kizárja és felróható magatartása következményeit a partnernek magának kell viselnie.⁷⁴⁸

A bíróságnak a tévedésen vagy megtévesztésen alapuló megtámadási kereset elbírálásakor a szerződés tartalmán túl figyelembe kell vennie a felek szerződéskötésének körülményeit, továbbá mindazon kísérő körülményeket, amelyekből a felek szerződéskötési akarata felismerhető és mindazon tényeket, amelyet a felek a szerződés megkötése érdekében lényegesnek tartottak.⁷⁴⁹ Az egyik ilyen döntésében kiemelte a Kúria, hogy a felperes tévedésre nem hivatkozhat azzal az indokkal, hogy a részéről elfogadható vagyonmérleget csak a szerződés aláírása, illetve a bontóper megindítása után állította össze, és erre tekintettel tévedését az alperes okozta vagy felismerhette. A felek szerződését ugyanis tárgyalások, egyeztetések, egyes vagyontárgyak természetbeni megosztása előzte meg, amely során a felperesnek nemcsak módja volt a közös vagyon számbavételére, de ezzel a lehetőséggel élt is, amikor a tervezet többszöri módosítása után írta alá a szerződést.⁷⁵⁰ Szintén értékeli a Kúria a feleket motiváló tényezőket, így az egyik kapcsolódó esetében arra a megállapításra jutott, hogy a házastársak közötti szerződések esetében a feleket nem csupán vagyoni, hanem személyes szempontok is vezérelhetik. Ha az alperest a saját felróható magatartása miatt veszélybe került házassága megmentése, a család egységének fenntartása vezérelte a szerződés megkötésére, akkor nem hivatkozhat arra, hogy akár a felperes igényében, akár a tulajdoni hányad nagyságában tévedésben volt.⁷⁵¹

A tévedés és a megtévesztés mellett szintén akarathibának számít a *jogellenes fenyegetés*. *Eörsi Gyula* az elhatározási szabadság legnagyobb korlátjaként határozta meg

⁷⁴⁷ Pfv. II. 21.253/2016.

⁷⁴⁸ Pfv. II. 20.069/2017.

⁷⁴⁹ Pfv. II. 22.194/2016.

⁷⁵⁰ BH 2000.487.

⁷⁵¹ BH 2016.86.

a jogellenes fenyegetést. A fenyegetésnek⁷⁵² álláspontja szerint a szerződést kötő fél vagy olyan személy ellen kell irányulnia, akivel a nyilatkozó olyan viszonyban van, hogy az őt érő hátrány kilátásba helyezése a nyilatkozót elhatározásában lényegesen befolyásolja. A fenyegetés pedig akkor jogellenes, ha jogellenesen befolyásol a szerződéskötésre. Ez azonban megvalósulhat akár jogos magatartás által is.⁷⁵³ *Szászy István* kiemelte azt is, hogy a fenyegetéssel okozott félelemnek alaposnak kell lennie, azaz az ügyleti nyilatkozat és a fenyegetés között okozati kapcsolatnak kell fennállnia.⁷⁵⁴

A jogellenes fenyegetés legtöbbször a közös vagyont megosztó szerződések során kerül elő a bírói gyakorlatban. A felek gyakran ekkor már felfokozott érzelmi állapotban kerülnek szembe egymással, így a konszenzus elérése nehéz. Ezzel kapcsolatban jegyzi meg a Kúria, hogy a házastársi vagyonközösséget megszüntető szerződések jellemzője, hogy azok megkötésére általában a házasság végleges megromlásának időszakában, sokszor olyan körülmények között kerül sor, amikor a felek között feszült, kiélezett a viszony. Ez a helyzet a házassági konfliktus mielőbbi megoldása érdekében a feleket vagyoni viszonyaik felszámolása során különböző megfontolásokra kényszeríti. Éppen ezért a fenyegetésnek olyan súlyúnak kell lennie, hogy az önmagában is alkalmas legyen arra, hogy a másik fél tényleges szerződési akaratát megváltoztassa, őt olyan szerződés megkötésére kényszerítse, amelyre más megfontolásból nem lenne hajlandó.⁷⁵⁵ Tipikusan ilyen helyzetet eredményez az az érzelmi befolyásolás, amikor a partner a közös kiskorú gyermek elvitelével, a kapcsolattartás esetleges akadályozásával gyakorol nyomást a félre, de akár ide tartozhat a fizikai erőszak alkalmazása is.

⁷⁵² Valamilyen hátrány kilátásba helyezése a nyilatkozat elmaradása vagy meghatározott tartalomtól való eltérés esetére. – MENYHÁRD (2000) 133-134.o.

A fenyegetés fogalma megtalálható a Büntető Törvénykönyvben is, amely szerint a fenyegetés súlyos hátrány kilátásba helyezése, amely alkalmas arra, hogy a megfenyegetettben komoly félelmet keltsen. – 2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről 459. § (1) bekezdés 7. pont

⁷⁵³ Példaként említi itt, hogyha valakit azzal fenyegetnek, hogy feljelentést tesznek ellene az általa ténylegesen elkövetett bűncselekmény miatt. - EÖRSI (1981) 101.o.

Menyhárd Attila is megjegyzi, hogy a büntetőfeljelentések megítélése neuralgikus pontja a fenyegetési helyzeteknek. Álláspontja szerint ugyanis nem jogellenes a büntetőfeljelentés, ha az egyébként a fenyegetőt segítené abban, hogy jogos követelését behajtsa, mert ilyenkor a követelés és a feljelentés között belső összefüggés van. Ha azonban ez a kapcsolat már hiányzik, vagyis a követelés érvényesítése és a feljelentéssel történő fenyegetés között nincs összefüggés, akkor jogellenesnek minősül a fenyegetés. Úgyszintén az, ha a szerződés tárgya pénz vagy más előny juttatása a feljelentés elmaradása esetén (hallgatási pénz). – MENYHÁRD (2000) 136-137.o

⁷⁵⁴ SZÁSZY (1949) 87.o.

⁷⁵⁵ BH 2001.278.

3.2.2. A színlelt szerződések

A családtagok közötti kontraktusokban érvényesülő szerződési szabadságnak az is a részét képezi, hogy a felek szabadon mozgathassák vagyონukat egymás között. Ez a magatartás azonban sokszor arra irányul, hogy a családtagokkal ügyleti kapcsolatban lévő hitelezők fedezetét képező vagyont csökkentsék, esetleg meg is szüntessék azt.⁷⁵⁶ Az effajta magatartások a gyakorlatban kétféle értékelésre vezetnek: a bíróságok megállapítják a szerződés színlelt volta miatti érvénytelenséget vagy a fedezetelvonó magatartás miatti relatív hatálytalanságot. A gyakorlatban sokáig nehéz volt eldönteni, hogy az adós házastárs melyik tényállást valósította meg, ugyanakkor a két jogintézmény között jelentős különbségek mutatkoznak.

A *színlelt szerződésekben* a felek kifelé azt a látszatot kívánják kelteni, hogy valamilyen szerződést kötnének, valójában azonban nem akarnak megállapodni vagy másfajta szerződés megkötésére irányul az akaratak, mint amilyen szerződést színleltek.⁷⁵⁷ A színlelt szerződés semmis a Ptk. értelmében, tehát megkötése a szerződés érvénytelenségét eredményezi.⁷⁵⁸

A színlelésnek az imént említettek szerint két fajtáját különböztethetjük meg. Az egyik az *abszolút színlelés*, amikor is a feleknek egyáltalán nincs szerződéskötési szándéka, az érdekeik megvalósulása miatt azonban megkötik a színlelt kontraktust. A másik forma a *relatív színlelés*, ahol a felek ügyleti akarata a kontraktusban szereplőtől eltérő szerződési tartalomra irányul, ugyanakkor a színlelt tartalommal kerül megkötésre a kontraktus.⁷⁵⁹

Ahhoz tehát, hogy egy szerződés színleltnek minősüljön, több feltétel együttes fennállására van szükség:⁷⁶⁰

- *Akarathiány.* *Almási Antal* szerint az ügyleti akarat magába foglalja az ügylet megkötésének tudatát és annak szándékát. Amennyiben akár mindkettő, akár egyik-másik hiányzik, nem beszélhetünk ügyleti akaratról. Az ügyletkötés tudata magában foglalja az akaratnyilvánítás és a joghatás beálltának

⁷⁵⁶ BARZÓ (2017) 181.o

⁷⁵⁷ EÖRSI (1981) 100.o.

⁷⁵⁸ Ptk. 6:92. § (2) bekezdés

⁷⁵⁹ GELLÉN (2008) 40-43.o.

⁷⁶⁰ Lásd részletesen: GELLÉN (2008) 30-38.o. és GELLÉN (2007) 191-202.o.

tudatát, az ügyleti szándék pedig ezek óhaját.⁷⁶¹ A színlelt szerződések esetén az akarat kinyilvánításának tudata megtalálható, azaz a felek tisztában vannak vele, hogy szerződéses nyilatkozatot tesznek, és azzal is, hogy ez bizonyos joghatásokat ki fog váltani, ugyanakkor ezeket a hatásokat más célok megvalósítása érdekében akarják elérni. Éppen ezért itt az adott szerződés megkötésének az akarata hiányzik, hiszen, ha másképp is elérhető lenne a kívánt joghatás, a felek nem kötnének (vagy más tartalommal kötnének) szerződést.

A családtagok között a tulajdonátruházó magatartások, illetve az alvagyonyok közötti „mozgás” az, ami előidézheti a hitelező jogának sérelmét,⁷⁶² éppen ezért a családi vagyoni szerződésekben a színlelés elsősorban az ellenszolgáltatás hiánya kapcsán jelentkezik. A házastársak, bejegyzett élettársak vagy de facto élettársak közötti visszterhes tulajdonátruházó szerződésekben ugyanis sokszor rögzítésre kerül a megfelelő ellenszolgáltatás, ugyanakkor a tényleges teljesítés ingyenesen valósul meg. Az egyik fő vizsgálati szempont ezért a tulajdonátruházás szándékának feltárása, illetve, hogy a családtagok között történt-e visszterhes tulajdonátruházás. Következésképpen a bírói gyakorlat abban, hogy amennyiben a felek színlelése csak az ellenszolgáltatás kikötésében valósul meg, az a tulajdonjog átruházására irányuló szerződés egészét nem teszi érvénytelenné.⁷⁶³ Önmagában a tulajdonátruházó szerződés valamely tartalmi elemének a téves vagy valótlan megjelölése nem eredményezi a szerződés semmisségét, így a kikötött ellenszolgáltatás teljesítésének elmulasztása nem a szerződés érvénytelenségét, hanem a teljesítés jogosult általi követelésére, vagy a késedelemben megvalósuló szerződésszegés egyéb lehetséges jogkövetkezményeinek alkalmazására adhat csak alapot.⁷⁶⁴ Előfordulhat az is, hogy a felek tulajdonátruházó szerződése az ellenszolgáltatás feltűntetése ellenére ajándékozási szerződést leplez, így azt a Ptk. szabályai alapján és a leplezett szerződésnek megfelelő minőségében kell megítélni. Ha azonban a színleges írásbeli szerződésből az ingatlan tulajdonjogának átruházására irányuló szándék az, ami nem tűnik ki, akkor a tulajdon átruházására irányuló szándék hiánya miatt a leplezett szerződés érvénytelen.⁷⁶⁵ Egy konkrét esetben a Kúria megállapította, hogy színleltnek minősül az a házastársi közös vagyont megosztó szerződés, amelyben az egyik házastárs a kizárólagos tulajdonaként

⁷⁶¹ ALMÁSI (1926) 315-316.o.

⁷⁶² BARZÓ (2017) 182.o.

⁷⁶³ Pfv. II. 20.597/2009.

⁷⁶⁴ Pfv. II. 21.126/2007.

⁷⁶⁵ Pfv. II. 20.564/2013.

nyilvántartott ingatlan 1/2 tulajdoni hányadát valós átruházási szándék nélkül, az ellene folyó büntetőeljárás lehetséges vagyoni következményeinek elkerülése érdekében adja a másik házastárs tulajdonába.⁷⁶⁶ Másik esetben azonban azt mondta ki, hogy nem színelte az a tulajdonátruházásra irányuló szerződés, amelynél a feleknek volt valós ügyleti akaratuk a tulajdon átruházására, szerződéskötésük motívuma, célja azonban valamely harmadik személy fedezetének az elvonására irányult.⁷⁶⁷

A közös vagyont megosztó szerződések esetében az is előfordulhat, hogy a felek egy másik szerződéssel éppen a közös vagyont megosztására irányuló szándékukat rejtik el, szintén annak érdekében, hogy valamely kedvezményt igénybe vehessenek. Éppen ezért, ha a felek az írásbeli közös vagyont megosztó szerződésben a valós vagyoni viszonyoktól eltérően állapodnak meg az illetékteljesítési kötelezettség csökkentése vagy esetleges elkerülése érdekében, de a tényleges közös vagyoni igény teljesítését szóbeli kölcsönszerződéssel akarják biztosítani, akkor a létrejött kölcsönszerződés a jogcím vonatkozásában színeltek, azon belül is a közös vagyont megosztását palástoló ügyletnek minősül.⁷⁶⁸

Előfordulhat azonban az is, hogy a felek a törvényes vagyoni jog szabályaitól akarnak látszólagosan eltérni, annak érdekében, hogy az egyik felet terhelő kötelezettség teljesítését elkerüljék. Ezzel kapcsolatosan állapította meg a Kúria, hogy amennyiben a felek nem akarnak a nyilatkozataiknak kötelező erőt tulajdonítani, csak azt a látszatot akarják előidézni, mintha közöttük a törvényes vagyoni jog szabályaitól eltérő vagyoni jogi szerződés jött volna létre, akkor megegyezésük színelteknek minősül. Ha a vagyoni jogi szerződésben a felek megállapodnak egy adott vagyonelem különvagyonba utalásáról azért, hogy a kívülálló örökös kötelezési igényét megszüntessék, az előidézheti a kontraktus színeltségen alapuló érvénytelenségét. Amennyiben viszont a felek később újból tudatosan megerősítik szerződéses akaratukat, az a színelés megállapíthatóságát kizárja, ugyanis a titkos fenntartás vagy a rejtett indok a szerződés érvénytelensége szempontjából közömbös.⁷⁶⁹

- *Tudatosság.* A felek akarathányának tudatossága is elengedhetetlen eleme a színelés megállapításának. Ez azt jelenti, hogy az érintettek tudatában vannak, hogy a szerződéses nyilatkozatukat csak színelik és valójában nem kötnek tényleges szerződést. Ez a tudatosság magában foglalja azt is, hogy

⁷⁶⁶ BH 2012.195. Lásd még: BH1984. 446., Pfv.II.20.120/2017.

⁷⁶⁷ BH 2013. 299.

⁷⁶⁸ Pfv. II. 20.234/2009.

⁷⁶⁹ Pfv. II. 21.737/2006.

a felek tudják, a másik sem kívánja a szerződés megkötését, illetve azt, hogy mindkettejük akarata eltér a kifejezett nyilatkozattól. Fontos kritérium az is, hogy a tudatos akarathiány a felek között ugyanarra nézve álljon fenn.⁷⁷⁰

A családi vagyoni szerződésekben a tudatosság a valóságtól eltérő látszat keltésében valósul meg. Ha a házastársak, bejegyzett élettársak vagy de facto élettársak egymás között mozgatták a vagyonelemeket akár tulajdonátruházás által, akár a közös vagyon megosztása során az alvagyonok közötti mozgással, akkor a tudatuk arra irányul, hogy azt a látszatot keltsék, az adott vagyontárgy vagy akár több vagyonelem nincs a kötelezettségvállaló fél tulajdonában. Ekkor ugyanis a cél az, hogy az adós házastárs, bejegyzett élettárs vagy de facto élettárs harmadik személy irányába fennálló kötelezettségének fedezetét megszüntessék. Ezt meghaladóan viszont fordított helyzet is elképzelhető, vagyis amikor a családtag külső harmadik személlyel azért köti meg a színlelt tulajdonátruházó szerződést, mert éppen a másik partner vagyoni igényének fedezetét kívánja meghiúsítani. Ekkor a tudatosságnak ezt a momentumot kell átfognia.

- *Kétoldalúság.* A bírói gyakorlatban korán megjelent az a követelmény, miszerint a színlelt szerződések esetében elengedhetetlen, hogy a színlelés szándéka mindkét fél esetében fennálljon. Amennyiben ugyanis az egyik fél részéről fennáll a szerződéskötési szándék, az kizárja a szerződés érvénytelenségének megállapítását.⁷⁷¹ Az egyoldalú színlelés a szerződés érvénytelensége szempontjából éppen ezért közömbös.⁷⁷² Ebből adódóan csak az a szerződés minősül színleltnek, amelynek megkötését mindkét fél színleli, vagyis egyik fél sem akarja valójában azt az adott szerződési nyilatkozatot megtenni.⁷⁷³

⁷⁷⁰ GELLÉN (2008) 32.o.

A tudatos akarathiányra nem a szerződés megtámadására, hanem a titkos fenntartással vagy rejtett indokokkal kötött szerződésekre vonatkozó, valamint a színlelt szerződésekre vonatkozó szabályok az irányadóak. - BH 2001.234.

A szerződés „színlelt” volta és ennek semmisségi következménye csak abban az esetben állapítható meg, ha mindkét szerződő fél akarata a jogviszonyukban egy másik szerződés rendelkezéseinek érvényesülésére vonatkozott. - BH 1998.292.

⁷⁷¹ Nem színlelt az adásvételi szerződés önmagában amiatt, hogy azt a felek meghatározott cél (pl. kedvezményes hitel felvétele) érdekében kötik, ha legalább egyikük részéről a valós tulajdonszerzési/átruházási szándék fennáll. – BH 2013.339.

A szerződés színlelt jellege, s ebből következően annak semmis volta nem állapítható meg, ha több szerződő fél közül akár csak az egyik fél akarata irányul is az adott szerződés megkötésére. – BH 2000.457.

⁷⁷² GELLÉN (2008) 33.o.

Pfv. II. 21.722/2007.

⁷⁷³ Pfv. II 21.176/2014.

- *Szándékközösség.* Szladits Károly úgy fogalmazott, hogy ha a nyilatkozó és az, akihez a nyilatkozat intézve van, egyetértenek abban, hogy a nyilatkozat nem komoly, a színlelés esetével van dolgunk.⁷⁷⁴ A színlelt szerződések esetében a tudatosságot ki kell egészíteni a felek közötti egyetértés kritériumával, vagyis, hogy a felek között a színlelés tényében és tartalmában akarat-egység keletkezzen. A felek tehát kontraktusukat kétoldalúan, szándékközösségben, tudatos akarathánnyal kell, hogy megkössék.⁷⁷⁵ Ebből adódóan a családi vagyonjog szerződésekben a színlelés csak akkor valósulhat meg, ha a házastársak, bejegyzett élettársak vagy de facto élettársak között konszenzus van a látszat létrehozásának céljában.⁷⁷⁶
- *Látszat.* Színlelésről csak akkor beszélhetünk, ha a felek valós akaratának elérését szolgáló, ugyanakkor a valóságtól eltérő látszatot eredményez a szerződés. A látszólagos állapotot harmadik személy számára úgy tüntetik fel, mintha az valós lenne. Ha a látszatot senki sem érzékeli, a szerződés akkor is semmis, hiszen nem attól válik színleltté egy szerződés, mert másra nézve valamilyen hatást gyakorol.⁷⁷⁷

3.2.3. A jóerkölcsbe ütköző szerződések

A családi vagyonjogi szerződések tartalmát számos érvénytelenségi ok befolyásolhatja. A bírói gyakorlatban az egyik leggyakrabban vizsgált kérdés a szerződések jóerkölcsbe ütközése.

A jóerkölcsbe ütközés számos más magánjogi jogintézményhez hasonlóan római jogi gyökerekkel rendelkezik, ugyanis már az akkori jogtudósok is meg voltak győződve róla, hogy a jog nem pusztán tartalom nélküli tételes jogszabályok összessége, hanem bizonyos erkölcsi alapokon nyugszik.⁷⁷⁸ A *contra bonos mores* elv már a

⁷⁷⁴ SZLADITS (1937) 158.o.

⁷⁷⁵ GELLÉN (2008) 36.o.

A színlelés kétoldalú, tudatos magatartás, amikor a felek közös akarata arra irányul, hogy azt a szerződést, amely jognyilatkozataik alapján keletkezik, ne kössék meg. – BH 2001.29

A szerződésnek színlelés okából való semmisségéhez az szükséges, hogy egyező akarral egyik szerződő fél se kívánja megkötöni azt a szerződést, amely nyilatkozataik alapján keletkezik. – BDT 2008.1857.

⁷⁷⁶ Pfv. II. 21.370/2014.

⁷⁷⁷ GELLÉN. (2008) 37.o.

⁷⁷⁸ FÖLDI-HAMZA (1996) 486.o.

kereszténység megjelenése előtt megjelent a jogalkalmazásban, amely szerint az erkölcsstelen magatartásra jogot alapítani nem lehet.⁷⁷⁹ A klasszikus magyar magánjog is átvette és elismerte a jóerkölcs jelentőségét,⁷⁸⁰ majd a szocialista polgári jog tudománya és kodifikációja – *Lenkovics Barnabás* szavaival élve – „*kidobta*” és a szocialista együttélés követelményeivel helyettesítette az elvet.⁷⁸¹ Ugyanakkor a jóerkölcsbe ütközés, mint semmisségi ok, helyet kapott az 1959-es Ptk.-ban⁷⁸² és a jelenleg hatályos szabályozásban egyaránt. A jogalkotó generálklauzulaként rögzíti a 6:96 §-ban, hogy a semmis az a szerződés, amely nyilvánvalóan a jóerkölcsbe ütközik. A generálklauzula nyitott tényállásként kerül megfogalmazásra, így nehéz a tartalmi elemekre következtetni. Számos szerző kiemeli, hogy a jóerkölcsbe ütközés fogalmát a bíróságoknak kell meghatározni az eset egyedi és összes körülményére tekintettel.⁷⁸³ *Menyhárd Attila* a méltányosan és igazságosan gondolkodó ember tisztességérzeteként azonosítja a jogintézmény tartalmát.⁷⁸⁴ A jóerkölcsbe ütközés kritériumainak meghatározásánál a bíróságok a társadalom általános értékítéletét veszik alapul, amihez *Kőrös András* megjegyzi, hogy azt nem lehet kiterjesztően értelmezni, mert az a szerződési szabadságot és ezen keresztül a jogalanyok privátautónómiáját sértene.⁷⁸⁵ Ennek megfelelően a jóerkölcsbe ütközés megállapítása során nem a szerződő fél érdeksérelmét, hanem azt kell vizsgálni, hogy maga a jogügylet társadalmilag elítélendő-e.⁷⁸⁶ A másik nagyon fontos jellemzője a tényállásnak, hogy

⁷⁷⁹ LENKOVICS (2017) 319.o.

⁷⁸⁰ *Szladits Károly* szerint a jog néha valamely erkölcsi kötelesség megsértéséhez is hátrányos jogkövetkezményt fűz és ily módon az erkölcsi kötelességet jogi kötelességgé, megszegését jogellenes magatartássá teszi. – SZLADITS (1937) 182.o. Hozzáteszi még, hogy a jóerkölcsbe ütköző szerződésre általában nem lehet jogigényt alapítani: „*a bíró fenséges hivatása nem arra való, hogy piszkos üzelmekből eredő vitákban tegyen igazságot.*” – SZLADITS (1937/2) 24.o.

⁷⁸¹ LENKOVICS (2017) 320.o.

A szocialista együttélés követelményeire vonatkozóan Weiss Emília úgy fogalmazott, hogy azokban az esetekben, amikor a szocialista kodifikációk többsége érvénytelenségi szankcióval sújtotta a szocialista együttélés szabályait sértő jogügyleteket, ezzel voltaképpen a szocialista erkölcsbe ütköző ügyletek ellen kívánt védelmet nyújtani. A szocialista együttműködés elve így végső fokon jogi elvvé tette és kiegészítő, szubszidiárius jogforrássá minősítette a szocialista erkölcsöt, mindazokban a kérdésekben, amelyekre nézve a jogszabályok nem nyújtottak részletekbe menő eligazítást. – WEISS (1969) 236-237.o.

⁷⁸² Az 1991. évi XIV. törvény emelte vissza a fogalmi rendszerbe – KÖRÖS (2017) 313.o.

⁷⁸³ *Szászy István* szerint a bírói belátás határozza meg, hogy mely ügyletek erkölcsstelenek. „*A bírói gyakorlatban irányelvek alakultak ki minden korban arra vonatkozóan, hogy mi a népi közösségekben uralkodó erkölcsi felfogás, és ha az ügylet tartalma nem felel meg ennek az erkölcsi mértéknek, az ügyletet semmisnek kell tekinteni.*” – SZÁSZY (1949) 84.o.

Lásd még: VÉKÁS (2016) 127-128.o., BARZÓ (2015) 212.o.

⁷⁸⁴ MENYHÁRD (2004) 99.o.

⁷⁸⁵ KÖRÖS (2017) 313.o.

⁷⁸⁶ BARZÓ (2017/3) 37.o.

Lásd ehhez: EBH 2005.1234. BH 2000. 260., BH 2001. 473., BDT2019. 4037.

szubszidiárius jellegű, vagyis csak akkor alkalmazható, ha nincs az eldöntendő tényállás megítélésére vonatkozó konkrét jogi norma.⁷⁸⁷

A Kúria emellett azt is hangsúlyozza, hogy a szerződések jóerkölcsbe ütközése a szerződéskötéskor fennálló állapotok szerint vehető figyelembe, az utóbb bekövetkezett változások a szerződés jó erkölcsbe ütközésének megítélésekor nem értékelhetők.⁷⁸⁸ Ugyanezen esetben megjegyzi még az ítélkező testület, hogy a szerződést csak akkor lehet semmisnek tekinteni, ha a jó erkölcsbe ütközés nyilvánvaló. Ebből pedig arra a következtetésre jut, hogy kellő körültekintés esetén mindkét félnek tudnia kell arról, hogy a szerződés tartalma tiltott cél elérését szolgálja, etikátlansága számukra nyilvánvaló, azonban a felek jó- vagy rosszhiszemősége már nem bír jelentőséggel.⁷⁸⁹

Mindezek alapján a jóerkölcsbe ütköző szerződések jellemzői az alábbiak szerint foglalhatóak össze:

- a jóerkölcsbe ütközés szubszidiárius jellegű tényállás, amely csak akkor kerülhet alkalmazásra, ha nincs konkrét jogszabályi rendelkezés, ami alapján a vitatott helyzet eldönthető,⁷⁹⁰
- a megítélés alapja a társadalom értékítélete és nem a szerződő fél méltánytalan helyzete,
- a jóerkölcsbe ütközés megállapításánál nincs jelentősége a felek jó- vagy rosszhiszemőségének,
- a jóerkölcsbe ütközésnek a szerződéskötéskor kell fennállnia, a körülményváltozások a szerződés érvényességét utóbb nem befolyásolják.⁷⁹¹

⁷⁸⁷ VÉKÁS (2016) 128.o.

A jóerkölcsbe ütközés kiegészítő jogcím, ami azt jelenti, hogy önmagában olyan körülmények alapján nem állapítható meg, amelyek törvényben nevesített érvénytelenségi ok alapjául szolgálnak. – EBH 2010.P.17

A szerződés jóerkölcsbe ütközés miatti érvénytelenségét ugyanis önmagában a forgalmi érték és a kikötött vételár közötti feltűnően nagy értékkülönbség alapján nem lehet megállapítani. A Ptk.-ban vagy egyéb jogszabályokban külön nevesített semmisségi és megtámadási okok (pl. jogszabályba ütközés, fenyegetés, megtévesztés, cselekvőképtelen személlyel való szerződéskötés) általában a társadalom általánosan elfogadott értékítéletébe is ütköznek, éppen ezért fűzte azokhoz a jogalkotó az érvénytelenség súlyos jogkövetkezményét. A szerződés jóerkölcsbe ütközése, mint a Ptk. 200. §-ának (2) bekezdésében rögzített semmisségi ok tehát lényegében kiegészítő jogcímként alkalmazható a jogszabályokban nem nevesített, de a társadalmi értékítéletbe, az általánosan elfogadott erkölcsi normákba ütköző szerződések esetén. – 17/2012. számú polgári elvi határozat

⁷⁸⁸ BDT 2010.2269., BH 2016.280.

⁷⁸⁹ BDT 2010.2269

⁷⁹⁰ A jóerkölcsbe ütközés kiegészítő jogcím, ami azt jelenti, hogy önmagában olyan körülmények alapján nem állapítható meg, amelyek a törvényben nevesített érvénytelenségi ok alapjául szolgálnak. – EBH 2010.P.17.

⁷⁹¹ KÖRÖS (2017) 313.o.

A családi vagyoni szerződések jóerkölcsbe ütközésének vizsgálatát a felek szerződésben rögzített, eltérő és gyakran egyensúlytalan vagyoni helyzete alapozhatja meg. Legyen szó bármely típusú vagyoni szerződésről, a jogvitát indító fél legtöbbször a vagyoni állapot méltánytalanságát sérelmezi ezen jogintézményre hivatkozva.⁷⁹² A méltányosság azonban nem társadalmi, hanem az egyedi szempontok mérlegelését teszi lehetővé, a tényállást általánosságban megfogalmazó jogszabálynak az eset konkrét sajátosságaira tekintettel történő korrekció alkalmazását írja elő. Ebből adódóan a méltánytalanság nem lehet a szerződés jóerkölcsbe ütközésének indoka.⁷⁹³

Ezt meghaladóan több esetben is hangsúlyozta a legfőbb ítélkező testület, hogy nem ellentétes a társadalom általános erkölcsi felfogásával, ha az egyik fél a saját vagyona rovására a másiknak ingyenes vagyoni előnyt juttat és az sem, ha közös vagyont házastársa különvagyonába utalja.⁷⁹⁴ Emellett azt is rögzítette, hogy nem ütközik a jóerkölcsbe a házassági vagyoni szerződés amiatt, hogy a közös-, illetve a különvagyon körét a törvénytől eltérően határozza meg.⁷⁹⁵ Jóerkölcsbe ütközőnek nyilvánította viszont azokat az eseteket, amikor a házastárs kisemmizésére irányult a felek szándéka.⁷⁹⁶ Az a magatartás ugyanis, hogy a felek a házassági vagyoni szerződés megkötéséig közösen gazdálkodnak és olyan családi rendet alakítanak ki amelynek megfelelően az egyik fél a háztartást vezeti és a gyermekeket neveli, a másik pedig biztosítja a magas színvonalú megélhetést, majd visszamenőlegesen vagyonekülönítést kötnek ki és a háztartást vezető felet kizárják a vagyonból, a társadalom általános értékítéletét egyértelműen sérti.⁷⁹⁷ Fontos azonban az adott pár társadalmi, kulturális hátterének a vizsgálata is, hiszen olyan esetben amikor a felek olyan államból származnak, ami tradícióját és jogrendszerét tekintve eltér a hazai szabályozástól és ahol a házastársak közötti személyi és vagyoni egyenlőtlenség – és annak kirívó módon történő megvalósulása – társadalmi szinten elfogadott, ott nem állapítható meg a jóerkölcsbe ütközés.⁷⁹⁸ Úgy szintén nem ellentétes a közvélekedéssel az, ha a házastársak, bejegyzett élettársak vagy de facto élettársak abból a célból kötik meg a

⁷⁹² Lásd ehhez például BH 2011. 337, BH 2000.539, BDT 2010.2269, EBH 2011.2403

⁷⁹³ KÖRÖS (2017) 317.o. és BH 2001.278.

⁷⁹⁴ BH 1999.409, BH 2000.539.

⁷⁹⁵ BH 2011.337.

⁷⁹⁶ A jóerkölcsbe ütközik, ennek következtében semmis a házassági vagyoni szerződés azon pontja (részleges érvénytelenség), mely az életközösség 17 évvel korábbi létrejöttére visszamenőleg is, s nem csak a jövőre nézve zárja ki a vagyonközösséget és ezzel összefüggésben kizárólag az egyik fél valamennyi, az ingatlan-nyilvántartásban közös néven feltüntetett ingatlant, illetve a cégnyilvántartás szerint közös tulajdonú üzletrészt különvagyonként nevesíti. A szerződés anélkül mondta ki ugyanis a közös vagyont teljes hiányát, hogy akár csak közvetett utalást tartalmazott volna arra, hogy a felek a közösen szerzett vagyont megosztották. – BH 2015.254.

⁷⁹⁷ Pfv. II. 21.696/2014.

⁷⁹⁸ Pfv. II. 21.240/2007.

vagyoni jogi szerződésüket, hogy a kapcsolaton kívül született leszármazó későbbi kötelezési igényét meghiúsítsák.⁷⁹⁹ A jóerkölcsbe ütközés vizsgálatakor tehát magát a jogügyletnek az egészét kell figyelembe venni a szerződéskötéskor fennálló körülmények alapján, egybevetve mindezt a felek szándékával és a szerződéssel megvalósítani kívánt céljaikkal. Ennek megfelelő a bírói gyakorlat a szerződési szabadság érvényesülése érdekében a jóerkölcsbe ütközés megállapíthatóságát szűken értelmezi és csak a súlyosan kirívó és egyoldalú szerződés esetén ítéli megalapozottnak.⁸⁰⁰ A Kúria azt is kiemeli ezzel összefüggésben, hogy az említett érvénytelenségi ok fennállásának megállapításakor nem a szerződő fél érdeksérelmét, hanem a jogügylet társadalmi elítélendőségét kell vizsgálni. Az általános társadalmi megítéléssel pedig nem áll szemben az, ha például a partnerek a közös vagyonukból csak egy-egy vagyontárgy jogi helyzetét rendezik és az sem, ha a megosztás módjának meghatározása mellett a vagyontárgyak értékét nem határozzák meg.⁸⁰¹

3.2.4. A feltűnő értékaránytalanság

A szolgáltatások értékarányossága védendő elem a gazdasági életben, melynek megítélése a piac egyre nagyobb szabadságával változott. *Eörsi Gyula* még úgy fogalmazott, hogy „a szerződések általában akkor felelnek meg a felek és a társadalom érdekeinek, ha bennük a szolgáltatás és az ellenszolgáltatás értéke nagyjából egyensúlyban van.”⁸⁰² Amennyiben azonban ez az egyensúly megbomlik, akkor indokolt lehet a jogi úton történő beavatkozás. A feltűnő értékaránytalanság, mint érvénytelenségi ok célja az ilyen helyzetek elkerülése, valamint az ügyleti forgalom zavartalanságának biztosítása. A Ptk. rögzíti, hogy ha a szolgáltatás és az ellenszolgáltatás értéke között – anélkül, hogy az egyik felet az ingyenes juttatás szándéka vezetné – a szerződés megkötésének időpontjában feltűnően nagy az aránytalanság, a sérelmet szenvedett fél a szerződést megtámadhatja.⁸⁰³ Az aránytalanság megállapításához tehát három feltételnek kell együttesen teljesülnie:

- a szolgáltatás és az ellenszolgáltatás közötti jelentős értékbeli különbség,

⁷⁹⁹ Pfv. II. 21.737/2006., Pf. 20.711/2021.

⁸⁰⁰ BH 2015.254.

⁸⁰¹ Pfv. II. 20.069/2017.

⁸⁰² EÖRSI (1981) 104.o.

⁸⁰³ Ptk. 6:98. (1) bekezdés

- amely már a szerződéskötés pillanatában fennáll,⁸⁰⁴
- egyik fél sem szánja ajándékként a nyújtott szolgáltatást.

A feltűnő értékaránytalanság objektív jellegű jogintézmény, nincs jelentősége a felek felróhatóságának.⁸⁰⁵ A bírói gyakorlatban az értékaránytalanság megállapításához a szolgáltatás és az ellenszolgáltatás értékkülönbségének a forgalmi értékhez viszonyított, százalékos formában meghatározott aránya képezi a kiindulópontot.⁸⁰⁶ Két objektív feltétel együttes fennállása eredményezheti a jogintézmény megállapíthatóságát: egyfelől a szolgáltatás és ellenszolgáltatás között értékbeli különbségnek kell fennállnia, másrészt pedig a fennálló különbségnek feltűnően nagynek kell lennie. Annak megállapításához, hogy az értékkülönbség feltűnően nagy-e, a bíróságnak vizsgálnia kell a szerződéskötés körülményeit, a szerződés egész tartalmát, a forgalmi viszonyokat, az ügylet jellegéből fakadó sajátosságokat, a szolgáltatás és ellenszolgáltatás meghatározásának módját.⁸⁰⁷ A feltárt forgalmi adatok alapján megállapítható értéktől való jelentősebb eltérés azonban önmagában – ha a szolgáltatás és ellenszolgáltatás egybevetésével nem jelent feltűnő értékaránytalanságot – nem alap a szerződés megtámadására.⁸⁰⁸ Ezt meghaladóan kialakulhat az aránytalanság egy olyan alkufolyamat eredményeként is, amikor a szerződő fél fokozott érdekeltisége miatt fogadja el, vagy esetleg ajánlja fel a valós értéket meghaladó vételárat, vagy amikor ellentételezni kíván ezzel valamely vele szemben nyújtott kedvezményt. Előfordulhat az is, hogy az aránytalan ellenszolgáltatást nyújtó személyt kifejezetten az vezérelte, hogy a másik félnek támogatást nyújtson. Ilyen körülmények fennállása esetén általában nincs helye az érvénytelenség megállapításának.⁸⁰⁹

⁸⁰⁴ Fontos, hogy az értékaránytalanságnak már a szerződéskötés pillanatában fenn kell állnia. Amennyiben később áll elő, akkor már nem a szerződés érvénytelenségéről, hanem körülményváltozásról (clausula rebus sic stantibus) beszélhetünk, aminek a bírói szerződésmódosításnál van szerepe.

A szerződésnek a szolgáltatás és ellenszolgáltatás feltűnően nagy értékkülönbségére alapított megtámadására nem ad okot az, hogy az alperesnek nem váltak be a számításai, a szerződésből nem származott olyan haszna, mint amivel a szerződéskötéskor kalkulált. BH 2012.225.

Nem eredményez érvénytelenséget a szerződés szolgáltatás és ellenszolgáltatás közötti feltűnően nagy értékkülönbség miatti megtámadása akkor, ha a forgalmi érték hirtelen emelkedését kizárólag egy, a szerződés megkötését követően bekövetkezett körülmény árfelhajtó hatása okozta. BH 2015.126.

⁸⁰⁵ Amennyiben azonban már egy szubjektív elem is kapcsolódik hozzá, akkor uzsorás szerződésekről beszélünk. – EÖRSI (1981) 105.o.

⁸⁰⁶ VÉKÁS (2016) 138.o.

⁸⁰⁷ PK. 267. szám I. pont

A feltűnő értékaránytalanság megállapítására irányuló kereset esetén - ha a jogérvényesítés feltételei egyébként fennállnak - a bíróságnak először az értékaránytalanság objektív fennálltának a kérdésében kell állást foglalnia. Ha ez fennáll, akkor kell vizsgálnia azt, hogy a szerződéskötés körülményeire figyelemmel ennek alapján a szerződés érvénytelensége megállapítható-e. – BH 2012.262.

⁸⁰⁸ PK. 267. szám I. pont indokolása

⁸⁰⁹ EBH 2012.225.

A Ptk. a 6:98. § (1) bekezdésben korlátozza a megtámadásra jogosultak körét, amikor is kimondja, hogy nem támadhatja meg a szerződést az, aki a feltűnő értékaránytalanságot felismerhette vagy annak kockázatát vállalta.⁸¹⁰ Ezt meghaladóan a feltűnő értékaránytalanságra alapított megtámadási jog érvényesen kizárható a szerződésből. A Ptk. csak egy kivételt létesít ez alól, méghozzá a fogyasztó és vállalkozás közötti szerződéses jogviszonyt.⁸¹¹

A feltűnő értékaránytalanság megítélése a családi vagyoni szerződésekben azért ütközik nehézségekbe, mert egyik kontraktus esetében sem követeli meg a jogalkotó a visszterhesség és az arányosság betartását.⁸¹² Számos esetben hangsúlyozta ugyanis a legfőbb ítélkező testület, hogy a felek közötti, vagyoni viszonyaik rendezésére vonatkozó szerződésnek a feltűnő értékaránytalanságra alapított megtámadásánál az általános szempontok mellett a *családjogi viszonyok sajátosságait* is figyelembe kell venni.⁸¹³ A bíróságnak a szerződéskötés körülményeit, a szerződés egész tartalmát, az eset valamennyi körülményét vizsgálnia kell. A családi vagyoni szerződésekben a feltűnő értékaránytalanság megállapítására csak akkor kerülhet sor, ha a feltűnő értékkülönbség a felek valamelyikére nézve kirívó és indokolatlan hátrányokkal jár. A házastársakat, bejegyzett élettársakat vagy de facto élettársakat vagyonrendezésük során nem csak vagyoni, hanem sokkal inkább személyes szempontok vezethetik, mint például a kiskorú gyermekük érdeke vagy az, hogy vagyoni vitáikat mihamarabb rendezzék. Ezen okok nagyobb mértékben befolyásolják a szerződéses akarataikat, mint a szigorúan vett arányosság követelménye, és sok esetben ezeket nem tárják a bíróság elé a szerződés megtámadása iránti perekben.⁸¹⁴

A felek vagyoni szerződésükben gyakori, hogy a házastárs, bejegyzett élettárs vagy de facto élettárs akár az életközösség alatt, akár annak megszűnését követően a vagyoni igények rendezése során ingyenesen juttat a másik félnek vagy akár a gyermeküknek. Az ingyenes juttatás leggyakoribb formája általában az ajándékozás, amire a Ptk. kapcsolódó kötelmi jogi szabályai is irányadóak, viszont gyakran megjelenik a felek vagyonrendezése során a *különvagyonba utalás* is, mint ingyenes

⁸¹⁰A megtámadási jog nem szolgálhat a megbánt szerződéstől való szabadulás vagy kedvezőbb szerződési feltételek kikényszerítésének eszközéül. - BDT 2009.2060.

⁸¹¹ Ptk. 6:98. § (2) bekezdés

⁸¹² BARZÓ (2017/3) 35.o.

A házastársak egymás közötti szerződési kapcsolataira nem vonatkozik a szerződések visszterhességének vélelme, a visszterhességet annak a házastársnak kell bizonyítani, aki arra hivatkozik. – BDT 2012.2633.

⁸¹³ BH 2000. 539, BH 1994. 537.

⁸¹⁴ BH 2000.539 és Pfv. II. 21.438/2008.

A feleket a legkülönbözőbb indokok és motivációk vezethetik ahhoz, hogy mellőzzék az arányosság alkalmazását. Lásd ehhez még: BH 1998.17., BH 1995. 570., Pfv. II. 21.997/2017., Pfv. II. 21.556/2015.

juttatás. A különvagyomba utalás a felek belső viszonyában érvényesülő ingyenes juttatás, amit a bírói gyakorlat egyértelműen elkülönít az ajándékozástól. A különvagyomba utalás a házastárs, bejegyzett élettárs vagy de facto élettárs részéről annak az egyoldalú kifejezésre juttatása, hogy a másik partner különvagyomára fordított közös- vagy saját különvagyonnak a megtérítésére nem tart igényt. Ennek megfelelően a nyilatkozat joglemondásnak minősül, ami kiterjesztően azonban nem értelmezhető.⁸¹⁵ Ugyanakkor a különvagyomba utalás – ha a fél szabad akaratelhatározásából döntött így – köti a juttató felet, azaz nem követelhető vissza, mint az ajándék.⁸¹⁶

A felek vagyoni viszonyait megszüntető szerződések jellemzője, hogy azok megkötésére általában a kapcsolat végleges megromlásának időszakában, sokszor olyan körülmények között kerül sor, amikor a felek között feszült, kiélezett a viszony. Ez az ok a feleket a konfliktus mielőbbi megoldása érdekében különböző megfontolásokra készteti, kényszeríti, melyek között az egyenértékűség kívánalma gyakran háttérbe szorul.⁸¹⁷ Előfordul, hogy a házastárs, bejegyzett élettárs vagy de facto élettárs ebből kiindulva annak tudatában köti meg a megegyezést, hogy a szerződésben rögzített vagyonmérleg nem felel meg a valós állapotoknak. Ezzel összefüggésben a Kúria rámutat arra, hogy ilyen esetekben a feltűnő értékaránytalanságra hivatkozva, még a Ptk.-ban rögzített feltételek fennállása esetén sem támadható meg a szerződés. Ekkor ugyanis a sérelmet szenvedett fél maga is hozzájárul az arányosságnak ellentmondó helyzet kialakításához, aminek következtében magatartása *felróható*. Felróható magatartására azonban előnyök szerzése végett senki nem hivatkozhat.⁸¹⁸

A Kúria arra is rámutatott, hogy nincs jogi jelentősége annak, hogy a szerződés tartalmának kialakításában mindkét fél részt vett-e⁸¹⁹, úgyszintén annak sem, hogy a szerződés a közös aktív és passzív vagyon körét, illetve annak értékét a valóságnak megfelelően vagy attól eltérően rögzíti-e, a megosztás módját pedig kimerítően vagy csupán hiányosan tartalmazza.⁸²⁰ Életszerű ebből adódóan az a helyzet, hogy a felek a szerződésben csak a vitás ingóságok sorsáról rendelkeznek, az egyéb vagyontárgyaikról, illetve a passzív vagyonról más formában, akár szóban állapodnak meg. Önmagában az a körülmény ugyanis, hogy a szerződés egyes vagyontárgyakat tételesen nem sorol fel, még nem jelenti azt, hogy azokat a felek a vagyonmegosztásnál

⁸¹⁵ Pfv. II. 21.709/2008., Pfv. II. 20.456/2013.

⁸¹⁶ EBH 2011.2403.

⁸¹⁷ EBH 2001.530.

⁸¹⁸ Ptk. 1:4. § (2) bekezdés

⁸¹⁹ Megjegyzendő, hogy amennyiben részt vettek a felek a tartalom alakításában, akkor a részvétel körülményeit már szükséges értékelni.

⁸²⁰ Pfv. II. 20.069/2017.

nem vették figyelembe, főként akkor, ha a közös vagyon megosztása előtt folyamatosan egyeztetnek vagy esetlegesen rögzítik a szerződésükben, hogy további követelésük egymással szemben nem áll fenn.⁸²¹ A közös vagyont megosztó szerződésnek ugyanis nem kötelező tartalmi eleme a vagyonmérleg. Az ilyen tárgyú szerződések tartalmi érvényességéhez elég az, ha abból a *ténylegesen megosztott vagyontárgyak köre és a feleket egymással szemben terhelő birtokbaadási, illetve fizetési kötelezettségek köre és összege* megállapítható. Nincs ugyanis akadálya annak, hogy a rendezetlenül hagyott kérdésekben a felek újabb kontraktust kössenek vagy a kihagyott vagyontárgyak tekintetében a bíróság ítélettel döntsön.⁸²²

A vagyoni viszonyokat felszámoló szerződésekben a reális értékviszonyoktól történő eltérésnek szintén gyakori indoka, hogy az egyik fél a partnerrel vagy a gyermekkel szembeni tartási kötelezettsége alól akar mentesülni. A másik oldalon ilyenkor pedig az a cél, hogy az ingatlanon vagy az egyéb vagyontárgyakon fennálló közös tulajdon olyan módon szűnjék meg, hogy annak fejében egyösszegű megváltási ár megfizetésére ne legyen köteles a partner. Tekintettel arra, hogy egy ilyen helyzetben az adott rokon tartásának az értéke is belekeveredik a jogviszonyba, kérdésként merül fel, hogy ekkor is csak a kirívó értékkülönbség eredményezheti az érvénytelenség megállapítását, vagy itt szigorúbban értékelendő az arányosság. A gyermektartás esetén a Ptk. rögzíti, hogy a szülők megegyezhetnek abban is, hogy a gyermekétől különélő szülő a tartási kötelezettségének megfelelő vagyontárgy vagy pénzösszeg egyszeri juttatásával tegyen eleget. Ahhoz azonban, hogy ez a szerződés érvényes legyen, két feltétel fennállására van szükség: egyfelől annak az időszaknak a meghatározására, amelynek tartamára a juttatás a tartást fedezi, másrészt pedig a gyámhatóság vagy bíróság jóváhagyására.⁸²³ A jogszabályhely nyelvtani értelmezése alapján a feltételek konjunktívak, ennek megfelelően bármelyik hiánya a kontraktus érvénytelenségét eredményezi. A tartás mértékét a jogosult indokolt szükségletei határozzák meg, ami nem jelenthet „szűkös tartást,” azaz nem azonosítható a létminimummal, hanem a jogosulti igényeknek megfelelően egyéniesített, átlagos színvonalú kielégítést foglalja magában.⁸²⁴ Az is vizsgálat tárgyát képezi ilyen esetekben, hogy a gyermeket saját háztartásában nevelő szülő képes lesz-e egyedül el-tartani a gyermeket a továbbiakban.

A szerződéssel történő jogviszony-rende-zés elsődlegességét az indokolja, hogy nyilvánvalóan a szülők ismerik legjobban a gyermekük indokolt szükségleteit, érdeklődési körét, egészségi állapotát, sport-, illetve kulturális igényét, iskolán kívüli

⁸²¹ BH 2009.207.

⁸²² Pfv. II. 21.525/2009.

⁸²³ Ptk. 4:217. § (2) bekezdés

⁸²⁴ BARZÓ (2017) 511.o.

elfoglaltságai szükségességét és ezzel összefüggésben a tartásának rendszeres pénzübeli költségeit. A megegyezés tehát feltételezi egyrészt a gyermek szükségleteinek ismeretét, másrészt az indokolt szükségletek kielégítésében a kötelezett szülő tehervállalásának mértékében való egyetértést. A Kúria ezzel összefüggésben megállapította, hogy a gyermek érdekének fokozott védelme családjogi alapelvvel⁸²⁵ összhangban elvárható a szülőktől az az előrelátás, hogy számoljanak egyrészt azzal, hogy a szerződés szerinti tartás mértéke kiszámíthatóan, hosszabb időtartamban is teljesíthető legyen. Másrészt az a gyermek indokolt – a harmonikus személyiségfejlődéséhez szükséges – szükségleteit ne csak aktuálisan, hanem folyamatosan és stabilan biztosítsa. Éppen ezért ezeknek a kontraktusoknak a kontrollja – a Ptk. 4:217. § összhangban – a szerződés gyámhatóság által történő vagy az egyezség bírói jóváhagyása.⁸²⁶

A Ptk. 4:217. § (3) bekezdése ezzel összefüggésben azt is rögzíti, hogy a bíróság a szerződés ellenére maga is megállapíthatja a gyermektartást, ha az a körülmények előre nem látható, lényeges változása miatt a gyermek érdekében vagy valamelyik fél súlyos érdeksérelmének elhárítása miatt indokolt. Mindez pedig arra enged következtetni, hogy ezekben a kontraktusokban az értékarányosság szigorúbban kell, hogy érvényesüljön, mint az egyéb családi vagyoni jogi szerződésekben.

Más a helyzet azonban, ha a tartásra nem a gyermek, hanem a másik házastárs, bejegyzett élettárs vagy de facto élettárs jogosult. A Ptk. ebben az esetben is lehetővé teszi, hogy a felek szabadon megállapodhassanak a tartás meghatározott vagyontárgy vagy pénzüsszeg egyszeri juttatásával történő teljesítéséről, esetükben azonban ennek az a joghatása, hogy a juttatásban részesített fél a jövőben tartási követeléssel akkor sem léphet fel, ha arra e törvény alapján jogosulttá válik.⁸²⁷ Ezen szerződésekben azonban nem jelentkezik kontrollként a gyámhatóság vagy bíróság általi jóváhagyás, a teljesítőképesség vonatkozásában pedig szintén eltérésként jelentkezik a gyermektartáshoz képest, hogy a házastárs, bejegyzett élettárs vagy de facto élettárs nem köteles volt társát eltartani, ha ezáltal saját szükséges tartását vagy gyermekének tartását veszélyeztetné.⁸²⁸ Mindebből az a következtetés vonható le, hogy ezekben a kontraktusokban a szerződési szabadság nagyobb, mint a gyermektartások esetében, így az értékarányosság nem lesz követelmény ezekben a kontraktusokban. Ezt erősíti az is, hogy a jogalkotó az igényérvényesítés lehetőségét kógens módon zárja ki,

⁸²⁵ Ptk. 4:2. § (1) bekezdés

⁸²⁶ BH 2019. 204.

⁸²⁷ Ptk. 4:32. § és 4:89. §

⁸²⁸ Ptk. 4:31. § és 4:88. §

hiszen a szerződés megkötését követően nem teszi lehetővé az újbóli igényérvényesítést, még akkor sem, ha a tartás jogszabályi feltételei fennállnak.

3.2.5. Az uzsora

A feltűnő értékaránytalansághoz kapcsolódóan szót kell ejteni a szerződések uzsorás jellegéről. A Ptk. 6:97. § szerint semmis az a szerződés, amelyben a szerződő fél a szerződés megkötésekor a másik fél helyzetének kihasználásával feltűnően aránytalan előnyt kötött ki. A következetes ítélkezési gyakorlat szerint ennek megfelelően a szerződés uzsorás jellegének a megállapításához objektív és szubjektív feltételek együttes megléte szükséges, ha közülük bármelyik hiányzik, a szerződés uzsorás jellegének megállapítására nincs lehetőség. Objektív feltételként jelentkezik a szerződésben kikötött szolgáltatás és ellenszolgáltatás közötti feltűnő értékkülönbség, amelynek hasonlóan a feltűnő értékaránytalansághoz, a szerződéskötés időpontjában kell fennállnia. A szubjektív tényező pedig a másik fél hátrányos helyzetének a kihasználása, amely szándékos és célzatos magatartás eredményeként áll elő. E szubjektív elem többlétevényállási elem a fedezetelvonás feltételeihez képest, aminek következtében jelentős különbség mutatkozik a két érvénytelenségi ok között:

- A feltűnő értékaránytalanság megtámadási ok, és ahogy fentebb is részleteztük az aránytalanság felismerésének vagy tudatos elfogadásának az a következménye, hogy a szerződés nem támadható, ezt meghaladóan pedig a megtámadás joga is kizárható a kontraktusban. Az uzsorás szerződés ezzel szemben semmisnek minősül, így akár hivatalból is vizsgálható és az érvénytelenség megállapításának a kizárására nyilvánvalóan nincs lehetőség.
- A feltűnő értékaránytalanság megállapíthatósága objektív feltételeken alapszik, aminek következtében közömbös a felek motivációja vagy az aránytalanságot kiváltó ok. Az uzsorás szerződésekben azonban egyértelmű szubjektív elemként jelentkezik a másik fél helyzetének kihasználása, így ebben az esetben ez is vizsgálandó körülmény.⁸²⁹

Az objektív és szubjektív feltételek ráadásul konjunktívak, bármelyik hiánya esetén nem minősíthető érvénytelennek a felek szerződése. Önmagában tehát az értékaránytalanság, a célzatos magatartás hiányában nem alapozza meg az uzsora megállapítását, továbbá a helyzetet kihasználó fél magatartásának szándékosnak és

⁸²⁹ VERESS (2018) 131-133.o.

rosszhiszeműnek kell lennie.⁸³⁰ Az uzsorás szerződések esetében a másik fél helyzetének kihasználását a bírói gyakorlat és a korábbi szabályozás elsősorban valamilyen szorult helyzettel, legtöbbször az anyagi egzisztenciális helyzet kihasználásával azonosítja.⁸³¹ Ezzel összefüggésben mondta ki azt a Kúria, hogy az uzsora megállapításának egyik objektív feltétele, hogy a szerződő fél gazdasági helyzete válságos legyen, a szubjektív feltételek pedig, hogy az ellenérdekű fél ezt célzatosan kihasználva olyan előnyhöz jusson, ami őt egyébként nem illeti meg.⁸³² A Ptk. azonban változtat ezen, ugyanis már csak a másik fél „helyzetének”⁸³³ kihasználását említi, amivel a jogalkotó megnyitja a lehetőséget arra, hogy az anyagi kihasználás mellett a személyes helyzettel való visszaélés is értékelést nyerjen. Ez utóbbinak kiemelt jelentősége van a családtagok közötti vagyoni jogi szerződésekben. A közös vagyont megosztó szerződések kapcsán már a feltűnő értékaránytalanság vizsgálatakor is kiemelésre került, hogy az aránytalanság indoka sokszor a felek azon szándéka, hogy minél előbb szabaduljanak a rossz kapcsolatból.⁸³⁴ Ebből adódóan azonban felmerül a kérdés, hogy a szabadulási szándék értékelhető-e a Ptk. 6:97. §-ban megfogalmazott kihasználható helyzetnek. A vagyoni jogi szerződés megkötését sokszor egyeztető tárgyalások előzik meg és a felek gyakran kölcsönös engedményeket tesznek egymással szemben, így ilyen esetekben nem állapítható meg a fél hátrányos helyzete.⁸³⁵ Abban az esetben viszont, ha az egyeztetések során csak az egyik partner tesz sorozatosan engedményeket, már megalapozhatja az uzsorás szerződés esetében vizsgálendő hátrányos helyzet kihasználását, főképp olyan helyzetekben, amikor az egyoldalú engedmények az érzelmi nyomásgyakorlás hatására történnek. Ilyen lehet például, amikor az anyagilag egyébként is kedvezőbb helyzetben lévő házastárs, élettárs a közös kiskorú gyermekek feletti szülői felügyeleti jog „*elperlésével*” gyakorol nyomást a másik félre.⁸³⁶ Egy ilyen helyzet azonban felveti a kérdést, hogy nem állapítható-e meg inkább a jogellenes fenyegetés? A jogellenes fenyegetés esetében nem feltétel a feltűnően nagy értékkülönbség, így, ha ez fennáll a felek vagyoni rendezése során és a szerződési kikötés a partner célzatos magatartására vezethető vissza, akkor helytállóbb lehet uzsoraként értékelni.

Mindezt meghaladóan az is elképzelhető, hogy a fél azért megy bele a számára előnytelen megegyezésbe, mert mihamarabb szüksége van anyagi forrásra egy nagyobb különadósság vagy más tartozások (például egy betegség kezelése

⁸³⁰ BH 2007.46.

⁸³¹ BH 2007.46.; BH 2009.300. és VERESS (2018) 122. o.

⁸³² EBH 2001.436.

⁸³³ Ptk. 6:97. §

⁸³⁴ Pfv. II. 21.912/2012.

⁸³⁵ Pfv. II. 22.262./2016.

⁸³⁶ BARZÓ (2017) 160.o.

költségeinek) fedezése érdekében. Ilyenkor, ha a másik partner tudatosan, a tények és körülmények ismeretében, célzatosan kihasználja ezt az állapotot, akkor az uzsora, mint érvénytelenségi ok szintén megállapítható. A szándékosság és rosszhiszeműség tehát abban érhető tetten a családtagok közötti szerződésekből, hogy a nyomást gyakorló tisztában van a másik fél akár vagyoni, akár érzelmi alapú, hátrányos helyzetével, és erre alapozva kívánja elérni a számára előnyös megegyezést, ami által egyoldalúvá válik az egész szerződés. Álláspontunk szerint az érzelmi nyomásgyakorlás a gyakoribb a családtagok közötti vagyoni szerződésekből, ugyanakkor ennek a bizonyítása nehezebb, mint a vagyoni helyzet kihasználásának igazolása.

Amennyiben azonban nem nyer bizonyítást a szándékos és rosszhiszemű magatartás, akkor a szerződés érvényes.⁸³⁷

3.3. Az érvénytelenség jogkövetkezményeinek alkalmazhatósága

3.3.1. Az érvénytelenség jogkövetkezményeinek kötelmi jogi szabályai

Az érvénytelenséghez fűződő jogkövetkezmények arra a kérdésre adnak választ, hogy az érvénytelenségi ok milyen beavatkozást tesz szükségessé a szerződés működésének mechanizmusában. Az érvénytelenségi ok fennállásáig ugyanis a szerződéshez nem fűződhet a felek által kívánt joghatás.⁸³⁸ A Ptk. 6:108. § (1) bekezdése rögzíti az érvénytelenség általános jogkövetkezményét. Ennek megfelelően az érvénytelen szerződésre jogot alapítani, és a szerződés teljesítését követelni nem lehet. A szerződés ilyenkor tehát nem alkalmas a felek által célzott joghatás kiváltására, így, ha valamelyik fél semmis szerződés alapján keresetet terjeszt elő a teljesítésre, a bíróságnak azt el kell utasítania. Ezt a jogkövetkezményt a bíróság köteles hivatalból is alkalmazni, még hozzá időbeli korlátok nélkül.⁸³⁹ Amennyiben azonban a szerződés megtámadható, az általános jogkövetkezmény csak akkor alkalmazható, ha az arra jogosult a szerződést eredményesen megtámadta.⁸⁴⁰ Ebből azonban nem vonható le az a következtetés, hogy a felek között érvénytelenné vált szerződés alapján ne keletkezne jogviszony. A normaanyag a további jogkövetkezményeknek két

⁸³⁷ Pfv. II. 22.262./2016.

⁸³⁸ KEMENES (2016) 3.o.

⁸³⁹ VÉKÁS (2016) 141.o.

⁸⁴⁰ 1/2010 (VI.28.) PK vélemény az érvénytelenség jogkövetkezményeiről (a továbbiakban 1/2010 (VI.28.) PK vélemény) 2. pont

fontos irányát jelöli ki. Az egyik irány a szerződés megmentése, vagyis, hogy a törvény olyan helyzetet kíván teremteni, mintha a felek már eleve érvényes szerződést kötöttek volna. A másik megoldás a jogviszony felszámolása, vagyis amikor a jogszabály olyan helyzetet generál, mintha a felek egyáltalán nem kötöttek volna szerződést.⁸⁴¹

Az érvénytelenség megállapítása önállóan, az egyéb jogkövetkezmények iránti kérelem nélkül is előterjeszhető. Erre azért biztosít a jogalkotó lehetőséget, hogy a felek az érvénytelenség miatt kialakult helyzetet saját igényeiknek megfelelően rendezhessék.⁸⁴² Az egyéb jogkövetkezmények azonban csak a fél erre irányuló kifejezett kérelme alapján érvényesíthetők. A kérelemhez kötöttség ebben az esetben nem érvényesül, a Ptk. szerint a bíróság a kérelemtől eltérő jogkövetkezményt is megállapíthat, ugyanakkor nem alkalmazhat olyat, amely ellen mindkét fél tiltakozik.⁸⁴³ A jogalkotó a dologszolgáltatások kapcsán rögzíti még a kárveszély átszállásának esetét, amennyiben a dolog szolgáltatására az érvénytelen szerződés ellenére sor kerül. Ennek megfelelően a kárveszély a szolgáltatás teljesítésével, azaz a dolog birtokának átruházásával átszáll az átadó félről az átvevőre. A magyarázat, hogy a dolog feletti hatalom és ezzel az őrzés lehetősége a birtokosnál van meg a leginkább.⁸⁴⁴

A Ptk. a korábbiakhoz képest új szemléletet tükröz az érvénytelenség egyéb jogkövetkezményeit illetően. Az 1959-es Ptk. ugyanis az érvénytelenség által előidézett helyzet megoldását a szerződéskötést megelőző állapot visszaállításával vélte elérhetőnek.⁸⁴⁵ Ma azonban a törvény már előtérbe helyezi azokat a megoldásokat, amelyek a felek szerződéses viszonyának fenntartását és megmentését célozzák. Az 1959-es Ptk. 1977-ben történt módosításával az érvényessé nyilvánítás egyenrangú jogkövetkezménnyé vált az eredeti állapot helyreállításával. Sokáig vitatott volt azonban, hogy mely esetekben lehetséges és célszerű ennek a jogkövetkezménynek az alkalmazása.⁸⁴⁶ A bírói gyakorlat kezdetben csak az értékaránytalanságok kiküszöbölésére alkalmazta, később azonban világossá tette, hogy az érvényessé nyilvánítás bármely érvénytelenségi okra vonatkozhat.⁸⁴⁷ *Kemenes István* álláspontja szerint jelzésértékű, hogy a Ptk. az érvénytelenségi jogkövetkezmények közül az *érvényesség*

⁸⁴¹ KEMENES (2016) 4.o.

⁸⁴² VÉKÁS (2016) 141-142.o.

⁸⁴³ Ptk. 6:108. §

⁸⁴⁴ VÉKÁS (2016) 142.o.

Lásd ehhez még: DARÁZS (2017) 628-631.o.

⁸⁴⁵ WEISS (1969) 411.o.

⁸⁴⁶ KEMENES (2016) 4.o.

⁸⁴⁷ A szerződés érvényessé nyilvánítása az eredeti állapot helyreállításával, illetve a hatályossá nyilvánítással egyenrangú jogkövetkezmény, mely akkor alkalmazható, ha az érvénytelenség miatti érdeksérelem kiküszöbölhető a szerződés módosításával. – BDT 2010.2351.

nyilvánítást helyezi előre, kifejezve ezzel, hogy az egyenrangúságon túllépve célszerűbb is a bíróságoknak ezen jogkövetkezményt alkalmazni.⁸⁴⁸ Az érvényessé nyilvánításnak két irányát jelöli meg a Ptk: egyrészt a felekre bízta, hogy a hibás helyzetet maguk orvosolják, másrészt a bíróságot hatalmazza fel, hogy a felek szerződését meghatározott feltételek fennállása esetén érvényessé nyilvánítsa. A szerződés akkor nyilvánítható érvényessé a bíróság által, ha az érvénytelenség miatti érdeksérelem a szerződés megfelelő módosításával kiküszöbölhető vagy az érvénytelenség oka utóbb megszűnt.⁸⁴⁹ Az érvényessé nyilvánításra mindkét esetben a szerződés megkötésének időpontjára visszamenőleges hatállyal kerül sor.⁸⁵⁰ Hozzáteszi még a Ptk., hogy az érvénytelen szerződés érvényessé nyilvánítása esetén a szerződő felek úgy kötelesek egymásnak teljesíteni, és az érvényessé nyilvánítást követő szerződésszegésért úgy felelnek, mintha a szerződés megkötésétől fogva érvényes lett volna.⁸⁵¹

A *konvalidáció* lehetőségét a Ptk. szintén valamennyi érvénytelenségi ok esetén biztosítja. Ekkor ugyanis a feleken múlik az érvénytelenség orvoslása,⁸⁵² ami alapján ismételt az egyéni igényeikhez igazíthatják a szerződés immáron új és érvényes feltételeit. A cél ekkor is a szerződés megmentése, ami ugyan a felek akaratából, de törvény erejénél fogva következik be.⁸⁵³ Eltérés a bíróság általi érvényessé nyilvánításhoz képest, hogy a felek nem csak *ex tunc*, hanem *ex nunc* hatállyal is korrigálhatják a szerződés hibáit. Visszamenőleges hatály esetén azonban itt is érvényesül, hogy a szerződő felek úgy kötelesek egymásnak teljesíteni és az érvényessé válást követő szerződésszegésért úgy felelnek, mintha a szerződés megkötésétől fogva érvényes lett volna.⁸⁵⁴ *Ex nunc* hatály esetén viszont az addigi teljesítéseket az érvénytelenség jogkövetkezményeinek alkalmazásával kell rendezni.⁸⁵⁵ Az érvénytelenség

⁸⁴⁸ KEMENES (2016) 4-5.o.

⁸⁴⁹ *Weiss Emilia* a bíróság által történő korrekció kapcsán felveti, hogy az effajta beavatkozás sértheti a felek magánautonómiáját. Az érvénytelenség orvoslása ugyanis mindenképpen „belenyúl” a felek akaratmegegyezésébe, azt módosítja. Ennek során azonban olyan szerződést kényszerít a felekre vagy esetlegesen egyikükre, amelyet az meg sem kötött volna. Így annak megválasztása, hogy ez a fajta jogsérelem mekkora mértékű lehet, fontos előkérdése a jogkövetkezmények alkalmazhatóságának. – WEISS (1969) 438-439.o.

A bíróság által történő érvényessé nyilvánítás során a jogalkalmazó szervnek olyan megoldást kell találnia, ami a legközelebb áll a felek eredeti szerződéses viszonyához, figyelembe véve a jogszabály által biztosított diszpozitív tartalmi elemeket. – Vesd össze: 6/2013 PJE határozat 5. pont

⁸⁵⁰ Ptk. 6:110. § (1) bekezdés

⁸⁵¹ Ptk. 6:110. § (2) bekezdés

⁸⁵² A szerződés a megkötésének időpontjára visszamenő hatállyal érvényessé válik, ha az érvénytelenségi okot a felek utólag kiküszöbölik, vagy annak más okból való megszűnése esetén a szerződési akaratukat megerősítik. – Ptk. 6:111. § (1) bekezdés

⁸⁵³ VÉKÁS (2016) 145.o.

⁸⁵⁴ Ptk. 6:111. § (2) bekezdés

⁸⁵⁵ Ptk. 6:111. § (3) bekezdés

felek általi kiküszöbölésére elsősorban a bíróságokon kívül kerül sor, vita esetén azonban a felek a bírósághoz is fordulhatnak.⁸⁵⁶

Ha az érvénytelenség miatti érdeksérelem a szerződés megfelelő módosításával nem küszöbölhető ki, és az érvénytelen szerződés alapján vagyonmozgás történt a felek között, a bíróság bármelyik fél kérelmére a *szerződéskötés előtti állapot helyreállítását* rendelheti el. A Ptk. ezen megoldása a felek közötti szerződéses jogviszonyt felszámoló lehetőségek közé tartozik, amely által a teljesített szolgáltatások visszaadására kerül sor. Éppen ezért a jogalkotó egy nagyon fontos feltételt fűz ezen jogkövetkezmény alkalmazhatóságához, még hozzá a nyújtott szolgáltatások természetben történő, egyidejű, kölcsönös visszatérítését.⁸⁵⁷ A jogkövetkezmény elrendelése tehát kizárólag olyan kontraktusok esetén lehetséges, ahol maga a szerződés visszafordítható. *Vékás Lajos* szerint ezért az *in integrum restitutum* elvileg csak dare típusú szolgáltatások esetén lehet igénybe venni, mivel a dolgoszolgáltatás jellegénél fogva reverzibilis ügylet. Gyakorlatilag azonban a természetbeni visszaszolgáltatás ilyen esetekben is attól függ, hogy a szolgáltatott dolog a jogkövetkezmény elrendelésekor fizikailag létezik-e vagy sem, és azt ne szerezhesse meg addig harmadik személy a birtokostól a nem tulajdonostól való tulajdonszerzés szabályai szerint. Ez utóbbi esetben ugyanis utólagos irreverzibilitás következik be, ami szintén lehetetlenné teszi a szerződéskötés előtti állapotra való visszatérést.⁸⁵⁸ *Eörsi Gyula* hangsúlyozta, hogy tágan kell értelmezni a visszaállítás lehetőségét. Álláspontja szerint ugyanis előfordulhatnak még olyan tényezők, amelyek az irreverzibilitáson kívül is ellehetetlenítik a jogkövetkezmény alkalmazását: ilyennek tekintette például a gazdasági célszerűtlenséget.⁸⁵⁹

⁸⁵⁶ Lásd részletesebben: DARÁZS (2009) 449-458.o.

⁸⁵⁷ VÉKÁS (2016) 146.o.

⁸⁵⁸ *Vékás Lajos* hozzáteszi, hogy a facere típusú szerződéseknél fogalmilag és jellegénél fogva kizárt az *in integrum restitutum* lehetősége, hiszen például egy vállalkozási szerződésnél az elvégzett munka nem tehető meg nem történné. A pénzszolgáltatás azonban, mivel a legfajlagosabb szolgáltatás, bármikor visszatéríthető. – VÉKÁS (2016) 146.o.

Az eredeti állapot helyreállítása a felek részéről már teljesített szolgáltatások visszajuttatását jelenti, amelyre tartós használati jogviszonyok (pl. bérlet, haszonkölcsön) esetében nincs lehetőség, ezért az ilyen szerződéstípusok tekintetében az eredeti állapot helyreállítása nem lehetséges. – BDT 2010.2352. *Kemenes István* a dolgoszolgáltatások kört határozza meg reverzibilis szolgáltatásként, beleértve a pénz, valamint valamely jog vagy követelés átruházását. – KEMENES (2016) 5.o.

Az utólagos irreverzibilitás kapcsán utal *Kemenes* a dolgok továbbértékesítésének problémáira. Álláspontja szerint ugyanis *nemo plus iuris elv*ét egyes esetekben a Ptk az ingatlanoknál is áttöri és lehetővé teszi a nem tulajdonostól való tulajdonszerzést. Lásd részletesebben: KEMENES (2016) 5-6.o.

Érvénytelen szerződés esetén az eredeti állapot nem állítható helyre, ha az ingatlant időközben továbbértékesítették és a vevő megszerezte a tulajdonjogot. – BH 2005.400.

⁸⁵⁹ EÖRSI (1981) 111.o.

A Ptk. az eredeti állapot helyreállítása kapcsán összhangot teremt az időbeliség tekintetében is. Kimondja, hogy visszatérítési kötelezettség az elévülési vagy az elbirtoklási idő elteltétől függetlenül terheli az eredeti állapot helyreállítását kérő felet.⁸⁶⁰ Erre azért van szükség, mert gyakran a szemben álló szolgáltatások visszakövetelésének időbelisége különböző.⁸⁶¹ Az eredeti állapot helyreállítása során olyan helyzetet kell teremteni, mintha a felek között nem történt volna vagyonomozgás. Ez az eredeti szolgáltatás visszaadásán kívül azt is magában foglalja, hogy ha valamelyik fél nem teljesített vagy ingyenesen jutott a szolgáltatáshoz, akkor e szolgáltatás hasznait és kamatait a jogalap nélküli gazdagodás szabályai szerint köteles a másik félnek megtéríteni.⁸⁶² A Kúria azonban az 1/2010 (VI.28.) PK véleményében rögzíti, hogy az egymás egyenértékű szolgáltatásait kölcsönösen használó felek egyike sem kötelezhető a másik javára használati díj illetve kamat megfizetésére, amíg a szerződés érvénytelenségét a bíróság ítélettel meg nem állapítja. A másik fél szolgáltatását egyoldalúan használó fél – erre irányuló kérelem esetén – köteles a kamat és használati díj megfizetésére.⁸⁶³

Előfordulhat az is, hogy a szerződő fél az érvénytelen szerződés alapján megszerzett dolgot felújítja, átépíti, beruház rá stb. Ezek a tényezők azonban olyan többlettényál-lási elemek, amelyekhez az érvénytelen szerződés csak a feltételt adta és amelyeket járulékos igényként kell elbírálni a megfelelő anyagi jogi szabályok alapján.⁸⁶⁴ A jogalkotó utolsóként az eredeti értékegyensúly fenntartásának követelményét rögzíti, ugyanis előfordulhat, hogy időközben a teljesített szolgáltatás értéke jelentősen megváltozik. Ha az értékeltolódás olyan mértékű, hogy az eredeti állapot helyreállítása

⁸⁶⁰ Ptk. 6:112. § (1) bekezdés

⁸⁶¹ Például egy dologszolgáltatás áll szemben pénzköveteléssel. A dolog visszakövetelése tulajdoni igény, ami tekintetében az elbirtoklás szabályai szerint kerül számításra az időtényező, míg a pénz visszaadása esetén – mivel fajlagos szolgáltatás és kötelmi igény – az elévülési szabályok irányadók. – VÉKÁS (2016) 146.o.

⁸⁶² VÉKÁS (2016) 147.o.

⁸⁶³ 1/2010 (VI.28.) PK vélemény 10 pont

⁸⁶⁴ Például jogalap nélküli gazdagodás vagy jogalap nélküli birtoklás szabályai szerint. – VÉKÁS (2016) 147.o.

Vesd össze: 1/2010 (VI.28.) PK vélemény 9. pont

Weiss Emilia egyetlen megoldást tartott elfogadhatónak. Ahogy fogalmazott „*az érvénytelen szerződés alapján teljesítéshez jutott fél voltaképpen jogalap nélkül van birtokban, a szolgáltatás átvételétől annak visszaadásáig a jogalap nélküli birtokló helyzetében van.*” Ez alapján rendezni kell az érvénytelen szerződésből adódóan a szerződés létrejötte és az érvénytelenség kimondása közötti időszakot, amelyre a jogalap nélküli birtoklás szabályai a legmegfelelőbbek. A jogvita eldöntése során így az is értékelést nyer, hogy a fél jó- vagy rosszhiszemű volt, azaz tudott-e vagy kellő gondosság mellett tudnia kellett volna a szerződés érvénytelenségéről vagy sem. – WEISS (1969) 457.o.

Ez a megoldás köszön vissza a Ptk.-ban is. – Vesd össze Ptk. 6:115. § (1) bekezdés

– az eset összes körülményeire tekintettel – valamelyik fél lényeges jogi érdekét sértené, úgy a bíróság nem alkalmazhatja ezt a jogkövetkezményt.⁸⁶⁵

A felek közötti érvénytelen szerződésből eredő viszony felszámolásának másik eseteként rögzíti a Ptk. az *alaptalan gazdagodás pénzbni megtérítését*. A jogintézmény a jogalap nélküli gazdagodáshoz hasonló sui generis norma, amivel a bíróságoknak lehetősége nyílik az eltolódott vagyoni viszonyok korrigálására. Az 1959-es Ptk. nem tartalmazta ezt a megoldás, helyette a szerződés határozathozatalig történő hatályossá nyilvánítását lehetett elrendelni, amennyiben az eredeti állapot helyreállítására nem volt lehetőség. Ezen jogkövetkezmény azonban számos gyakorlati és dogmatikai vitát eredményezett,⁸⁶⁶ így a jogalkotó jobbnak látta ezt megváltoztatni a Ptk.-ban. A két jogkövetkezmény közötti legalapvetőbb különbség abban áll, hogy a hatályossá nyilvánítás a szerződés határozathozatalig történő fenntartását és a jogviszony ex nunc hatályú felszámolását jelenti, az alaptalan gazdagodás megtérítése esetén viszont a feleket semmilyen módon nem köti az érvénytelen szerződés, csupán az eltolódott vagyoni viszony korrekciója a cél.⁸⁶⁷

A vonatkozó szakasz lehetőséget biztosít a bíróságok számára, hogy az ellenszolgáltatás nélkül maradt szolgáltatás ellenértékének pénzbni megtérítéséről döntsön. Erre azonban csak akkor van lehetősége, ha az érvényessé nyilvánítás és az eredeti állapot helyreállítása nem alkalmazható.⁸⁶⁸ A jogkövetkezmény sajátossága, hogy mint pénzben teljesítendő igény kötelmi természetű, így az általános elévülési időn belül van lehetőség az érvényesítésére.⁸⁶⁹ A pénzbni megtérítés azonban nem rendelhető el minden esetben. A Ptk. rögzíti ugyanis, hogy a fél nem köteles az ellenszolgáltatás nélküli szolgáltatás ellenértékének pénzbni megtérítésére, ha bizonyítja, hogy a neki teljesített szolgáltatást visszatéríteni olyan ok miatt nem tudja, amelyért a másik fél felelős. Emellett viszont, ha a fél a szolgáltatás ellenértékét

⁸⁶⁵ VÉKÁS (2016) 147.o.

⁸⁶⁶ A vita fókuszában az állt, hogy egy eleve érvénytelen szerződés nem tekinthető hatályosnak. Lásd ehhez részletesen: WEISS (1969) 444-454.o.

A szerződés hatályossá nyilvánítása nem eredményezhet olyan helyzetet, mint amilyen a szerződés érvényessé nyilvánítása esetén keletkezne. A hatályossá nyilvánítás alkalmazásával a bíróság nem kényszerítheti ki az érvénytelen szerződés teljesítését. – BH 2008.144.

A bírói gyakorlat korábban is szembesült azzal a dilemmával, hogy a hatályossá nyilvánítás nem eredményezhet olyan helyzetet, mintha a szerződés érvényes lenne, azaz a hatályossá nyilvánítás alkalmazásával a bíróság nem kényszerítheti ki az érvénytelen szerződés teljesítését, másfelől az érvénytelen szerződés hatályossá nyilvánítása a szerződési tartalom szerződési feltételek hatályosságát és alkalmazását is eredményezi. – EBD 2016.P.5.

⁸⁶⁷ KEMENES (2016) 7.o.

⁸⁶⁸ Akkor rendelhető el, ha a felek szerződése nem nyilvánítható érvényessé, ha a szerződéskötés előtt fennállt helyzetet természetben nem lehet visszaállítani vagy a visszaállítás valamelyik fél lényeges jogi érdekét sérti. - Ptk. 6: 113. § (1) bekezdés

⁸⁶⁹ VÉKÁS (2016) 148.o.

megfizette, kérheti annak visszatérítését akkor is, ha ő maga a számára teljesített szolgáltatást visszatéríteni nem tudja, és bizonyítja, hogy ennek oka olyan körülményre vezethető vissza, amelyért a másik fél felelős.⁸⁷⁰

Előfordulhat olyan helyzet is, amikor a jogi hiba csupán a szerződés egy jól elhatárolható részét és nem annak egészét érinti. A Ptk. ehhez kapcsolódóan rögzíti, hogy ha az érvénytelenségi ok a szerződés meghatározott részét érinti, az érvénytelenség jogkövetkezményeit a szerződésnek erre a részére kell alkalmazni. A szerződés részbeni érvénytelensége esetén az egész szerződés akkor dől meg, ha feltehető, hogy a felek azt az érvénytelen rész nélkül nem kötötték volna meg.⁸⁷¹ Amennyiben tehát az érvénytelenség oka a főszolgáltatásra hat ki, vagy olyan mellékkötelezettségre, amely a szerződés lényeges vagy felek által lényegesnek tartott tartalmának minősül, akkor a szerződés részleges érvénytelensége nem állapítható meg. Amennyiben azonban olyan részt érint, ami nélkül a szerződés továbbra is fenntartható, akkor ebben az esetben csak az érvénytelen részre szükséges a jogkövetkezmények alkalmazása.⁸⁷² Annak eldöntésénél, hogy a részbeni érvénytelenség miatt a szerződés egésze megdől-e, nem annak van jelentősége, hogy a felek e kérdésben milyen perbeli nyilatkozatot tettek, hanem azt kell vizsgálni, hogy az észszerűen eljáró, a gazdasági racionalitásokat mérlegelő szerződő fél a szerződéskötés időpontjában az utóbb semmisnek bizonyult szerződési feltétel nélkül kötött volna-e szerződést.⁸⁷³

Az érvénytelen szerződésből eredően a feleknek kára is keletkezhet, amelyre a Ptk. a *deliktualis felelősség* szabályait rendeli alkalmazni, hiszen a felek között nem áll fenn érvényes szerződéses viszony.⁸⁷⁴ Eltérés azonban, hogy ha az érvénytelenséget okozó fél képes magatartását kimenteni, vagyis bizonyítja, hogy úgy járt el ahogy az adott helyzetben általában elvárható, akkor a másik félnek csupán a szerződéskötésből eredő kárát köteles megtéríteni.⁸⁷⁵ Előfordulhat, hogy az érvénytelen szerződés harmadik személyeknek is kárt okoz, így a Ptk. az érvénytelenséget előidéző felet kötelezi a szerződéskötésből eredő károk megtérítésére. Amennyiben azonban a

⁸⁷⁰ Ptk. 6: 113. § (2) bekezdés

⁸⁷¹ Ptk. 6:114. § (1) bekezdés

⁸⁷² VÉKÁS (2016) 149.o.

Eörsi Gyula szerint az érvénytelenség lényege abban áll, hogy nem engedi érvényesülni a hibás akaratnyilatkozatot, így a részleges érvénytelenségnek a teljes szerződés megdőlését kell eredményeznie, ugyanis a felek akarata is egységes, amit álláspontja szerint nem lehet megbontani. Elismeri, hogy a gyakorlat éppen ennek ellenkezőjét támasztja alá, ugyanakkor szerinte szükség van kivételekre, mert vannak olyan helyzetek, amikor az érvénytelen rész nélkül látszólag megáll a szerződés, de valójában már nem szolgálja a felek érdekét. – EÖRSI (1981) 99.o.

⁸⁷³ BDT 2010.2351.

⁸⁷⁴ VÉKÁS (2016) 150.o.

⁸⁷⁵ Ptk. 6:115. § (2) bekezdés

szerződő felek együtt okozták a kárt, úgy egyenlő arányban felelnek.⁸⁷⁶ A Ptk. a teljes kár megtérítésére kötelezi azt a szerződő felet, aki jóhiszemű harmadik személyl szemben felróhatóan jár el, függetlenül attól melyik szerződő fél magatartása okozta az érvénytelenséget.⁸⁷⁷

3.3.2. Az érvénytelenségi jogkövetkezmények alkalmazhatóságának problémái a családi vagyoni szerződésekben

A családi vagyoni szerződésekben a jogkövetkezmények alkalmazása nem olyan egyértelmű, mint más szerződéstípusok esetén. Az érvénytelenség általános jogkövetkezménye minden esetben érvényesül, azaz, ha a házastársak, bejegyzett élettársak vagy de facto élettársak közötti szerződés érvénytelen, akkor nem fűződnek hozzá joghatások. Az érvénytelenség egyéb jogkövetkezményeinek az alkalmazása azonban már számos problémát vet fel. Az érvényessé nyilvánítás nehézsége, hogy a bíróság csak kivételesen nyúlhat bele a felek szerződéses viszonyába. A bírói beavatkozás korlátját jelentik a különböző mérlegelési szempontok, valamint a felek akarata, mert a gyakorlat következetes atekintetben, hogy a fél szerződési akarata az érvényessé nyilvánítás során sem pótolható.⁸⁷⁸ Annak eldöntésekor, hogy a bíróság alkalmazza-e az érvényessé nyilvánítást, jelentősége van annak, hogy a felek a szerződést milyen mértékben teljesítették, a teljesítést követően mi lett a szolgáltatások sorsa és a szerződés megkötését követően milyen körülményváltozások következtek be.⁸⁷⁹ A Ptk. 4:63. § szerinti vagyoni szerződések esetében az képezi e jogkövetkezmény alkalmazásának problémáját, hogy a fentebb részletezett szempontok vizsgálata és értékelése nehézségekbe ütközik. Ezt meghaladóan mind a bíróságok, mind a jogirodalom azonos álláspontra helyezkedik, amely szerint a szerződésben megjelölt vagyoni rendszer helyett nincs helye másik vagyoni rendszer elrendelésének, ez ugyanis túlzott mértékű beavatkozásnak minősülhet és ugyancsak sértheti a felek érdekeit.⁸⁸⁰

A vagyoni viszonyokat felszámoló kontraktusok kapcsán *Barzó Tímea* kiemeli, hogy amennyiben az érvénytelenség orvosolható, a szerződést az érvénytelenséget előidéző ok kiküszöbölésével érvényessé nyilváníthatja a bíróság, így ezen

⁸⁷⁶ Ptk. 6:115. § (3) bekezdés

⁸⁷⁷ Ptk. 6:115. § (4) bekezdés

⁸⁷⁸ BDT 2018.3951.

⁸⁷⁹ OSZTOVICS (2014/2)

⁸⁸⁰ KÖRÖS (2013/2) 124.o.

szerződéstípusok esetén helye lehet ezen jogkövetkezmény alkalmazásának.⁸⁸¹ A gyakorlatban az érvényessé nyilvánítás legtöbbször az értékviszonyok közötti feltűnő különbség kiküszöbölésének az eszköze, így olyan esetekben, amikor a vagyoni viszonyokat felszámoló szerződésben az érvénytelenség oka csupán ezzel áll kapcsolatban, – például a kirívó feltűnő értékaránytalanság korrekciójára van szükség – akkor az érvényessé nyilvánítás alkalmazható, egyebekben azonban álláspontom szerint nem. Egy más típusú érvénytelenségi ok esetén – például tévedésnél, megtévesztésnél vagy akár jogellenes fenyegetésnél – a befolyásolt fél akaratnyilatkozata nem valós, így a helyzet bíróság általi orvoslása a fél akaratának pótlásaként jelentkezne, ami a fentebb kifejtettekkel összhangban nagyfokú beavatkozást valósítana meg a felek viszonyába.

A felek általi orvoslás bármely vagyoni szerződés esetében alkalmazható jogkövetkezmény, ugyanakkor ennek a nehézsége a gyakorlatban a felek szándékának hiányában testesül meg. Ahhoz ugyanis, hogy ez a jogkövetkezmény alkalmazható legyen a felek konszenzusa, egyetértése szükséges, ami a felfokozott érzelmi állapotok miatt sokszor már nehezen megvalósítható, főként olyan esetekben, amikor a vagyoni viszonyok felszámolása történik.

A felek közötti *szerződéses jogviszonyt felszámoló jogkövetkezmények* alkalmazása szintén számos problémát felvet a családi vagyoni szerződésekben. A Ptk. 4:63. § szerinti vagyoni szerződés tartósan, a felek által meghatározott időtartamra, ennek hiányában az életközösség idejére rendezi a vagyoni viszonyokat, ez idő alatt azonban a felek vagyona dinamikusan változik. A vagyonelemek folyamatos cserélődésen mennek keresztül, akár a házastársak, bejegyzett élettársak vagy de facto élettársak között, akár külső harmadik személyekkel szemben. A felek vagyonának forgatása, folyamatos cseréje lehetetlenné teszi az eredeti állapot helyreállítását, hiszen a természetbeni visszaszolgáltatás a folyamatos cserélődés miatt lehetetlen. A vagyoni viszonyokat felszámoló szerződések esetében ugyanezen helyzet állhat elő. A felek a véglegesség szándékával számolnak el egymással és az elszámolás eredményeképp az adott vagyontárgy az adott házastárs, bejegyzett élettárs vagy de facto élettárs tulajdonába kerül, aki a továbbiakban szabadon rendelkezhet vele. Éppen ezért amikor az ilyen szerződések érvénytelensége előtérbe kerül, akkor már nem biztos, hogy az adott vagyontárgy a fél tulajdonában vagy birtokában van. Ez pedig ilyen esetekben is lehetetlenné teszi a természetbeni visszatérítést.

Az alaptalan gazdagodás megfizetésének alkalmazásakor az értékviszonyok változása okozza a problémát, amely alapján nem tisztázott mihez képest és mi alapján

⁸⁸¹ BARZÓ (2017) 162-163.o.

történik vagyonelmozdulás.⁸⁸² A Ptk 4:63. § szerinti vagyoni jogi kontraktusoknál ugyanis a szerződésben meghatározott rendszer megdőlésével nem egyértelmű, hogy mi lesz az elszámolás alapja. A bírói gyakorlat ilyen esetekben a vagyoni jogi rendszer megdőlését a szerződés kiüresedéseként tekinti és a hiányzó szerződéses rendelkezések helyébe a vagyoni igények rendezéséhez a törvényes vagyoni jog szabályait veszi alapul, azzal a kiegészítéssel, hogy biztosítani szükséges a felek akaratának érvényesülését is. Ennek megfelelően, ha a házastársak, bejegyzett élettársak vagy de facto élettársak szerződési akaratához közelebb állónak tűnik, úgy a bíróság a szerződésből „hiányzó” elszámolási rendet a szerződésből egyértelműen levezethető elvek alapján határozza meg. Ennek megfelelően figyelembe veszi a szerződéskötés minden körülményét beleértve az esetleges előzményi egyeztetéseket⁸⁸³ A közös vagyont megosztó szerződések kapcsán még inkább érvényesül az, hogy a bíróságok az érvénytelenség jogkövetkezményeként figyelmen kívül hagyják a szerződésben foglalt rendelkezéseket és a törvényes vagyoni jog szabályai szerint számolják fel a felek közös vagyonát.⁸⁸⁴

Az egyszeri szolgáltatásra irányuló szerződésekben az érvénytelenség jogkövetkezményeinek alkalmazása nem veti fel a fentiekben részletezett problémákat. Figyelembe véve, hogy ezen kontraktusokra vonatkozóan a Ptk. csupán a hitelezővédelem érdekében fogalmaz meg speciális szabályokat a házastársak és bejegyzett élettársak esetében, más szempontból azonban egy tekintet alá esnek azon szerződésekkel, amelyet nem hozzátartozók kötnek egymással, így speciális értelmezésre itt nincs szükség.

Az érvénytelenség egyéb jogkövetkezményeinek alkalmazása tehát számos kérdést felvet, ugyanakkor a Ptk. 4:63. § szerinti, valamint a vagyoni viszonyokat felszámoló szerződésekben a bírói gyakorlat egységes atekintetben, hogy ha a szerződés a felek között más módon nem menthető meg, akkor a joghatás kiváltására alkalmatlan szerződési tartalom helyébe a *törvényes vagyoni jog szabályai* lépnek. Ezt erősíti az a jogalkotói megfontolás is, hogy a törvényes vagyoni jog normái egyfajta szubszidiárius jelleggel, a felek eltérő kikötésének hiányában irányadóak. Ha megállapításra kerül tehát, hogy a felek között létrejött vagyoni jogi szerződés érvénytelen, úgy az adott kontraktus nem képes a kívánt joghatás kiváltására. Az elmaradt joghatás helyébe a törvényes vagyoni jog szabályai lépnek, aminek következtében a házastársak és bejegyzett élettársak esetén a házastársi (bejegyzett élettársi) vagyoni közösség

⁸⁸² Barzó Tímea szerint amennyiben a felek között az érvénytelen közös vagyont megosztó szerződés kapcsán csak egy-egy vagyontárgy tekintetében van vita, akkor a bíróságoknak a felek szerződési akaratához legközelebb eső megoldást kell találnia. – BARZÓ (2017) 162.o.

⁸⁸³ Pfv. II. 21.174/2013.

⁸⁸⁴ BARZÓ (2017) 162.o.

szabályai, de facto élettársak esetén pedig a vagyonszaporulatra irányadó normák kerülnek alkalmazásra.

Fontos annak szem előtt tartása is, hogy a vagyoni szerződések nem csak a családtagok belső jogviszonyában, hanem kifelé, harmadik személyek irányába is joghatással bírnak, akik esetében azonban a törvényes vagyoni szabályainak ilyenfajta alkalmazása jogsérelmet idézhetne elő. Éppen ezért rögzíteni szükséges azt is, hogy az érvénytelenség jogkövetkezményének alkalmazása csak a családtagok belső jogviszonyában érvényesülhet és ott képezheti az elszámolás alapját, ugyanakkor nem sértheti a jóhiszeműen, ellenérték fejében jogot szerző harmadik személy jogát.

4. Hitelezővédelem a családi vagyoni szerződésekben

4.1. A szerződések hatályáról általában

A legtöbb esetben a létrejött és érvényes szerződés képes a felek által kívánt joghatások kiváltására, ugyanakkor vannak mégis olyan jogi tények, amelyek az érvényesen létrejött szerződés célzott joghatásainak bekövetkeztét – ideiglenesen vagy véglegesen – megakadályozzák.⁸⁸⁵ A hatálytalanság esetében tehát nem csak a szerződés tényállása valósul meg, de ez a tényállás az érvényességi kellékeknek is megfelel, azonban a szerződés mégsem képes elérni a felek által várt joghatást.⁸⁸⁶ A hatálytalanságnak két formája ismeretes. Az *abszolút hatálytalanság* esetében a felek által meghatározott szerződési feltétel vagy a jogszabály követelménye mindenkivel szemben fosztja meg a szerződést annak hatályától.⁸⁸⁷ A *relatív hatálytalanságnál* azonban a jogszabály által megkövetelt többletfeltételek megvalósulása azt eredményezi, hogy a felek kontraktusa egymás között igen, de egy adott harmadik személlyel szemben nem lesz képes joghatást kiváltani. A hatálytalanság legfőbb következménye, hogy a hatálytalan szerződésre alapozva a teljesítés nem követelhető, a hatálytalan szerződés alapján történt teljesítésekre pedig az érvénytelen szerződés jogkövetkezményeit kell megfelelően alkalmazni.⁸⁸⁸

⁸⁸⁵ VÉKÁS (2016) 151.o.

⁸⁸⁶ EÖRSI (1981) 94.o.

⁸⁸⁷ VÉKÁS (2016) 151.o.

⁸⁸⁸ Ptk. 6:119. §

BH 2018.318.

A szerződés hatályát elsősorban a felek magatartása befolyásolhatja, amelyre két lehetőségük van, a *feltétel*- és az *időhatározás*. A feltétel valamely bizonytalan jövőbeli esemény, amelytől a felek a jogügylet hatásának beállását vagy megszűnését teszik függővé.⁸⁸⁹ *Almási Antal* a feltételt az ügyleti akarat oly korlátozásaként értelmezte, amely az ügylet hatásait valamely jövőbeli, bizonytalan tényről teszi függővé.⁸⁹⁰ Maga a Ptk. a feltétel két formája között tesz különbséget, méghozzá a felfüggesztő (halasztó) feltétel és a bontó feltétel között. *Szladits Károly* a kettő közötti különbséget úgy értelmezte, hogy felfüggesztő feltétel esetében folyamatos tényállással van dolgunk, amely csak a megbizonyosodás által válik teljessé, míg a bontó feltétel kettős tényállást rejt magában: egy teljes tényállást, melynek joghatása nyomban beáll és egy ellenkező joghatású tényállást, mely a bontó feltétel beálltához van kötve.⁸⁹¹ A felfüggesztő feltétel esetén tehát a szerződés hatálya a feltétel bekövetkezésével áll be,⁸⁹² míg bontó feltétel kikötésekor az adott jövőbeli bizonytalan esemény bekövetkezése a szerződés megszűnését eredményezi.⁸⁹³ Amennyiben azonban a feltételek „hibásak”,⁸⁹⁴ úgy a felfüggesztő feltétel esetén a felek szerződése sosem lép hatályba,⁸⁹⁵ míg a bontó feltétel hibája esetén a szerződés a felek között hatályban marad. A feltételek főszabály szerint ex nunc hatállyal állnak be, vagyis hatásai csak a beállástól kezdve és csak a jövőre nézve érvényesülnek.

⁸⁸⁹ SZLADITS (1937) 171.o.

A feltételt szükséges elhatárolni a feltételezéstől, vagyis amikor a bizonytalan jövőbeli esemény feltevése szolgál az akartelhatározás indokául. – SZLADITS (1937) 173.o.

A jogalany tehát ebben az esetben bízik a bizonytalan esemény bekövetkeztében és ezért jut arra az akartelhatározásra, hogy szerződést köt. Ebben az esetben a feltételezés egyoldalú, titkos fenntartásnak minősül, és amennyiben ezt a fél nem hozza nyilvánosságra, úgy a jogügylet tekintetében nincs joghatása. Abban az esetben viszont, ha a felek egymás által ismert feltevés alapján kötnek szerződést és ez a feltevés nem valósul meg, akkor ez a szerződés megszüntetésére okot adó körülményként vagy a szolgáltatás lehetetlenüléseként értékelhető. – KISS-SÁNDOR (2014) 21.o.

⁸⁹⁰ ALMÁSI (1926) 334.o.

⁸⁹¹ SZLADITS (1937) 171.o.

⁸⁹² Felfüggesztő feltétel csak a felek magatartásán kívül eső, attól független, bizonytalan jövőbeli esemény lehet. – BH 2001.170

⁸⁹³ Eörsi megjegyzi, hogy a bontó feltétellel kötött szerződés a feltétel bekövetkeztével nem válik érvénytelenné, de a hatálya megszűnik. – EÖRSI (1981) 94.o.

A szerződésben kikötött bontó feltétel bekövetkezésével a szerződés hatálya megszűnik. – BH 2013.13.

⁸⁹⁴ Tekintettel arra, hogy mind a felfüggesztő, mind a bontó feltétel a felek által kikötött szerződési feltétel, így azok érvényessége is vizsgálható. – Vesd össze Ptk. 6:107. §

Szladits Károly hívja fel rá a figyelmet, hogy az értelmetlen, lehetetlen és ellentmondásos feltétel, valamint a tilos vagy erkölcstelen kikötések érvényesülését a „*jog nem engedheti*”. – SZLADITS (1937) 171-172.o.

Almási Antal is kiemeli, hogy mivel „*a feltétel kikötése az ügyleti akaratnyilvánítás egy része, a benne foglalt ügyleti tényálláshibákra lényegileg ugyanazok állanak, mint az ügyleti tényálláshibákra általában.*” – ALMÁSI (1926) 334-335.o.

⁸⁹⁵ A felfüggesztő feltétellel kötött szerződésből eredő követelés engedményesével szemben a kötelezett kifogásként hivatkozhat arra, hogy a felfüggesztő feltétel bekövetkeztének hiányában a szerződés nem lépett hatályba. – BH 2009.18.

Szladits Károly azonban úgy vélekedett, hogy a felek akaratából visszaható hatályú (*kötelmi hatályú*) feltételtűzés is lehetséges, azaz a szerződések hatásai halasztó feltétel esetén a felek akaratából beállhatnak úgy is, mintha a szerződést feltétlenül kötötték volna meg, vagy bontó feltétel esetén akként szűnik meg, mintha meg sem kötötték volna. Álláspontja szerint azonban az időközi tulajdoni helyzetet az így kötött visszaható nem érintheti.⁸⁹⁶

A *feltételhatározás* függő jogi helyzetet eredményez, ezért fontos, hogy a feltétel bekövetkeztéig egyik fél se tanúsítson olyan magatartást, amivel a másik fél érdekeit sértené. A Ptk. ezért külön normaként rögzíti, hogy amíg a feltétel bekövetkezése függőben van, egyik fél sem tehet semmit, ami a másik fél jogát a feltétel bekövetkezése vagy meghíúsulása esetére csorbítja vagy meghíúsítja. Kivételt tesz azonban a jóhiszeműen és ellenérték fejében jogot szerző harmadik személyek vonatkozásában, az általuk megszerzett jogokat ugyanis nem érintheti a korlátozás.⁸⁹⁷ Fontos szerepet tulajdonít a jogalkotó azon felrőható magatartásnak is, ami a feltétel meghíúsulását vagy bekövetkeztét idézi elő. Ekkor ugyanis az a fél, aki felrőhatóan járt el, nem alapíthat jogot a meghíúsult vagy bekövetkezett feltételre.⁸⁹⁸ Ebből kiindulva a *Kiss Gábor - Sándor István* szerzőpáros négy esetkörben jelöli meg a norma helyes értelmezését:⁸⁹⁹

- ha a felfüggesztő feltétel bekövetkeztét valamelyik fél felrőható magatartása idézi elő, úgy a feltételt meg nem valósultnak kell tekinteni és a szerződés nem lép hatályba;
- a felfüggesztő feltétel meghíúsítása esetén viszont a feltétel beáll, így a szerződés hatályba lép;
- ha a fél felrőható magatartásával éri el a bontófeltétel bekövetkeztét, a feltételt meg nem valósultnak kell tekinteni és a szerződés hatályban marad;
- ha azonban a fél felrőhatóan megakadályozza a bontófeltétel bekövetkeztét, akkor azt úgy kell tekinteni, hogy a feltétel beállt és a szerződés hatálya megszűnt.

A hatályosság felek által történő befolyásolásának másik módja az *időhatározás*. *Almási Antal* az időhatározást az ügyleti akarat másik korlátjaként említi, amely az ügylet hatásait valamely jövő időponttól teszi függővé.⁹⁰⁰ A feltétel és az

⁸⁹⁶ SZLADITS (1937) 172-173.o.

⁸⁹⁷ Ptk. 6:117. § (1) bekezdés

⁸⁹⁸ Ptk. 6: 117. § (2) bekezdés

⁸⁹⁹ KISS-SÁNDOR (2014) 24.o.

⁹⁰⁰ ALMÁSI (1926) 338.o.

időhatározás közötti alapvető különbség abban áll, hogy míg a feltétel valamely bizonytalan jövőbeli eseményhez köthető, addig az időhatározás mindig bizonyos, már az időhatározás rögzítésekor abban a bizonyosságban vannak a felek, hogy az bekövetkezik. Lényeges szempont tehát, hogy a kitűzött jövőbeni időpont biztosan bekövetkezzen.⁹⁰¹ A Ptk. az időhatározásra ugyanazon szabályokat rendeli alkalmazni, mint a feltételrendelésre, ugyanakkor egyetértünk *Kiss Gábor és Sándor István* azon megállapításával, hogy az időhatározás esetében a 6:117.§ (1) bekezdése nem értelmezhető, hiszen a feltétel meghatározására a feleknek van igazán ráhatásuk, ugyanakkor az idő múlása a személy által nem befolyásolható tényező.⁹⁰²

A Ptk. azonban nem csak a felek akaratától teszi függővé a szerződések hatályát, hanem rögzíti, hogy amennyiben a szerződés hatályosságához jogszabály harmadik személy *beleegyezését* vagy hatóság *jóváhagyását* teszi szükségessé, a beleegyezéssel vagy a jóváhagyással a szerződés megkötésének időpontjára visszamenőleg válik hatályossá.⁹⁰³ A beleegyezés vagy a jóváhagyás jelen esetben a jogszabály által megkövetelt hozzájárulást jelenti. Amennyiben ugyanis a felek maguk kötik a szerződés hatályát harmadik személy beleegyezéséhez vagy jóváhagyásához, akkor az már feltételtűzésnek minősül.⁹⁰⁴ A beleegyezés vagy jóváhagyás megadásáig fennálló függő jogi helyzetben a feltételre vonatkozó szabályokra utal vissza a jogalkotó, így azok az irányadóak. A két jogintézmény hasonló tehát, ugyanakkor elvi különbség, hogy a feltétel – a felek ellenkező kikötésének hiányában – *ex nunc* hatályú joghatásokat eredményez, a beleegyezés és jóváhagyás viszont visszamenőleges hatályú. A beleegyezés vagy jóváhagyás megtagadásának, illetve a szükséges nyilatkozat határidőn kívül történő megtételének jogkövetkezménye, hogy a szerződés hatálytalan.⁹⁰⁵

4.2. Fedezetelvonás a családi vagyoni szerződésekben

A Ptk. a fedezetelvonás lényegét a korábbi szabályozással egyezően az alábbiak szerint határozza meg: az a szerződés, amellyel harmadik személy igényének kielégítési alapját részben vagy egészben elvonták, e harmadik személy irányában hatálytalan,

Szladits Károly úgy fogalmazott, hogy időhatározásról akkor beszélhetünk, amikor a felek a feltétlenül kötött ügylet joghatását meghatározott időre kitolták (kezdő határidő) vagy pedig az ügylet joghatásának meghatározott időben meg kell szünnie (végződési határidő). – SZLADITS (1937) 173.o.

⁹⁰¹ BARZÓ (2015/2) 232.o.

⁹⁰² KISS-SÁNDOR (2014) 25.o.

⁹⁰³ Ptk. 6:118. § (1) bekezdés

⁹⁰⁴ VÉKÁS (2016) 155.o.

⁹⁰⁵ Ptk. 6:118. § (3) bekezdés

ha a szerző fél rosszhiszemű volt, vagy rá nézve a szerződésből ingyenes előny származott.⁹⁰⁶ A fedezetelvonás megállapíthatósága szintén összetett feltételrendszeren alapszik, amelynek értelmezése számos problémát vetett fel, amit a Kúria a fedezetelvonó szerződés egyes jogalkalmazási kérdéseiről szóló 1/2011 (VI.15.) PK véleménnyel (a továbbiakban: 1/2011(VI.15.) PK. vélemény) oldott fel. Ezek alapján a fedezetelvonó jogügylet jellemzői az alábbiak szerint határozhatók meg.⁹⁰⁷

Három pólusú jogviszony. A fedezetelvonás két jogviszony összefonódásaként valósul meg, így azok szereplői szükségszerűen összekapcsolódnak. Az első jogviszonyban a hitelezőnek követelése áll fenn az adóssal szemben, míg a másik jogviszony az adós és aközött a harmadik személy között jön létre, aki a fedezetelvonás tárgyát megszerzi. Ennek értelmében a fedezetelvonás alanyai a hitelező, az adós és a szerző fél.

A családi vagyoni szerződésekben a fedezetelvonás két irányba valósulhat meg. Egyrészt a vagyoni viszonyokat a Ptk. szabályaitól eltérő módon rendező szerződésekben és a közös vagyont megosztó kontraktusokban: a házastársak, bejegyzett élettársak vagy de facto élettársak között jön létre maga a fedezetet elvonó ügylet, amivel a partnerek az egyikük vagy esetlegesen közös hitelezőjük fedezetét vonják el. A másik lehetőség, hogy a házastárs, bejegyzett élettárs vagy de facto élettárs más családtaggal (például gyermekével) vagy külső harmadik személlyel köt szerződést, amivel a másik partner vagyoni igényének fedezetét vonja el.

A fedezetelvonó ügylet. A hitelező kielégítési alapjának elvonása jellemzően az adós vagyonába tartozó dolog tulajdonjogának átruházásával valósul meg, de megvalósulhat akár az adóst illető követelés, illetve forgalomképes vagyoni értékű jog átruházásával vagy a kielégítés alapját képező vagyontárgy megterhelésével is.⁹⁰⁸

A közös vagyont megosztó szerződésekben ez leggyakrabban valamelyik fél különvagyonába utalása útján valósul meg, vagy azáltal, hogy a házastárs, bejegyzett élettárs vagy de facto élettárs elismeri az adott vagyontárgy közös vagyonba tartozását. A különvagyonba utalást a bírói gyakorlat a fél joglemondó nyilatkozatának minősíti, méghozzá annak egyoldalú kifejezéseként, hogy a másik fél különvagyonára fordított közös- vagy saját különvagyonnak a megtérítésére nem tart igényt.⁹⁰⁹ Mivel azonban a házastárs által kötött ügyletért a másik házastárs felelőssége a saját különvagyonával nem, hanem csak a közös vagyonból reá eső rész erejéig áll fenn, a közös

⁹⁰⁶ Ptk. 6:120. § (1) bekezdés

⁹⁰⁷ Lásd részletesen: BARZÓ (2015/2) 234-236.o.

⁹⁰⁸ 1/2011 (VI.15.) PK vélemény 2. pont

⁹⁰⁹ Pfv. II. 20.456/2013.

vagyonnak a különvagyonba utalása harmadik személyek hitelezői igényének az elvonását is eredményezheti.⁹¹⁰

*Az életközösség idejére irányadó vagyoni szerződésekben ezzel szemben a vagyonekülönítő rendszer visszamenőleges rögzítése, valamint egy-egy konkrét vagyontárgy különvagyoni vagy közös vagyoni jellegének a rögzítése, arányainak megváltoztatása valósíthat meg fedezetelvonó ügyletet.*⁹¹¹ Ezzel összefüggésben állapította meg a Kúria, hogy a házastársi vagyontársaság fennállása alatt valamelyik házastárs által kötött szerződés célja csak akkor lehet a másik házastárs vagyontársasági igényének megghiúsítása, ha az érintett vagyontárgy a közös vagyon részét képezte. Amennyiben a vagyontárgy valamelyik fél különvagyona, a szerződés másik házastársal szembeni hatálytalansága, fedezetelvonó jellege nem állapítható meg.⁹¹² A Ptk. 4:37. § vélelmet állít fel amellet, hogy a házastársi vagyontársaság fennállása alatt akár a közösen, akár a külön-külön szerzett vagyontárgyak a házastársak közös vagyonába tartoznak. A vagyontársaság fennállása alatt a házastársak a közös vagyonra vonatkozó rendelkezést együttesen vagy a másik házastárs hozzájárulásával tehetnek.⁹¹³ A vagyontársaság fennállása alatt szükség van tehát a házastársak *együttes döntésére*, amely megvalósulhat oly módon, hogy mindketten részt vesznek az adott ügyletben, vagy akár úgy is, hogy csak egyikük bonyolítja le az ügyletkötést, a másik házastárs pedig hozzájárul ehhez.

Annak a házastársnak, aki tehát azt állítja, hogy az életközösség fennállása alatt szerzett valamely vagyontárgy a különvagyona, vagyis azzal szabadon rendelkezhet, azt minden kétséget kizáróan bizonyítani kell.

A Kúria gyakorlata egyértelmű tekintetben, hogy a nem szerződő házastárs egyetértése nélkül kötött szerződés önmagában a korlátozott rendelkezési jog megsértése okán érvénytelenséget nem eredményez, hanem az ilyen ügyletnek a házastársal szembeni hatálytalanságát mondta ki a fedezetelvonó szerződés szabályai alapján.⁹¹⁴

A fedezetelvonás gyakori még a családtagok egymás között létrejött adásvételi, ajándékozási, csere- és kölcsönügyletekben.⁹¹⁵ Ilyen esetekben a felek azzal a szándékkal kötik meg az egyszeri szolgáltatásra irányuló kontraktust, hogy a szerződéssel érintett vagyonelemet kivonják a közös vagyon, vagy bizonyos esetekben a másik fél

⁹¹⁰ Pfv. II. 21.709/2008.

⁹¹¹ Pfv. II. 20.461/2015.

⁹¹² Pfv. II. 20.597/2009.

⁹¹³ Ptk. 4:45. §

⁹¹⁴ BH 2016.280.

⁹¹⁵ BH 2011.307.

különvagyona köréből, annak érdekében, hogy a hitelezői igénynek ne maradjon kielégítési alapja.

Az időbeliség kérdése. Ahhoz, hogy a fedezetelvonás megállapítható legyen, fontos, hogy a két összekapcsolódó jogviszony közötti időbeli különbség valósuljon meg. Ennek megfelelően csak akkor állapítható meg a fedezetelvonás, ha a hitelező és adós közötti követelés hamarabb keletkezett, mint a fedezetelvonást megvalósító ügylet. A követelésnek a fedezetelvonásra irányuló szerződés megkötésekor tehát már léteznie kell, az azonban nem szükséges, hogy a követelés ekkor már lejárt és esedékes követelés, azaz keresettel érvényesíthető igény is legyen. Elegendő, hogy az adóssal szembeni követelés a fedezetelvonás megállapítása iránti per megindításakor kerül az igény állapotába. A kötelezettel szembeni igény bírósági úton történő előzetes érvényesítése, tehát nem előfeltétele a kereset előterjesztésének.⁹¹⁶ A PK vélemény megjegyzi azonban, hogy az adóstól jogot szerző féllel szemben történő perindításkor már az is feltétel, hogy a jogosultnak a kötelezettel fennálló jogviszonyából származó követelése az igény állapotába kerüljön, azaz bírósági úton kikényszeríthető legyen.⁹¹⁷

A családi vagyoni szerződésekben az időbeliség szempontjából a visszamenőleges hatályú kikötések alkalmazása, valamint a szerződések esetleges visszadátumozása vetett fel problémát, amire azonban a Ptk. új hitelezővédelmi szabályai megoldást jelentenek. A Ptk. 4:63. § szerinti vagyoni szerződésekben ugyanis kógens jelleggel írja elő a jogalkotó, hogy a házastársak, bejegyzett élettársak vagy de facto élettársak vagyoni szerződése nem tartalmazhat olyan visszamenőleges hatályú rendelkezést, amely bármelyik félnek harmadik személlyel szemben a szerződéskötést megelőzően keletkezett kötelezettségét a harmadik személy terhére változtatja meg.⁹¹⁸ Ezen túlmenően valamennyi családi vagyoni szerződés esetében rögzítésre került, hogy ha a felek változtatnak egy vagyontárgy közös vagyoni vagy különvagyoni jellegén, akkor tájékoztatni szükséges a hitelezőket, máskülönben a kontraktus hatálytalan.⁹¹⁹

Az adós vagyona nem nyújt fedezetet. A hitelező követelése általában egy konkrét vagyontárgyra, dologra vagy jogra irányul, ugyanakkor ennek az egy vagyonelemnek az elidegenítése még nem nyújt alapot az adós marasztalására. A bíróságoknak ugyanis vizsgálnia kell, hogy az adós egyéb vagyona fedezi-e a hitelező követelését, és amennyiben bizonyítást nyer, hogy az elegendő a követelés teljesítésére, úgy a

⁹¹⁶ BARZÓ (2015/2) 235.o.

⁹¹⁷ 1/2011 (VI.15.) PK vélemény 3. pont

⁹¹⁸ Ptk. 4:67. § (1) bekezdés

⁹¹⁹ Ptk. 4:67. § (2) bekezdés és Ptk. 4:41. § (2) bekezdés

fedezetelvonás nem állapítható meg. Ebből adódóan tehát csak azok a jogügyletek eredményezhetik a fedezetelvonást, amely által az adós vagyona olyan mértékben csökken, hogy a hitelezői igény nem kielégíthető belőle. A kielégítési alap elvonásának tényét a fedezetelvonó szerződés megkötésének időpontjára vonatkozóan kell vizsgálni.⁹²⁰

A vagyoni szerződésekkel kapcsolatosan a Kúria számos alkalommal hangsúlyozta, hogy a fedezetelvonás csak akkor állapítható meg, ha a hitelező bizonyítja, hogy bírói úton kikényszeríthető igénye van az adós házastárssal, bejegyzett élettársal vagy de facto élettársal szemben, ennek az igénynek a vagyoni szerződés tárgya fedezetül szolgált volna és a vagyontárgy elvonása követelésének a kielégítését részben vagy egészben megakadályozta.⁹²¹ Ennek megfelelően nem az igény kielégíthetőségének a veszélyeztetése, hanem a kielégítési alap elvonásának tényleges megvalósítása alapozta meg a fedezetelvonás megállapíthatóságát.⁹²² Amennyiben a vagyoni szerződés megkötésekor a hitelezői követelés fedezete rendelkezésre állt, az adós fél a többi vagyontárgyával szabadon rendelkezhetett.⁹²³

A CsJK új hitelezővédelmi rendelkezései azonban már mellőzik ezen feltétel szükségességét. A Ptk. 4:41. § a felek közötti szerződések esetében a hitelező arra irányuló tájékoztatásához köti a szerződés hatályát, hogy a kontraktussal érintett vagyontárgy a közös vagy a különvagyonba tartozik-e, azaz történt-e az alvagyonok között változtatás. A 4:67. § szintén a hitelező tájékoztatását teszi szükségessé a kontraktus hatályossá válásához, méghozzá azon esetekben, ha a felek a vagyoni szerződésben kikötött rendelkezésektől eltérően változtatják meg az adott vagyonelem közös vagyonhoz vagy különvagyonhoz tartozását.

A szerző fél rosszhiszeműsége vagy ingyenes szerzése. A fedezetelvonás esetén nem elegendő a kielégítési alap elvonásának tényét vizsgálni, többletfeltételként bizonyítani kell, hogy a szerző félnek ingyenes előnye származott a fedezetelvonó ügyletből, visszterhes⁹²⁴ szerzés esetén pedig, hogy rosszhiszemű volt. A bírói gyakorlat alapján a szerző fél akkor minősül rosszhiszeműnek, ha a szerződéskötéskor tudott, vagy tudnia kellett a vele szerződő adóst terhelő követelésről és arról is, hogy a közöttük létrejött szerződéssel a hitelező kielégítési alapját részben, vagy egészben elvonják. A szerző fél rosszhiszeműségét megalapozza, ha az ellenszolgáltatás valós volt

⁹²⁰ 1/2011 (VI.15.) PK vélemény 4. pont

⁹²¹ Pfv. II. 21.176/2014.

⁹²² Pfv. II. 21.370/2014.

⁹²³ BH 2015.33.

⁹²⁴ Amennyiben a visszterhesen szerző fél a megszerzett vagyonnal, vagyontárggyal vagy vagyoni értékű joggal egyenértékű *ellenszolgáltatást nyújtott* az adós javára, akkor a hitelező követelésének fedezete elvileg az adós vagyonában rendelkezésre áll.

ugyan, de tudta, hogy a befolyt ellenértéket az adós a hitelező elől elvonta (pl. másra elköltötte) vagy ha a nyújtott ellenszolgáltatás a jogosult kielégítésére alkalmatlan volt (pl. beszámítással vagy végrehajtás alól mentes vagyontárggyal történt a teljesítés).⁹²⁵

A Ptk. 6:120. § (2) bekezdése rögzíti, hogy hozzátartozók között a rosszhiszeműséget és az ingyenességet vélelmezni kell. A Ptk. értelmező rendelkezésének megfelelően a házastárs, a bejegyzett élettárs és a de facto élettárs is hozzátartozónak minősül,⁹²⁶ így minden családi vagyoni szerződés esetében alkalmazható a vélelem. Éppen ezért itt a vizsgálandó kérdés az, hogy milyen esetekben kerülhet megdöntésre a vélelem ezen személyek vonatkozásában. A rosszhiszeműség a családi vagyoni szerződésekben leggyakrabban akként valósul meg, hogy a házastárs, bejegyzett élettárs vagy de facto élettárs tudomással bír az adós partner ügyleteiről. Amennyiben ugyanis képes bizonyítani, hogy nem bírt tudomással ezekről a másik felet terhelő kötelezettségekről, úgy a rosszhiszeműség vélelme megdől. A felek közötti kölcsönös együttműködésnek és a Ptk. 1:3. §-ban megfogalmazott jóhiszeműség és tisztességesség követelményének a szükségszerű velejárója, hogy a felek tudjanak – többek között – egymás vagyoni helyzetéről, az azonban nem várható el, hogy tájékoztatás hiányában egymás ügyei iránt vizsgálódjanak a felek, hiszen az az egymásba vetett bizalom megrendülésével, és esetlegesen a kapcsolat végleges megszűnésével járna.⁹²⁷ Éppen ezért a jóhiszeműség megállapításához annak bizonyítása szükséges, hogy a szerző fél valóban ne bírjon tudomással a követelésről, illetve kellő körültekintés mellett sem kellene arról tudnia. A tényleges tudomás azonban vélelem alapján nem állapítható meg.⁹²⁸ A mindennapi életben ez leggyakrabban akkor valósul meg, ha a felek kapcsolata már hosszabb ideje megromlott, de gyermekeik nevelése vagy esetlegesen az egy háztartásban történő együttélés szükségessége miatt még nem rendezték vagyoni viszonyaikat. Az együttlakás vagy a gyermekek felnőtté válásának kivárása azonban nem feltétlenül jelenti azt, hogy egymás ügyeiről részletes tudomásuk van.⁹²⁹ Mindezek ellenére azonban a vélelem fennáll, így a félnek bizonyítania szükséges az előbbieken részletezett körülményeket.

Az ingyenességgel kapcsolatosan a joggyakorlat arra az álláspontra helyezkedik, hogy az nemcsak akkor állapítható meg, ha a szerződés annak típusa szerint ingyenes

⁹²⁵ BARZÓ (2015/2) 236.o.

⁹²⁶ Ptk. 8.§ (1) bekezdés 1-2. pont

⁹²⁷ Pfv. II. 21.253/2016.

⁹²⁸ A hivatkozott esetben a másodfokú bíróság a Csjt. 30. § (2) bekezdésében szereplő vélelmezett hozzájárulás jogintézményére alapozottan állapította meg a rosszhiszeműséget, annak ellenére, hogy bizonyítást nyert, hogy a házastársnak nem volt tudomása a másik fél kötelezettségvállalásáról. – BH 2014.209.

⁹²⁹ BH 2014.209.

jellegű, hanem akkor is, ha a felek valós kontraktusa visszterhes szerződéssel leplezett ingyenes szerződés megkötésére irányult és ezért a színlelt szerződésben kikötött ellenérték – a leplezett szerződés tartalmának megfelelően – ténylegesen nem került kiegyenlítésre.⁹³⁰ Ennek megfelelően a közös vagyont megosztó szerződés akkor nem minősül ingyenesnek, ha a felek szándéka arra irányul, hogy a közös vagyont mindkét fél érdekeit kielégítő módon, véglegesen és méltányosan osszák fel, ennek során egyik házastársat sem kívánják a másik rovására előnyösebb helyzetbe juttatni.⁹³¹

A fedezetelvonás jogkövetkezménye. A fedezetelvonó szerződés jogkövetkezménye a relatív hatálytalanság, azaz a szerződés a hitelező felé nem képes a joghatás kiváltására, ugyanakkor mindenki mással szemben érvényes és hatályos. A Ptk. 6:119. § (2) bekezdése értelmében a hatálytalan szerződésre az érvénytelenség jogkövetkezményeit kellene alkalmazni, ugyanakkor a Kúria rámutatott arra, hogy a relatíve hatálytalan szerződés nem érvénytelen, tehát nem lehet jogkövetkezménye a szerződéskötést megelőző állapot visszaállítása, vagyis az elvont fedezet visszaszolgáltatását a relatív hatálytalanság megállapítása nem teszi lehetővé.⁹³² A megszerzett vagyontárgy tulajdonjogával továbbra is a szerző fél rendelkezik, viszont az abból való kielégítést, a vagyontárgyra vezetett végrehajtást köteles tűrni.⁹³³ A Ptk. is kimondja, hogy a szerző fél a megszerzett vagyontárgyból való kielégítést és a vagyontárgyra vezetett végrehajtást tűrni köteles.⁹³⁴ A cél tehát a fedezeti alap visszaállítása, amivel kapcsolatban a Kúria úgy foglalt állást, hogy a szerző fél a megszerzett vagyontárgyval köteles helytállni, jogában áll azonban a követelés megfizetésével mentesíteni a vagyontárgyat.⁹³⁵ Ennek megfelelően a perben érvényesített igényt pénzben kell meghatározni.⁹³⁶ Ha a fedezetelvonás feltételei megvalósulnak, a szerző fél a vagyontárgy hiányában is helytállási kötelezettséggel tartozik a vagyontárgy értékével megegyező mértékben. Az 1959-es Ptk. az előnytől való elesés következtében mentesítette az ingyenesen szerző felet, feltéve, hogy neki fel nem róható módon esett el

⁹³⁰ BH 2001. 62.

⁹³¹ BDT 2000.127.

⁹³² Pfv. II. 20.139/2015.

⁹³³ OSZTOVICS (2014) 305.o.

A jogosult igénye nem irányulhat a kötelezett és a szerző fél közötti szerződésben kikötött szolgáltatás visszaadására, hanem csak a követelése kielégítésére, annak fedezete megteremtésére. A szerződés jogosulttal szemben való hatálytalanságának megállapítása nem vezethet oda, hogy a szerző fél és a kötelezett közötti jogviszonyban a szerződéskötést megelőző helyzet visszaállítására kerüljön sor. A jogosult megalapozott kereseti kérelme alapján a szerző fél tűrni köteles, hogy a jogosult az igényét a szerződéssel átruházott vagyontárgyból kielégíthesse. - 1/2011 (VI.15.) PK vélemény 6. pont

⁹³⁴ Ptk. 6:120. § (3) bekezdés

⁹³⁵ 1/2011 (VI.15.) PK vélemény 8. pont

⁹³⁶ 1/2011 (VI.15.) PK vélemény 6. pont

a vagyontárgytól.⁹³⁷ Az új szabályozás szerint azonban már a fél rosszhiszeműsége a döntő tényező, ugyanis, ha a szerző fél a fedezetelvonó szerződéssel megszerzett vagyontárgyat rosszhiszeműen ruházta át vagy attól rosszhiszeműen elesett, a harmadik személlyel szemben a megszerzett vagyontárgy értékéig köteles helytállni.⁹³⁸ Felmerül a kérdés, hogy amennyiben a vagyontárgy továbbadásra kerül, akkor vajon lehet-e a szerző féltől megszerző további személyekkel szemben fellépni? A Kúria etekintetben úgy foglalt állást, hogy lehetőség van a további személyekkel szembeni fellépésre is és ilyen esetekben a szerződések mindegyikénél külön-külön vizsgálni kell, hogy fennállnak-e a fedezetelvonás feltételei.⁹³⁹

A jogkövetkezmények alkalmazása kapcsán érdekes kérdésként merülhet fel, ha az adós házastárs mellett a hitelezői kötelezettség teljesítésében a másik házastárs, bejegyzett élettárs vagy de facto élettárs adóstársként van jelen, azaz a felek egyetemlegesen kötelezettek a teljesítésre. Ebben az esetben a PK vélemény 4. pontja rögzíti, hogy elsősorban az adós fél vagyontárgyát kell vizsgálni, hogy elegendő fedezetet nyújt-e a jogosult teljes követelésére. Amennyiben azonban ez nem elég, akkor az egyetemlegességre tekintettel a hitelező bármelyik féltől követelheti a tartozás teljesítését. Amennyiben azonban a hitelező az adóstárral szemben is érvényesíti az igényét, akkor ezt a körülményt a szerződés fedezetelvonó jellegénél egyértelműen értékelni szükséges. Rendkívüli méltánytalansághoz vezetne ugyanis az a helyzet, ha a hitelező az adóstársakat ugyanazon követelés külön-külön történő teljes fedezetének biztosítására kérné kötelezni és emiatt az egyes adóstársak által kötött jogügyletek fedezetelvonó jellegét kellene megállapítani. A hitelezőnek ugyanis arra az egyetemlegesség alapján sincs lehetősége, hogy a követelésének többszörös teljes fedezetét kérje az adósok által kötött szerződések vele szemben való hatálytalanságának megállapítására irányuló keresetekkel.⁹⁴⁰

4.3. A fedezetelvonó és színlelt szerződések viszonya

A családtagok közötti vagyoni jogi szerződésekben a színlelés és a fedezetelvonás jogintézményének elhatárolása kihívás elé állítja a bíróságokat.⁹⁴¹ Sok esetben ugyanis nehéz a tényleges okok, motivációk feltárása, így a házastársak között

⁹³⁷ Az a fél, aki a szerződésből származó ingyenes előnytől fel nem róható módon elesett, a harmadik személy irányában nem felel. – 1959-es Ptk. 203. § (3) bekezdés

⁹³⁸ Ptk. 6:120. § (4) bekezdés

⁹³⁹ 1/2011 (VI.15.) PK vélemény 9. pont

⁹⁴⁰ EBH 2012.P.2.

⁹⁴¹ Lásd részletesebben például VÖLCSEY (2018)

létrejövő színlelt vagy fedezetelvonó szerződések elkülönítése is. A színlelés és a fedezetelvonás kapcsán kifejtettekre tekintettel azonban lehetőség adódik a különböző szerződések elhatárolására. A kettő közötti elvi különbségek az alábbiak szerint foglalhatók össze:

A színlelt szerződés érvénytelen (semmis), azaz a felek között létrejön ugyan a szerződés, ugyanakkor az a benne foglalt joghatások kiváltására alkalmatlan. A fedezetelvonó szerződés ezzel szemben hatálytalanságot eredményez, méghozzá relatív viszonylatban, kizárólag a hitelező felé. A fedezetelvonás tehát létező és érvényes szerződéses viszonyt követel meg az érintettek között. Sok esetben fordult elő a bírói gyakorlatban, hogy a felek az adós és a szerző fél között létrejövő szerződés érvénytelenségére alapítják keresetüket, ténybeli alapként azonban a fedezetelvonó magatartást jelölik meg. Ezzel összefüggésben az 1/2010. (VI.15.) PK vélemény rögzíti, hogy a fedezetelvonás tényére alapítottan a mások által kötött szerződés érvénytelenségének megállapítása nem kérhető. Ha a hitelező a keresetében az érvénytelenség mellett az adós és a szerző fél közötti szerződés fedezetelvonó jellegére is hivatkozik, de az érvénytelenségi ok ténybeli alapját a fedezetelvonásban jelöli meg, a bíróság az érvénytelenségi kereset érdemi elutasítása mellett a szerződés relatív hatálytalanságára vonatkozó kereseti kérelem tárgyában folytatja le a pert. Lehetőség van azonban arra, hogy a hitelező más ténybeli alapon álló érvénytelenségi okra alapítottan egyszerre terjeszen elő érvénytelenség és fedezetelvonás iránt keresetet. Adja magát azonban, hogy ebben az esetben a bíróság a szerződés érvényességét köteles elsőként vizsgálni, hiszen a fedezetelvonás csak érvényes kontraktusban valósulhat meg.⁹⁴²

A színlelt szerződés általában egy jogügylet keretében jön létre, még olyan esetekben is, ha a színlelt konszenzus egy másik szerződést leplez. Ilyen esetekben ugyanis tipikusan egy szerződés megkötése valósul meg, amelyben a felek palástolják tényleges szerződési akaratukat vagy nincs is szerződési akaratuk. A fedezetelvonás azonban két jogviszony összefonódásaként keletkezik, amelyből elsőként a hitelező és az adós között keletkezik jogviszony, majd ezt követi a fedezetelvonó ügylet létrehozása. Ebben az esetben tehát szükségeszerű a két egymáshoz kapcsolódó, ugyanakkor önálló ügylet megléte.

A színlelt szerződések esetében a felek szerződési akarata tudatosan és szándékosan hiányzik, a szerződési magatartásuk látszólagos, tudatában vannak azonban, hogy szerződést kötnek egymással, és annak megfelelő joghatásai lesznek, ugyanakkor ezeket a joghatásokat más célok elérése érdekében akarják megvalósítani. Ennek

⁹⁴² 1/2011 (VI.15.) PK vélemény 10. pont

megfelelően a megkötött színlelt szerződéshez nem társul a felek szerződési akarata. A fedezetelvonás esetében azonban nagyon is valós a felek szerződési akarata, itt kifejezett cél a szerződésben foglalt akarat és joghatások megvalósítása, ami viszont szükségszerűen előidézi magát a fedezetelvonást.

A színlelt szerződéseknél alapkövetelmény a felek akarategysége, azaz mindkét fél tudatában van annak, hogy a külvilág felé csak a látszatot teremtik meg. Ezzel összefüggésben a jogalkotó a színlelt ügyletek esetében nem differenciál a fél felróható magatartása, esetleges jó- vagy rosszhiszemúsége között. Ezen jogi tényeknek a színlelt megállapítása szempontjából nincs relevanciája. A fedezetelvonás esetén azonban maga a jogszabály is figyelembe veszi a szerződő fél jóhiszemúségét, vannak ugyanis olyan esetek, amikor a szerző fél nem tud vagy kellő körültekintés mellett sem kell tudnia arról, hogy az általa megkötött jogügylet fedezetelvonást valósít meg.

A színlelt szerződések esetében nem számít az időbeliség, hiszen akár a színlelt szerződés előtt, akár utána keletkezett a hitelezői igény, a kontraktus mindenképpen érvénytelen. A fedezetelvonásnak azonban alapvető feltétele az időbeliség követelményének megtartása, megállapítani ugyanis csak olyan esetekben lehetséges, ha magának a fedezetelvonó ügyletnek a megkötését megelőzi az a jogügylet, amiből a hitelezői igény ered.

A fedezetelvonó szerződések esetében vizsgálat tárgyát kell, hogy képezze, maradt-e az adós vagyonában a hitelezői igény fedezetéül szolgáló érték, és amennyiben erre igenlő a válasz, akkor a szerződés hatályos marad. A harmadik személy, vagyis a jogosult érdekeit sértő szerződés relatív hatálytalanságának az a következménye, hogy az adóssal szembeni igényeit, követeléseit úgy kell kielégíteni, mintha a sérelmezett szerződést meg sem kötötték volna.⁹⁴³ A színlelt szerződéseknél viszont nincs jelentősége az adós vagyonának, a szerződés érvénye annak meglétében is megdől.

A színlelt szerződések esetében az érvénytelenség jogkövetkezményeinek alkalmazására kerül sor, a fedezetelvonás körében azonban a cél a fedezeti alap visszaállítása, így a szerző fél csak az adott vagyontárggyal vagy annak értékével köteles helytállni, így teljes vagyonával nem felel. A megszerzett vagyontárgy tulajdonjogával ilyenkor továbbra is a szerző fél rendelkezik, ugyanakkor a vagyontárgyból való kielégítést, az arra vezetett végrehajtást túrni köteles. A helytállási kötelezettség a vagyontárgy, azaz a fedezeti alap értékéig terheli, ennek megfelelően az igény a

⁹⁴³ BDT 2000.127.

vagyontárgy átadásával vagy az értékének megfelelő pénzüsszeg megfizetésével is rendezhető.

A családi vagyoni jogi szerződésekben a színlelés és a fedezetelvonás közötti különbségként értékelhető magának a családtagi minőségnek a kérdése. A színlelt szerződések esetében ugyanis sem a jogalkotó sem a bíróságok nem értékelik a felek sajátos viszonyát. A fedezetelvonás esetében ugyanakkor a hozzátartozói minőségnek van jelentősége. A Ptk. 6:120. § (2) bekezdése rögzíti ugyanis, hogy a hozzátartozóval kötött fedezetelvonó szerződés esetében az ingyenességet és a rosszhiszemúséget vélelmezni kell. A vélelem megdönthető, amihez annak bizonyítása szükséges, hogy a hozzátartozó visszterhesen vagy olyan módon szerezte meg a vagyontárgy tulajdonjogát, hogy nem tudott vagy kellő körültekintés mellett sem kellett tudnia arról, hogy a magatartása fedezetelvonást valósít meg. Ha az ingyenesség megállapításra került, a rosszhiszemúség vizsgálatára már nincs szükség a perben.⁹⁴⁴

4.4. A házastársak korlátozott rendelkezési joga és a hatálytalanság kapcsolata

A házastársak rendelkezési jogának gyakorlása a hatálytalansággal szorosan összefüggő jogintézmény. Ahogy korábban a házastársi vagyonközösség ismertetése során kitértem rá, a házastársak közös vagyonra vonatkozó rendelkezési joga korlátozott a vagyonközösség fennállásának ideje alatt, valamint a vagyonközösség megszűnése és a közös vagyon megosztása közötti időszakban. A korlátozás a közös döntés követelményében mutatkozik meg, melynek több formája lehetséges. Az egyik az, amikor a házastársak mindketten, aktív résztvevői az adott ügyletnek, míg más esetben csak az egyik házastárs jár el a másik kifejezett hozzájárulásával, egyetértésével, amelynek nincs alaki követelménye. A harmadik esetben csak az egyik házastárs vesz részt az ügyletben, azonban a másik házastárs hozzájárulását a Ptk. vélelmezi. Bizonyos vagyontárgyakkal történő rendelkezés esetében azonban a Ptk. nem engedi a vélelmezett beleegyezést. Mindebből pedig előállhat olyan helyzet, amikor az ügyletben részt nem vevő házastárs hozzájárulása hiányzik, vagy az nem vélelmezhető, vagy éppen kifejezetten megtagadta azt. Ha mindezek ellenére mégis eljár az ügyletkötő házastárs, az a rendelkezési jog megsértését eredményezi a házastársak belső jogviszonyában. Ezt meghaladóan szintén a rendelkezési jog sérelmét idézi elő az is, ha az ügyletkötő házastárs a vagyonközösség megszűnése után, de még a közös vagyon megosztása előtt olyan tartalmú szerződést köt harmadik

⁹⁴⁴ BH 2001.62. Lásd még: BH 2000.546, BDT 2000.127.

személlyel, amely a másik házastárs közös vagyoni igényének kielégítési alapjának elvonására alkalmas.

A Csjt. hatálya alatt többféle értelmezés alakult ki, amelyek elsősorban abból a megfontolásból indultak ki, hogy az ügyletkötésben részt nem vett házastársat választási jog illette meg: dönthetett egyfelől, hogy utólagosan jóváhagyja az ügyletet vagy sem. Amennyiben ezt nem tette meg, úgy a hozzájárulás hiánya kezdetben még a szerződés érvénytelenségét eredményezte. Speciális szabályozás nélkül ugyanis az ügyletek megítélését az 1959-es Ptk. 114. § (1) bekezdéséből vezették le, miszerint, ha a jogszabály vagy bírósági határozat a rendelkezés jogát kizárta vagy korlátozta, az e tilalommal, illetőleg korlátozással ellentétes rendelkezések semmisnek minősültek.⁹⁴⁵ Később azonban a bírói gyakorlatban szemléletváltás következett be, amely alapján a korlátozott rendelkezési jog megsértését a házastársak belső viszonyában inkább kötelmi jogi megtérítési, illetve kártérítési igényként kezdték kezelni, míg az ügyletkötésben részt nem vevő házastárs és a harmadik szerződő fél viszonyát gyakran a fedezetelvonás szabályai alapján ítélték meg, ami az ügyletben részt nem vevő házastárs irányába a relatív hatálytalanság jogkövetkezményével járt.⁹⁴⁶

A Csjt. gyakorlatában további problémát jelentett az *ingatlan-nyilvántartáson kívül tulajdont szerző* házastárs helyzete. Gyakran előfordult ugyanis, hogy a házastársak a vagyonközösség fennállása alatt szereztek ingatlanukat, viszont az ingatlan-nyilvántartásba tulajdonosként csak egyikük került feltüntetésre. Ez a tény nem érintette a másik házastárs tulajdoni jogosultságát. Amennyiben azonban az ingatlant szerző és a nyilvántartásban szereplő házastárs már önállóan rendelkezett az adott ingattal – s a gyakorlatban a legtöbbször fedezetül adta azt, vagy megterhelte –, akkor ezzel sérültek a másik házastárs jogai, törvényes érdekei. A joggyakorlat számos módon igyekezett orvosolni ezt a problémát, és megoldást találni a rendelkezési jog megsértésének jogkövetkezményeit illetően.

Az egyik álláspont alapján az ilyen jogügyletek jogszabályba ütközés – elsősorban a *nemo plus iuris* elvének megsértése⁹⁴⁷ – miatt *érvénytelenek* voltak,⁹⁴⁸ így az eredeti állapot helyreállítását kellett volna alkalmazni, tekintet nélkül a harmadik személy jó- vagy rosszhiszemű szerzésére vagy akár az ingatlan-nyilvántartási bejegyzésre. Ez azonban a közhitelesség elvét és az ehhez kapcsolódó rendelkezéseket erősen háttérbe szorította, és nem nyújtott védelmet a jóhiszeműen, ellenérték fejében jogot

⁹⁴⁵ 1959-es Ptk. 114. § (1) bekezdés

⁹⁴⁶ CsÚRI (2006) 336-337.o.

⁹⁴⁷ lásd a hatályos szabályozásban a Ptk. 5:39. § (1) bekezdés

⁹⁴⁸ PETRIK (1988) 343.o. és BARZÓ (2014) 71-72.o.

szerző harmadik félnek sem.⁹⁴⁹ Éppen ezért a Kúria későbbi joggyakorlatában egyértelművé tette, hogy a nem szerződő házastárs egyetértése nélkül kötött szerződés önmagában a korlátozott rendelkezési jog megsértése okán érvénytelenséget nem eredményez.⁹⁵⁰

A másik nézet az ingatlanyilvántartás közhitelességének elvét juttatta érvényre, vagyis, hogy a jóhiszemű és ellenérték fejében jogot szerző fél a nyilvántartásban nem szereplő házastárs illetőségén is *tulajdonjogot szerzett*. Ez az álláspont tünt helytállóbbnak, viszont nem tisztázott olyan fontos kérdéseket, mint például, hogy milyen szabályokkal is rendezhetők pontosan a házastársak belső, valamint az ügyletkötő házastárs és a harmadik személy külső jogviszonya alapján keletkező jogviták. Főként akkor volt problémás a helyzet, ha az ügyletkötő harmadik személy rosszhiszemű volt vagy ingyenesen szerezte az adott tulajdont.⁹⁵¹

A Legfelsőbb Bíróság idővel egy harmadik és merőben más megközelítést alkalmazott. A hozzájárulás hiánya esetén ugyanis a jogkövetkezmények tekintetében a *megbízás nélküli ügyvitel* szabályait tekintette helyénvalónak a *házastársak belső viszonyában*,⁹⁵² abból kiindulva, hogy az egyik házastárs ilyenkor lényegében eljárt a másik helyett, anélkül, hogy arra a másik fél vagy jogszabály őt feljogosította volna. Ez azt jelentette, hogy az ügyletkötő házastársat a másik házastárral szemben kártérítési kötelezettség terhelte. Ahhoz azonban, hogy e kötelezettség alól mentesüljön nem volt elég annak bizonyítása, hogy úgy járt el, ahogy az az adott helyzetben általában elvárható volt, hanem azt is bizonyítania kellett, hogy eljárása helyénvaló volt, vagyis megfelelt a másik házastárs érdekeinek és feltehető akaratának.⁹⁵³ A házastársak és harmadik személyek közötti *külső jogviszonyban* pedig a Kúria a nem szerződő házastárs rendelkezési jogának a megsértésével kötött szerződést hatálytalanak tekintette. A szerződés hatálytalanságát az 1959-es Ptk. fedezetelvonásra vonatkozó szabályai alapján ítélte meg.⁹⁵⁴

A hatályos CsJK a házastársak közös tulajdonában lévő és közösen lakott lakásával történő bármilyen rendelkezés esetében nem teszi lehetővé a vélelmezett beleegyezés jogkövetkezményeinek az alkalmazását, ami a fent ismertetett problémákra megoldás lehet. Ugyanakkor a megbízás nélküli ügyvitel rendelkezései lesznek irányadóak olyan közös tulajdonban lévő ingatlan esetén, ami nem a házastársak közösen

⁹⁴⁹ KÖRÖS (2011) 4.o.

⁹⁵⁰ BH 2016.280.

⁹⁵¹ KÖRÖS (2011) 1.o.

⁹⁵² VASS (2002) 420.o.

Lásd például BH 2016.244.,

⁹⁵³ Kőrös (2011) 4.o.

⁹⁵⁴ BDT. 2010. 2290.

lakott lakása és az egyik házastárs ingatlan-nyilvántartáson kívüli tulajdonosnak minősül.⁹⁵⁵

A CsJK ma már egyértelműen rögzíti: az ügyletkötésben részt nem vett házastárs hozzájárulásának hiánya, annak kifejezett megtagadása vagy a hozzájárulás vélelmének megdőlése esetén a házastárs nem felel az ügyletkötő házastárs által vállalt kötelezettségeikért. A házastársak egymás közötti, belső jogviszonyában az ügyletkötő házastárs a rendelkezési jog megsértésének következményeként köteles megtéríteni a másik házastárs jogsértésből előállt kárát, a szerződésen kívüli károkozás szabályai szerint. A mentesülés azonban eltér a Ptk. 6:519. §-hoz képest, ugyanis nem a felróhatóság hiányát szükséges bizonyítania az ügyletkötő házastársnak, hanem azt, hogy szerződés megfelelt a másik házastárs érdekének és feltehető akaratának. Ilyen esetnek minősül például, ha a szerződés a felek közös vagyonát károsodástól óvta meg.⁹⁵⁶

A Ptk. 4:50. § második fordulata deklarálja az ügyletkötésben részt nem vevő házastárs, valamint a harmadik személy közötti jogviszonyra irányadó előírásokat. Ez alapján a korlátozott rendelkezési jog megsértésével kötött szerződés a nem szerződő házastárs irányába hatálytalan, feltéve, hogy az ügyletben szereplő harmadik személy, mint szerző fél rosszhiszemű volt vagy rá nézve a szerződésből ingyenes előny származott. A rosszhiszeműséget és az ingyenességet a jogalkotó vélelmezi olyan esetekben, ha a szerző fél az ügyletkötő házastárs hozzátartozója.⁹⁵⁷ Ezzel a megállapítással a jogalkotó a korábbi bírói gyakorlaton alapuló, ugyanakkor önálló sui generis tényállásként mondja ki az ilyen szerződések hatálytalanságát, mellőzve az esetleges, fedezetelvonásra vonatkozó utalószabály alkalmazását.

Amennyiben a fedezetelvonás előző fejezetben ismertetett jellemzőit összevetjük a korlátozott rendelkezési jog megsértésével, azt tapasztalhatjuk, hogy a kettő közötti párhuzam felállítása nem alaptalan. A jogviszony ugyanis a rendelkezési jog megsértésekor is három pólusú, hiszen fennáll egy családjogi jogviszony a házastársak között, valamint általában egy tulajdonátruházásra esetlegesen más kötelezettségvállalásra irányuló kötelmi jogviszony az ügyletkötő házastárs és a harmadik személy között. A házastársak közötti családjogi jogviszony azonban nem feltétlenül tekinthető az ügyletkötés pillanatában az ügyletkötő házastárs felé fennálló követelésnek, melynek fedezetéül szolgálhatna a rendelkezés tárgyát képező vagyoni elem. Az időbeliség kérdése azonban adott, hiszen a rendelkezési jog korlátozott gyakorlása csak a házastársi vagyonközösség fennállásának ideje alatt, valamint a vagyonközösség

⁹⁵⁵ Lásd részletesen: KRISTON (2018) 334-346.o.

⁹⁵⁶ Ptk. 4:52. §

⁹⁵⁷ Ptk. 4:50. §

megszűnése és a közös vagyon megosztása közötti időszakban valósulhat meg, így az ügyletkötés csak abban az esetben sértheti a rendelkezési jogot, ha ebben az időszakban realizálódik. További eltérés, hogy míg a fedezetelvonó ügylet hatálytalanságának egyik alapvető feltétele pont az, hogy az ügylettel egészben vagy részben kiüresedik az adós tartozásának fedezetéül szolgáló vagyona, addig ebben az esetben a hatálytalanság attól függetlenül beáll, hogy az ügyletkötő házastárs ügylete részben vagy egészben meghíúsítja-e az ügyletkötésben részt nem vett házastárs házastársi vagyontársaságból eredő, a másik házastárssal szemben már fennálló (vagy csak a jövőben fennálló) igényét vagy sem. Az utolsó szempont a rosszhiszeműség és az ingyenesség, amelyet a jogalkotó a Ptk. 4:50. §-ban kifejezetten nevesít is. Eltérés azonban a kettő között, hogy a Ptk. 4:50. § alkalmazásához csupán a nem szerződő házastárs szerződéshez való hozzájárulásának hiányát követeli meg a jogalkotó és nem köti azokhoz a többletfeltételekhez, amelyek a 6:120. §-ban találhatóak. A másik fontos eltérés, hogy a hatálytalanság jogkövetkezményének konkrét tartalmát szintén nem határozza meg a jogalkotó a Ptk. 4:50 § esetében. *Csúri Éva* szerint ennek az az oka, hogy a jogalkotó a sérelmet szenvedett házastárs számára nem csak kötelmi jogi igényt, hanem dologi igényként a szerződés tárgyát képező konkrét vagyontárgyból való kielégítés lehetőségét is biztosítani kívánja.⁹⁵⁸ A kommentárium is ugyanezen álláspontot képviseli és kifejezetten kitér arra, hogy a szerző fél ilyen esetekben a házastárs vagyontársasági igényének a konkrét vagyontárgyból való kielégítését és a vagyontárgyra való végrehajtást – érvényes szerzése ellenére – túrni köteles.⁹⁵⁹ A kérdés csak az, hogy a végrehajtás vajon akkor is kérhető-e az átruházott dologra, ha a vagyontársasági igény esetlegesen más vagyontárgyból (vagyoni elemről) kielégíthető?

4.5. A CsJK hitelezővédelmi rendelkezései

A hitelezővédelmi szabályok mindig is részét képezték a vagyoni jogi szerződések normaanyagának, hiszen a családtagok vagyoni viszonyai kifelé, harmadik személyek irányába is hatással bírnak. A családtagok magánautonómiája erős eleme a családjognak, ugyanakkor ebben az esetben a külső ügyleti partnerek érdeke is védendő érték. Éppen ezért az idők folyamán a jogalkotó a megfelelő jogszabályi környezet

⁹⁵⁸ CSÚRI (2016) 182.o.

⁹⁵⁹ KÖRÖS (2013/2) 104-105.o.

kidolgozására törekedett és a gyakorlati tapasztalatok alapján igyekezett az érdekek egyensúlyának megteremtésére.⁹⁶⁰

A hitelezővédelem egyik garanciája a szerződések alakiságának deklarálása a Ptk.-ban, ami korábban már részletesen ismertetésre került, így helyütt csak azt emelném ki, hogy az alakisági követelmények mellőzése a szerződés érvénytelenségét vonja maga után. Tekintettel arra, hogy a jogalkotó kevés kivételtől eltekintve a szerződések közokiratba vagy ügyvéd által ellenjegyzett magánokiratba foglalását követeli meg, így ilyenkor a megfelelő forma hiányát a szerződés teljesítése sem képes orvosolni.⁹⁶¹ A jogszabály által meghatározott alakisági követelmények megsértése a szerződés érvénytelenségét eredményezi. A Ptk. 6:94. § szerint az alakiság megsértése miatt érvénytelen szerződés a teljesítés elfogadásával a teljesített rész erejéig érvényessé válik. Amennyiben azonban a jogszabály közokiratba vagy teljes bizonyító erejű magánokiratba foglalást ír elő, vagy a szerződés ingatlan tulajdonjogának átruházására irányul, az alakiság megsértése miatti érvénytelenséget a teljesítés nem képes orvosolni.⁹⁶² Nincs viszont akadálya annak, hogy a felek maguk pótolják az alakiság hiányát, akár a szerződés módosítása által, akár úgy, hogy a megfelelő alakiság mellett változatlan tartalommal újra megkötik a szerződésüket.

A Ptk. elsősorban a házastársak közötti szerződéses viszonyok vonatkozásában rögzít hitelezővédelmi szabályokat. A forgalom biztonsága és a családtagok érdeke egyaránt megköveteli, hogy azok a harmadik személyek, akik szerződést kötnek a családtagokkal vagy egyikükkel, az ügylettel érintett vagyontárgy adott alvagyonba való tartozásáról megfelelő információval rendelkezzenek.⁹⁶³ Alapvető érdek emellett az is, hogy a családtagok közötti vagyonmozgások a harmadik személyek követelésének érvényesítését, annak kielégítését ne hiúsíthassák meg.⁹⁶⁴ A Ptk. a házastársak közötti szerződések kapcsán rögzíti, hogy a házastársak azon szerződése, amely valamely vagyontárgynak, tehernek vagy tartozásnak a közös vagyonhoz vagy a különvagyonhoz tartozását érinti, vagy az alvagyonok arányát módosítja, harmadik személlyel szemben csak akkor hatályos, ha a harmadik személy tudott vagy tudnia kellett volna arról, hogy a vagyontárgy a szerződés alapján a közös vagy a különvagyonhoz tartozik.⁹⁶⁵ A szerződés hatályosságát tehát jelen esetben két tényező idézheti elő, ezek hiányában az ügylet harmadik személy irányába, relative hatálytalan:

⁹⁶⁰ A hitelezővédelem történeti fejlődéséhez lásd részletesen: BARZÓ (2015/3) 42-44.o.

⁹⁶¹ Vessd össze: Ptk. 6:94. §

⁹⁶² Ptk. 6:94. § (1) bekezdés

⁹⁶³ BARZÓ (2017) 186.o.

⁹⁶⁴ KÖRÖS (2007) 198.o.

⁹⁶⁵ Ptk. 4:41. § (2) bekezdés

- a házastársak olyan szerződést kötnek, amely érinti a közös, illetve különvagyonuk körét vagy módosítja annak arányát,
- a harmadik személy jóhiszeműsége, vagyis, hogy az üzleti partner tud vagy kellő körültekintés mellett tudnia kell a vagyontárgy alvagyoni hovatartozásáról.

A szakasz azonban számos értelmezési kérdést⁹⁶⁶ felvet:

- 1) Felmerül például, hogy a házastársak minden egymás közötti szerződéskötéséről tájékoztatni kell-e a hitelezőket, vagy csupán azokról, amelyek a hitelezői fedezet tárgyát érintik? A jogalkotói szándék a hitelező fedezetének védelmére terjed ki, így olyan esetekben, amikor a házastársak más vagyontárgy sorsáról rendelkeznek, akkor a hitelezői tájékoztatás hiánya véleményem szerint nem eredményezheti a szerződésük hatálytalanságát.
- 2) Nem tisztázott az sem, hogy a rendelkezés a házastársak már megkötött szerződéséről ír elő tájékoztatási kötelezettséget, vagy csupán a jövőben megkötendő ügyletekről? *Barzó Tímea* álláspontja, hogy mindkét esetben tájékoztatni szükséges a hitelezőt.⁹⁶⁷ Fontos azonban megjegyezni, hogy a két tájékoztatás között jelentős különbség áll fenn. Amennyiben ugyanis a felek előbb változtatnak az alvagyonok között és később kötnek a hitelezővel szerződést, amely során nem tájékoztatják a harmadik személyt a szerződésükről, akkor felmerülhet a hitelező megtévesztése is, ami a hitelező és az adott házastárs közötti szerződés érvénytelenségét eredményezheti az eredeti szerződés hatálytalanságának megállapítása mellett. Amennyiben azonban a harmadik személlyel (hitelezővel) történő ügyletkötés után marad el a tájékoztatás, az inkább tudható be a hitelezői fedezetet veszélyeztető magatartásnak és így egyértelműen a szerződés hatálytalanságát eredményezi.
- 3) Mindebből viszont adja magát az a kérdés, hogy ha a felek a közös vagyontukat osztják meg szerződés útján, és ezáltal tulajdonátruházás történik, valamint változik a közös vagyon és különvagyon aránya, ahhoz elegendő-e a hitelező tájékoztatása vagy annak hozzájárulása is szükség van a szerződés hatályosságához? A tartozásátvállalásnál a jogalkotó megköveteli a hozzájárulást.⁹⁶⁸ Ez esetben viszont elegendőnek tűnik a hitelező tájékoztatása a szakasz alkalmazásában.
- 4) Felmerül azonban így a kérdés is, hogy jelen szakasz alkalmazásában a tájékoztatás megtörténete kizárja-e annak a lehetőségét, hogy a bíróság adott

⁹⁶⁶ BARZÓ (2017) 187-188.o.

⁹⁶⁷ BARZÓ (2017) 187.o.

⁹⁶⁸ BARZÓ (2017) 187.o. és Ptk. 6:203. §

esetben a közös vagyon megosztása tárgyában megkötött szerződés fedezetelvonó jellegét vizsgálja? *Barzó Timea* álláspontja szerint a kettő nem zárja ki egymást.⁹⁶⁹ A vizsgált szakasz ugyanis csak a tájékoztatás elmaradásáról rendelkezik, ugyanakkor annak hatásairól nem. A kizáró értelmezés ahhoz vezetne, hogy ha a házastársak szerződése elvonja a hitelező fedezetét, de a szerződésükről tájékoztatták a hitelezőt, akkor az ügyletük hatályos. Ez azonban a hitelező érdekének nagyfokú sérelmét idézi elő, így szükséges a fedezetelvonás vizsgálata.

- 5) Végül felmerül az is, hogy van-e jelentősége annak, hogy a házastársak szerződése hátrányosan – vagy esetleg éppen ellenkezőleg – érinti a hitelezőt? Álláspontunk szerint a tájékoztatás minden olyan esetben szükséges, amikor a házastársak szerződéskötése érinti a hitelező fedezetét.

A hatálytalan szerződés alapján – mivel a kontraktus a hitelező irányába nem vált ki joghatást – a harmadik személy úgy léphet fel a házastárssal szemben, mintha a felek a vagyoni jogi szerződést meg sem kötötték volna.⁹⁷⁰ Fontos annak hangsúlyozása, hogy a szakasz csupán a házastársak közötti szerződések esetén alkalmazandó, a de facto élettársak esetén hasonló speciális szabályt nem tartalmaz a Ptk., így arra a kötelmi jog általános szabályai irányadóak. Ugyanakkor álláspontom szerint szükséges lenne esetükben is külön normaként rögzíteni.

A CsJK a 4:63. § szerinti vagyoni jogi szerződések kapcsán további hitelezővédelmi rendelkezéseket iktat be.⁹⁷¹ A legfontosabb újítása a kontraktusok nyilvántartásban való regisztrálásának követelménye, amely mind a házastársak, mind a de facto élettársak esetén egyező tartalommal került rögzítésre.⁹⁷² A családtagok vagyoni jogi szerződése tehát csak akkor hatályos harmadik személyekkel szemben, ha azt bevezették a vagyoni jogi szerződések országos nyilvántartásába.⁹⁷³ Egyfajta kiegészítésként teszi hozzá a jogalkotó mindkét esetben, hogy a nyilvántartásba vétel elmaradása esetén akkor is hatályos a szerződés, ha a házastársak bizonyítják, hogy a harmadik személy a szerződés fennállásáról és annak tartalmáról tudott vagy tudnia

⁹⁶⁹ BARZÓ (2017) 187.o.

⁹⁷⁰ KÖRÖS (2013/2) 96.o.

⁹⁷¹ A Ptk.4:63. § szerinti vagyoni jogi szerződésekben lévő hitelezővédelmi szabályok a Ptk. 6:515. § (2) bekezdés alapján a de facto élettársi kapcsolatban élők kontraktusaira is irányadóak, hiszen ha ugyanazon szerződéses rendelkezéseket rögzíthetik, amiket a házastársak, akkor értelemszerűen a tartalmi korlátok is meg kell, hogy egyezzenek.

⁹⁷² Ptk. 4: 65. § (2) bekezdés és Ptk. 6:515. § (3) bekezdés

⁹⁷³ Európa legtöbb államában szintén alkalmazzák a nyilvántartásba vételt, kevés olyan állam van, ahol eltekintenek ettől. Ilyen pl. Ausztria, Ciprus, az Egyesült Királyság, Lengyelország és Szlovákia. Ez utóbbi esetében azonban a közokiratba foglalt szerződéseket (típustól függetlenül) a Közjegyzői Kamara nyilvántartja. – Lásd részletesen a CEFL számára készített országjelentésekben: <http://ceflonline.net/property-relations-reports-by-jurisdiction/>

kellett.⁹⁷⁴ A szerződés hatályosulását tehát a hitelező pusztá tájékoztatása is előidézi, ugyanakkor adja magát a kérdés, hogy a jogszabályszöveg megköveteli-e a szerződés teljes tartalmáról való tájékoztatást?⁹⁷⁵ Úgy gondolom ez nem minden esetben lesz követelmény, az eset összes körülményét mérlegelve a gyakorlatban inkább annak lesz jelentősége, hogy a hitelező fedezetét képező vagyontárgy jogi sorsáról bírjon információval a harmadik személy. Így, ha a szerződés csak a vagyonelemek egy részére vonatkozik, ráadásul olyanokra, amihez a hitelezőnek semmilyen jogi érdeke nem fűződik, akkor nincs értelme a tájékoztatásnak. Olyan esetekben viszont amikor a felek csak az általuk választott vagyonszerre hivatkoznak⁹⁷⁶ és az egyes vagyontárgyakról nem rendelkeznek, nyilván a szerződés egész tartalma jelentőséggel bír a hitelező számára.

A hitelezővédelmi szabály mindezekon túlmenően nem tesz említést annak a jóhiszeműen, ellenérték fejében vagyoni értéket szerző nem adós házastársnak a helyzetéről, aki azért nem tudja tájékoztatni a hitelezőt, mert egyáltalán nem is tudott a másik fél harmadik személlyel szemben fennálló kötelezettségéről.⁹⁷⁷

Kifejezetten a harmadik személyek védelme érdekében vezeti be a CsJK azt a szabályt, miszerint a vagyonszerződés nem tartalmazhat olyan visszamenőleges hatályú rendelkezést, amely bármelyik félnek harmadik személlyel szemben a szerződés megkötése előtt keletkezett kötelezettségét a harmadik személy terhére változtatja meg.⁹⁷⁸ A norma megsértése tehát csak négy konjunktív feltétel fennállása esetén valósul meg:

- a felek visszamenőleges hatályú rendelkezést tesznek a vagyonszerződésükben,
- a rendelkezés érinti harmadik személy jogos vagyoni érdekét,
- méghozzá olyan jogát, amely korábban keletkezett, mint a felek vagyonszerződésüké,
- a felek rendelkezése a hitelező hátrányára változtatja meg a körülményeket.

A szakasz elsősorban a fedezetelvonás lehetőségét akadályozza meg speciális normaként, éppen ezért a jogalkotó itt már csak az olyan visszamenőleges hatályú magatartást tilalmazza, amely kifejezetten elnehezíti a hitelező helyzetét. Az olyan jellegű rendelkezéseket azonban, amelyek nem változtatnak a harmadik személy helyzetén vagy kimondottan előnyös számára a változás, azt korlátozás nélkül

⁹⁷⁴ Ptk. 4: 65. § (2) bekezdés és Ptk. 6:515. § (3) bekezdés

⁹⁷⁵ BARZÓ (2017) 188.o.

⁹⁷⁶ például csak annyit kötnek ki, hogy az együttélésük alatt vagyonekülönítésben élnek.

⁹⁷⁷ BARZÓ (2017) 189.o.

⁹⁷⁸ Ptk. 4: 67. (1) bekezdés

megengedi. Nem tisztázott azonban, hogy milyen szankcióval jár a norma megsértése,⁹⁷⁹ a megkötött szerződés hatálytalan lesz, vagy a törvényi tilalom jogszabályba ütközést eredményez, ami alapján a felek szerződése érvénytelenné válik. Személy szerint az utóbbi esetben látom a probléma megoldását. *Eörsi Gyula* szerint tilosnak minősül az a szerződés, amelynek célzott joghatását a jogszabály tiltja.⁹⁸⁰ A jogalkotó képtelen lenne nevesítve rögzíteni valamennyi tilalmazott magatartást, ezért általános jelleggel rögzíti, hogy a kógens előírásokba ütköző szerződések semmiesek, és ehhez képest deklarálja, hogy kivételt képeznek azok az esetek, amikor a jogszabály más jogkövetkezményt fűz a jogszabály megszegéséhez.⁹⁸¹ Jelen esetben nincs jogkövetkezmény meghatározva, ugyanakkor nyelvtani értelmezés alapján tilalom kerül megfogalmazásra a szakaszban, aminek következtében az ilyen szerződési kikötés alkalmazása a kontraktus érvénytelenségét kell hogy eredményezze.⁹⁸² Vizsgálni kell azonban, hogy az adott kikötésre alkalmazhatóak-e a részleges érvénytelenség szabályai. A másik indok, ami az érvénytelenség mellett szól, hogy a jogalkotó a korábbiaktól eltérően a hitelezővédelem által speciális jogi védelmet kívánt biztosítani a családtagokkal szerződő harmadik személyeknek.⁹⁸³ *Barzó Tímea* kissé túlzónak értékeli a norma által előidézett korlátozást. Álláspontja szerint általános tilalom kerül felállításra tekintet nélkül arra, hogy például a módosítás elvonta-e harmadik személy igényének kielégítési alapját, azaz a módosító szabályok ellenére maradt-e az adós házastárs vagyonában olyan vagyontárgy, melyre harmadik személy

⁹⁷⁹ BARZÓ (2017) 188.o.

⁹⁸⁰ „Ebben az esetben a kifogástalan akaratmegegyezéssel létrejött szerződés is érvénytelen, mert olyan jogi célra irányul, amelyet jogszabály tilt.” – EÖRSI (1981) 104.o.

⁹⁸¹ VÉKÁS (2016) 125.o.

⁹⁸² A tilos szerződések kapcsán *Almási Antal* megjegyezte, hogy „a tilos cselekmény tényállódéba csakis ott forog fenn, a hol a sértett jogainak csorbulása a sértő cselekvésének okozata és eredménye.” – ALMÁSI (1907) 36.o.

Itt arra utalt, hogy a szerződés jogszabályba ütközésének feltétele a fél szándékos magatartása és az előidézett jogsérelem közötti okozati összefüggés megléte.

⁹⁸³ „Az, vajjon valamely forráshely az ügylet kötésének tilalmazása által egyúttal az e tilalom dacára megkötött ügylet érvénytelenségét is rendeli-e, az illető forráshely értelmezési kérdése. És pedig oly értelmezési kérdés, amelyet a bíróságnak adott körülmények között hivatalból fel kell vetnie és megoldania. Kétség esetében ezt az értelmezési kérdést igenlően kell megoldanunk.” – ALMÁSI (1926) 323-324.o.

Vékás Lajos szerint azt a kérdést, hogy egy jogszabály célja kifejezetten a szerződéssel elérni kívánt joghatás megtiltása-e, az adott jogszabály értelmezése útján lehet megállapítani. Értelmezés segítségével dönthető el, hogy a jogalkotói szándék a szerződés joghatásának megszüntetésére is kiterjed-e. Rendszerint ilyen helyzetnek tekintik, ha a szerződés tartalmának teljesítése általánosan tiltott magatartást valósít meg. Az ilyen tilalmat kimondó jogi normák a tevékenység természete miatt tiltanak egy magatartást. Ilyenkor lényegében a belső közrend védelméről van szó és a jogszabályba ütköző szerződés akkor is semmis, ha a norma kifejezetten nem rendelkezik a szerződés érvénytelenségéről. – VÉKÁS (2016) 126.o.

Álláspontom szerint jelen esetben a jogalkotó által védendő érték megalapozza a semmisség alkalmazhatóságát.

végrehajtást kérhet és ami fedezetül szolgálhat.⁹⁸⁴ Véleményem szerint az kell, hogy vizsgálat tárgyát képezze, hogy a felek rendelkezése hátrányt idézett-e elő a hitelező oldalán, ami miatt nem képes az igényét érvényesíteni, nem pedig azt, hogy a konkrét kielégítési alap (az adott vagyontárgy, amire a hitelező jogot formál) elvonásra került-e. Kétségtelen azonban, hogy a gyakorlatban a felek fedezetelvonásra irányuló magatartása testesül meg ezekben a szerződési feltételekben, ugyanakkor a speciális normában való elhelyezés eltérő értelmezést igényel.

A hitelezővédelem biztosítása érdekében rögzíti a CsJK, hogy a házastársak olyan szerződése, amely valamely vagyontárgynak a közös vagyonhoz vagy a különvagyonhoz tartozását a házassági vagyoni szerződésben kikötött rendelkezésektől eltérően változtatja meg, harmadik személlyel szemben akkor hatályos, ha a harmadik személy tudott vagy tudnia kellett arról, hogy a vagyontárgy a szerződés rendelkezése szerint a közös vagy a különvagyonhoz tartozik.⁹⁸⁵ A jogszabályhely párhuzamba állítható a Ptk. 4:41. § (2) bekezdésében lévő védelmi szabállyal, eltérés azonban, hogy jelen esetben a jogalkotó a vagyoni szerződésben kikötött rendelkezésektől való eltérés hatályát szabályozza.⁹⁸⁶ Ebből adódóan a két jogszabályhely kapcsán azonos jogértelmezési problémák merülnek fel, amelyek már a korábbiakban kifejtésre kerültek, így ennek megismétlését nem tartom szükségesnek.

4.6. Kitekintés – A hitelezővédelem megvalósulásának külföldi megoldásai

A hitelezővédelem nem csak a hazai szabályozásban, hanem természetesen más államok jogában is elengedhetetlen követelmény a vagyoni szerződésekkel összefüggésben. Általánosságban megállapítható azonban, hogy a védelem szintje eltérő az egyes államok jogi szabályozásában. A legtöbb esetben két dolognak van jelentősége a hitelezővédelem szempontjából: az egyik az alakisági követelmények előírása, a másik a szerződésnek és sok esetben a szerződés tartalmának megismerhetősége.

Az uniós Házassági Vagyonjogi Rendelet preambuluma szerint mivel a vagyoni szerződés a házassági vagyon feletti rendelkezés egyik típusa, ezért sok állam biztosítja a szerződés megkötésének lehetőségét. Éppen ezért, hogy a határokon átnyúló ügyekben a házassági vagyoni szerződés következtében szerzett házasságból eredő vagyoni jogok tagállamokban való elfogadása biztosított legyen, ezért a

⁹⁸⁴ BARZÓ (2017) 189.o.

⁹⁸⁵ Ptk. 4:67. § (2) bekezdés

⁹⁸⁶ BARZÓ (2017) 189.o.

rendelet feladata ezen normák rögzítése. Minimumkövetelményként jelenik meg ebből következőleg a szerződések írásba foglalásának igénye, amit legalább keltezni kell, és azt mindkét félnek alá kell írnia. Ezen túlmenően viszont a szerződéseknek meg kell felelnie a rendelet által kijelölt alkalmazandó jog által meghatározott további kritériumoknak is, ami az írásba foglaláson túlmenően további feltételeket támaszthat a kontraktusok alakítását illetően.⁹⁸⁷ Amennyiben tehát annak a tagállamnak a joga, amelyben a szerződés megkötésének időpontjában mindkét házastárs – vagy akár csak az egyik házastárs – szokásos tartózkodási helye megtalálható, további alaki követelményeket ír elő a vagyoni szerződés tekintetében, alkalmazni kell ezeket az előírásokat is. Amennyiben viszont a kontraktus megkötésének időpontjában a házastársak szokásos tartózkodási helye különböző államokban van és mindkét állam többletkövetelményeket támaszt a szerződés alakítását illetően, úgy elegendő az egyik állam előírásainak megfelelnie a kontraktusnak ahhoz, hogy érvényes legyen.⁹⁸⁸ A rendelet 28. cikke rögzíti továbbá a házastársak és harmadik személyek közötti joghatások szabályait. Ez alapján a házastársak közötti házassági vagyoni rendszerre alkalmazandó jogot a házastársak nem érvényesíthetik harmadik féllel szemben a harmadik fél és az egyik vagy mindkét házastárs közötti jogvitában, kivéve, ha a harmadik fél tudott, illetve kellő gondosság mellett tudnia kellett az alkalmazandó jogról.⁹⁸⁹ Fontos kiemelni, hogy ez a szabály a házastársak közötti házassági vagyoni rendszerre és nem közvetlenül a szerződésükre vonatkozó alkalmazandó jogra vonatkozik, mivel azonban a kontraktust a rendelet a házastársak vagy a házassulandók között létrejött olyan szerződésként definiálja, amelyben azok házassági vagyoni rendszerükről rendelkeznek, így erre a rendszerre is ugyanazok a szabályok vonatkoznak. A hitelezővédelem tehát ebben az esetben is a harmadik személy alkalmazandó jogról való tájékoztatásának formájában jelenik meg. A rendelet ezzel összefüggésben rögzíti a továbbiakban, hogy a harmadik személy akkor tekinthető úgy, hogy tud a felek által választott házassági vagyoni rendszerre alkalmazandó jogról, ha az említett jog:

- annak az államnak a joga, amelynek a joga a házastárs és a harmadik fél közötti ügyletre alkalmazandó,
- annak az államnak a joga, ahol a szerződő házastársnak és a harmadik félnek a szokásos tartózkodási helye van, vagy
- ingatlant érintő esetekben az ingatlan helye szerinti állam joga.⁹⁹⁰

⁹⁸⁷ Házassági vagyoni Rendelet preambulum (48)

⁹⁸⁸ Házassági vagyoni Rendelet 25.cikk

⁹⁸⁹ Házassági vagyoni Rendelet 28.cikk (1) bekezdés

⁹⁹⁰ Házassági vagyoni Rendelet 28. cikk (2) bekezdés a) pont

Ezt meghaladóan olyan esetekben is vélelmezi a hitelező tájékoztatásának meglétét a rendelet, ha a házastársak bármelyike azon állam követelményeinek megfelelően hozza nyilvánosságra (vagy veteti nyilvántartásba) az általuk alkalmazott vagyoni jogi rendszert

- amelynek a joga a házastárs és a harmadik fél közötti ügyletre alkalmazandó,
- ahol a szerződő házastársnak és a harmadik félnek a szokásos tartózkodási helye van, vagy
- ingatlant érintő esetekben az ingatlan helye szerinti állam joga.⁹⁹¹

A Házassági Vagyonjogi Rendelet mellett hatályban van a regisztrált vagy bejegyzett élettársakra vonatkozó BÉK Vagyonjogi Rendelet, amelynek szabályai teljes egyezőséget mutatnak a Házassági Vagyonjogi Rendelet normáival.

A rendelet mellett szintén esett már szó az Európai Családjogi Bizottság által megalkotott vagyonjogi elvekről, melyek szintén tartalmazzak hasonló kritériumokat. A Bizottság által a házastársak számára kidolgozott anyag szintén azokra a kontraktusokra szorítkozik, amelyekben a házastársak vagyonjogi rendszert választanak maguknak⁹⁹² és ezekre fogalmaz meg elvi iránymutatást. A formai követelmények vonatkozásában rögzíti, hogy a házassági vagyonjogi szerződést közjegyzőnek vagy hasonló feladatot ellátó jogi végzettségű személynek kell okiratba foglalnia, keltezéssel kell ellátni és mindkét házastársnak alá kell írni.⁹⁹³ Ennek megfelelően az ajánlás már fokozottabb követelményt támaszt a vagyonjogi rendeletek szabályaihoz képest, hiszen közjegyző vagy hasonló feladatkörben tevékenykedő személy által történő okiratba foglalást követel meg. Ezen személyek közreműködését azért tartja szükségesnek az ajánlás, hogy a házastársak megfelelő tájékoztatásban részesüljenek az általuk választott vagyonjogi modellről, valamint a szerződés jogkövetkezményeiről és ennek megfelelően átgondolt, befolyásmentes és alaposan megfontolt döntést hozhassanak.⁹⁹⁴ Nem mellesleg ez a fokozott alakisági követelmény a hitelezők védelmét is képes biztosítani, hiszen az említett személyek az adott állam jogi előírásainak megfelelő rendben és módon állítják elő az okiratot. A harmadik személyek védelmének másik eszközét az ajánlás 4:14. számú elve fogalmazza meg. Ez alapján

⁹⁹¹ Házassági Vagyonjogi Rendelet 28. cikk (2) bekezdés b) pont

⁹⁹² A házasság előtt kötött házassági vagyonjogi szerződésben a jövőbeli házastársak házassági vagyonjogi rendszert választhatnak. - Principles on property relations of spouses - A házastársak közötti vagyoni viszonyokra vonatkozó elvek (ford. Szeibert Orsolya) 4:16. (1) bekezdés In: <http://ceflonline.net/wp-content/uploads/Hungarian-translation-of-CEFL-Principles-on-property-relations-of-spouses.pdf> letöltve 2019.

⁹⁹³ Principles on property relations of spouses - A házastársak közötti vagyoni viszonyokra vonatkozó elvek 4:11.

⁹⁹⁴ Principles on property relations of spouses - A házastársak közötti vagyoni viszonyokra vonatkozó elvek 4:13.

a házastársak által kötött házassági vagyoni szerződés akkor hatályos harmadik személyekkel szemben, ha

- a harmadik személynek a házastárssal vagy házastársakkal megkötött ügyletnek keletkezésekor a harmadik személy számára nyilvánosan elérhető az információ, hogy a házastársak között létrejött egy házassági vagyoni szerződés, vagy
- a harmadik személy tudomással bír a házassági vagyoni szerződés releváns részéről.⁹⁹⁵

Ennek megfelelően az ajánlás is elsősorban az Európa számos államában alkalmazott nyilvántartási rendszerre, valamint a hitelező tájékoztatására alapozza a vagyoni szerződések harmadik személyekkel szemben megvalósuló hatályosulását.⁹⁹⁶

A de facto élettársakra vonatkozó elvek között azonban nagyon szűkszavúan fogalmaz a Bizottság. A 7. számú elv szerint a de facto élettársak szabadon megállapodhatnak a személyes, gazdasági vagy vagyoni viszonyaikról. A megállapodásoknak nincs formai követelménye és megköthetőek a de facto élettársi kapcsolat megkezdése előtt, az alatt, valamint a felek szétválása esetén is. A szerződési szabadság tehát látszólag itt is teljes, ugyanakkor a Bizottság a kompetens hatóságoknak felülvizsgálati lehetőséget biztosít. Ez alapján az adott állam hatáskörrel rendelkező hatósága módosíthatja vagy akár meg is szüntetheti a felek megállapodását az általános szerződési jog szabályai szerinti korlátok fennállásakor, valamint, olyan esetekben, ha a megállapodás tartalma, valamint a megkötés körülményei, illetve a későbbi körülmények kirívó „igazságtalanságot”⁹⁹⁷ eredményeznek.

Ami az európai államok szabályozást illeti, esetükben is az alakisági követelmények, a nyilvántartásba vétel, valamint a hitelező megfelelő tájékoztatása kerül előtérbe a hitelezővédelem biztosítása érdekében. A teljesség igénye nélkül emelnénk ki néhány példát ennek szemléltetésére. A common law jogrendbeli megoldások bemutatásától eltekintünk, elsősorban arra tekintettel, hogy a vagyoni szerződések esetében ott még mindig domináns a bíróságok diszkrecionális jogköréhez kapcsolódó erős beavatkozás a felek szerződési szabadságába. Ebből adódóan előfordulnak olyan esetek, amikor a bíróság olyannyira beavatkozik a felek szerződéses

⁹⁹⁵ Principles on property relations of spouses - A házastársak közötti vagyoni viszonyokra vonatkozó elvek 4:14.

⁹⁹⁶ Fontos azonban felhívni arra a figyelmet, hogy az ajánlás a magyar szabályozástól eltérően a hitelező esetében a szerződés releváns részéről, azaz a hitelezőt érintő részéről történő tájékoztatást követeli meg, míg a hazai normák a nyilvántartásba vétel hiányában a szerződés teljes tartalmának felfedését írják elő. – Vesd össze: Ptk. 4:65. § (2) bekezdés

⁹⁹⁷ De facto élettársi elvek 5:7-5:9.

viszonyába, amire tekintettel a hitelezővédelem biztosítása e bírói beavatkozás által megvalósul.⁹⁹⁸

Az alaki követelmények vonatkozásában megállapítható, hogy elsősorban a közjegyzők közreműködését preferálják a különböző államok a vagyoni jogi szerződések esetében. Az osztrák EheG szerint azokat a házassági vagyoni jogi szerződéseket, amelyek a házastársak megtakarításainak vagy a házastársak által közösen lakott lakás felosztására vonatkozó rendelkezéseket tartalmaznak, azt közjegyzői okiratba kell foglalni, az egyéb megállapodások esetén viszont elegendő az írásbeliség.⁹⁹⁹ Ugyancsak közokirati formát követel meg a német BGB szabályozása,¹⁰⁰⁰ valamint a Svájci ZGB normái is.¹⁰⁰¹ Finnország és Olaszország szabályozása szerint azonban elegendő a szerződés írásba foglalása, a hitelesítés érdekében pedig két pártatlan tanú aláírására is szükség van.¹⁰⁰² Érdekesség, hogy a francia Code Civil szintén a közjegyző által készített okiratot nevezi meg alakisági követelményként, ugyanakkor házassági anyakönyvi kivonaton fel kell tüntetni a vagyoni jogi szerződés megkötésének tényét és az okiratba foglalt közjegyző meghatározott adatait. Amennyiben ez elmarad, harmadik személyekkel szemben a szerződés hatálytalan és a törvényes vagyoni jog szabályi szerint kell értékelni a felek viszonyát.¹⁰⁰³

Az alakisági követelmények mellett a másik gyakran előforduló szabályozási elem a szerződések nyilvántartásba vételének követelménye. Amennyiben ugyanis a felek szerződése nem kerül a nyilvántartásba, akkor harmadik személyekkel szemben nem lesz képes joghatást kiváltani. Előfordulhat azonban, hogy a nyilvántartásba vétel elmarad, és néhány állam ilyen esetekben a hitelező tájékoztatását is elfogadja a szerződés hatályosulása érdekében. A BGB vonatkozó szabálya szerint, ha a házastársak a vagyoni jogi szerződéssel a törvényes vagyoni állapotot kizárják vagy módosítják, akkor csak abban az esetben terjeszthetnek elő ebből kifolyólag harmadik személlyel szemben – egyikük és a harmadik fél között létrejött – jogügylet elleni kifogásokat, ha a vagyoni jogi szerződést az illetékes bíróságon vagyoni jogi nyilvántartásba vették, vagy a harmadik felet tájékoztatták róla a jogügylet keletkezéséről.¹⁰⁰⁴ Hasonló megoldással találkozunk a holland Polgári Törvénykönyvben, ami alapján mind a

⁹⁹⁸ Lásd részletesen: ATWOOD – BIX (2012) 313-344.o. és BIX (2016) 1666-1677.o.

⁹⁹⁹ EheG 97. § (1) bekezdés

¹⁰⁰⁰ *A házassági szerződést mindkét fél egyidejű jelenléte esetén közjegyző ellenjegyzésével kell megkötni.* – BGB 1410. §

¹⁰⁰¹ A házassági vagyoni jogi szerződést közhiteles formában szükséges megkötni, a szerződő partnereknek és adott esetben a törvényes képviselőnek pedig alá kell írnia. – Schweizerische Zivilgesetzbuch (a továbbiakban: ZGB) 184. §

¹⁰⁰² PATTI-CARICATO-IRTI-IANNICELLI-SERRA-DI STEFANO-PETŐ-BORTOLU (2009) 1157.o. és KURKI-SUONIO (2009) 1154.o.

¹⁰⁰³ FERRAND-BRAAT (2009) 1154.o.

¹⁰⁰⁴ BGB 1412. §

házasságkötés előtt, mind a házasság alatt megkötött vagyoni jogi szerződések rendelkezései csak akkor hatályosulnak harmadik személyekkel szemben ha a harmadik személy tudott a szerződés létezéséről az ügyletkötéskor vagy a házastársak vagyoni jogi kontraktusát nyilvántartásba vette a hatáskörrel rendelkező hatóság.¹⁰⁰⁵ Sajátos megoldást alkalmaz Ausztria, ahol nincs külön nyilvántartása a vagyoni jogi szerződéseknek, ugyanakkor azok a házastársak, akiknek a párja vállalkozói tevékenységet folytat, kérheti, hogy a cégjegyzékbe kerüljön bejegyzésre a vagyoni jogi szerződés, ami megtámadhatósági alapot képez a társaság hitelezőivel szemben olyan esetekben ha a vagyoni jogi szerződés hamarabb került bejegyzésre, mint ahogy a társaság hitelezőjének igénye keletkezett.¹⁰⁰⁶ Ez esetben tehát kiemelt jelentőségű az időbeliség, mint vizsgálendő körülmény. Ez azonban nem vonatkozik olyan esetekre, amikor a hitelező tudomással bírt a korábban keletkezett vagyoni jogi szerződésről.¹⁰⁰⁷

Ugyancsak sajátos hitelezővédelmi szabályt fogalmaz meg a svájci ZGB, amikor rögzíti, hogy a vagyoni jogi rendszer megválasztása vagy módosítása által nem zárható ki a felelősség azért a vagyontárgyért, amelyet az egyik házastárs hitelezője a közös vagyomból vagy a házastárs különvagyonából kielégítésként igényelhet. Ha egy ilyen vagyonelem átszáll a nem adós házastársra, akkor az adósságot neki kell megfizetnie, de mentesülhet a felelősség alól, ha bizonyítja, hogy a megkapott vagyontárgy nem elegendő az adósság rendezésére. Ekkor ugyanis belép a másik házastárs mögöttes felelőssége.¹⁰⁰⁸ Ennek megfelelően a svájci megoldás szerint a helytállási kötelezettség az adott vagyontárgyhoz kapcsolódik elsősorban és csak mögöttesen jelenik meg az adós házastárs felelőssége.

Összefoglalva elmondható, hogy a hitelezővédelem számos európai államban azonos módon jelenik meg, és ezek a megoldások összhangban vannak a szupranacionális szervek által elrendelt követelményekkel egyaránt.

¹⁰⁰⁵ Burgerlijk Wetboek (Dutch Civil Code - Holland Polgári Törvénykönyv) 1.116 és 1:120 cikk

¹⁰⁰⁶ Unternehmensgesetzbuch (UGB) 36. §

A vállalkozóval szembeni házassági szerződésekből eredő jogok nem érvényesíthetők a vállalati hitelezővel szemben, ha annak követelése a házassági szerződéseknél a nyilvántartásba való bejegyzését megelőzően merült fel. – UGB 36. § (3) bekezdés

¹⁰⁰⁷ UGB 36. § (4) bekezdés

¹⁰⁰⁸ ZGB 193. § (1)-(2) bekezdés

ÖSSZEKÉZÉS

A családi vagyoni szerződések jogrendszerünk fontos részét képezik, a családtagok vagyoni viszonyainak meghatározó tényezői. Népszerűségük egyre nő a társadalomban, ami leginkább annak köszönhető, hogy a családtagok kiléphetnek a jogi normák biztosította közegeből és egyéni igényeiknek megfelelően alakíthatják jogviszonyaikat. A monográfia célja az volt, hogy bemutassam, miért is egyedi a családtagok számára biztosított autonómia, szabadság a vagyoni viszonyok rendezése terén, és ebből adódóan milyen okok indokolják, hogy ezt a széleskörű szabadságot megfelelő korlátok közé helyezzük. A családi életviszonyok komplexitása nagy kihívások elé állította és állítja mind a mai napig a jogalkotót és a jogalkalmazókat egyaránt. Az új élethelyzetek kezelése a tradicionális megoldások újragondolását igényli, így a továbbiakban összegzésképpen ismertetném következtetéseimet, valamint a jogalkotáshoz, illetve a jogértelmezéshez kapcsolódó újító, módosító és kiegészítő javaslataimat.

1) A családon belül tapasztalható élethelyzetek szükségszerűen igénylik a család fogalmának mai alapokon nyugvó értelmezését. Ebből adódóan szükséges meghatározni, hogy mely elemek képezhetik a definíció alapját. A monográfia elején számos nézőpontból, jogágakon és jogterületeken átvélően, összetett szemléletmóddal vizsgáltam, hogy milyen tényezők lehetnek hatással a családi kapcsolatok meghatározásakor. A vizsgálódásokban, ahogy azt a bevezető részben is igyekeztem lehatárolni, a párkapcsolati formák vonatkozásában elemeztem a kérdéskört részletesen, amit egyértelműen az utóbbi évek jogalkotásában nyomon követhető eredmények indokoltak. A házasság tradicionális megkérdőjelezhetetlen és továbbra is domináns része a társadalomnak és a jogi szabályoznak egyaránt. Egyre nagyobb figyelemhez jutnak azonban a házasságon kívüli, illetve ahhoz közelítő együttélési formák, amelyek ma már szintén jogi védelemben részesülnek. Ennek megfelelően közös jellemzőket szükséges találni a témakör megfelelő vizsgálata érdekében. A párkapcsolatban élők mellett azonban ugyanolyan hangsúlyosan jelen vannak más családtagok is, akiket a CsJK által szabályozott rokoni körrel azonosítottam. E személyek között hasonló változások következtek be az utóbbi időben, mint a párkapcsolatban élők esetében, a szabályozás szintén bővült, ami indokolja az egységes közös terminológia alá vonásukat. Véleményem szerint a tudományos vizsgálódás szükségessé teszi, hogy a jogirodalomban megjelenjen a családi kapcsolatok egységes terminológiája, ugyanakkor úgy gondolom a jogszabályokba történő beépítése lehetetlen küldetés. Ennek az az oka álláspontom szerint, hogy nem lehetséges olyan normaszintű meghatározás, ami a családi kapcsolatok valamennyi formáját képes leírni, beleértve

azokat a helyzeteket is, amik más tudományágak (például a szociológia) által elismert, ugyanakkor a jogi szabályozásban nem megjelenő családi kapcsolatokat is képesek lefedni. Fontosnak tartom ugyanakkor, hogy a jogilag szabályozott családjogi kapcsolatok valamilyen formában egy meghatározásban öltsenek testet, így a családi jogviszony terminológiájával jellemeztem e jogviszonyokat.

A családjogi jogviszonyok változásai és a vonatkozó jogi normák bővülése szükségessé teszi, hogy a hasonlóságot mutató joghatásokat egységesen kezeljük. A vagyoni viszonyok kapcsán részletesen elemeztem és indokoltam azt, hogy a különböző kapcsolatrendszerből adódó vagyoni jogi kérdések elméleti szempontból összevonhatók. Párhuzam figyelhető meg a különböző szabályozások között, ezért kísérletet tettem egy új jogintézmény, a családi vagyoni jog tágabb és szűkebb körű meghatározására. A fogalom meghatározás kiindulópontját a családjog régóta fennálló és szerves részét képező házassági vagyoni jog adta, melynek elemzésével és az egyéb vagyoni jogi formákra történő rávetítésével jutottam el ahhoz, hogy egységes terminológiát alkossak. Ennek megfelelően a családi vagyoni jog tágabb fogalmát az alábbiak szerint határoztam meg:

A családi vagyoni jog azon jogszabályok összessége, ami a jogilag szabályozott párkapcsolatban élő személyek és a CsJK által rokonnak minősített jogalanyok egymás közötti, valamint harmadik személyekkel szemben fennálló vagyoni viszonyait rendezi – a felek eltérő rendelkezésének hiányában – a tételes joganyag előírásai által meghatározott időszakra.

A szűkítéshez a jogalkotó általi különbségtételt vettem alapul, és ennek megfelelően a szűkebb családi vagyoni jog fogalmát már csak a párkapcsolati formák vonatkozásában értelmezem az alábbiaknak megfelelően:

a szűkebb értelemben vett családi vagyoni jog azon jogszabályok összessége, ami a házastársak, bejegyzett élettársak és de facto élettársak egymás közötti, valamint harmadik személyekkel szemben fennálló vagyoni viszonyait rendezi – a felek eltérő rendelkezésének hiányában – az életközösség fennállása és a házasság, bejegyzett élettársi kapcsolat vagy de facto élettársi kapcsolat megszűnésének esetére.

Végezetül a vagyoni viszonyok változása szükségszerűen hat a szerződéses vagyoni jogra is, ami alapján szintén szükséges egységes fogalom alá vonni a vagyoni jogi kontraktusokat. Ennek megfelelően és a korábbiakhoz igazodva összefoglaló elnevezésként a *családi vagyoni szerződés* fogalmának használatára tettem javaslatot, amibe beletartoznak az általam vizsgált szűkebb és tágabb értelmezésbe tartozó szerződések egyaránt.

Családi vagyoni szerződés véleményem szerint **minden olyan kontraktus, melyet a családi jogviszonyban álló személyek egymással kötnek és vagyoni – vagy akár vagyoni és személyi – joghatásokkal bírnak.** A szűkebb értelemben vett vagyoni szerződések körét azonban csak azon kontraktusok képezik, amelyet a jogilag szabályozott párkapcsolatban élő személyek egymással kötnek családi vagyoni viszonyaik rendezése céljából és amelyben személyi joghatások nem – vagy csak csekély súllyal – jelennek meg.

2) Az érvénytelenség kapcsán arra az álláspontra helyezkedem, hogy az érvénytelenségi okok rendszere és azok vizsgálata a vagyoni jogi szerződésekben nem indokolja a megkülönböztetett szabályozást, annak ellenére, hogy az értelmezés kapcsán mindenképpen fontosnak tartom az elvi különbségtételt az élethelyzetek eltérő volta miatt. Értve ez alatt, hogy másképp szükséges értékelni egy tisztán az üzleti élethez kapcsolódó jogviszonyt és egy emocionális alapokon nyugvó családjogi helyzetet. A kialakult bírói gyakorlat egységessége is alátámasztja ezt. Az érvénytelenség jogkövetkezményeinek alkalmazása azonban már neuralgikus terület. A családi vagyoni jogi szerződések esetében a tartós jellegre tekintettel nehéz a hagyományos, kötelmi jogi jogkövetkezmények alkalmazása és a felek közötti jogrendezést is elnehezíti. Különösen igaz ez a felek belső jogviszonyában, ahol a folyamatos vagyonmozgások következtében éppen az elszámolás alapja kérdőjeleződik meg, nehéz a szerződéskötéskori állapotok rekonstruálása, nem is beszélve az értékviszonyok időközi változásairól. A törvényes vagyoni jog szabályai azonban megfelelő háttérrel biztosíthatnak a családtagok közötti vagyoni viszonyok rendezésére.

3) A hitelezővédelem önálló normaként való rögzítése új elem a vagyoni jogi szabályozásban. Kétségtelen tény, hogy a jogalkotónak védelmet kell nyújtani azon harmadik személyek számára is, akik ügyleti kapcsolatba kerülnek a családtagokkal. Azzal is egyet értek, hogy a védelemnek speciális formában, kifejezetten a családtagok és hitelezők vonatkozásában kell megvalósulnia. A vizsgálódások során ugyanakkor arra jutottam, hogy néhány helyen szükséges pontosítani a normarendszert annak érdekében, hogy egységessé váljon valamennyi családi kapcsolat tekintetében a szabályanyag, illetve, hogy az értelmezés is egyértelművé váljon.

A hitelezővédelem legrégebbi eleme a szerződések alakiságának követelménye. A jelen szabályozás a korábbiakhoz hasonlóan fenntartja a korábbi előírásokat, aminek megfelelően a házastársak közötti kontraktusokat néhány kivételtől eltekintve típusától függetlenül közokiratba vagy ügyvéd által ellenjegyzett magánokiratba kell foglalni. Ez a követelmény szintén megjelenik a de facto élettársak esetén a Ptk. 6:515. § szerinti vagyoni jogi szerződéseknél, valamint közvetve ugyan, de a törvényes vagyoni jog szabályainak alkalmazása kapcsán is.¹⁰⁰⁹ Nincs azonban szabály a de facto élettársak egyszeri szolgáltatásra irányuló kontraktusaira, ami a de facto élettársak esetében gyengíti a hitelezők helyzetét.

Az alakiságon túl szükségesnek tartom a hitelező tájékoztatásának egységesítését az egyszeri szolgáltatásra irányuló szerződésekben, amire szintén nincs szabály a de facto élettársak esetében. Ennek megfelelően a családi kapcsolatok közötti kohéziót utalószabály által lehetne megteremteni, ami arra is kiváló lehetőséget biztosít, hogy a normarendszer egységes legyen valamennyi jogilag szabályozott párkapcsolati forma vonatkozásában:

Az élettársaknak az életközösség fennállása alatt egymással kötött adásvételi, csere, ajándékozási és kölcsönszerződésére, valamint az élettársak egymás közötti tartozáselismerésére a Ptk. 4:41. § bekezdése irányadó.

A hitelezővédelem célja, hogy a családtagokkal ügyleti kapcsolatban lévő harmadik személyek ne kerülhessenek jogsértő helyzetbe azáltal, hogy a családtagok egymás között mozgatják vagyonukat. Ez a szituáció az üzleti élet más viszonyaihoz képest fokozottabb védelmet igényel, amit a jogalkotó elsősorban a hitelező tájékoztatása által biztosít. Véleményem szerint a harmadik személyek informálása lényeges, hiszen igényeiket akkor tudják megfelelő módon érvényesíteni, ha tudomással bírnak valamennyi, a jogviszonyukhoz kapcsolódó élethelyzetről. Fontos ugyanakkor az egyensúly megteremtése, értve ez alatt, hogy a harmadik személyek védelme nem valósulhat meg a családtagok rovására. A túlzott biztonság ellehetetlenítheti a családtagok belső jogviszonyát, a hiányos védelem viszont a hitelezők érdekeit sérti. Mindenképpen üdvözlendő, hogy a jogalkotó önálló normák által igyekszik megteremteni ezt az egyensúlyt, hozzáigazítva a családi kapcsolatokból eredő egyedi jogviszonyokhoz. Mindazonáltal álláspontom szerint az a számos értelmezési probléma, amit a monográfia kapcsolódó részében részleteztünk szükségessé teszi, hogy a

¹⁰⁰⁹ Figyelembe véve, hogy a vagyonszaporulat megosztására a kétszeres utalószabály által a házastársi közös vagyon megosztására vonatkozó szabályokat kell alkalmazni.

jogszabály pontosításra kerüljön. Az a határozott álláspontom, hogy az egyensúly azáltal teremthető meg, ha a családtagok és a hitelezők közötti védelem kizárólagosan e három személy között fennálló jogviszonyra korlátozódik, azon belül is olyan helyzetekre, amikor a felek magatartása kifejezetten a valamelyik félre nézve hátrányos helyzet elérését célozza. Nem lehet indokolt olyan szabály, ami a felek közötti vagyonmozgás olyan eseteit is korlátozza, ami nem változtat az egyik fél helyzetén sem, még kevésbé akkor, ha előnyössé teszi azt. Ezen követelmények jelentős része a *helyes értelmezés által* már most is elérhető, ugyanakkor a meglévő joganyagok alábbi pontosítására kiküszöbölheti a felvetett problémát:

4:41. § [A házastársak közötti egyes szerződések]

(2) Ha a házastársak szerződése valamely vagyontárgynak, tehernek vagy tartozásnak a közös vagyonhoz vagy a különvagyonhoz tartozását ***harmadik személy hátrányára változtatja meg***, a szerződés harmadik személlyel szemben akkor hatályos, ha a harmadik személy tudott vagy tudnia kellett arról, hogy a vagyontárgy a szerződés alapján a közös vagy a különvagyonhoz tartozik.

4:67. § [Harmadik személyek védelme]

(2) A házastársak olyan szerződése, amely valamely vagyontárgynak a közös vagyonhoz vagy a különvagyonhoz tartozását a házassági vagyoni szerződésben kikötött rendelkezésektől eltérően ***a harmadik személy hátrányára változtatja meg***, harmadik személlyel szemben akkor hatályos, ha a harmadik személy tudott vagy tudnia kellett arról, hogy a vagyontárgy a szerződés rendelkezése szerint a közös vagy a különvagyonhoz tartozik.

KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS

Miközben készült ez a monográfia, folyamatosan az járt a fejemben, hogy mennyi, de mennyi embernek is tartozom köszönettel azért, hogy kezemben foghatom az első (de reményeim szerint semmiképp sem az utolsó) általam írt monográfiát. A szemináriumvezetőm mindig azt mondta, hogy inkább gyakorlatias a gondolkodásom, ami a tudományos életben az előnyömre, de akár a hátrányomra is válhat. Az évek során igyekeztem ebből inkább előnyt kovácsolni és a tudományos gondolkodásom fejleszteni, aminek egyik ékes bizonyítéka ez a monográfia.

Miközben pedig e sorokat írom és próbálom felsorolni fejbem azt a sok-sok személyt, akitől annyi útmutatást, inspirációt, segítséget kaptam az évek során, rá kell jönnöm, hogy talán a sors is a családjog területére szánt engem.

A köszönet ugyanis minden szempontból a „családjaimat” illeti. A család fogalma azonban, ahogy e monográfiában is sokszor utaltam rá, sokféle értelmet nyerhet, ami az én életemben is sokféleképpen helyet kapott.

Elsőként köszönettel tartozom a legszűkebb értelemben vett családomnak, a szüleimnek, akik mindenáron lehetővé tették, hogy zavartalanul és abszolút a saját fejem után menve teljesejdek ki a pályámon, mellettem voltak és velem örültek vagy izgultak minden fontos pillanatban.

2009-ben azonban új „családba” kerültem, ekkor nyertem ugyanis felvételt a Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Karára, majd a Kar doktori iskolájába, ahol a legjobb szakemberektől, jogászoktól, jogtudósoktól tanulhattam és tanulok mind a mai napig. Köszönettel tartozom egykori tanárainknak és a kar vezetésének egyaránt azért a sok támogatásért és segítségért, amit az évek során kaptam.

Már a tanulmányaim alatt magával ragadott a polgári jog és annak szeretete, ami hamar irányt is mutatott ismételten az életemben, és aminek köszönhetően egy újabb „család” tagjává válhattam. A Polgári Jogi Tanszék az első pillanattól kezdve melém állt, tárt karokkal fogadtak és minden ajtó nyitva állt mindig, ha kérdésem volt, vagy segítségre volt szükségem. Köszönöm éppen ezért Bíró György professzor úrnak, Leszkoven László docens úrnak, Pusztahelyi Réka és Juhász Ágnes docens asszonyoknak, mert Ők mindig segítségemre voltak, ha a tudományos vizsgálódások számai kezdtek összegabalyodni. Köszönettel tartozom a fiatal kollégáimnak is, Sági Edit adjunktus asszonynak, Tóth Gergő tanársegéd úrnak valamint Halász Csenge és Stefán Ibolya tanszéki doktoranduszainknak, akik mindig tartották bennem a lelket, amikor szükség volt rá és közös munkával mindig igyekeztük előre vinni egymást és a Tanszéket.

A legfőbb köszönettel pedig Barzó Tímeának tartozom a tanszéki családomon belül, hiszen Ő volt az, aki megismertette és megszerettette velem a polgári jogot és a családjogot, kezdetben, mint a szemináriumvezetőm, majd a témavezetőm és ma már mint kollégám, örök mesterem és barátom.

2017-ben ismét egy „család” tagja lehettem, ekkor nyertem felvételt a Kúriára, melynek épp a családjogi tanácsa mellett kezdtem meg a munkám. A feladatok, beszélgetések, egyeztetések mindegyike hozzájárult ahhoz, hogy a gyakorlati ismereteim is bővüljenek és mai napig a legizgalmasabb élménynek tartom, hogy beleláthattam az élő jogalkalmazásba. Köszönet illeti ezért Makkai Katalin, Baloginé Faiszt Judit, Kövesné Kósa Zsuzsanna, valamint Nyírőné Kiss Ildikó kúriai bírókat, akikkel együtt dolgozhattam hétről hétre megvitatva az izgalmasabbnál izgalmasabb eseteket.

Külön köszönettel tartozom Kőrös András tanácselnök úrnak is, aki követve a munkásságom számos esetben tanáccsal és jobbító javaslattal terelgetett engem az utamon.

Szintén hatalmas köszönettel tartozom a magyar házassági és élettársi vagyoni jog legkiválóbb szakemberének, Csúri Éva kúriai bírónak, aki minden kérdésemre azonnal és a legnagyobb nyitottsággal állt rendelkezésre, jegyzetei, szakmai meglátásai és vigyázó tekintete nélkül biztosan nem készült volna el sem az értekezésem, sem ez a monográfia.

Köszönettel tartozom továbbá a magyar családjogászok „családjának” is, akik mindannyian hozzájárultak ahhoz, hogy a tudományos címet megszerezhessem, szakmai meglátásaik, valamint a fokozatszerzésemben való közreműködésük révén.

Végezetül, de semmiképp sem utolsó sorban, köszönet illeti a barátaimat, kollégáimat, akik szintén inspiráltak és segítettek az utamon.

FELHASZNÁLT IRODALMAK

Magyar nyelvű források

ALMÁSI (1907): Almási Antal: A tilos cselekmények a magánjogban. Grill Károly Könyvkiadóvállalata, Budapest, 1907.

ALMÁSI (1926): Almási Antal: A kötelmi jog kézikönyve. Tébe Kiadóvállalat, Budapest, 1926.

ALMÁSI (1926/2): Almási Antal: Ügyletkötési gondosság. Jog- és Államtudományi Szemle, 25. évfolyam 1926/10. szám

ALMÁSI (1940): Almási Antal: Házassági jog. In: Szladits Károly (szerk.): Magyar Magánjog 2. kötet Családi Jog. Grill Károly Könyvkiadó, Budapest, 1940.

ANDORKA (2006): Andorka Rudolf: Bevezetés a szociológiába. Osiris Kiadó, Budapest, 2006.

ÁRVA (2013): Árva Zsuzsanna: Kommentár Magyarország Alaptörvényéhez. Wolters Kluwer, Budapest, 2013.

BAJORY (1993): Bajory Pál: Házassági vagyoni jogi kérdések a Legfelsőbb Bíróság gyakorlatában. Acta Universitatis Szegediensis: acta juridica et politica, 1993/2-4. szám

BALOGH-HOLLÓ-KUKORELLI-SÁRI (2003): Balogh Zsolt-Holló András-Kukorelli István-Sári János: Az Alkotmány magyarázata. KJK-Kerszöv. Jogi és Üzleti Kiadó, Budapest, 2003.

BÁRKÁNYI (2011): Czédliné Bárkányi Éva: A család múltja és jelene. Felnőttoktatás, 2011/4. szám

BARTA (2009): Barta Judit: A házassági vagyoni jog egyes társasági jogi kérdései. Acta Conventus de Iure Civili, Szeged, 2009.

BARZÓ (2006): Barzó Tímea: A magyar családjog múltja, jelene és jövője 1. rész - A házassági jog és a házassági vagyoni jog fejlődésének rövid történeti bemutatása. Családi Jog, 2006/1. szám

BARZÓ (2010): Barzó Tímea: A házassági vagyoni jogi szerződések múltja, jelene és jövője. In: Somfai, Balázs (szerk.): Studia Iuridica Auctoritate Universitatis Pécs

Publicata 148.: Ünnepi tanulmánykötet Filó Erika kandidátus, egyetemi docens 70. születésnapjára. Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar Pécs, 2010.

BARZÓ (2014): Barzó Tímea: Házassági vagyoni jog. In: Barzó-Lábady-Navratyl-Csehi-Kenderes: Családjog a 2013. évi V. törvény alapján. Menedzser Praxis, Budapest, 2014.

BARZÓ (2014/2): Barzó Tímea: A közszerzeményi rendszer sajátosságai a századforduló házassági vagyoni jogában. In: Szabó, Miklós (szerk.): *Studia Iurisprudentiae Doctorandorum Miskolciensium = Miskolci Doktoranduszok Jogtudományi Tanulmányai*: Tomus: 15/1., Miskolc, 2014.

BARZÓ (2014/3): Barzó Tímea: A családok védelmének megjelenési formái a 2013-as Ptk. Családjogi Könyvében. In: Magyar Tudomány Napja a Délvidéken 2013. Vajdasági Magyar Tudományos Társaság, Újvidék (Szerbia), 2014.

BARZÓ (2015): Barzó Tímea: A szerződések érvénytelensége. In: Barzó Tímea-Juhász Ágnes-Leszko László-Pusztahelyi Réka: *Kötelmi jog – A kötelmek közös és a szerződés általános szabályai*. Novotni Kiadó, Miskolc, 2015.

BARZÓ (2015/2): Barzó Tímea: A szerződések hatálytalansága. In: Barzó Tímea-Juhász Ágnes-Leszko László-Pusztahelyi Réka: *Kötelmi jog – A kötelmek közös és a szerződés általános szabályai*. Novotni Kiadó, Miskolc, 2015.

BARZÓ (2015/3): Barzó Tímea: Hitelezővédelmi szabályok a házassági vagyoni jogban. *Forum Acta Juridica et Politica*, Szeged, 2015/2. szám

BARZÓ (2017): Barzó Tímea: *A magyar család jogi rendje*. Patrocínium Kiadó, Budapest, 2017.

BARZÓ (2017/2): Barzó Tímea: A méltányosság és gyengébb fél védelmének érvényesülése a családjogban. In: Szikora Veronika-Török Éva (szerk.): *Ünnepi tanulmányok Csécsy György 65. születésnapja tiszteletére I.-II. kötet*, Debreceni Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Debrecen, 2017.

BARZÓ (2017/3): Barzó Tímea: A szerződési szabadság korlátai a házassági vagyoni jogban. In: Görög Márta-Hegedűs Andrea (szerk.): *Lege Duce, Comitae Familia. Ünnepi tanulmányok Tóthné Fábíán Eszter tiszteletére, jogász pályafutásának 60. évfordulójára*. Iurisperitus Kiadó, Szeged, 2017.

BARZÓ (2017/4): Barzó Tímea: A családjog alapelvei és érvényesülésük nehézségei. *Miskolci Jogi Szemle*, 2017/1. különszám

BARZÓ (2018): Barzó Tímea: Az ember cselekvőképessége. In: Barzó Tímea-Papp Tekla (szerk.): Civilisztika I. Általános tanok, személyek joga, szellemi alkotások joga. Dialóg Campus, Budapest, 2018.

BARZÓ-KRISTON (2018): Barzó Tímea-Kriston Edit: Gondolatok a közszerzeményi rendszerben rejlő ellentmondásokról. Miskolci jogi Szemle, 2018/1. szám

BÉLI (1996): Béli Gábor: Magyar jogtörténet. Az államalapítástól 1848-ig. Institutiones Juris, 1996.

BENEDEK (2004): Benedek Károly: A szerződés megszűnésének egyes esetei. Az elévülés. In: Gellért György (szerk.): A Polgári Törvénykönyv magyarázata. KJK-Kerszöv, Budapest, 2004.

BERGER (1999): Vincent Berger: Az Európai Emberi Jogi Bíróság joggyakorlata. HVG-ORAC, Budapest, 1999.

BERZSENYI (2015): Berzsényi Emese: A társadalmi gondoskodás és tanítás történelmi előképei. Iskolakultúra, 2015/9. szám

BESENYEI (2000): Besenyei Lajos: Az élettársi viszonyról. Acta Universitatis Szegediensis. Sectio-politico iuridica. Tomus 58., 2000.

BÍRÓ (1995): Bíró György: A szerződési szabadság, mint alkotmányos alapjog. In: Publicationes Universitatis Miskolciensis Sectio Juridica et Politica - Jubileumi kötet a Miskolci Egyetem fennállásának 260. évfordulója alkalmából. Miskolc, 1995.

BÍRÓ (1998): Bíró György: A kötelmi jog és a szerződés tan közös szabályai. Novotni Kiadó, Miskolc, 1998.

BODONYI-BUSI-HEGEDŰS-MAGYAR-VIZELY (2006): Bodonyi Edit-Busi Etelka-Hegedűs Judit-Magyar Erzsébet-Vizely Ágnes: A gyakorlati pedagógia néhány alapkérdése - Család, gyerek, társadalom, Bölcsész Konzorcium, 2006.

BOGNÁR (2019): Bognár Szabina: A családszociológia elméleti alapjai. In: Farkas Éva (szerk.): A családról múlt és jelen időben. Pécsi Tudományegyetem, Pécs 2019.

BOROS (2013): Boros Zsuzsa: A házastársak személyi viszonyai. In: Petrik Ferenc (szerk.): Polgári Jog-Családjog. HVG-ORAC, Budapest, 2013.

BOROS (2013/2): Boros Zsuzsa: A rokoni kapcsolat. In: Petrik Ferenc (szerk.): Polgári Jog-Családjog. HVG-ORAC, Budapest, 2013.

BOTH-CSIZMADIA-HAJDU-HORVÁTH-NAGYNÉ (1984): Both-Csizmadia-Hajdu-Horváth-Nagyné: Egyetemes állam- és jogtörténet. Tankönyvkiadó, Budapest, 1984.

CARDILLO (2006): Franco Salerno Cardillo: Javaslat az "Európai" Házassági Szerződésre. Közjegyzők Közlönye, 2006/1. szám

CSEHI (2015): Csehi Zoltán: Méltányosság és az új Polgári Törvénykönyv. In: Kóhidi Ákos-Keserű Barna Arnold (szerk.): Tanulmányok a 65 éves Lenkovic Barnabás tiszteletére. Eötvös József Könyv-és Lapkiadó Bt., Győr-Budapest, 2015.

CSINK-SCHANDA (2011): Csink Lóránt-Schanda Balázs: II. Házasság és család védelme In: Schanda Balázs-Balogh Zsolt (szerk.): Alkotmányjog - Alapjogok. PPKE-JÁK, Budapest, 2011.

CSIZMADIA-KOVÁCS-ASZTALOS (1981): Csizmadia-Kovács-Asztalos: Magyar állam- és jogtörténet. Tankönyvkiadó, Budapest, 1981.

CSŰRI (2002): Csűri Éva: A házassági vagyoni jog. In: Sári Péterné Vass Margit (szerk.): A Családjogi törvény magyarázata. KJK-Kerszöv. Jogi és Üzleti Kiadó, Budapest, 2002.

CSŰRI (2006): Csűri Éva Katalin: A házassági vagyoni jog gyakorlati kérdései. Complex Kiadó, Budapest, 2006.

CSŰRI (2006/2): Csűri Éva: A társasági részesedések a házassági vagyoni jogban. HVG-ORAC, Budapest, 2006.

CSŰRI (2007): Csűri Éva: A haszon fogalma a házassági vagyoni jogban - különös tekintettel a gazdasági társasági részesedésekre. Családi Jog, 2007/3. szám

CSŰRI (2008) Csűri Éva: A vagyoni értékű jogok és a gazdasági jog egyes kérdései a házassági vagyoni jogban. HVG-ORAC, Budapest, 2008.

CSŰRI (2012): Csűri Éva: Az egyéni vállalkozó és az egyéni cég a házassági vagyoni jogban. In: Szeibert Orsolya (szerk.): Család-gyermek-vagyon - A joggyakorlat kihívásai. HVG-ORAC, Budapest, 2012.

CSŰRI (2016): Csűri Éva: Házassági vagyoni jog az új Ptk-ban. Opten Kiadó, Budapest, 2016.

CSŰRI-SZABÓ (2007): Csűri Éva-Szabó Júlia: Észrevételek az új Ptk. Családjogi Könyve Javaslatának a házassági vagyoni jogra vonatkozó rendelkezéseihez (I.rész) Polgári Jogi Kodifikáció, 2007/5. szám

CSŰRI-SZABÓ (2007/2): Csűri Éva-Szabó Júlia: Észrevételek az új Ptk. Családjogi Könyve Javaslatának a házassági vagyoni jogra vonatkozó rendelkezéseihez (II. rész) Polgári Jogi Kodifikáció, 2007/6. szám

- CSÜRI-SZABÓ (2008): Csüri Éva-Szabó Júlia: Észrevételek az új Ptk. Családjogi Könyve Javaslatának a házassági vagyoni jogra vonatkozó rendelkezéseihez (III. rész) Polgári Jogi Kodifikáció, 2008/1. szám
- DARÁZS (2009): Darázs Lénárd: Az "érvényessé válás" jogintézményének szükségességéről a polgári jogban. Magyar jog, 2009/8. szám
- DARÁZS (2017): Darázs Lénárd: Kárveszélyviselés és érvénytelen szerződés. Magyar jog, 2017/10. szám
- DOMBOS-POLGÁR (2013): Dombos Tamás-Polgár Eszter: Zavaros progresszió - Az AB a családok védelméről szóló törvényről. Fundamentum, 2013/1. szám
- DRINÓCZI-ZELLER (2005): Drinóczi Tímea-Zeller Judit: A házasság és a család - alkotmányjogi értelemben. Acta Humana, 2005/4. szám
- DRINÓCZI-ZELLER (2006): Drinóczi Tímea-Zeller Judit: A házasság és a család alkotmányjogi helyzete. Jura, 2006/1. szám
- EÖRSI (1965): Eörsi Gyula: A szocialista polgári jog alapproblémái. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1965.
- EÖRSI (1975): Eörsi Gyula: Összehasonlító polgári jog - Jogtípusok, jogcsoportok és a jogfejlődés útjai. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1975.
- EÖRSI (1981): Eörsi Gyula: Kötelmi jog - Általános rész. Tankönyvkiadó, Budapest, 1981.
- ERDŐ (1991): Erdő Péter: Egyházjog. Szent István Társulat, Budapest, 1991.
- FÁBIÁN-TAKÁCS (2016): Fábrián Ferenc-Szürösné Takács Andrea: Előadásvázlatok a családjog köréből. Patrocínium Kiadó, Budapest, 2016.
- FILÓ-PEHR (2015): Filó Erika-Katonáné Pehr Erika: Gyermeki jogok, szülői felelősség és gyermekvédelem. HVG-ORAC Kiadó, Budapest, 2015.
- FÖLDHÁZI (2016): Földházi Erzsébet: A családformák változása. Vigilia, 2016/9. szám
- FÖLDI-HAMZA (1996): Földi András-Hamza Gábor: A római jog története és institúciói. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 1996.
- GÁRDOS (2018): Gárdos István: A vagyontárgy és a vagyon fogalma a Ptk.-ban. Gazdaság és Jog, 2018/11. szám
- GÁSPÁRDY (1966): Gáspárdy László: A kiegészítő ügyleti tilalmak elméleti kérdései. Jogtudományi Közlöny, 1966/11. szám

GÁVA (2014): Gáva Krisztián: Az Alaptörvény módosításai. Pro Publico Bono - A Magyar Közigazgatás, 2014/2. szám

GELLÉN (2007): Gellén Klára: A színlelt szerződés meghatározó jegyei és egyéb ismérvei. In: Szabó Imre-Tóth Károly (szerk): Tanulmányok Dr. Besenyei Lajos egyetemi tanár 70. születésnapjára. Szegedi Tudományegyetem, Szeged 2007.

GELLÉN (2008): Gellén Klára: A színlelt szerződés. Pólay Elemér Alapítvány, Szeged, 2008.

GÖNCZI-HORVÁTH-RÉVÉSZ-STIPTA-ZLINSZKY (2002): Gönczi-Horvát-Révész-Stipta-Zlinszky: Egyetemes jogtörténet I. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 2002.

GRÁD (2005): Grád András: A Strasbourgi Emberi Jogi Bírászkodás Kézikönyve. Strasbourg Bt., Budapest, 2005.

GRAD-GYENGE (2017): Grad-Gyenge Anikó: Szerzői jog és házassági vagyonyjog. Családi jog, 2017/4. szám

GROSSCHMID (1932): Grosschmid Béni: Fejezetek kötelmi jogunk köréből. Második kötet - második rész. Grill Károly Könyvkiadóvállalata, Budapest, 1932.

HAHN (1984): Hahn István: Egy militarizált társadalom anatómiája. História, 1984/5-6. szám

HAJDU-HORVÁTH-IJJAS-SZEGVÁRI-ZLINSZKY-STIPTA (1991): Hajdu-Horváth-Ijjas-Szegvári-Zlinszky-Stipta: Általános jogtörténet. Tankönyvkiadó, Budapest, 1991.

HARTAI (1981): Hartai László: Szerződés a házassági vagyonyjogban. Jogtudományi Közlöny, 1981/7. szám

HEGEDŰS (2006): Hegedűs Andrea: Az élettárs fogalma és a kifejezés tartalmi vonatkozásai. Családi jog, 2006./ 4. szám

HEGEDŰS (2006/2): Hegedűs Andrea: Élettársi kapcsolat kontra házasság: hasonlóságok és különbségek a hatályos magánjogban. Acta Universitatis Szegediensis: Acta juridica et politica, Szeged, 2006.

HEGEDŰS (2008): Hegedűs Andrea: Az élettársi kapcsolatok regisztrálása és annak hatása az élettársak öröklési jogi viszonyaira: az új Ptk. kodifikációs folyamatának áttekintése. In: Pusztahelyi Réka (szerk.): A magánjogi kodifikáció eredményei. Novotni Alapítvány, Miskolc, 2008.

HEGEDŰS (2010): Hegedűs Andrea: Az élettársi kapcsolat a polgári jogi kodifikáció tükrében. Pólay Elemér Alapítvány, Szeged, 2010.

HEGEDŰS (2010/2): Hegedűs Andrea: Az azonos neműek élettársi kapcsolatának társadalmi és jogi megítélése az ókortól napjainkig. Jogelméleti Szemle, 2010/2. szám

HEGEDŰS (2011): Hegedűs Andrea: Eligazodás az élettársi kapcsolat különféle változatainak útvesztőjében. Forum: Acta Juridica et Politica, Szeged, 2011.

HEGEDŰS (2015): Hegedűs Andrea: Házassági vagyoni rendszerek az új Ptk-ban. In: Sági Edit (szerk.): Decem anni in Europaea Unione III : Civilisztikai Tanulmányok, Miskolc, 2015.

HEGEDŰS (2017): Hegedűs Andrea: Polgári Jog- Családjog. R.I.M.Á.K. Kiadó, Szeged, 2017.

HEGEDŰS (2017/2): Hegedűs Andrea: Életkorokat érintő dilemmák a nagykorúság mezsgyéjén : II. rész: Az élettársi kapcsolat és annak regisztrált változata. I. rész Családi Jog, 2017/2. szám

HEGEDŰS (2017/3): Hegedűs Andrea: Életkorokat érintő dilemmák a nagykorúság mezsgyéjén: II. rész: Az élettársi kapcsolat és annak regisztrált változata. II. rész Családi Jog, 2017/3. szám

HERCZEG (1885): Herczeg Mihály: Magyar családi és öröklési jog. Eggenberg-féle Könyvkereskedés, Budapest, 1885.

HERGER (2015): Herger Csabáné: A szerzeményi kiegyenlítés a német házassági vagyoni jogban. Családi Jog, 2015/4. szám

HERGER (2017): Herger Csabáné: A modern magyar házassági vagyoni jog kialakulása és rendszere a német jogfejlődés tükrében. Schrank Verlag, 2017.

JAKÓ-MIKES-SZABÓ (2016): Jakó Nóra-Mikes Lili-Szabó Zsolt: Alkotmányjog. Patrocínium Kiadó, Budapest, 2016.

JANCSÓ (1888): Jancsó György: A magyar házassági vagyoni jog. Hornyánszky Viktor Akadémiai Könyvnyomdája, Budapest, 1888.

JANCSÓ (1890): Jancsó György: A magyar házassági vagyoni jog. Hornyánszky Viktor Könyvnyomdája, Budapest, 1890.

JOBBÁGYI (2011): Jobbágyi Gábor: Jogi káosz felsőfokon - az élettársi kapcsolat hatályos magyar szabályozása. Jogtudományi Közlöny, 2011/2. szám

JOBBÁGYI (2014): Jobbágyi Gábor: Magyar Polgári Jog I. Szent István Társulat, Budapest, 2014.

JÓJÁRT (2014): Jójárt Eszter: Diszpozitivitás a régi és az új Polgári Törvénykönyvben. Magyar jog, 2014/12. szám

JUHÁSZ (2019): Juhász Ágnes: A szerződésmódosítás kérdésköre a magyar polgári jogban. Wolters Kluwer Kiadó, Budapest, 2019.

KALLA (2012): Kalla Gábor: Házasság és házasságkötés az ókori mezopotámiában. Ókor, 2012/3. szám

KELEMEN (1941): Kelemen László: A szerződése alapuló kötelem. Acta Universitatis Szegediensis Sectio Iuridica et Politica, Tomus XVI. Szeged, 1941.

KEMENES (2016): Kemenes István: Az érvénytelenség kérdéseinek szabályozása a Polgári Törvénykönyvben I. rész Gazdaság és Jog, 2016/1. szám

KISS-SÁNDOR (2014): Kiss Gábor-Sándor István: A szerződések érvénytelensége. HVG-ORAC Kiadó, Budapest, 2014.

KISS (2021): Nyírőné Kiss Ildikó: Az élettársi vagyonszaporulat és megosztása – a Ptk. és a régi Ptk. szabályainak összevetése gyakorlati szempontból. *Családi jog*, 2021/1. szám

KISTELEKY- LÖVÉTEI-SZEGVÁRI-RÁCZ-SCHWEITZER-TÓTH (1998): Kisteleky-Lővétei-Szegvári-Rác-Schweitzer-Tóth: Egyetemes állam- és jogtörténet; ókor-feudális kor. HVG-ORAC, Budapest, 1998.

KOLOSVÁRY (1898): Kolosváry Bálint: Házassági vagyonyjog. Grill Károly Cs. És Kir. Ud. Könyvkereskedése, 1898.

KOLOSVÁRY (1900): Kolosváry Bálint: A szerzeményi közösség a házassági vagyonyjogok rendszerében - Tanulmány az összehasonlító magánjog köréből; különös tekintettel hazai jogunkra. Stein János M. Kir. Egyetemi Könyvkereskedése, Budapest, 1900.

KOLOSVÁRY (1927): Kolosváry Bálint: Magánjog. Studium Kiadása, Budapest, 1927.

KÓSA (2018): Kövesné Kósa Zsuzsanna: A házastársak egymás közötti szerződésai. *Közjegyzők Közlönye*, 2018/1. Szám

KÖRÖS (1995): Körös András: A házastársak jogai és kötelezettségei. In: Körös András (szerk.): *A családjog kézikönyve*. HVG-ORAC, Budapest, 1995.

KÖRÖS (1997): Körös András: A házassági vagyonyjogi szerződés. *Közjegyzők Közlönye*, 1997/12. szám

KÖRÖS (1999): Körös András: A méltányosság a házassági vagyonyjogban. *Bírák Lapja*, 1999/3. szám

KÖRÖS (2002): Kőrös András: Házastársi közös vagyon, közös lakás. HVG-ORAC, Budapest, 2002.

KÖRÖS (2005): Kőrös András: "Fontolva haladás" - az új Ptk. Családjogi Könyve 3. rész A házastársi vagyonszövetség. Családi Jog, 2005/4. szám

KÖRÖS (2006): Kőrös András: Szerkesztőbizottsági javaslat: Harmadik rész - Az élettársi jogviszony. Polgári Jogi Kodifikáció, 2006/2. szám

KÖRÖS (2007): Kőrös András: A házastársak jogai és kötelezettségei. In: Kőrös András (szerk.): A családjogi kézikönyve. HVG-ORAC, Budapest, 2007.

KÖRÖS (2011): Kőrös András: A házastársak közös rendelkezési joga és e jog megsértésének jogkövetkezményei. Családjog, 2011/2. szám

KÖRÖS (2013): Kőrös András: A családjog jövője: Az új Ptk. Családjogi könyve – a 2013. évi V. törvény és a Szakértői Javaslat összevetése; Első rész: Alapelvek, Házasság, Élettársi kapcsolat; Családi Jog, 2013/3. szám

KÖRÖS (2013/2): Kőrös András: Házassági vagyonszövetség. In: Petrik Ferenc (szerk.): Polgári Jog-Családjog, HVG-ORAC, Budapest, 2013.

KÖRÖS (2013/3): Kőrös András: Alapelvek. In: Petrik Ferenc (szerk.): Polgári Jog-Családjog, HVG-ORAC, Budapest, 2013.

KÖRÖS (2017): Kőrös András: A magánautonómia korlátai a házastársak szerződési jogában. In: Görög Márta-Hegedűs Andrea (szerk.): Lege Duce, Comite Familia. Ünnepi tanulmányok Tóthné Fábrián Eszter tiszteletére, jogász pályafutásának 60. évfordulójára. Iurisperitus Kiadó, Szeged, 2017.

KRISTON (2018): Kriston Edit: Felelősségi kérdések a házassági vagyonszövetségben. In: Barta Judit - Barzó Tímea-Csák Csilla (szerk.): Magyarázat a kártérítési joghoz. Wolters Kluwer Kiadó, Budapest, 2018.

KRISTON-MÉLYPATAKI (2021): Kriston Edit - Mélypataki Gábor: A család ötven árnyalata - A családi jogviszonyok sokszínűsége a hazai magánjogban. Publicationes Universitatis Miskolcensis Sectio Juridica et Politica, 2021/1. szám

KUTI (2016): Kuti Szilvia: Párkapcsolati formák Magyarországon. Élettársak a közjegyző előtt - "születéstől a halálig". Közjegyzők Közlönye, 2016/1. szám

LÁBADY (1992): Lábady Tamás: A magánélet alkotmányos védelme. Acta Humana, 1992/6.-7. szám

LÁBADY (2013): Lábady Tamás: A magánjog általános tana. Szent István Kiadó, Budapest, 2013.

LÁPOSSY (2009): Láposy Attila: Az alkotmánybírák a házasság védelméről. *Fundamentum*, 2009/1. szám

LENKOVICS (2017): Lenkovics Barnabás: A jóerkölcs alkotmányos védelme. In: In: Görög Márta-Hegedűs Andrea (szerk.): *Lege Duce, Comite Familia. Ünnepi tanulmányok Tóthné Fábíán Eszter tiszteletére, jogász pályafutásának 60. évfordulójára.* Iurisperitus Kiadó, Szeged, 2017.

LESZKOVEN (2015): Leszkoven László: A kötelem teljesítése. In: Barzó Tímea-Juhász Ágnes-Leszken László-Pusztahelyi Réka: *Kötelmi jog. A kötelmek közös és a szerződés általános szabályai.* Novotni Alapítvány, Miskolc, 2015.

LESZKOVEN (2015/2): Leszkoven László: A szerződés módosítása és megszüntetése. In: Barzó Tímea-Juhász Ágnes-Leszken László-Pusztahelyi Réka: *Kötelmi jog. A kötelmek közös és a szerződés általános szabályai.* Novotni Alapítvány, Miskolc, 2015.

LESZKOVEN (2015/3): A kötelem tárgya és tartalma: a szolgáltatás. In: Barzó Tímea-Juhász Ágnes-Leszken László-Pusztahelyi Réka: *Kötelmi jog. A kötelmek közös és a szerződés általános szabályai.* Novotni Alapítvány, Miskolc, 2015.

LESZKOVEN (2015/4): Leszkoven László: A szerződési jog alapelvei. In: Barzó Tímea-Juhász Ágnes-Leszken László-Pusztahelyi Réka: *Kötelmi jog. A kötelmek közös és a szerződés általános szabályai.* Novotni Alapítvány, Miskolc, 2015.

LUKASHEVICH (2010): Vasily Lukashovich: Egy új európai család. *Fundamentum*, 2010/3. szám

MÉLYPATAKI (2013): Mélypataki Gábor: A család, mint szociálpolitikai alapfogalom (foglalkoztatás, segélyezés), *Publicationes Universitatis Miskolcensis, Sectio Juridica et Politica, Tomus XXXI.* 2013/1. szám

MENYHÁRD (2000): Menyhárd Attila: A szerződés akarathibák miatti érvénytelensége. *ELTE Állam- és Jogtudományi Kar Bibliotheca Iuridica Publicationes Cathedrarum 1.*, Budapest, 2000.

MENYHÁRD (2004): Menyhárd Attila: A jóerkölcsbe ütköző szerződések. Gondolat kiadó, Budapest, 2004.

MESZLÉNY (1931): Meszlény Artur: *Magyar Magánjog.* Budapest, Grill Károly könyvkiadó vállalata, 1931.

MEZEI (2007): Mezei Barna (szerk.): *Magyar jogtörténet.* Osiris Kiadó, Budapest, 2007.

NEMÉNYI (1988): Neményi Mária: *A család.* Gondolat Kiadó, Budapest, 1988.

NIZSALOVSKY (1963): Nizsalovszky Endre: A család jogi rendjének alapjai. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1963.

NOVOTNI (1983): Novotni Zoltán: A kétszemélyes relatív szerkezet szétbomlásának jelei kötelmi jogunkban. Jogtudományi Közlöny, 1983/11. szám

OSZTOVICS (2014): Osztovics András: A szerződés hatálya. Hatálytalanság. In: Osztovics András (szerk.): A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és a kapcsolódó jogszabályok nagykommentárja. III. kötet. Opten Informatikai Kft., Budapest, 2014.

OSZTOVICS (2014/2): Osztovics András: Az érvénytelenség jogkövetkezményei. In: Osztovics András (szerk.): A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és a kapcsolódó jogszabályok nagykommentárja. III. kötet. Opten Informatikai Kft., Budapest, 2014.

PAP (1965): Pap Tibor: A házasságon kívüli leszármazásra vonatkozó jogalkotás fejlődése, *Studia iuridica auctoritate Universitatis Pécs publicata tanulmányosorozat*, Pécs, 1965.

PAP (1982): Pap Tibor: Magyar Családjog. Tankönyvkiadó, Budapest, 1982.

PEHR (2013): Katonáné Pehr Erika: A gyámság. In: Petrik Ferenc (szerk.): Polgári Jog-Családjog. HVG-ORAC, Budapest, 2013.

PETRIK (1987): Petrik Ferenc: Mi az új a családjogi törvényben? *Magyar Jog*, 1987/1. szám

PETRIK (1988): Petrik Ferenc: A családjogi törvény magyarázata. I. kötet, KJK-Kerszöv. Jogi és Üzleti Kiadó, Budapest, 1988.

PONGRÁCZ-SPÉDER (2003): Pongrácz Tiborné-Spéder Zsolt: Élettársi kapcsolat és házasság - hasonlóságok és különbségek az ezredfordulón. *Szociológiai Szemle*, 2003/4. szám

PUSZTAHELYI (2019): Pusztahelyi Réka: A közös tulajdon In: Barzó Tímea-Papp Tekla (szerk.): *Civilisztika II. Dologi jog - Felelősségtan*. Dialóg Campus Kiadó, Budapest, 2019.

PUSZTAHELYI (2015): Pusztahelyi Réka: A magánjogi elévülés. *Novotni alapítvány*, Miskolc 2015.

PUSZTAHELYI (2019/2): Pusztahelyi Réka: A tulajdonjogviszony. In: Barzó Tímea-Papp Tekla (szerk.): *Civilisztika II. Dologi jog - Felelősségtan*. Dialóg Campus Kiadó, Budapest, 2019.

- SÁRI-SOMODY (2008): Sári János-Somody Bernadette: Alapjogok- Alkotmánytan II. Osiris Kiadó, Budapest, 2008.
- SATIR (1999): Virginia Satir: A család együttélésének művészete. Coincidencia Kft., Budapest, 1999.
- SCHANDA (2008): Schanda Balázs: A házasság intézményének védelme a magyar alkotmányjogban. Iustum Aequum Salutare, 2008/3. szám
- SCHANDA (2012): Schanda Balázs: A jog lehetőségei a család védelmére. Iustum Aequum Salutare, 2012/2. szám
- SCHLÜCHTER-SZABÓ (2013): Wilfried Schlüchter-Szabó Helga: A német családi jog áttekintése. Forum Acta Juridica et Politica, Szeged, 2013/2.szám
- SIKLÓSI (2014): Siklósi Iván: A nemlétező, érvénytelen és hatálytalan jogügyletek elméleti és dogmatikai kérdései a római jogban és a modern jogokban. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2014.
- SZALMA (2010): Szalma Ivett: Attitűdök a házasságról és a gyermekvállalásról. Demográfia 2010/1. szám.
- SZÁSZY (1949): Szász István: A magyar magánjog alapintézményei. MEFESZ Jogászkiadó, Budapest, 1949.
- SZEIBERT (2005): Szeibert Orsolya: A házastársak vagyoni jogi megállapodásai - különös tekintettel a családvédelmi érdekek érvényesülésére. Jogok, 2005.
- SZEIBERT (2006): Szeibert Orsolya: Házasság-házasságon kívüli partnerkapcsolat-család a nemzetközi emberi jogi egyezmények, az Alkotmány és az alkotmánybírósági gyakorlat tükrében. In: Sajó András (szerk.): Alkotmányosság a magánjogban. Complex Kiadó, Budapest, 2006.
- SZEIBERT (2007): Szeibert Orsolya: Házassági vagyoni jogi szerződés az Európai Unióban. Családi Jog, 2007/1. szám
- SZEIBERT (2009): Szeibert Orsolya: Házassági vagyoni jogi megoldások Európában. Családi Jog, 2009/1. szám
- SZEIBERT (2010): Szeibert Orsolya: A házassági vagyoni jog és a házassági vagyoni közösség eredete, célja és jövője - egyenlőség, autonómia és szolidaritás. Családi Jog, 2010/2. szám
- SZEIBERT (2010/2): Szeibert Orsolya: Az élettársak és vagyoni viszonyaik: különös tekintettel a magyar ítélkezési gyakorlatra és a házasságon kívüli partnerkapcsolatok szabályozási megoldásaira Európában. HVG-ORAC, Budapest, 2010.

SZEIBERT (2011): Szeibert Orsolya: A családjog jövője Európában; az európai és magyar családjog lehetőségei. Családi Jog, 2011/4. szám

SZEIBERT (2011/2): Szeibert Orsolya: Az élettársi kapcsolat fogalma - itthon és Európában különös tekintettel a de facto élettársi viszonyokra. Magyar Jog, 2011/5. szám

SZEIBERT (2013): Szeibert Orsolya: Élettársak - a villikirály lányai vagy szürkellő fűzfák? A de facto élettársi kapcsolat szabályozásának margójára. <http://ptk2013.hu/szaccikk/szeibert-orsolya-elettarsak-a-villikiraly-lanyai-vagy-szurkello-fuzfak/1699> (2013) - letöltve: 2019. 10.29.

SZEIBERT (2013/2): Szeibert Orsolya: Az élettársi kapcsolat családjogi hatásai. In: Kőrös András (szerk.): Az új Ptk. magyarázata III/VI.: Polgári jog. Családjog. HVG-ORAC, Budapest, 2013.

SZEIBERT (2014): Szeibert Orsolya: A családjogi harmonizáció kérdései és lehetőségei Európában. HVG-ORAC, Budapest, 2014.

SZEIBERT (2016): Szeibert Orsolya: A házassági vagyoni rendszerek közötti eltérések áthidalhatósága, különös tekintettel a házastársi vagyonszövésre és a közszerzeményi rendszerre. Családi Jog, 2016/1.szám

SZIGLIGETI (1959): Szigligeti Viktor: Házassági vagyoni jog. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1959.

SZLADITS (1937): Szladits Károly: A magyar magánjog vázlat. I. rész. (bevezetés, általános tanok, dologi jog, személyi és eszmei javak joga) Grill Károly Könyvkiadóvállalata, Budapest, 1937.

SZLADITS (1937/2): Szladits Károly: A magyar magánjog vázlat. II. rész. (Kötelmi jog, családi jog, öröklési jog) Grill Károly Könyvkiadóvállalata, Budapest, 1937.

SZLADITS (1941): Szladits Károly: Jogszabálytan. In: Szladits Károly (szerk.): Magyar magánjog. Első kötet- Általános rész, személyi jog. Grill Károly Könyvkiadó vállalata, Budapest, 1941.

TÓTH (1923): Tóth Lajos: Magyar magánjog - Általános tanok. (Második kötet) Hegedűs és Sándor Irodalmi és Nyomdai Részvénytársaság Könyvkiadóvállalata, Debrecen, 1923.

TÓTH (2014): Tóth Barbara: A határon átnyúló családjogi ügyek uniós szabályozásának hiányzó láncszeme - a házassági vagyoni rendeletjavaslatok. In: Zoványi Nikolett (szerk.): Jogalkotás és jogalkalmazás a XXI. Század Európájában. Doktórandszok Országos Szövetsége, Budapest-Debrecen, 2014.

TÓTHNÉ FÁBIÁN (1999): Tóthné Fábíán Eszter: A házassági vagyoni jog egyes elemeinek áttekintése. *Acta Universitatis Szegediensis: acta juridica et politica*, 1999/1. szám

TÓTHNÉ FÁBIÁN (2012): Tóthné Fábíán Eszter: A házastársi vagyoni közösség legfontosabb új rendelkezései az érvényes, de nem hatályos Polgári Törvénykönyv "Családjog" c. III. Könyvében. In: Katona Tamás (szerk.) Ünnepi e-könyv Herczeg János professzor 70. születésnapjára. Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Szeged, 2012.

TÓTHNÉ FÁBIÁN (2016): Tóthné Fábíán Eszter: A házastársi vagyoni közösség legfontosabb jellemzői az Új Polgári Törvénykönyvben. In: Gellén, Klára-Görög, Márta (szerk.) *Lege et Fide: Ünnepi tanulmányok Szabó Imre 65. születésnapjára*. Pólay Elemér Alapítvány, Szeged. 2016.

TÓTHNÉ FÁBIÁN (2019): Tóthné Fábíán Eszter: A gazdaság változásának hatása a házassági vagyoni jogra. In: Boóc Ádám-Csehi Zoltán-Homicskó Árpád Olivér-Szuchy, Róbert (szerk.) *70 Studia in Honorem Ferenc Fábíán*. Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Budapest, 2019.

TÖRÖK (2012): Török Éva: A szerződési szabadság értelmezésének lehetséges aspektusai. *Jogtudományi Közlöny*, 2012/1. szám

TRUNKOS (2011): Trunkos Anita Krisztina: A házassági vagyoni jog szabályozási tendenciája az Európai Unióban. *Sectio Juridica et Politica*, 2011/2.szám

VARGA (2012): Varga Zs. András: A házasságra és családra vonatkozó rendelkezések változása az alkotmányozás során. *Iustum Aequum Salutare*, 2012/2. szám

VASS (2002): Sári Péterné Vass Margit: *A Családjogi Törvény magyarázata*. KJK-Kerszöv. Jogi és Üzleti Kiadó, Budapest, 2002.

VÉKÁS (1999): Vékás Lajos: A szerződési szabadság alkotmányos korlátai. *Jogtudományi Közlöny*, 1999/2. szám

VÉKÁS (2016): Vékás Lajos: *Szerződési jog. Általános rész*. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2016.

VÉKÁS (2018): Vékás Lajos: A diszpozitív szabályozás elve és az elv kérdőjelei a gyakorlatban. *Magyar Jog*, 2018/7-8. szám

VERESS (2018): Veress Emőd: Az uzsora magánjogi jogkövetkezményei. In: Koltay, András (szerk.): Balás P. Elemér emlékkönyv: Tisztelgés és antológia sajtójogi, szerzői jogi és személyiségi jogi műveiből, halálának 70. évfordulóján. Wolters Kluwer Kiadó, Budapest, 2018.

VÖLCSEY (2018): Völcsy Balázs: A házassági vagyoni szerződés és a fedezetelvonó szerződés kapcsolata. *Családi Jog*, 2018/4. szám

WEISS (1969): Weiss Emília: A szerződés érvénytelensége a polgári jogban. *Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest*, 1969.

WEISS (1986): Weiss Emília: A családjogi törvény tervezett módosításához. *Jogtudományi Közlöny*, 1986/3. szám

WEISS (2000): Weiss Emília: Az új Polgári Törvénykönyv és a családjogi viszonyok szabályozása. *Polgári Jogi Kodifikáció*, 2000/2. szám

WEISS (2001): Weiss Emília: Családjog - A készülő Polgári Törvénykönyv családjogi könyvének a Kodifikációs Szerkesztőbizottság által elfogadott koncepciója. *Polgári Jogi Kodifikáció*, 2001/4-5. szám

WEISS (2004): Weiss Emília: Családjogi alapismeretek, Rejtjel, Budapest, 2004.

WEISS (2005): Weiss Emília: Kezdeti lépések a családog egyes intézményeinek harmonizálása irányában. In: Kisfaludi András (szerk.): *Emlékkönyv Lontai Endre egyetemi tanár tiszteletére*. Bibliotheca Iuridica ELTE ÁJK Polgári Jogi Tanszék, Budapest, 2005.

WEISS (2007): Weiss Emília: A családjogi kodifikáció elvi kérdései. *Közjegyzők Közlönye*, 2007./1. szám

WEISS (2013): Weiss Emília: A Ptk. Családjogi Könyvéről. *Jogtudományi Közlöny*, 2013/9. szám

WOPERA (2012): Wopera Zsuzsa: *Az Európai Családjog Kézikönyve*. HVG-ORAC, Budapest, 2012.

WOPERA (2016): Wopera Zsuzsa: Az uniós jog hatása a határokon átnyúló családjogi ügyekre - fogalmi zavarok. *Iustum Aequum Salutare*, 2016/2. szám

WOPERA-Tóth (2018): Wopera Zsuzsa-Tóth Barbara: A nemzetközi párok vagyoni viszonyainak uniós rendezése. In: Raffai Katalin (szerk.): *Határokon átnyúló családjogi ügyek*. Nemzetközi személyes - és családjogi kérdések a XXI. Században. Pázmány Press, Budapest, 2018.

ZACHÁR (1912): Zachár Gyula: *A magyar magánjog alaptanai*. Légrády testvérek könyvnyomdája Budapest, 1912.

ZLINSZKY (1897): Zlinszky Imre: *A magyar magánjog mai érvényében, különös tekintettel a gyakorlat igényeire*. Franklin-társulat, Budapest, 1897.

ZLINSZKY (1902): Zlinszky Imre: A magyar magánjog mai érvényében. Franklin Társulat, Budapest, 1902.

ZSIROS (2014): Zsiros Annamária: Az Európai Unió családjoga és az azt szabályozó rendeletek fejlődése. Publicationes Universitatis Miskolciensis Sectio Juridica et Politica Tomus (XXXII.) 2014.

Idegen nyelvű források

ANTOKOLSKAIA (2006): Antokolskaia M.: Harmonisation of Family Law in Europe: A historical perspective. Intersentia, Antwerpen-Oxford, 2006.

ATIYAH (1979): Patrick Atiyah: The Rise and Fall of Freedom of Contract. Clarendon Press, Oxford, 1979.

ATWOOD-BIX (2012): Barbara a. Atwood- Brian H. Bix: A New Uniform Law for Premarital and marital Agreements. Family Law Quarterly, Volume 46. Number 3. 2012.

BAILY-HARRIS-MASSON- PROBERT (2008): Rebecca Bailey-Harris-Judith Masson-Rebecca Probert: Cretney's Principles of Family Law. 8th edition, Sweet & Maxwell, London, 2008.

BIX (2016) Brian Bix: Marriage Agreements and Religion. University of Illinois Law Review Nr. 4. 2016.

BOELE-WOELKI (2005): Katharina Boele-Woelki: The principles of European Family Law: its aims and prospects. Utrecht Law Review Vol. 1. Issue 2. 2005.

BOELE-WOELKI-FERRAND-BEILFUSS-JÄNTERÄ-JAREBORG-LOWE-MARTINY-PINTENS (2013): Katharina Boele-Woelki-Frédérique Ferrand- Cristina González Beilfuss-Maarit Jäntera-Jareborg-Nigel Lowe-Dieter Martiny-Walter Pintens: Principles of European Family Law regarding Property Relations between Spouses. Intersentia, -Cambridge-Antwerp-Poland, 2013.

BUCKLEY (2002): Lucy-Ann Buckley: Matrimonial Property and Irish law: a case for community. Northern Ireland legal Quarterly 53 (1) 2002.

BURDIS (1964): Panos D. Burdis: The ancient greek family. Social Science Vol. 39. (1964) No.3.

DUTTA (2013): Anatol Dutta: Der Vertrag und seine Grenzen im Familienvermögenrecht. In: Karl Riesenhuber-Kanako Takayama-Moritz Bälz (Eds.): Funktionen des Vertrages. Nomos, Baden-Baden, 2013.

EMILIANIDES (2019): Achilles C. Emilianides: Family and succession law in Cyprus. Second edition. Kluwer Law International BV, Netherland, 2019.

FERRAND-BRAAT (2009): Frédérique Ferrand-Bente Braat: National report France. In: Katharina Boele-Woelki - Bente Braat - Ian Curry-Sumner: European Family Law in Action Volume IV: Property relations between spouses. Intersentia, Antwerpen-Oxford-Portland 2009.

HEINRICH (2002): Dieter Heinrich: Zur Zukunft der Güterrecht in Europa FamRZ 2002.

HIEKEL-LIEFBOER-POORTMAN (2014): Nicole Hiekel-Aart. C Liefbroer-Anne-Rigt Poortman: Understanding diversity in the meaning of cohabitation across Europe. European Journal of Population, 2014/4.

JAUERNIG (2004): Otmarh Jauernig: Bürgerliches Gesetzbuch Kommentar. C.H.Beck, München 2004.

KNOX (1988): David Knox Choices in relationships – An introduction to marriage and the family, West Publishing Company, St. Paul, 1988.

KURKI-SUONIO (2009): Kristi Kurki-Suonio: National report Finland. In: Katharina Boele-Woelki - Bente Braat - Ian Curry-Sumner: European Family Law in Action Volume IV: Property relations between spouses. Intersentia, Antwerpen-Oxford-Portland 2009.

LUND-ANDERSEN - MAGNUSSEN (2009): Ingrid Lund-Andersen - Ingrid Magnussen: National report Denmark. In: Katharina Boele-Woelki - Bente Braat - Ian Curry-Sumner: European Family Law in Action Volume IV: Property relations between spouses. Intersentia, Antwerpen-Oxford-Portland 2009.

MELZER-HRUSAKOVÁ (2009): Filip Melzer-Milana Hrusaková: National report Czech Republic. In: Katharina Boele-Woelki - Bente Braat - Ian Curry-Sumner: European Family Law in Action Volume IV: Property relations between spouses. Intersentia, Antwerpen-Oxford-Portland 2009.

MUSCHELER (2017): Karlheinz Muscheler: Familienrecht. Verlag 4. Vahlen, München, 2017.

PARKINSON (2018): Patrik Parkinson: Family Property Division and the Principle of Judicial Restraint. UNSW Law Journal, (vol. 41.) 2018/2.

PATTI-CARICATO-IRTI-IANNICELLI-SERRA-DI STEFANO-PETÖ-BORTOLU (2009): Salvatore Patti-Cristina Caricato-Claudia Irti-Maria Alessandra Iannicelli-Maria Francesca Serra-Paola Di Stefano-Zsofia Csenge Petö-Tania Bortolu: National report Italy. In: Katharina Boele-Woelki - Bente Braat - Ian Curry-Sumner: European Family Law in Action Volume IV: Property relations between spouses. Intersentia, Antwerpen-Oxford-Portland 2009.

PEART-HENAGHAN (2017): Nicola Peart-Mark Henaghan: Children's Interests in Division of Property on Relationship Breakdown. In: Jessica Palmer-Nicola Peart-Margaret Briggs-Mark Henaghan (eds.): Law and Policy in Modern Family Finance - Property Division of the 21st Century. Intersentia,Cambridge-Antwerp-Portland, 2017.

PINTENS (2003): Walter Pintens: Europeanisation of Family Law. In: Katharina Boele-Woelki (szerk): Perspectives for the Unification and Harmonisation of Family Law in Europe, Intersentia, Antwerp-Oxford-New York, 2003.

PINTENS (2011): Walter Pintens: Matrimonial Property Law in Europe. Intersentia, Antwerpen, 2011.

PINTENS-ALLAERTS-PIGNOLET-SEYNS (2009): Walter Pintens-Veerle Allaerts-Dominique Pignolet-Sтивен Seyns: National report Belgium. In: Katharina Boele-Woelki - Bente Braat - Ian Curry-Sumner: European Family Law in Action Volume IV: Property relations between spouses. Intersentia, Antwerpen-Oxford-Portland 2009.

RESETAR (2008): Branka Resetar: Matrimonial Property in Europe: A Link between Sociology and Family Law. *Electronic Journal of Comparative Law*, vol. 12, 2008.

ROTH (2009): Marianne Roth: National report Austria. In: Katharina Boele-Woelki - Bente Braat - Ian Curry-Sumner: European Family Law in Action Volume IV: Property relations between spouses. Intersentia, Antwerpen-Oxford-Portland 2009.

RÖTHEL (2009): Anne Röthel: Die Zugewinnngemeinschaft als europäisches Modell? In: Volker Lipp-Eva Schumann-Barbara Veit (hg.): Die Zugewinnngemeinschaft - ein europäisches Modell? 7. Göttinger workshop zum Familienrecht, Göttinger Juristische Schriften, Göttingen, 2009.

RÖTHEL (2015): Anne Röthel: Güterrecht: Eine Einführung. *JURA-Juristische Ausbildung* (vol. 37) 2015/3.

SCHWAB (2013): Dieter Schwab: Familienrecht. C.H.Beck, München, 2013.

SVEDRUP (2005): Tone Svedrup: Maintenance as a Separate Issue – The Relationship Between Maintenance and Matrimonial Property. In: Katharina Boele-

Woelki (edt.): Common Core and Better Law in European Family Law, Intersentia. Antwerp-Osford, 2005.

THORPE (2011): Mathew Thorpe: Financial consequences of divorce: England versus the rest of Europe. Intersentia, Antwerpen, 2011.

VALENTOVÁ (2016): Lucia Valentová: Property regimes of spouses and partners in new EU regulations - Jurisdiction, prorogation and choice of law. International and Comparative Law Review, 2016. vol. 16. no. 2.

WIEDEMANN (2014): Maria Giovanna Cubeddu Wiedemann (szerk.): The Optional Matrimonial Property Regime - The Franco-German Community of Accrued Gains. Intersentia, Cambridge-Antwerp-Portland, 2014.

Internetes források

T/7971/106 számú módosító javaslat indokolása - <https://www.parlament.hu/irom39/07971/07971-0106.pdf>

Principles on property relations of spouses - A házastársak közötti vagyoni viszonyokra vonatkozó elvek (ford. Szeibert Orsolya) - <http://ceflonline.net/wp-content/uploads/Hungarian-translation-of-CEFL-Principles-on-property-relations-of-spouses.pdf>

The Principles of European Family Law Regarding the Property, Maintenance and Succession Rights of Couples in de facto Unions - <http://ceflonline.net/wp-content/uploads/English-De-Facto.pdf>

Az Európai Családjogi Bizottság számára készített országjelentések - <http://ceflonline.net/property-relations-reports-by-jurisdiction/>

Mikrocenzus 2016. 6. A háztartások és családok adatai - http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/mikrocenzus2016/mikrocenzus_2016_6.pdf

Házaspárok és élettársak Európában - <http://www.coupleseurope.eu/hu/home>

HIVATKOZOTT JOGSZABÁLYOK

Magyar jogforrások

Magyarország Alaptörvénye

1874. évi XXXV. törvénycikk a királyi közjegyzőkről

1946. évi XXIX. törvény a házasságon kívül született gyermek jogállásáról

1949. évi XX. törvény a Magyar Köztársaság Alkotmánya

1952. évi IV. törvény a házasságról, családról és gyámságról

1959. évi IV. törvény a Polgári Törvénykönyvről

1977. évi IV. törvény a Magyar Népköztársaság Polgári Törvénykönyvéről szóló

1959. évi IV. törvény módosításáról és egységes szövegéről

1991. évi XXV. törvény a tulajdonviszonyok rendezése érdekében, az állam által az állampolgárok tulajdonába igazságtalanul okozott károk részleges kárpótlásáról

1993. évi III. törvény a szociális igazgatásról és a szociális ellátásokról

1997. évi XXXI. törvény a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról

1999. évi LXXVI. törvény a szerzői jogról

2007. évi CLXXXIV. törvény a bejegyzett élettársi kapcsolatról

2009. évi XXIX. törvény a bejegyzett élettársi kapcsolatról, az ezzel összefüggő, valamint az élettársi viszony igazolásának megkönnyítéséhez szükséges egyes törvények módosításáról

2011. évi CCXI. törvény a családok védelméről

2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről

2013. évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről

2017. évi LXXVIII. törvény az ügyvédi tevékenységről

Külföldi jogforrások

Emberi Jogok Európai Egyezménye

Emberi jogok Egyetemes Nyilatkozata

Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya

Európai Unió Alapjogi Chartája

Zöld könyv a házassági vagyoni jogi rendszerekre vonatkozó kollíziós szabályokról, különös tekintettel a joghatóságra és a kölcsönös elismerésre (COM/2006/0400)

A Tanács (EU) 2016/1103 rendelete a házassági vagyoni jogi rendszerekkel kapcsolatos ügyekben a joghatóság, az alkalmazandó jog, valamint a határozatok elismerése és végrehajtása területén létrehozandó megerősített együttműködés végrehajtásáról

A Tanács (EU) 2016/1104 rendelete a bejegyzett élettársi kapcsolatok vagyoni jogi hatásaival kapcsolatos ügyekben a joghatóság, az alkalmazandó jog, valamint a határozatok elismerése és végrehajtása területén létrehozandó megerősített együttműködés végrehajtásáról

Matrimonial Causes Act 1973

Allgemeines Bürgerliches Gesetzbuch (Osztrák Általános Polgári Törvénykönyv)

Ehegesetz (Osztrák Házassági Törvény)

Bürgerliches Gesetzbuch (német Polgári Törvénykönyv)

Schweizerische Zivilgesetzbuch (Svájci Polgári Törvénykönyv)

Burgerlijk Wetboek (Dutch Civil Code - Holland Polgári Törvénykönyv)

Unternehmensgesetzbuch (német cégtörvény)

HIVATKOZOTT JOGGYAKORLAT

Külföldi joggyakorlat

Marckx v. Belgium no. 6833/74 (1979)

Rees v. the United Kingdom no. 9532/81 (1986)

F v. Switzerland no. 11329/85 (1987)

B v. France no. 232-C (1992)

Keegan v. Ireland no. 16969/90 (1994)

Christine Goodwin v. the United Kingdom no. 28957/95 (2002)

Fretté v. France no. 36515/97 (2002)

Parry v. the United Kingdom no. 42971/05 (2006)

Emonet and others v. Switzerland no. 39051/03 (2008)

Schalk and Kopf v. Austria no.30141/04 (2010)

X and others v. Austria no. 19010/07 (2013)

Stüker v. Germany no 58718/15 (2021)

C-122/99 és C-125/99 egyesített ügyek

F-122/06 ügy

C-267/06 ügy

C-147/08 ügy

C-443/15 ügy

C 451/16 ügy

C-558/16 ügy

C-673/16 ügy

Meleod v. Meleod [2008] UKPC 64

Preston v. Preston [1982] Fan 17.

Magyar joggyakorlat

22/1992 (IV.10.) AB határozat	BH 1984.446.
14/1995 (III.13.) AB határozat	BH 1988.80
154/2008 (XII.17.) AB határozat	BH 1994.537.
32/2010 (III.25.) AB határozat	BH 1995.43.
154/2008 (XII. 17.) AB határozat	BH 1995.570.
43/2012. (XII. 20.) AB határozat	BH 1997.23.
9/2021. (III. 17.) AB határozat	BH 1998.122
17/2012. számú Polgári Elvi Határozat	BH 1998.17.
EBH 1999/3/24.	BH 1998.274.
EBH 2001.436.	BH 1998.292.
EBH 2001.530.	BH 1999.409.
EBH 2005.1960.	BH 2000.260.
EBH 2010.2222.	BH 2000.457.
EBH 2010.P.17.	BH 2000.487.
EBH 2011.2335.	BH 2000.539.
EBH 2011.2403.	BH 2000.546.
EBH 2012.225.	BH 2001.170.
EBH 2012.P.2.	BH 2001.234.
EBH 2018.M.8.	BH 2001.278.
EBH 2005. 1234.	BH 2001.29.
BH 1976.159.	BH 2001.437.
BH 1982.298.	BH 2001.62.

BH 2002.312.	BH 2013.95.
BH 2003.323	BH 2014.111.
BH 2003.850.	BH 2014.209.
BH 2004.503.	BH 2015.126.
BH 2004.504.	BH 2015.254.
BH 2005.179.	BH 2015.33.
BH 2005.400.	BH 2016.114.
BH 2007.122.	BH 2016.117.
BH 2007.46.	BH 2016.244.
BH 2008.144.	BH 2016.280.
BH 2009.18.	BH 2016.86.
BH 2009.207.	BH 2017.338.
BH 2009.300.	BH 2017.36
BH 2010.181.	BH 2017.369.
BH 2011.105.	BH 2018.318.
BH 2011.307.	BH 2019.169.
BH 2011.337.	BH 2019.207.
BH 2012.195.	BH 2021.11.
BH 2012.222.	BDT 2000.127.
BH 2012.225.	BDT 2008.1857.
BH 2012.262.	BDT 2009.2060.
BH 2013.13.	BDT 2010.1190.
BH 2013.299.	BDT 2010.2269.
BH 2013.339.	BDT 2010.2351.

BDT 2010.2352.	Pfv. II. 20.009/2011.
BDT 2011.2601.	Pfv. II. 20.519/2011.
BDT 2012.2633.	Pfv. II. 20.726/2011.
BDT 2012.2821.	Pfv. II. 21.912/2012.
BDT 2015.3253.	Pfv. II. 20.028/2013.
BDT 2015.3301.	Pfv. II. 20.201/2013.
BDT 2015.3348.	Pfv. II. 20.254/2013.
BDT 2015.3361.	Pfv. II. 20.456/2013.
BDT 2018.3951.	Pfv. II. 20.538/2013.
BDT 2019.4037.	Pfv. II. 20.564/2013.
Pfv. II. 22.470/1999.	Pfv. II. 21.174/2013.
Pfv. II. 21.744/2004.	Pfv. II. 21.176/2014
Pfv. II. 21.737/2006.	Pfv. II. 21.370/2014.
Pfv. II. 20.685/2007.	Pfv. II. 21.696/2014.
Pfv. II. 21.126/2007.	Pfv. II. 20.139/2015.
Pfv. II. 21.240/2007.	Pfv. II. 20.461/2015.
Pfv. II. 21.722/2007.	Pfv. II. 21.556/2015.
Pfv. II. 21.438/2008.	Pfv. II. 21.253/2016.
Pfv. II. 21.709/2008.	Pfv. II. 22.015/2016.
Pfv. II. 20.234/2009.	Pfv. II. 22.194/2016.
Pfv. II. 20.597/2009.	Pfv. II. 22.262/2016.
Pfv. II. 21.057/2009.	Pfv. II. 20.068/2017.
Pfv. II. 21.525/2009.	Pfv. II. 20.069/2017.
Pfv. II. 21.971/2009.	Pfv. II. 20.120/2017.

Pfv. II. 21.219/2017.

Pfv. II. 21.581/2017.

Pfv. II. 21.589/2017.

Pfv. II. 21.685/2017.

Pfv. II. 21.997/2017.

Pf. 20.711/2021.

A SZERZŐRŐL

Dr. Kriston Edit 1990-ben született Miskolcon. Középiskolai tanulmányait a miskolci Földes Ferenc Gimnázium speciális matematika szakán végezte, 2009-ben kitűnő eredménnyel érettségizett. Még ebben az évben felvételt nyert a Miskolci Egyetem Állam és Jogtudományi Karának osztatlan jogász képzésre, ahol elsőévesként jogi kari primus ösztöndíjat nyert el. Már graduális tanulmányainak végzése során is közreműködött a Polgári Jogi Tanszék munkájában, egyaránt részt vett a Tudományos Diákkör helyi és országos versenyén, 2012 és 2014 között a Polgári Jogi Tanszék demonstrátora volt. 2014-ben kitüntetéses summa cum laude diplomát szerzett.

Ezt követően felvételt nyert a Miskolci Egyetem Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Doktori Iskolába, Dr. Heinerné Prof. Dr. Barzó Tímea témavezetésével kutatómunkáját a házassági vagyoni jogi szerződések érvénytelenségének témakörében kezdte meg, 2017-ben abszolutóriumot szerzett, 2021-ben a „*Családi vagyoni jog egyes szerződései és a bennük érvényesülő szerződési szabadság*” című dolgozatát sikeresen, summa cum laude eredménnyel megvédte, PhD fokozatot szerzett. 2014-ben az élettársak új Ptk.-beli szabályainak változásairól szóló dolgozatával elnyerte a Novotni Publikációs pályázat első díját. 2016-ben a Doktoranduszok Országos Szövetsége által szervezett Tavasz Szél elnevezésű interdiszciplináris konferencia egyik legjobb előadójának választották. 2019-ben a Miskolci Egyetem Állam és Jogtudományi Karának dékánja Pro Facultate Iurisprudentiae kitüntetésben részesítette a Polgári Jogi Tanszéken futó NKFIH projekt adminisztratív lebonyolításában, valamint a Karon folyó oktató, illetve tudományos kutatómunka kiemelkedő támogatásának elismeréseképpen.

Több kutatási projekt aktív résztvevője volt és jelenleg is az, melyek közül kiemelkedtek az alábbiak:

- 2017-ben részt vett az Igazságügyi Minisztérium „*Jogászképzés színvonalának emelését célzó programok*” Új kihívások a XXI. század magánjogi felelősségében című kutatási programjában,
- Ugyanezen évtől jelenleg is tagja a Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar Polgári Jogi Tanszékén futó, a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Hivatal által támogatott „*Az érvénytelenség és hatálytalanság kérdéskörének vizsgálata az új Ptk. tükrében*” címet viselő kutatási programjának
- 2017 és 2020 között részt vett EFOP-3.6.1-16-00011 jelű „*Fiatalodó és Megújuló Egyetem – Innovatív Tudásváros* – a Miskolci Egyetem

- intelligens szakosodást szolgáló intézményi fejlesztése” elnevezésű kutatási projektben
- 2018-ban elnyerte az Új Nemzeti Kiválóság Program Felsőoktatási Doktorjelölti Kutatói Ösztöndíját,
 - 2020-ban az EFOP-3.4.4.-16-2017-00008 számú, Tudás-Vár a Miskolci Egyetem! A felsőoktatásba való bekerülést elősegítő készségfejlesztő és kommunikációs programok megvalósítása, valamint az MTMI szakok népszerűsítése a felsőoktatásban című projekt TT01_ME_Projekteleméhez kapcsolódó projektben való részvétel
 - 2020-ban az EFOP-3.4.3.-16-2016-00015 számú „Főnix ME” – Megújuló Egyetem Felsőoktatási intézményi fejlesztések a felsőfokú oktatás minőségének és hozzáférhetőségének együttes javítása érdekében című projektben való részvétel
 - 2021-ben A Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar által vezetett „IM V4+ Junior Program” kutatási projektben való részvétel – a projekt adminisztrációs feladatainak ellátása
 - 2022 óta a Katowicei Egyetem által vezetett „GEPARD” Gender Equality Programme in Academia Raising Diversity kutatási program egyik magyar résztvevője

2014-től tagja, 2015-ben titkára, 2016-ban alelnöke volt a Doktoranduszok Országos Szövetsége Jogtudományi Osztályának, 2021 óta tagja a Doktoranduszok Országos Szövetsége Alumni Osztályának. Jelenleg is tagja a Magánjogot Oktatók Egyesületének, a Magyar Tudományos Akadémia Miskolci Területi Bizottság Civilisztikai Tudományi Szakbizottságának, illetve a Magyar Tudományos Akadémia köztestületi tagja.

2021 óta a Multidiszciplináris Tudományok című folyóirat szakmai lektora.

2017 és 2018 között főtanácsadóként dolgozott a Kúria II. számú családjogi ügyeket tárgyaló tanácsa mellett, 2018-ban tagja volt a Rokontartás témájában készült kúriai joggyakorlat elemző csoportnak.

2017-től a Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar Polgári Jogi Tanszékének tudományos segédmunkatársa, 2021. szeptembertől egyetemi tanársegéde, illetve a Dr. Leszkoven László által vezetett Modern Magyar Polgári Jogi és Európai Magánjogi Kutatóközpont junior kutatója, a tanszéken 2017 óta futó NKFIH kutatási projekt felelős koordinátora. Tudományos kutatásait elsősorban a családjog, valamint a polgári jog egyéb területén végzi, oktatási feladatait főképp a családjog, gyermekvédelem, jogi ismeretek és a gazdasági jog tárgyak oktatása képezi, valamint aktív

résztevője a tanszék tudománynépszerűsítő rendezvényeinek, a Polgári Jogi Tanszék interaktív TDK üléseinek egyik ötletgazdája és megvalósítója. Számos szakdolgozat, évfolyamdolgozat és TDK dolgozat konzulense.

2021. június óta a Miskolci Egyetem Humánerőforrás és Jogi Osztály Jogi csoportjának tagja jogi referensként.

Tudományos közleményei az alábbi linken érhetőek el:

<https://m2.mtmt.hu/gui2/?type=authors&mode=browse&sel=10050964>